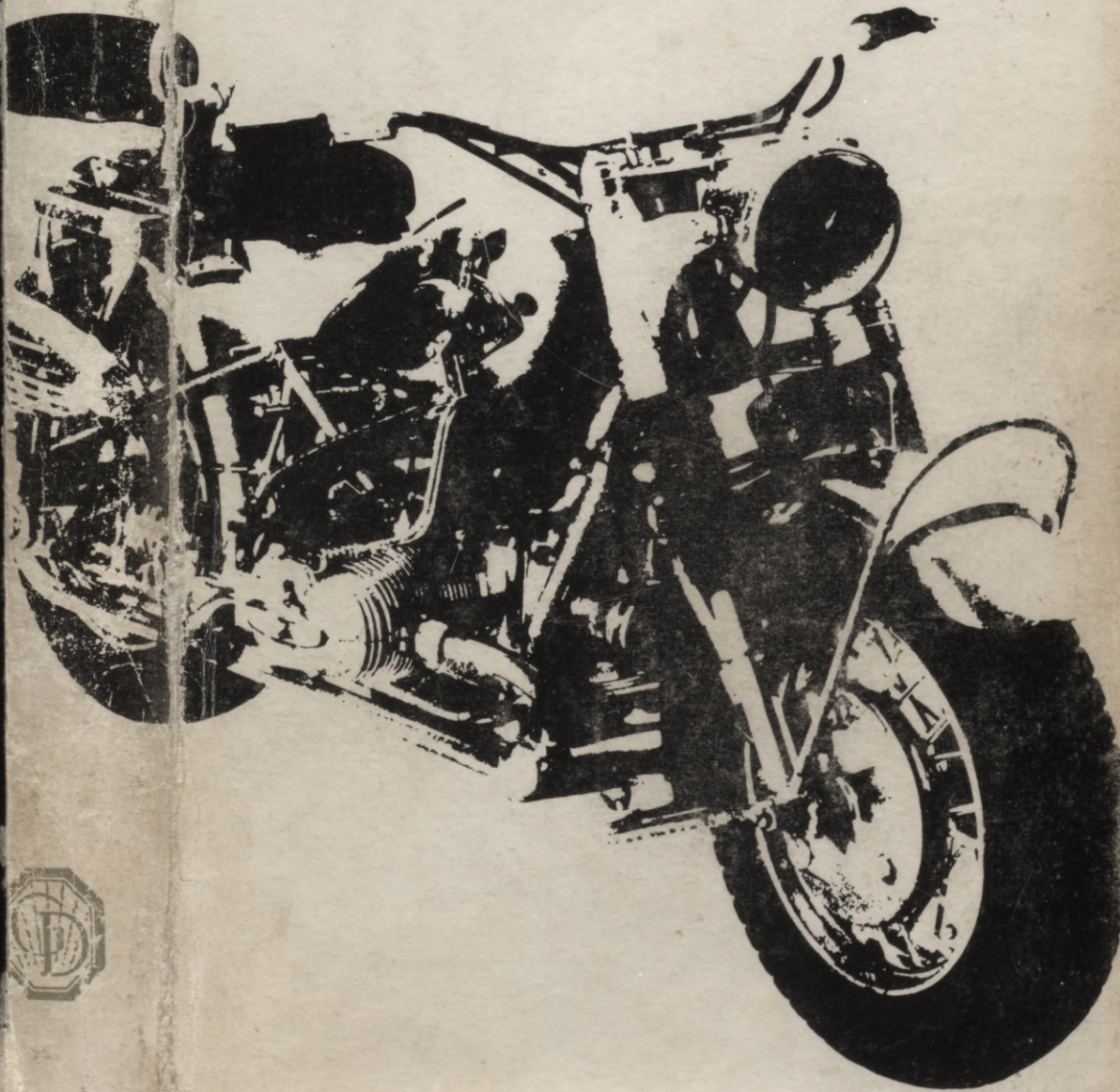

5-4
L 84
Richards
Rīdzinieks

ZELTA MOTOCIKLS

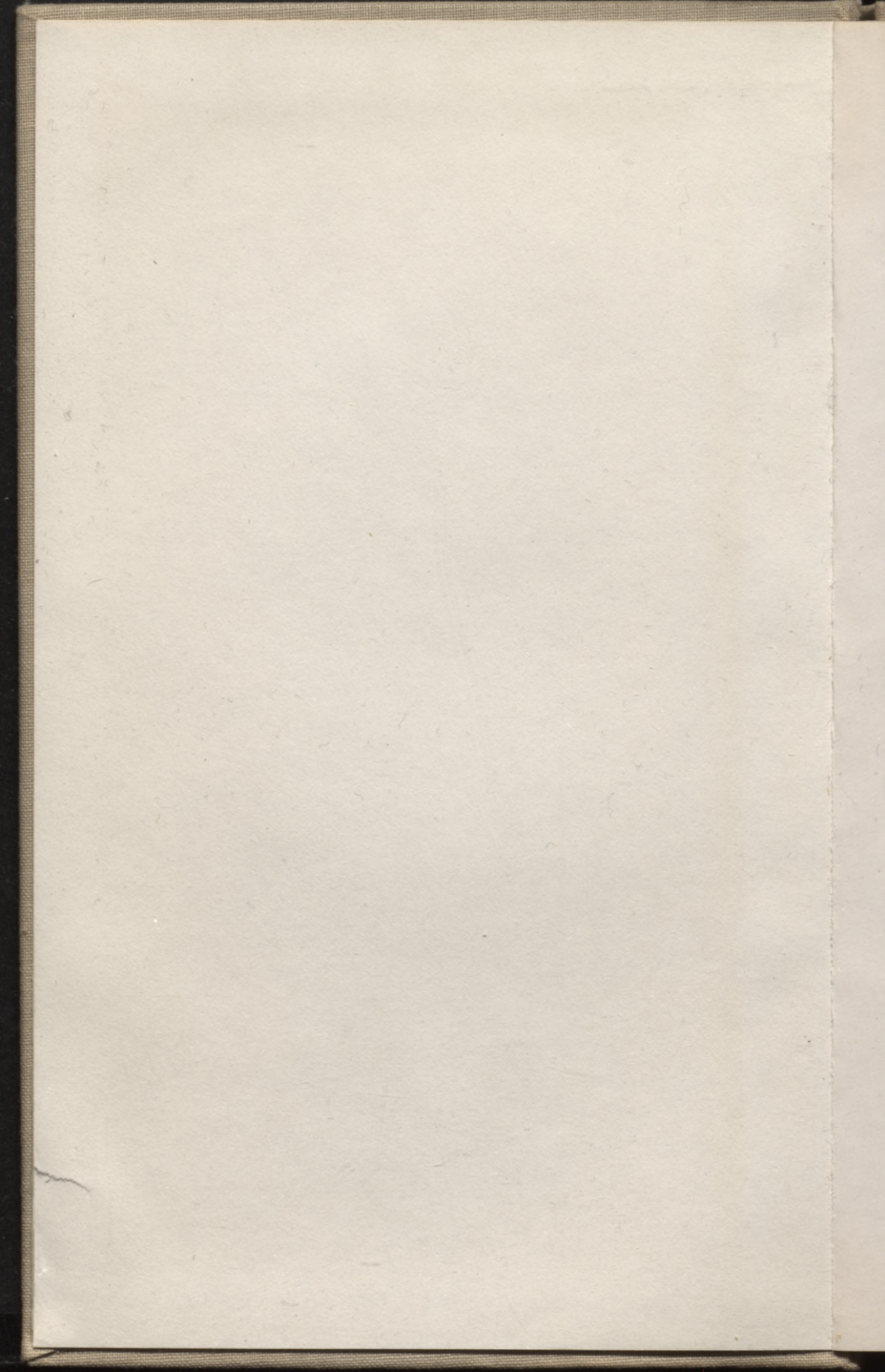
Richards
Rīdzinieks
MOTOCIKLS
ZELTA

Richard's

ZETTA

MOTOCYCLE

ZELTA
AUTOCIKLS

04
80

2

B, L

L 91-4
L 84

0401
L
810

RICHARDS RĪDZINIEKS

ZELTA MOTOCIKLS

SEŠDESMITO GADU ROMĀNS

1976

GRĀMATU DRAUGS

K7

RICHARDS RĪDZINIEKS

MOTOCIKLS
ZELTA

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

~~92~~ 19.855

0306082980

© Richards Rīdzinieks ○ 1976

ORGANIZĀCIJA

Neviena no tēlotajām personām, ja tā nav saukta vārdā, nekad nav eksistējusi, un aprakstītais dziesmu svētku koncerts varētu norisināties arī Hanoverā, vai citur trimdā.

Tā kā mans nolūks ir bijis parādīt laikmetu un cilvēkus tajā, tad komentāros, kas domāti tikai asociāciju pamatošanai, un, ko modernais lasītājs var lasot izlaist, ir minēti arī daži fakti.

Autors.

I

Wozu ist die Strasse da?
Zum Marschieren!
Zum Marschieren in die weite Welt!

(Vācu kaŗavīru dziesma)

S tokholma, sešdesmitie gadi, Igors iet pa Slūžu loka ietni. Viegli salicis, kalsnuma dēļ izskatās gaŗāks nekā ir. Kreisā roka bikšu kabatā. Pēcpusdienas saule no dienvidrietumiem, no slaidā Rietumu tilta loka puses, lāsojot atspīd ūdenī, pār kuŗu ķērkdams laidelējas kaiju bars, un apspīd senā Graudu ostas tirguslaukuma malas 17. g. s. šauros namus, maigu krāsu fasādēm un smaīliem, gotikas un baroka jaukuma jumtiem. Vecpilsēta guļ kā uz delnas, tai pāri slienās spēcīgais Vācu baznīcas tornis, tur Lielās, un, pa kreisi, Bruņinieku salas baznīcas caurumainā metalla smaīle, zem kuŗas pa aukstiem, nodeldētiem klonu akmeņu četrstūriem, var ieiet un redzēt Kārļa Divpadsmitā un Gustava Otrā Ādolfa varenos sarkofagus, vecu kaŗa bungu un izdilušu, senlaikos krieviem atņemtū, karogu vidū.

Igors mīl šo skatu, kaut redz to katru dienu, nākdams no darba. Varbūt tieši tādēļ.

Tālāk pa kreisi, pāri licim, ir Pilsētas valdes nama sarkanbrūno ķieģeļu tornis ar trim zeltūtajiem kroņiem, aiz tā Mēlara Ziemeļu krasts, vasarā zaļš, un, kaut tālu, plašs, veidots lieliem laukumiem.

Pa labi, pāri no vēja aizsargātajam betona četrstūrim, ar pilsētas dārzieku izliktajiem puķu podiem, kur gaŗa silto laiku mēdz sēdēt veci jūrnieki un somu klaidoņi, redzama vecmodīgo Karaliskā zvēru dārza kuģīšu pie-

tura: dienā no turienes vizina uz *Skansenu* mātes ar bērniem, pievakarēs jauniešus uz *Zaļās birzs* izpriecu laukumu, kur karuseļi, kaildejojājas, dejas grīdas, mērķi šausana, krodziņi un šķīvju sišana ar koka bumbām. Nakti ved atpakaļ pārišus, no priecāšanās nogurušus lielpilsētas vieniniekus, nesmukās meitenes, nedrošos zēnus un darbu nobeigušos viesmīļus. Un vienmēr tad barā ir kāds noskrandis un iereibis vīrelis, kuŗš runā, izsaka piezīmes vai dzied. Ja viņš ir asprātīgs, tad mazrunīgie zviedri smaida, un, varbūt, pat atbild. Ja ne, tad aizvainotām sejām griež muguras un mēģina trokšņotāju ignorēt.

Pūš spirts ūdeņu vējš — tieši šeit savienojas Baltijas jūra ar Mēlaru. Bet to kādreiz būs izdomājis kāds karalim iztapīgs zinātnieks, jo kāda gan starpība šēru ličiem ar Mēlaru, kuŗš izrobotiem krastiem un neskaitāmajām salām sniedzas dziļi iekšzemē?

Ziemās te ir stindzinošs un drūms, Kārlis Juhans Četpadsmītais, vēsturē vairāk pazīstams kā maršals Bernadots, ir apsnidzis ar savu bronzas zirgu, kuģiņiem ledū izlauzts ceļš, ūdens garo un tā malā tup sarāvušās piles, mēģinādamas pārciest salu. Dažreiz tad jāiet salikušam, sargājot seju no asajiem vējiem, kādreiz ietnes aizputinātas, tad jāsarģā kājas, un ne vienmēr tas izdodas, jo galošas Igors nelietā. Labāk slapjas kājas, nekā galošas. Vai vīriešu botes.

Bet tagad ir vasara, spīd pēcpusdienas saule, un Igors iet mājup no darba.

Aiz muguras, uz klints, paliek sīku un nožēlojamu tornišu smailes, ar savu pelēcību liecinot par Dienvidu priekšpilsētas agrāko laiku nabadzību, un Katrīnas celtis, kas par 25 ērām uzved tik augstu, ka var pārredzēt vai visu Stokholmu. No turienes, pirms uzcēla režģi, ik pa laikam mēģinājuši lēkt pašnāvnieki. Zem celtņa, garām Konsuma nama novecojušajam modernismam, ostmalā, kur mēdz piestāt krievu kuģi, sarkanu loku ap skursteņiem, uz kuŗa sirpis un āmurs.

Visu to Igors zina un jūt, atpakaļ neskatīdamies, jo rītos šo pašu ceļu iet pretējā virzienā. Šī ir viņa pasauļe, šeit viņš zina katru veikaliņu, kā kādreiz Rīgā, iedams pa Krišjāņa Barona ielu uz pamatskolu. Lūk, Dicingera

firmas sauklis, tumsā neona burti spīdēs un liks stokholmiešiem piedomāt pie tīriem un svaigiem palagiem!

Nopirkšu trīs pudeles Alžīras sarkanvīna, viņš domā. Ne par daudz, ne par maz.

Blakus ietnei gaŗām plūst auto straume. Kā jau vasarā, kad pilsētnieki atvaļinājumos, un netraucē ne sniegs, ne ledus, satiksme vijas veikli. Braucējam baltā ķiverē pieplokot stūrei, ieliekdamies likumā, aizdrāžas motocikls un pēkšņi auto virknes gaita šķiet gausa. Spēks motocikla rokturī daudz tiešāks nekā auto kārbā, brauciens daudz trauksmaināks; auto braukt var katrs, motociklists bez drosmes neiedomājams.

Igors šķērsoja autoceļu, tad vēl vienu un iegriezās šaurā ielā. Hāgstrēma mūzikāliju veikala logs, piekrauts krāsainām skaņu plašu aploksnēm, pretimnācēji, fotoaparātiem nobruņojušies tūristi—vecas dāmas, ģimenes, vācu pusaudži. Pa starpu bārdaini un baskājaini tipi, meitenes vējjakās. Īstie Vecpilsētas iemītnieki, kā Igors, šos vasaras ceļotājus noskatīja skeptiski, tie piepildīja ielas, vakaros trokšņoja, uzklīda pavasaŗos un rudenos pazuda. Rotu kalēja logs — aproces un kaklos kaŗami alvas ripuļi. Lielais tirgus. Blakus tabakas veikaliņam un *Melnajai avij* zobārstes plāksnīte: *Zobārste Janson-Dalin*. Varbūt nebija latviete, bet kāds kādreiz bija teicis, runājis par Mildu Dāliņu.

Igors iegāja vāji apgaismotajā valsts monopola veikālā. Pāris nodzērušies Vecpilsētas veŗuki, kalsna sieviete, kas kādreiz bijusi glīta. Drošs viņš nebija par savu vērtējumu, jo apgaismojumā un atmosfairā katrs pircējs izskatītos šaubīgs. Narkomāns, pagrimtenis, cilvēks ar slēpjamu vāŗību. Valsts ierauš milzu naudu, bet nedrīkst nokaitināt atturībnieku biedrības un oficiālos morāles pieņēumus.

„Trīs pudeles Alžīras sarkanvīna,” viņš teica. Noŗva dzēja kases aparāts, pārdevējas ieradušās rokās vienu pudeli veikli ievirpināja brūnā papīrā, ielika turzā, abas atlikušās blakus neŗitas.

„Paldies.”

„Paldies, paldies.”

Uz ielas viņš brīdi domāja: vēl paagrs, bet kāda jēga

iet mājās uz vienu vai divām stundām? Gerda jau vēl strādāja. Uz soliem senā tirguslaukuma vidū sēdēja večuki. Tūristu grupa apbrīnoja Biržas fasādi.

Vecā nama kāpņu telpa ož. Vai kaļķis pel? Nepacietīgs, pusskriešus, viņš skrien divus izdilušos pakāpienus reizē. Balti krāsotas, reljefas durvis, zvans, pēc dažām sekundēm soli; tad atslēgas čirksts un priedīgi pārsteigta Ullas seja: „Ā, tu?” Tā viņa vienmēr saka. Visiem. Un arī būdama piktā prātā.

Bet tad Ulla, mazliet stomīdamās, čukst: „Man viesis. Varbūt pērk.”

Igors saprot. Viņš zina; nekad nepiedzīvojis, ka kāds gribētu pirkt viņa gleznas, pret nepazīstamo Ullas ciemiņu izjūt pazemīgi labvēlīgu cieņu. Skaudīgs viņš nav, jo Ullai vienmēr mazāk naudas nekā viņam, kuŗš strādā.

Mākslinieku pasaulē visi ir *dabīgi*, brīvi, bez aizspriedumiem; tādēļ, apmainījies ar pusgaļlaikotu hej, Igors jau sēž istabā, smēķē, vēro un diskrēti klausās sarunu. Pie sienas saslieta laba tiesa apgleznotu audeklu.

„Šī...” saka Ulla, nolikdama apskatīšanai jaunu gleznu. „Ir no mana brūnā perioda.” Un pati atkāpjjas soli, lai neaizsegtu skatu.

Vīrietis putekļu mēteli, ar mazu, glīti veidotu seju, nopietni vēro: „Man tie kuģi...” Tad sparīgāk: „Nē! Šī ir laba.” Atkal kļūst klusāks: „Bet, varbūt, tā kā drūma.” Viņš skatās, viņš vēl nav izšķīries. Varbūt arī nemaz negrib pirkt un tikai spēlē doto lomu pircējs-pārdevējs, paukošama ar floretēm. Varbūt viņš spēlējas ar iespēju?

Ulla pakalpīgi meklējas pa kaktu: „Man ir puķes. Kaut kā... Pavasarī gleznotas... Pēc visa ziemas briesmīgā aukstuma un pelēcības. Nav isti manā stilā, bet toreiz bija tāda sajūta,” viņa steidzīgi skaidro, novietodama raibu audeklu varbūtējā pircēja skata fokusā.

„Skaista,” tas saka un dziļdomīgi lūkojas.

Ulla stāv nekustēdamās, izcelto gleznu krāsas istabu dara krāšņu. Tumšie mati, nezviedriski apaļā, priedīgā seja, raibs krekls un gaŗas, melnas, pieglaudošas bikses.

„Es vēl gribētu redzēt tos kuģus,” saka vīrietis ar mazo

seju. Degunam ir glīts kūkums, mati rūpīgi sasukāti. Ierēdnis? Veikalnieks? Akadēmiķis? Kur Ulla tādu izrāvusi?

Glezna līmenisku kompozīciju; asi izcelti, melni un balti, gareni četrstūri. Fonā zils un pelēks. Spilgti krāsainas svītriņas — redereju zīmes ap skursteņiem. Krievu sarkanais, kam, protams, nav jābūt krievu sarkanajam.

„Un par šo... Jūs gribat...”

„Četri simti piecdesmit.” Teikt cenu ir vissvarīgākais, tonis nedrīkst būt ne par pazemīgu, ne par lielīgu, ne par atturīgu, ne par uzbāzīgu. Atbildi nesamēmusi, viņa nebēdīgi piebilst: „Tas ir viens no maniem vismīļākajiem darbiem.”

Viņš putekļu mētelī vēl skatās, tad pagriežas 45 gradu leņķī pret Ullu, tieši pareizā leņķī, kā labi izdidīts kaņavīrs, un nopietni saka: „Es jums zvanīšu. Man šie kuģi ļoti patīk. Rit vai parīt. Bet man jāpadomā, diemžēl, nedzīvoju viens.”

„Labi. Es gaidīšu,” smaida Ulla. Nekas nebūs — nepirks. Jau piesauc sievu.

Noskan trīs zviedriskie hej un iecerētais pircējs izvadīts. Ulla atgriežas no priekšnama un saka: „Dirsiņa.” Apsēžas un saliek rokas klēpī.

„Mana tante bija ieteikusi. Bet... Viņam droši vien nav naudas. Izliekas smalks, naudas nav. Puskungs.” Tad domīgi piebilda: „Es varbūt prasīju par daudz. Man būtu noderējušas piecdesmit kronas.”

Ullu Igors pazina jau gadus desmit. Reiz kroģū iedzēries uzrunājis, kādu nedēļu pat bijis iemilējies. Bet jau sen isā aizraušānās bija pārvērtusies zināma veida draudzībā. Pie Ullas vienmēr pulcējās mākslinieki, tika dzerts, diskutētas paģiras un dažādu miega zāļu efekti. Pati Ulla šķita apdāvināta visās mākslās, bet neizrādīja ne lielāku mērķtiecību, ne godkāribu. Dzīvi viņa mīlēja, bet bija neatkarīga no modēm un pietiekami ziņkāriģa, lai klausītos arī Igora domas un teorijas.

„Kas vēl būs?” viņš jautāja.

„Lēna... Nu, gan jau tu pats redzēsi. Paģ', es dabūšu glāzes,” un viņa aizsteidzās uz virtuvi.

Igors pārlaida acis pazīstamajai istabai: lielais galds, stūrī gulta, tur molberts, notraipītā papes kaste ar krāsu

tūbiņām, pudelēm un lupatām, stūrī grāmatu grēda. Pa-
gājušo reizi tā bija bijusi pie iekšējās sienas, blakus
klavierēm. Viņš piegāja pie tām, atvēra vāku un ap-
sēdies ar vienu pirkstu sāka plinkšķināt *Saulī' tecēj'*.
Izdevās gandrīz bez pārsitiena. Mēģināja Aijā, žūžu,
lāča bērni.

Atgriezās Ulla: „Atvaino, ka tik ilgi, bet bija jāmazgā.”
Uzlika uz melni krāsotā dēju galda divas vēl norasojušas
tējas glāzes: no pudeles klunkšķēdams plūda vīns. „Es
tikai nule pārnācu mājās, nekas nav kārtībā,” viņa teica
un, nogaršojusi vīnu, atlika glāzi uz galda. Cēlās novākt
gleznas, kraudama tās gan aiz gultas, gan grāmatu
grēdas. Noņēma no galda arī māla krūzi ar otām, paķēra
līdz malām pilno pelnu trauku un atkal izsteidzās virtuvē.

Igors uz klaviatūras mēģināja sameklēt *Bože carja
čraņi*, bet pirksti metās.

„Nu?” atgriezusies smaidīja Ulla.

Igors apvīzinājās riņķī ar klavieru sēdekli: „Nu, tā.
Jā, zini, kādu manuskriptu šodien lasīju?”

„Nu?”

„Pesāru lietāšanas instrukcijul!”

„Kā tas saskan ar tavu Austrumeiropas morāles uz-
tveri?”

„Tas nav svarīgi. Zini, es lasīju un domāju, ka bū-
dams pieaudzis vīrietis, ar zināmu pieredzi, nekā ne-
saprotu!”

„Aizspriedumi traucē. Bez tam, tava pieredze nav
nekam vērtā. Milas aktā vīrietis domā tikai par sevi.”

„Tā nu gluži nav... Taisni otrādi.”

„Pareizāk sakot, viņš nedomā nekā, tikai jūt. Vismaz
jauns.”

Zvana čirksts pie durvīm. Ulla pielec kājās: „Tā būs
Lēna!”

„Meitenes, kafija ir gatava,” kā autobusa šoferis, iz-
saucot pieturas, pustukšajā Vāveres aptiekā paziņoja
Annemarija. Gerda nolika jau rokā paņemto recepti
(tu proti izburtot katru, mēdza teikt draudzenes) un devās
uz mazo aizmugures istabiņu, kur pie galdiņa nebija
vairāk vietas kā tieši trim krēsliem. Tā viņas dzēra

kafiju divās maiņās. Apkārt bija plaukti, dažādu medikamentu firmu iepakojumu kartoni un šis tas nepieciešams — slotas, laukšķis un elektriskais kamīns, jo telpas bija vecas.

Aptiekas skaistule, princese, bija Ingabrita — glīta un valodīga dēkaine. Viņas Rolands tā un tā. Neviens no darba biedrenēm Ingabritas vīru nebija redzējusi, tikai kādreiz tālrunī dzirdējušas viņa balsi. Tai pašā laikā viņas zināja, kas Rolandam patīk, kas ne, kā savā laikā Ingrabrita padzinusi no mājas Rolandu un viņš atkal dzīvojis pie savas mātes Dienvidu priekšpilsētā; tad dabūjot modernu dzīvokli ar augstāku īri, vīru atkal paņēmusi atpakaļ. Un visām biedrenēm skauda, ka var būt tik labs un pacietīgs vīrs, jo Ingabrita katru gadu bez viņa brauca atvaļinājumā uz Grieķiju, Itāliju vai citur.

Ingabritas stāvokli dažreiz mēģināja apkarot Annemarija. Tā arī šoreiz: „Es braukšu augstā uz Spāniju. Mazliet saulē un jūrmalā.”

„Uz Tormolino?” svētulīgi iejautājās Ingabrita.

„Jā.”

„Ušš! Tur ir tik biezs un netīrs!”

„Ne tieši uz Tormolino, bet mazliet vairāk uz dienvidiem...”

„Tas pats vien ir — kur tik griezies! Nē, meitenīši, tikai uz Rodosu! Jūriņa. Bez tam, grieķu zēni ir simpātiskāki nekā italieši vai spāņi. Grieķis ir romantisks.”

Gerda maisot kausēja cukuru tasītē. Sabiedriskie likumi lika piedalīties sarunā, bet viņa nebija bijusi ne Tormolino, ne Rodosā.

„Ko tu darīsi atvaļinājumā?” kā uzminot, jautāja Ingabrita.

„Es vēl nezinu. Vajadzētu apciemot tanti. Vācijā.” Viņa labi apzinājās, ka Vācija ir negatīvs jēdziens, slēpams; Vācija bija Hitlers un 6 miljoni židu upuŗu. Bet tante bija labs jēdziens. Tante var būt vienaldzīga, bet katrā gadījumā ir cienījama.

Biedrenes skatījās nožēlojot uz Gerdu. „Tavs Igors glezno,” teica Ingabrita. „Vai tu nevari atnest kādu viņa gleznu?”

„Jā! Mēs te varētu uzkārt,” Annemarija rādīja pāri

tukšo kartonu kaudzei laika deldēto sienu. „Tagad ir tik kails!”

„Bet nopietni!”

„Es jau varu paprasīt,” atbildēja Gerda. Igors nedos, viņam gleznošana ir pārāk svarīga. Bet pajautāt jau varu. Rit pat. „Es paprasišu.”

„Ar kuŗa biroja starpniecību tu brauksi?” Ingabrita pievērsās Annemarijai, ar delmu norausdama matu šķipsnu no pieres.

Modes dēļ audzē gaŗus matus, lai šo žestu varētu izdarīt. Es nogriezīšu. Tikpat moderni un daudz ērtāk. Sevišķi vēl mūsu darbā. Īsus, īsus.

„Ar šķēpa biroju.”

„Un ko tad Lenarts?” Lenarts ir Annemarijas vīrs, strādā apdrošināšanas sabiedrībā.

„Brauks makšķerēt uz Jemtlandi!” Lenarts tur brauc katru gadu, un Vāveres darbinieces vienmēr dzird sīku atskaiti par noķertajiem taimiņiem un forelēm.

„Tev jābrauc man līdz uz Rodosu,” Ingabrita teica Gerdai. „Kad grieķi ieraudzīs tavus matus, viņi izkusīs kā sveces eglītē!”

Annemarija turpināja domāt par Jemtlandi: „Lenartu tu ar koku neaizdzīsi uz dienvidiem. Labi, ka viņš vismaz man ļauj braukt šogad vienai.”

Ingabrita: „Nu, tev es arī ļautu.” Tu esi godīga, gaŗlaicīga, neko neuzdrošini, tikai sauļojies sešas stundas, lai vēlāk darbā varētu lielīties ar savu nožēlojamo iedegumu.”

„Klusie ūdeņi tie dziļākie,” atbildēja Annemarija. Kā pagājušo reizi tas tumšais viesmīlis uz mani skatījās! Katru reizi, kad tikāties. Pie galda un toreiz istabā apmainīdams divieļus. Jāiet kursos! Jāmācās spāniski, beidzamais laiks, man jau ir trīsdesmit četri. Rudenī iešu kursos.

„Dziļākie, jā,” teica Ingabrita, skatīdamās tasītē. „Bet nu mana tase ir tukša.”

Viņas gausi cēlās. Ierastām kustībām atlika krēslus vietās, tasītes apdauzītājā izlietnē. Pēršona kundze nomazgās.

Gerda atkal sēdēja pie darba galda un lasīja recepti. Pie letes rindu gaidīja paģirains večuks un jauna meita pārsietu aci. Vēdera zāles. Dr. Lindbergs. Pa kreisi no

galda plaukti ar zāļu kārbām un burciņām — daļa, lai palīdzētu, daļa, lai mānītu nervozus individuus.

Igors. Viņa gleznošanai Gerda vairs lāga neticēja, pārāk lielas bija atstarpes, kad viņš sarīkojās strādāt. Vienreiz vainīga bija gaisma, otrreiz troksnis uz ielas. Garastāvokļi. Igors neticēja pats, kādēļ lai viņa ticētu? Ja viņš negrib gleznot, lai neglezno! Svarīgākais, ka viņš ir apmierināts. Pret Igoru viņai nebija nekādu prasību — sievai jābūt lojālai pret vīru. Uzkundzēties, kā Ingabrita savam Rolandam, Gerda nevarēja pat iedomāties. Tas nozīmētu vāju vīru, vārguli, un kā tādu varētu cienīt? Nē! Un reizē tas pazemotu viņu pašu.

Arī uz mūzejiem un izstādēm viņi vairs negāja, kā sākumā, tikko iepazinušies. Toreiz Igors viņai visu bija skaidrojis, rādījis kompozīcijas, pie vecmeistariem stāstījis to biografijas, parādījis veselu jaunu pasauli. Bet nu jau vairākus gadus vairs ne. Varbūt, ja viņš pastāstītu par savu bērnību un jaunību, viņš būtu laimīgāks. Ja kaut ko teica, tad bija saspriegts, runāja ar nepatiku. Reiz viņš bija Gerdai dziedājis savas tautas dziesmas, tulkojis vārdus zviedriski, līdz nīgrī atmetis ar roku: „To nevar pārtulkot!“ Dziesmiņas īsām melodijām, monotonas un žēlas, līdzīgas viena otrai. Laikam jau tie nepārtulkojamie vārdi vainīgi, ka Igors pats bija aizkustinājies. Latvieši neesot slavi, bet kaut kas juteklīgs viņā ir. Igors slavu vārds. Divaini, ka vīrietis var tā aizkustināties. Taču arī patīkami.

Dr. Heineke parakstījis Ebai Šēkvistei *Novalukolu*. 2 tabletes 3 līdz 4 reizes dienā. Heineke — kā alus. Gerda gāja pie skapja — A/S Hesles ražojums.

Baznīcas zvani spēlēja *Teici to Kungu, to Godibas Ķēniņu Svētu*. Viens.

*Jau pulksten's nosit viens, div', trīs,
Ūūūūū,
Un auzu maiss uz mājām iet,
Ta tillam, tillam, tillam, bam,
Ta tillam, tillam, bam!*

Ardells, viegli iereibis, bija cienīgs; sarkanmatainā gorijās gūzās un izlikās jautra. Sievieteļ pusmūžā grūti būt pievilcīgai. Alkohols palīdz. Māksla palīdz. Savilņotas jūtas palīdz. Spēcīgas kaislibas, griba. Bet jūtu vairs nav. Sapņu nav. Mātēm ir.

Ulla atgriezās no virtuves ar nākamo pudeli: „Nu, ko tu saki?”

„Jauks vakars.” Pavisam riebīgs. Sit ar kontrastu. Uzmudina uz pozitīvu fanātismu un askēzi.

Ardells teica: „Es spēlēšu Šveiku. Pirmizrāde būs septembra beigās.”

„Āāā,” apbrīnā novilkta sarkanmatainā. Arī Ulla un Lēna, kuŗas parastais uzdevums bija apbrīnot Ullu, satīnga brīdi cieņā.

Igors uztrūkās: „Jā. Šveiks ir brīnišķīgs — veselais saprāts muļķa maskā: viņš gāja uz priekšu, tad apgriezās un atkal gāja uz priekšu.”

Ardells: „Ļoti interesanta loma. Kad sāk strādāt, tad parādās tik daudzas, agrāk neredzētas prizmas.”

Igors: „Zīmīgi, ka Hašeks rakstījis kafejnīcā, pa starpām tīkdamies ar draugiem.”

Ardells pārmetoši paskatījās uz viņu: „Ne Hašeka — es spēlēšu Brechta Šveiku.” 1—0. Katra cīņa ar katru. Igors nav lasījis laikrakstus.

Igors: „Ak tā. Žēl. Bet Brechts...”

„Es domāju, ka māksla jāšķīr no politikas.”

Saka manas replikas. Antons. „Brechts pats nešķīr. Nospēris savas teorijas no Meierholda, māna rietumniekus!”

Ardells skatījās Ullā ar svētuliģu sejas izteiksmi: „Brīnišķīga loma.”

„Bez tam Brechta noveles ir baīģais sūds.”

Ardells: „Neesmu lasījis.”

Ulla piecēlās, žāvādamās stāpīja rokas un teica: „Kā es ienīstu vasaru; visa Vecpilsēta smird pēc atkritumiem. Un visi nabaģa alkoholiķi — kur lai večukiņi tveŗas?”

„Lai iet pa ēnu!” kareivīgi izgrūda Igors.

„Vieģli teikt. Kamēr pāriet tirģuslaukumam, var dabūt saules dūrienu.”

„Visu ziemu ļaudis salst, pavasarī kunkst par vitamīnu trūkumu, bet tikko vasara — atkal nav labi!”

„Kur tu tagad strādā?” Ardells jautāja sarkammatinajai.

Igors piecēlās un gāja otrā istabā, vēl dzirdēdams atbildi: *Ceļojošajā*. Turneju lauku skatuves, dēļu gērbtuves, piedzērušies lauki smejas nepareizajās — jeb pareizajās? — vietās. Kratišanās pagirainā autobusā.

Vecmodīga podiņu krāsns. Neliels rakstāmgaldiņš, nokrauts papīriem, žurnāliem — juku jukām. Ardells, ticis robā, pa brīvajiem vakariem skraida apkārt pa āzeršānām, gozēties slavas saulītē. Arī toreiz, pie Čerstinas, kad cepa veselo cūku, un, kur Igors bija iecīnāts, lai paceltu pussalnieku vakara internacionālo iekrāsojumu, ļaudis ap vienpadsmitiem bija sākuši čukstēt „Ardells arī būs!” Un ieradies, sēdējis, izslīdams savu plato, četrstūraino viepli kā svētā gov. Viengabalains, teātra un TV slavas apreibis, Jemtlandes laukis.

Ienāk sarkammatinā, saviebj pret Igoru seju un saka: „Bū!”

„Kas tad ar tevi?”

„No Dieva puses, nesāc tikai sprediķot.” Viņa pienāk cieši klāt, smaida, tad iesēžas klēpi un sit ar plaukstu viņam pa gurnu: „Šodien ir svētki!”

Kā katru reizi, kad ir ko iedzert. „Tu Dievam vis netici?”

„Es? Skaidrs, ka ticu!” Viņa pieceļas, dižojas un tralīna: „Lalalalā!” Koši zaļā kleita ir padusēs sasvīdusi tumša. Igora galva ir durna, un viņš redz rievās ap viņas muti, pie acīm, uz kakla. Pārsmēķētās plaušas alkst svaigu gaisu. Jūras vējos dejojošas kaijas, rasa saulainā vasaras ritā. Bet sarkammatinā atkal ir pienākusi un sākusī glaudīt viņam galvu.

„Ko tava meitene dara?” viņš iejautājas.

Kā telpā nodzēšot spuldzi, sejā izzūd valšķīgā izteiksme, draiskules vietā ir nogurusi sieviete, kas apsēžas uz otra krēsla un sāk stāstīt, ka Lillebile braukšot uz Gotlandi pie vecmāmiņas. „Vai tev ir kāda cigarete?”

Igors piedāvā no saņurcītas turzas, aizsmēķē arī pats. „Gotlandē ir jauki,” viņš saka. Tur varētu dzīvot — skatīties aitas, maigā daba noglāstītu. Jūrmalas ličos zied tādas pat puķītes, kā kādreiz pie Lielupes.

„Tu saproti,” viņa saka un pievirza savu krēslu tuvāk: „Es pati vislabprātāk pārceltos uz Gotlandi.”

Bet ne ar mani. Citādi jau viņai lielākas vainas nav. Kiplings ieteic seržantu atraitnes. Kas teicis, ka mātīte ož pēc visiem tēviņiem, kas to guvuši? Zviedrietes pāriet vakardienai pāri kā Jēzus ūdenim. Šī ir nesaistīta un nekomplicēta. Būtu patīkami piekert, uz brīdi atbalsoties ģermāniski amorālā sterilitātē. Bet nakts bijusi gaŗa un dzerts daudz. Viņš iekšķīgi noskurinās un pieceļas.

„Tu jau iesi?”

No otras istabas dzird Ardella balsi, smiekļus. Aktierus senāk sauca par ākstiem.

„Šodienai pietiek,” viņš atbild. „Tev gaŗlaicīgi?”

„Nē, kāpēc?”

„Tad tu esi prātīga meitene,” viņš saka, gaŗām iedams, novelk viņai ar plaukstu pār vaigu un ieiet otrā istabā. Tur sēž nīcēji ap veco, melno, lielgalvainām naglām sasiso galdu — Ārdells, Ulla, Lēna. Uz tā, ar stearīnu notecejušajā svečturī, gandrīz jau izdegušas sveces, tukšas un pustukšītas vīna pudeles, noķepējušas glāzes un pāri birstoši pelnu trauki. Sveču liesmeles, rīta krēsla caur aizvilktajiem aizkariem.

„Hej,” viņš saka.

Ārdells, tikko plātījies, liekulīgi paceļ zodu: „Mēs jau nedabūjam parunāties!”

Diplomāts, lai gan vairāk tēviņš kā viens otrs cits āksts. „Citreiz,” Igors pamet ar roku un dodas priekšnamā. Ko vispār var izrunāt? Un vēl ar tādu kā Ardellu.

Ārā agrs rīts ar vēl zemās saules spilgtajiem stariem, atspulgiem logos un pazemām ēnām. Vecpilsēta, vāri pelēka, kā traušls lapseņu pūznis — kādreiz lepnie nami laika gaitā kļuvuši sīki, mūri plāni un loģu un durvju ieloģi sašķiebušies greizi.

Laisku soli viņš gāja tukšajās ieliņās. Lielais turgus, uz kuŗa soliem dienā atkal sēdēs dikdieņi, pārspriedzamģ kā izkārtot stiprāku lāsiti. Varbūt kāds soms, netīrs un nelaimģgs, sadusmosies, ka neviens neprot viņa valodu. Kādreiz bende te cirtis galvas, un asinis šķķķģdas uz šiem pašiem akmeņiem. Tepat, aiz biržas nama, ir pils: varbūt vecģis Bernadots patlaban apģģiežas uz otriem sģģģiem.

Igors apstājās pie Tirgoņu ielas antikvāriāta loga: pagājušā gadsimta huzāru zobeni, spodrināmi, kā kapara trauki pilsoņu kalponēm. Vecmodīgi slīpēta stikla augļu bļodas, misīņa svečtuŗi. Grammofons kā *His Master's Voice* zīmē. Ordeņi. Kuŗos kapos sapuvuŗi to nēsātāji? Antikvāriāti droŗi vien ir netiŗīgi ar nolūku, lai vecie nieki izskatītos vēl senīgāki. Skatloga priekŗplānā, pie paŗas rūts, monētas un dzelzskrusts. Sīks, netiŗs ķeburs blakus nacistu partijas krūŗu nozīmei. Pēc kaŗa Vācijā puikas parastos krustus iestiprināja platās lentās un pārdeva amerikāņu trofeju meklētājiem par bruņinieku krustiem. Iztraucēts, īgns, viņŗ gāja tālāk.

Rotu kalēja logs: oranŗz audums, meksikāņu ietekmēti kakla karuŗi, milzu auskari, piemēroti liellopu ausīm. Paŗu mākslinieku, Lāŗŗu Sēderŗernu Igors pazina — aristokrātu atvase, paŗķidriem matiem, smailu degunu. Vienmēr dzeltenīgos samta svārkos, viņŗ vakaros sēdēja *Hercogā* un dzēra kafiju ar ŗeriju. Pēc pāris gadiem redzēs, vai veikals plauks jeb ŗerijs būs ņēmis virsroku, jo rotas nebija no sliktākajām. Kaut vai grezneni kreisajā stūŗi! To vienu, ar cilpu, kuŗa savijās asā smailē, varētu nopirkt Gerdai.

Priekŗā, ielas galā, Svētais Juris kāva puŗķi. Ja gleznotu, abas ielas puses veidotu divus pelēcīgus laukumus, no kuŗiem viens tumŗāks. Vidū balts, uz tā muŗkulis. Melnbalts Itālijas karaliskais karogs. Ja gleznotu. Vajadzētu, vajadzētu! Rudenī, rudens krāsas. Koku puduŗu laukumi gandrīz reālistiskām kontūŗām. Dzeltēni, sarkani, zaļi un brūni laukumi, kārtu kārtām, kā atraktu zemes slāņu profili. Tagad tikai gaŗsmas un apputējis zaļums. Rudenī. Igors apņēmās rudenī atsākt gleznot.

Galva bija skaidra, kā notirpusi iznēsātājās paŗīrās. Vācu baznīcas zvani atkal spēlēja *Teici to Kungu*. Jau trīs!

Tad Igors kāpa pa savām kāpnēm. Aizkusa. Aizdusa. Aizdusa laikam nāk no negulēŗanas: *aiz-dusa*. Reiz par visu būs jāsamaksā. Slēdza durvis, taustījās klusu, uz pirkstgaliem. No logiem rīta gaŗsma.

Gerda gulēja, gaŗŗo matu ŗķipsnas krita pāŗi sejai.

Viņŗ apsēdās un gurdām kustībām noāva kājas: viena kurpe, otra kurpe, viena zeķe, otra zeķe. Pastūma zem

gultas. Pa logu pretējās mājas jumts šķita caurspīdīgs. Rīta gaisma ir pelēka. Gaisma var būt vairāk vai mazāk pelēka. Pelēka. Uz palodzes baltais telefona aparāts.

Novilka vamzi pāri galvai, tad kreklu un bikses. Palīdis zem segas skatījās Gerdas pakausī — gaišie mati viņu fascinēja, radīja patiku. Bezgaumīgi skaista krāsa. Salmi, kvieši rudenī, kā... Galu galā vienalga, vienmēr tie viņam patika.

Miegs nenāca. Baznīcas pulkstenis sita pusstundu. Zvani situši stundu pēc stundas, gadsimtu pēc gadsimta. Toreiz, kad zviedri zaudēja Somiju, un tad, kad pirmais Bernadots, Marseļas advokāta dēls, bija gājis karā pret savu tēvzemi. Vienīgais no Napoleona maršaliem, kurš noturējās tronī. Mirā un Neju nošāva. Ne kairreiz nodevēja alga ir trīsdesmit graši un cilpa. Maz kas Vecpilsētā mainījies no tiem laikiem, sala — pagātnes liecinieks, pašā modernās lielpilsētas vidū. Mēlara straume plūst uz jūru, cauri šēru dārziem, vienu otru skaidu izskalo Kurzemes krastā, citai Rīgas Jūrmalā uzkāpj meitene, klistot gar pludmali, jūras mēslos pēc vētras meklēdama dzintaru. Citas skaidas grimst, lēni šūpodamās, slid cauri sudrabainu reņģu bariem, līdz apguļas aļģēs līdz nākamajai vētrai.

Pretējās mājas jumts sāka sārtoties. Mūžīgā saule. Tā pati, kas Latvijas armijas kokardē un japāņu karogā. Izšūta tautiskā ornamentā.

Vella Ardells! Paša neuzmanība. Dzeļot vairs neseko sarunai, līdz uzraujies. Bet viņš to varēja atļauties. Austrumeiropieši neniekojas matus skaldīdami. Zviedru vidē viņš labprāt bija latvietis, brīžiem rupji akcentēdams savu piedribu austrumiem. Paziņas tad it kā sarāvās, jūtot mistiskas bailes no nepārredzamās, vitālās masas rītu pusē: vairumam tā saplūda neskaidrā mākonī, sastāvošā no komūnisma Staļina uztverē, bala laikām, ungāru huzāriem, latviešu šķēpa metējiem, aizkrāciešiem un šveika. Igoram tad radās priecīga sajūta, viņš bija stiprs austrumeiropietis, stiprs latvietis.

Viņš apsviedās uz sāniem un nogludīja Gerdai segu no pleca. Piebāzis seju, sajuta matus un parfimu. Kā smaržas sauca? *Femme*. Igora sieviete.

„Kā tev gāja?” acis neatvērdoma, jautāja Gerda.

„Kā parasti. Ingejerda meklēja uzšāvēju un Ardells lielījās.”

„Kāpēc tu neguli?”

„Nenāk miegs.”

„Ardells arī bija?” uztrūkās Gerda. Pazīstams aktieris, daudzīnāts laikrakstos. Raksturlomu tēlotājs iekaņojis publiku un kritiku, sāk pats izvēlēties lomās. Zvaigznel

„Jā. Uzpūtenis.”

„Kā tu od pēc viņa!”

„Vins ir mūsu kultūras pamatos. Kā būtu, ja ostu pēc alus?” Tad piebilda: „Man patīk tavi mati.”

Kad Gerda atkal iemiņa, Igors vēl labu brīdi bija nomodā. Viņa domas klīda neskaīdras, vijās viena caur otru.

Rīta miegā trokšņi skan izolēti, tu tos reģistrē, neapzinādamies tausti, nejutot garžas, neredzēdams. Gerda virtuvē mazgājās. Plakstiņus neatvēris, viņš zināja krānu, ūdens strūklu, apdauzīto izlietnes emalju, ziepju trauciņu, dvieļus un Gerdu no muguras puses, kailiem pleciem, vēl nesasukātiem matiem. *Sestdiena!* Būtu vēl varējuši gulēt. Sekundes desmitdaļu viņš iedomājās darba vietu ar tās ļaudīm un trokšņiem, bet tūdaļ tā pagāisa no apziņas.

Izstaiņijās, juzdamies patīkami. Palagu lielākā vērtība ir aizmiegot un pirms celšanās staipoties gultā. Pavēra plakstiņus: saule atspoguļojās istabā. Galva nesāpēja; kuņģis teica, ka pie dzeršanas, pagīras esot tās labākās? Droši vien domāts brīdis, kad pāriet nelabums un sāk gribēties ēst. Viņam gribējās ēst.

Gerda sarkanā naktskreklā klusu ienāca istabā, grasījās vērt skapja durvis. Pasaku feja, gaisīga un nereāla. Mīlestība vienmēr ir laimīga, nelaimīgi var tikai iemilēties.

Igors aizvēra acis un teica: „Hej!”

„Tu neguli?”

„Kā var gulēt, ja tu trokšņo?” Igors priecīgs smaidīja.

Viņa apsēdās uz gultas malas, ieķēra viņa matos ar roku: „Vecais dzērāj!” Tad vairījās lūgdamās: „Nē, nē! Tagad lūdzu nē!” Nevar taču tā uzreiz, ne no šā, ne no tā.

„Kā vēlies. Kur ir avīze? Kas būs brokastis?”

„Kafija.”

„Vairāk nekās? Es gribu divas, trīscarpus minūtes vārītas olas, sviestmaizes ar šķiņķi un...”

Viņa piecēlās: „Kas būs, tas būs.” Iedeva laikrakstu un pati devās virtuvē.

Dienas ziņas. Bīskaps Hēlanders atkal taisnojas. Visa afēra Igoram šķita kā apbrīnojama masveidīga degunu urbināšana. Zviedriem gaļlaicīgi. *Savrupmāju taksācijas vērtības pārvērtēšana.* Pacels caurmērā par 40 proc. Dienvidāfrikā krata un arestē sakarā ar nesenajiem atentātiem. Mēlara policija pārraudzīs laivu braucējus arī ar helikopteriem. Lindons Džonsons parakstījis likumu rašu jautājumā. Zviedru ANO bataljonam, kuŗš dodas uz Kipru, trūkst vēl 100 vīru. Žēl, ka gadi gājuši un neesmu zviedrs. Nebūtu ļauni padzīvoties pie Vidusjūras. Attēlā plkv.-ltn. Orvars Nilsons pie lidmašīnas vadās no sievas un meitas. Laba dzīve zviedru virsniekam — kaŗā nav jāiet, strādā darbiņu komandēdams un izskaties smuks.

Ahā! Šīgada lielā, starptautiskā Venēcijas izstāde! Torštens Bergmarks: *Šogad raksturīgs makabrais un erotiskais.* Kritiķi ir parazīti! Viņš pārļaida acis lielajam, gandrīz visu lappusi aptverošajam rakstam. Formulējumi, uzskaitījumi. Don Žuāna *Kataloga ārija.* E!

Chruščovs daudzās pa Norvēģiju, vēl nav aizbraucis mājās, De Golls amizējas ar Erhardu, Čombe ņemas pa Kongo un Grīvas pa Kipru. Tukšas lapas, Igors neieinteresēts šķīra. Jolo Volse — būtu gaļlaicīgi, lasītu. Jolo dažreiz raksta tīrj patikami. Ne jau, ka viņš stāstītu ko jaunu! Floids Petersons sitīsies ar Mečenu. Baltie vairs negrib boksēties. Dabū melnos, maksā un skatās.

Izbraukumu sludinājumi: Ar *M/T Gurli* var aizbraukt uz Birku. Var braukt uz Mariefrēdi vai Olandi. Varbūt...

„Gerda!”

„Nu?”

„Vai nebrauksim šodien ar kuģīti?”

„Kur?”

„Vienalga — kaut vai uz Birkul!” Sala Mēlarā, vīkingu laikos galvaspilsēta.

„Tu gribi?” Braukt skatīties kaut kādas drupas Gerda nevēlējās.

„Pag’,” Igors strauji šķīra beidzamās lapas, „Oskarsons Skansenā spēlē Sirāno de Beržeraku!” Dzejnieks ar neglīto degunu, spalvas un zobena meistars! Bet muļļa Oskarsons...

„Nāc, kafija gatava.”

Vēl uzmetis skatu — vecais Tobe dzied šovakar *Zaļajā birzī* — Igors ceļas. „Es nomazgāšos pēc tam,” viņš sauc, vilkdams rīta svārkus.

Uz virtuves galdiņa bija tases, trīs sviestmaizes, katram ievārījuma trauciņš — vācisko brokastu piedeva. Arī pa olai — viņu svētdienas brokastis. Sviests, krējums, Igors bija pieradis pie sviestmaizēm ar ievārījumu kaŗa gados.

„Labs siers, vakar nopirku,” teica Gerda. Lāršona siera speciālveikalā.

„Mmmm,” savu sajūsmu izrādījis, Igors sāka mieloties. „Šodien būs atkal labs laiks, mums vajadzētu tikt saulē.”

Vispatīkamāk jau būtu nokļūt kaut kur pludmalē, sauloties, peldēties. Bet braukt kopā ar tūristiem, skatīties kaut kādas drupas?

Igors domāja par Birku — Mēlara krasta nogāzi, noru, izbraukumu vietu, mežmali un mājām tālāk paugurā.

Kad ziež ievārījumu uz sviestmaizes, tad jāuzmanās, ka nenopil pirksti, galds vai tērps. Viņš uzsmaidīja Gerdai: „Kā tu tik ātri paspēj sakopties?”

Priekšnamā noskanēja durvju sprauga, kaut kas nokrita uz grīdas. Pasts! „Tie vella rēķini!” Igors nopukstēja. Gerda piecēlās: „Es paskatīšos.” Varbūt tantes vēstule vai kas cits interesants.

Gerda atgriezās: „Tev.”

Vēstule? Kas man sūtītu vēstuli? Paziņas telefonē. Kartiņu Igors vēl saprastu. Bet vēstuli?

Vācu pastmarka, vārds rakstīts latviski, adrese vecā, jau četrus gadus viņš dzīvo Vecpilsētā, kārtīgais zviedru pasts sameklējis. Nosūtītājs A. Laiviņš, Andris! Vecais draugs, invalīds Vācijā, sākuma gados Igors bija sūtījis viņam kādus niekus. Maz. Vēl tagad bija kauns atcerēties, ka tik maz; vajadzēja palīdzēt vairāk. Igors atplēsa aploksni. Vēstule, tāpat kā adrese, bija rakstīta mašīnrakstā.

Sveiks, Igor!

Ilgi neesam sazinājušies un gadi iet. Uzzināju par dziesmu svētkiem Hamburgā un tā kā man šī varenā ostas pilsēta ir tuvu, tad domāju paklausīties latvisku dziedāšanu. Latvieši braukšot no Anglijas un Zviedrijas.

Ja Tu esi domājis braukt, tad labprāt Tevi satiktu. Apmetīšos pansijā „Zum alten Hirsch” (tur viņš guļ un tur viņš d..., kā Rīgā teica!). Būšu tur no 7. augusta. Ja nebrauc, tad atraksti kādu kartiņu. Man iet labi. Daudz darba un bērni aug. Ir Volkswagen (1952. gada modelis), sieva mani vadā. Vācijā ir arī Kazis un Liepiņš, bet nezinu, vai viņi Hamburgā būs. Varbūt tad drīz kopā iedzēsim pa kausam alus.

Tavs Andris

Parakstījies ar roku, palieliem, slīpiem burtiem.

Gerda apmulsusi: „Kaut kas svaīgs?”

„Andris. Atceries — tas aklaiss, par kuŗu stāstīju.”

„Nu, un?”

„Nu, Hamburgā būs kaut kādi dziesmu svētki, tā ir tāda sena latviešu tradīcija, es nemaz to nezināju...”
To taču nevar nekā izskaidrot! „Un... un viņš arī būs.”

Gerda nopietni skatījās, mēģinādama saprast.

„Un viņš domā, ka es arī braukšu.”

„Bet... ja tu negribi, tad taču tev nav jābrauc?”

„Nē.” Piebilda: „Tad lai es rakstot.” Paskatījās uz izlietni, uz gaišzilo frotē dvieļīti. Andris, vecais puika! Igoram karsts gāja pa kauliem. Mēs esam jauni, brūni iedeguši, Andris smaida ar visu seju, viņš vienmēr ir priecīgs kā telēns pavasarī; mēs visi esam priecīgi, bezbēdīgi, mēs varam visu! Noraut zvaigznes no debesīm, iespītēt vāciešiem, ielikt krieviem. Vasara, saule, vienmēr saule un jutekļi kņud. Igors krata galvu: nav nepatīkami atcerēties, bet sajūtas pārāk stipras.

Dīvaini, cik viņam saspriegti nopietna seja. Kā mātei toreiz, kad bija jābēg. Pat kafiju neleļ tasē. Nekas — ieliešu. Citādi viņš vienmēr bezbēdīgs, izņemot tad, kad runā par glezniecību. Vai kā toreiz, kad iedzēris

dziedāja savas tautas dziesmas, līdz atmeta ar roku, teica, ka nevarot pārtulkot un sēdēja drūms.

„Kad tie svētki ir?”

„Es nezinu. Augustā.”

„Kādēļ mēs nevarētu aizbraukt uz Vāciju? Es apciemotu tanti, tu satiktu... savu kaŗa biedru, un, varbūt, mēs varētu padzīvot kādas dienas vai nu Travemindē, vai kur citur?” Igoram neatbildot, turpināja: „Man tik ļoti gribātos būt pie jūŗas. Mēs braucām ar vecākiem uz Rīgenu, bet es toreiz biju tik mazs. Un reiz, bērnu kolonijā, divas nedēļas es biju Siltā. Tas viss. Man tā gribētos!”

„Es nezinu,” viņš atkāŗtoja, domas plūda lielā muŗkulī, juteklīgā mezglā, kuŗš nerisinājās, bet tikai pieauga.

„Tante būtu jāapciemo, viņa ir veca.” Tante dzīvoja Lībekā un ik pāŗnedēļas Gerda ar viņu apmainījās vēstulēm. Igors par saraksti neinteresējās, bet sievas rūpes par veco radinieci viņam patika.

Kādēļ nē? Par atlikušo atvaļinājumu viņi nekā nebija izlēmuŗi: neko neplānot, neuzņemties nekādas saistības bija Igora pieeja. Kādēļ nē? Āndri satikt būtu jauki, un tie citi latvieŗi — kāda viņam daļa par tiem?

„Igor! Tikai pāŗis dieniņas pie jūŗas!” Balss bija lūdzošā, un viņa mīlīgi mirkŗķināja plakstiņus.

„Nu labi. Brauksim!” viņš teica, tajā pašā brīdī teikto noŗēlodams. It kā kaŗa laikā izŗķāries nezināmās krustcelēs.

Bet Gerda laimīgi čaloja: „Es šodien pat viņai aizrakstīŗu. Laika tik maz: man jādomā arī par drēbēm! Tu vēl gribi kafiju?” Jānopēŗk jauns peldkostīms, vajadzētu pludmales mētelī; lai arī pāŗis dienas, bet tomēŗ. Un tāds jau noder vienmēŗ. Man nav pat peldu cepures! Baltas, smalkas smiltis līp pie kailām kājām, sena, no smiltīm celta pils Rīgenas salā. Gliemeŗvāki. Tēvs. Igors. Saule.

Tad viņi kārtoja māju. Gerda mazgāja traukus, Igors klāja gultas. Dzīvoklīms bija viena istaba ar logiem uz ielu, virtuve un liels priekŗnams. Nebija ne vannas istabas, ne silta ūdens un viss vecs un nodilis, toties īre bija zema un dzīvoklis pašā pilsētas vidū, kur viss svarīgākais — darbs, veikali, pirts, ķiniŗi un krogi, sa-

sniedzami kājām. Arī tā taupījās nauda. Pirms četriem gadiem Igoram bija izdevies to pārņemt no gleznotāja Svena Englunda, kad tas pārcēlās uz Gēteborgu. Lai apietu dzīvokļu pārvaldes noteikumus, viņš bija bijis spiests noīrēt vecu graustu ārpus pilsētas, pierakstīties, it kā tur dzīvotu un tad šo šķietamo dzīvokli mainīt ar Svena. Drīz arī bija sākusies viņa un Gerdas kopdzīve.

Paskatījās uz molbertu, uz kuŗa šķērskokiem atradās biezi putekļu valniši, jo Gerdai viņš neļāva tam pieskarties. Sirdsapziņa pārklāta putekļiem. Bet varbūt visa gleznošana ir tūrie nieki. Viņš piegāja istabas stūrī pieslietajām gleznām, paņēma trešo pēc kārtas, atslēja gultā un skatījās. Gaišzils, zilganzaļgani pelēks un tumši zils — debesis, šēru klintis un ūdens. Ja teica, varēja uzminēt, ja ne, tad tikai ķepīgi reljefi krāsu klājumi neasām pārejām. Toreiz, nu jau būs divi gadi, cik ātri tie pagājuši, viņš bija izbraucis ar Vaksholmas kuģīti, izkāpis nekad neredzētā krastā, gleznojis un pēcpusdienā ar to pašu kuģīti braucis mājup. Viņš skaidri atcerējās apsūnojušo granītu un plānajos zemes iedobumu ielāpos augošos brūklenājus, augstāk kadiķus, vēja aplauzītos bērziņus un eglītes. Un klints pakājē vizošo šēru liča spoguļi. Gleznu viņš mīloja, tā šķita tuva viņa iecerēm. Arī Brita un Svens, iebrakuši no Gēteborgas, to bija slavējuši. Bet viņš šaubījās. Varbūt tā bija tikai viņam pašam svarīga. Kādreiz viņš bija cietis sava uzrautā deguna dēļ. Kāpēc? Hamletiski bērnišķīgas šaubas. Modinātājs tikšķēja uz galda (20 kronas, veikaliņā tepat aiz stūra), vienīgā vaina, ka tas 24 stundās mēdza aizsteigties 10 minūtes priekšā.

„Gerda!” viņš sauca.

„Jā?”

„Nāc un paskaties!”

Gerda ienāca, uzposusies gaišzaļā kleitiņā, izsukājusi matus, ieraudzīja jau tik labi pazīstamo gleznu.

„Nāc. Apsēdies man blakus,” Igors piedāvāja vietu blakus gultā. Kad viņa apsēdās, aplika roku ap pleciem: „Skaties!”

Gerda skatījās. Viņam tas svarīgi. Un man, jo esmu viņa sieva. Mums abiem glezna svarīga. Bet kādā ziņā? Skats vairīdamies bēga audeklam apsīstajās likstītēs.

„Tu redzi krāsas? Un šķērsojošo līniju, kas izzūd vidū, sadalot. Viss ir pareizi, es to zinu, ir gluži tā, kā es to gribu, bet ko tu sajūti skatīdamās? Vai tu sajūti, es domāju — sajūti, ne redzi, jo redzēt nevar; vai tu sajūti mežu, klintis un ūdeņus? Varbūt ne tā! Teiksim: sajūtu, tīru un nomierinošu, kādu jūt vērojot dabu!” Un manijis Gerdas nedrošību, mēģināja izteikties vēl koncentrētāk: „Ja tu būtu izolēta betona sienu telpā un tev būtu tikai šī glezna, vai tā tevi ierosinātu domāt par dabas brīnumainību?” Ko es muldu! Gribu pastkaršu efektu.

Man jāsaka jā, viņam tas svarīgi, noteikti jāsaka jā. Pēc iespējas pārliecinoši.

„Es domāju, ka jā,” Gerda teica.

Igors nopūtās un piecēlās, paņēmis gleznu, ielika to kaktā pie citām: „Tu domā, bet nezini.”

„Varbūt, ka nē.” Tad nedroši: „Ja nav izolētā telpa.”

„Tu nezini, un es nezinu. Ja es redzu sūdiģu gleznu, es to varu pateikt. Katrā ziņā es zinu, arī ja nesaku. Bet tās faktiski ir nesvarīgas lietas.” Viņš sāka smaidīt un apsēdās atkal uz gultas. „Jēgas vispār nav. Bet mēs brauksim uz Vāciju.”

„Jā.” Cik viņš šodien jauneklīgs. Bieži noguris vai idzīgs.

„Es ilgi neesmu bijis Vācijā.” Kopš nakts laivā. Skanēras krasts, slapjas drāmas, zviedru piekrastnieku izbiedētās sejas.

„Es arī ne!”

Viņi abi sajūtās jau bija Vācijā, divās dažādās, vai vēl vairākās Vācijās, sastāvošās no dārza puķēm Rostokas villu priekšpilsētā, Ģētes un Hitlera, 1936. gada olimpiādas, Šūberta, Šūmaņa un Mālera dziesmām, filmu aktieņiem — Gustava Dītla, Renē Deltģena, Zāras Leanderes, Ilzes Verneres, Hansa Albēra, Marikas Rekas, Možera un Lingena, vērmachta parādēm, vanderfogeļiem, bermontiešiem. Baltijas muižniecības, Vācu ordeņa, Rūdolfā Harbiģa, Šillera, Velkes, Gizelas Mauermejeres, Štrausa valšiem, Ādenauera, DP nometnēm, Harca kalniem, kārpas uz tantes vaiga, Don Karlosa un Marijas Luīzes. Dodiet mums domu brīvību! Koncentrācijas nometnēm, no cilvēku ādām darinātiem lampu širmjiem, gaišmatainās Ilzes Kochas (māsīcas zviedru

Lūcijai), Gintera Grasa, vācu kaŗa dziesmām, reņģēm, Frīzijas miŗlas.

Desiņas, desas, zāļu tējas. Skābi kāposti. Kolrābji, vācu armijas stūrainie maizes kukuļi, stiŗu kvarteti, Oh Tannenbaum kaŗa Ziemassvētkos Rostokā, Šulces pārtikas preču tirgotava uz alejas stiŗa. Kāda loga balti krāsotā palodze, meŗģiņu kleitiņa un kastīte ar lentēm. Lelle Luīze. *Wenn die Maedel steh'n am Zaune*. Kater Murr.

Un viss vienā sajūtu mezglā, maŗors sajaukts ar minoru.

„Šovakar jāiet uz kino!” Igors teica. „Kur ir Ziņas?!” Viņš ātri uzšķīra sludinājumu lappusi. „Vasarā nekā jēdzīga nav!” Ingemara Bergmaņa *Visas šīs sievietes*, Dīns Martins kaut kādā *Kuŗš gulējis manā gultā?* (sīrupains smukulis, ko Sinatra ar viņu pinas?), Hepbērna un Holdens *Jauki Parīzē*, droši vien tikai amizēšanās; Džons Veins (bet ne šodien!), Šons Konerijs *Aģents 007 redz sarkanu*, Ritā jau trešo gadu *West Side Story* — sludinājums sāk jau apnikt, galu galā laikrakstu abonējot par to jāmaksā, žīdiņš Sellers *Rozā panterā*, *Grandā* — *Dr. Strangelove* — šis gan ir sviestā, *Bostokā Kamēliju dāma*.

„Iesim uz Garbo?”

Gerda raustīja plecus.

„Tev droši vien šķiet archaiski, bet kad biju mazs puika, visi par viņu jūsmoja.”

„Varbūt...”

„Tas ir slavens gabals. Tas pats, kas opera *Traviata*.”

Mūzika jāzina. Kuŗš nezina mūzikas vārdus, ir neizglītotš. Viņa zināja, ka *Traviatu* komponējis Verdi. „Nu, labi,” viņa teica un smaidīja.

„Bet tagad ārā — saulītē!”

Viņi saņosās, aizgāja uz *Skansena* kuŗģišu pieturu, brauca mazo līkumu ap cietoksnīša saliņu, kāpa pa laipu un gāja staigāt karaliskajā zvērudārzā — plašā brīvdabas parkā, ar pļavām, norām, klintīm, meŗa gabaliņiem un ūdens ličiem. Glezno dabu krustu šķērsu sadalīja asfaltēti ceļi un takas. Aizjāja grupa jātnieku. Šur tur sauļojās cilvēki. Bet viss bija tik plašs, ka arī

viņi jutās vieni un netraucēti. Uzkāpa klintī un skatījās garām braucošajās motorlaivās.

Kad uzmācās izsalkums, gāja paēst krodziņā preti Ziemeļu mūzejam. Un vakarā? Vakarā gāja uz *Bostoku*, kurā beidzamos gados rādīja *labas*, slavenas filmas. Roberts Teilors bija skaists, Grēta Garbo cēla un sāpīga, kā māte ar dēlu. Mistiskā Stokholmas Dienvidu priekšpilsētas meita Grēta Gustafsons, vēl taqad daudzinaā laikrakstos.

Piektdiena. Pulkstenis, zīmogojot darba kartiņu, noknikšķ, Igors aiz paraduma apskatās uzspiesto laiku: 7,28. Redz nedēļas ciparus — 27, 25, 29, 25. Cilvēks ir ieraduma dzīvnieks. Vai viņš darbā ierodas precīzi aiz bailēm no pulksteņa, vai tādēļ, ka ir kārtīgs?

Viņš pamet ar galvu Kallem — gařam, tumšmatainam rokas burtlicim, kurā seja vienmēr ir izsitumos, kā mūžīgā pubertātē, kaut katru trešo dienu viņš piemin savus puīšēļus un saliktuvē katrs zinā, kad tiem ir iesnas, un ka vecākais šoruden sāks iet skolā.

Resnais, mazrunīgais plikpauris Pēršons, kas darba laikā izdzer milzu skaitu alus pudeļu, un pēc pieciem sēd tuvinājās alus bodēs. Bet strādāt pie mašinas viņš prot, saliek tikpat kā bez kļūdām. Burtlicis ar pārāk lielu fantaziju vai nu sāk labot tekstu pēc sava prāta, vai aizdomājas blakus domās: Pēršons tikai liek, kļūst viens ar mašīnu, trenētā maņa automatiski pārnes manuskriptu uz taustiņiem. Algas dienā nāk sidrabainas kronas, kas aizripo uz alus brūžiem, finansēdamas rūpniecību un ariņu audzētājus. Un sabiedrība funkcionē.

Otru mašīnburtlici Cvingeru Igors necieta. Kalsnais, vienmēr glīti ģērbtais, Leifs viņam šķita pavieglis. Varbūt uzvārda pēc. Reiz, atcerējies savu pamatskolas klases biedru Imantu Cvingeru, kas dzīvoja Avotu ielā, viņš Lefem bija minējis, ka pazinis latvieti ar tādu pašu vārdu.

„Jā, interesanti,” Lefe bija teicis, tūdaļ sākdams stāstīt, ka cēlies no valoņu amatnieku dzimtas, kas Zviedrijā ieceļojusi 18. gadu simtenī. Viens brālis bijis kalējs, otrs zvanu lējējs: viņš cēlies no pirmā. Zvanu lējēju

zara pārstāvis esot, starp citu, lējis zvanus Ādolda Fredrika baznīcai. Bet uzvārdu Cvingers esot pieņēmušas arī citas zviedru dzimtas divdesimtajos gados.

Acīm redzot vācu izcelsmes tips, pieradis mulķiem stāstīt savu pasaku, lai vāciskā uzvārda dēļ netiktu turēts aizdomās par nacismu. Zviedrijā, gluži aiz pieklājības, tādu stāstu neviens atklāti neapšaubā. Arī Igors nebija runājis preti. Pārviedrojies. Pirms divdesmit gadiem viņš būtu teicis zvanu lējēja radniekam: „Vecīt, nelej!” Pārviedrojies.

Viņš apsēdās ierastajā vietā pie tumši brūnā galda. Vasarā viss mierīgāk. Faktors Šēbergs atvaļinājumā, nav jābistas vainas apziņā, ja kādu brīdi domā vai dari ko citu. Aiz durvīm sāka švirkstēt saliekamās mašīnas. Saliktuve bija veca un samērā maza: četri mašīnburtliči, kuņi strādāja maiņās, trīs rokas salicēji, Lindbergs pie korrektūru spiedes, Igors un Šēbergs. Pēdējam esot atvaļinājumā, viņa darbu — sadali un kontaktus ar pasūtītājiem — veica Cvingers. Taču vairāk tas bija goda ziņā, jo *Lindstrēma* un *Berga* saliktuvei bija ierasti kontakti un tikai šad un tad parādījās kas jauns, neparasts.

Igors sāka lasīt sleju.

Pacel vāciņu A (4. zīmējums) un izvelc vadu B, c vietā s! Igoram patika, ja bija daudz atsevišķu, neparēju burtu tuvā secībā, jo tad viņš varēja izmantot visu savu sīko zīmju pūru. Kā strēlnieka lociņš vērsts uz zemi un tad tāds pat ārpus slejas ar burtu c blakus. *Neaizmirsti nodrošināt sienas kontaktu ar 10 ampēriem. Atļautā sprieguma variācija 10 proc.*

Pēdējā diena darbā izklaidē. Viņš brauc šovakar, Gerda dienu vēlāk, netiek vaļā no darba. Neierasts tā braukt, gadi gājuši Stokholmā. Pagājušo rudeni gan viņi bija bijuši Parīzē — skaisti jau, bet valodu neprazdams Igors bija juties mulķis. Diez', kādi gan friči tagad būs? Laikrakstus viņš lasīja, zināja, kas Brands, kas Mende un Lauers. Senāk pat bija pircis vācu ilustrētos žurnālus, bet viss dzirdētais un lasītais šķita nereāls, pārāk pretējs paša atmiņām.

Šī mašīna izpilda speciālu programmu, „bioloģisku mazgāšanu un automatisku saslapināšanu,” mazgājot

Stokholmas, likt kopā algas un paši būvēt. Bet projekts pajuka. Vai riska, neuzņēmības vai tehnisku grūtību dēļ — uz to Igors nevarētu atbildēt. Par šiem laikiem viņš nedomāja, tie atmiņā pamirdzēja tikai brīžiem.

Varbūt savu ceļu iet viņš bija izvēlējies toreiz, kad viņi izšķīrās ar Vizmu. Droši vien.

Bija jau tiesa. Arī viņam zviedru vairums bija licies aprobežots. Bet ko varēja pārņemt ļaudīm, kas savās dzīvēs nebija piedzīvojuši vairāk nekā kā gada laikus uz scelas, un visu mūžu lasījuši vienu un to pašu laikrakstu? Remdena, garlaicīga dzīve, kurā nebija jāsteidzas. Dažreiz šķita, ka daļa no viņiem pat mīlestību piekopa tikai aiz gaŗa laika!

Iemanījies valodā, Igors bija sācis lasīt zviedriski, iepazinis zviedru bezkaislīgo, virspusīgi vērojot, tūrā humānisma pacēluma kultūras dzīvi, izšķīries par to. Latviešu sarunas vienmēr aizvirzījās uz latvietību, vienā vai otrā veidā. Zviedru kultūra šķita pārāka. Vismaz tai bija nākotne. Iepazinis vienu otru jēdzīgāku zviedru, sācis attālināties no vecajiem draugiem. Tie izklīda — cits apprecējās, auklēja bērnus un strādāja virsstundas, lai nomaksātu mēbeles, kas sākumā mēdza būt: ēdamgalds, divi atzveltņi krēsli, dīvāns un laulības gulta. Nebūtu Vizma apprecējusies ar Vilni, viņš varbūt būtu aizgājis līdzīgu ceļu. Dažs pirka auto, to spodrinādams brīvajā laikā tik centīgi, ka mašīna spīdēja kā metalls zeltkaļa logā, bet pats spodrinātājs nosmērējies ar putekļainām eļļām, laimīgs apbrīvoja savu dārgumu, neuzdrošinādami pieskarties, lai to nenosmērētu. Vasaras mājās. Naudas krāšana atvaļinājumu braucieniem. Izveidojās gaumes, ceļi šķīrās.

Bet vēl arvien bija biedrības, un trimdas politiķi smilšu kastē vēl arvien apkaņoja viens otru. Kāda Igoram par to daļa? Ja citiem patika dzīvot atmiņās, tā bija viņu lieta.

Šie vienkāršojumi nenozīmēja, ka Igors noliegtu savu tautību. Nebūt ne, bet katra patriotiskā fraze viņu aizkāra, lika atcerēties nepatīkamus notikumus, lika sāpēt. *Zivs meklē dziļumu, cilvēks labumu.* Igoram labums sākotnēji bija nozīmējis būt paēdušam, tad — justies labi. Kā var justies labi, ja sūrst?

Šo uzskatu bazi viņš neapzinājās, bet tā noteica viņa domas, rīcību. Zviedriem varoņi bija tikai sportā, tādēļ tos nevajadzēja ne cienīt, ne sekot to piemēriem. Zviedri nejutekļojās, attiecībā ievēroja distanci. Katrā zviedrā zem neizteiksmīgās vai smaidīgās sejas mājo individuāls oportunistisks egoisms. Tramīgs likuma tuvumā, saistīts pieņemtajās tradīcijās, vairāk vai mazāk mērķtiecīgs. Ja šo likumību — katra cīņu ar katru, saprata, tad dzīvot varēja tīri labi. Viens otrs bija gaišu galvu, sievietēm nebija nekādas vainas. Neviens Igoru netraucēja, un sīkās izpriecas nomainīja viena otru.

Lai izvairītos no nogulsņēm veļas mašīnā, ir ieteicams kādreiz to iedarbināt tukšu „Viegli netīra balta veļa” veidā. Viegli netīrs, gaiši melns, tumši balts. Viņš paskatījās pulkstenī — laiks šodien aizsteidzies sevišķi ātri, pēc pusstundas būs lenčs.

Mēnešus pirms dziesmu svētkiem latviešu trimdinieki drudžaini darbojas. Koņi biežos mēģinājumos cenšas pānākt noseboto, runas vīri vairs nesēž sēdēs, bet sazvanās pāri robežām. Kāds ievērojams vīrs, kam paredzētajā programmā ir svarīga loma, pēkšņi saslimis. Jāatrod atvietotājs! Uztraukums Stokholmā, Londonā, Hamburgā. Latvieši tiekoties, viens otram jautā: „Vai tu brauksi uz dziesmu svētkiem?” Tiem, kas atbild noliedzīgi, sejās ir sāpīga izteiksme un sirdis kaut kas nosmeldz. Ja abi ir braucēji, tad lielās, kā brauks un kur apmetīsies. Bezbēdīgākie ir jaunie: nu, kas tur āudz! Vai nav braukts un nebraukts? Visgrūtāk izkustēties no vides pusemūža ļaudīm, iestīgušiem dienas rutinā un mūžīgajā kronu skaitīšanā. Kā veci arkla zirgi, tie vairs spēj iet tikai taisni.

Izstāžu rīkotāji uztraucas par transporta kavēšanos, strādā naktīs ar līdzņemamajiem materiāliem. Strādā daudzi. Un retais tikai vairs domā par ieguldīto laiku, zaudēto peļņu un nervu slodzi. Patvērumu zemes zaudējušas savu ietekmi, piemērošanās process pārtraukts.

Letoņiem būs komeršs. Ārstiem un zobārstiem sava sanāksme. Kā visu paspēs? Izstādes, teātris (dekorāci-

jas vēl nav gatavas!), koncerti, balle — kā visu paspēs? Tautas dejas, Biriņu ģimene no Austrālijas, Klāras tante, pastmarku izstāde! Ja varētu nopirkt, vai kaut kā nozagt krievu zilo ar 1. jūlija zīmogu! Koristi brauks ar savu autobusu. Ar lepnumu: mēs — koristi. Kā Teodora Reitera laikos! Jāuzmama tā pāreja — nedrīkst klausīties pirmajos tenoros. Jāizslēdz dzirde vienā pusē.

Jākārto kleitas. Mirdza pirkšot jaunu — kāda tā būs? Es iztikšu ar violēto. Tas nekas, ka pirms diviem gadiem biju ar to akadēmiskajā ballē. Es varu. Bet Mirdza pieņēmusies svarā un uzvedas kā meitene precību gados — katru reizi vajag jaunu. Lai izsviež savu naudiņu!

Un, jūs bērni, dzīvojiet rātņi ar vecmāmiņu!

Būs divas lidmašīnas no Amerikas? Varbūt būs labas meitas? Veči jau gam, druknie bifeli, kožļeni aiz lūpas un uz Rēperbāni. Un tad, beidzamajā vakarā vai rītā, asarām acīs — *Maziņš biju, neredzēju.*

Puiši būs? Trīs kleitiņas un bikses. Drošības pēc gaišzilie svārki. Nedrīkst aizmirst mazo gludekli. Mamma nesaprot. Ne jau, ka man tas būtu svarīgi. Latviešu zēni tādi lempji vien ir. Vai nu radības kunģi, plīst no iedomības, vai dievkociņi, kas sludina. Protams, ar Ivaru ir cita lieta. Nu, redzēs.

Būtu meitēns, kuŗš saprastu, ka dzīve ir jēdzīga tikai ar kārtīgu mērķi. Pat ja mēs Hamburgā būsim daudzi, tad tā būs tikai sauja no tautas. Mēs varam sagraut pado-miju, kā vectēvi cara Krjeviju. Būtu labi, ja kāds sku-ķēns to saprastu. Kaut cik labs, glīts un milīgs. Tad labi būtu dzīvot tālāk.

Koferis!! Albert, mūsu koferis ir pušu! Jāpērk jauns. Nu, paskaties! Ar tādu taču nevar braukt!

Rietumeiropas latvieši pošas dziesmu svētkiem.

Ēnas, spuldzes, uz perona stāvošo izvadītāju augšup vērstās sejas, nedabīgi bālas kontrastainajā gaismā. Ko par šīm asajām gaismām būtu teikuši Goija un Rembrants?

Igors iegāja kabīnē. Šauri. Trīsstāvu gultas, izlietne ar krānu, drēbju pakaramie, koks, metalls un balti pa-

Dienvidu slimnīca, ūdeņi ar salu. Igors atvilka seju, mirkšķināja acis, tad uzvilka logu.

Ja maksāta guļamvagona piemaksa, tad jāguļ. Vilcienam kratoties, Igors novilkā kurpes un nolīka stūri. Viņa ceļgali bija apakšējās gultas augstumā. Neērti vilkt bikses otram pie deguna. Un šauri. Izņēma no svārkkiem kabatas portfeli ar pasi un biļeti, nolīka gultā. Arī pašus svārkus. Beidzot drēbes novietoja uz pakaramā. Augšas kaimiņš lasīja laikrakstu, Igors viņu nebija pamanījis ienākam, apakšējais šķietami jau gulēja. Kaunēdamies par varbūtējo savu kāju sviedru smaku, Igors, pakāpies uz pieslietajām kāpnēm, ierausās gultā. Iededzināja spuldzīti virs pagalvja. Kājgali bija auklu tiklīņa kabata, kabatas portfeli viņš pabāza pagalvī — tā drošāk. Pāri segai pārsprādzēja jostu — vilcienam bremsējot var izkrist. Dīvaini tā gulēt šķērsām braukšanas virzienā. Kā sliežu gulsnim. Visi citi ceļotāji guļamvagonos tāpat kratās līdz ar vilcienu, nosveķas slīpi likumos, reizē palecas sliežu nelidzenos savienojumos.

Viņš paņēma vācu nedēļas žurnālu *Stern*. Ja brauc uz Vāciju, jāuzbružā puscaizmirstās valodas zināšanas. *Brush up your English*. *Stern*, salīdzinot ar zviedru žurnāliem, ir biezs, krāšņs un smags, iespiests uz gluda papīra. Lielāka tauta, lielāks metiens, vairāk var atļauties. Reklāmas, lasītāju vēstules, asas un morālizējošas. *Īsām kārtām!* Vācieši nav mainījuši dabu. Mazliet slēpta pornografija, mazliet noniecinoši par 2. pasaules karu. Laikam vienīgais veids, kā drīkst stāstīt par savu slavas laiku, kas vairs nekad neatkārtosies. Reportāža par Āfriku: kailas nēģerietes, lauvas. Žurnālā ir viss, atskaitot vāciski romantisko, kas laikam apgūlies līdz ar zaudēto karu. Ir kriminālreportāža, bet nav *Am Brunnen vor dem Tore*. Un Igoram ir mazliet žēl. Vāciskji joki, par kuņiem nez' kāpēc nenāk smiekli. Tikpat grūti gan arī smieties par padomju humoru. Biezs žurnāls un plāns saturs. Viņš, pieliecies sēdus, to aizbāza aiz tiklīņa, izdzēsa spuldzīti.

Vācieši. Zviedri. Latvieši. Kas viņam bija ko atcerēties? Ģimene nav tauta. Ar tautu viņš bija bijis saskarē tikai īsu brīdi, toreiz *Zilā lakatiņa* un dzimtenes meiteņu laikā. Bezcerīgajā Pomerānijā. Pus mūžu no-

dzīvojis Zviedrijā. Kādēļ lai viņš domātu par 14. jūnija deportācijām, Baltežera un Centrālcietuma mocekļiem, tēvu? Nekā grozīt taču nevarēja. Un tādēļ.

Vecais vīrs apakšējā gultā sāka šņaukāties un kraukāties. Augšējais gulēja. Vecais, pie sevis murkšķot, grozījās, radot Igorai nepacietīgu nepatiku, kā dzirdot kamanīņu slieces uz kailas ietnes. Kas viņam ir?! Rūc un grozās.

Vecais iededza savu spuldzi, un, šķendēdamies lauzītā zviedru valodā, izlīdis no gultas, sāka grābstīties ap skapīti zem izlietnes. „Nolādētais sūds,” viņš pukstēja. Turpinādams lamāties, atradis naktspodīņu, čurāja. Kaut nu trāpītu podā, domās bažījās Igors: piemīzīs vēl manas kurpes. Izdarījies vecais ielida atpakaļ miģā un izdzēsa gaismu. Pēc akcenta spriežot vācietis; droši vien Zviedrijā gadus divdesmit, trīsdesmit, pensionārs, kaunas par savu tautību. Varbūt centies un valodas sajukušas kopā?

Es nekad tāds nebūšu, domāja Igors. Man pietiek spēka būt pašam, nevienam es nepiemērošos vājuma dēļ: ne zviedriem, ne latviešiem, ne fričiem. Tas varētu būt dzīves mērķis — būt pašam, neatkarīgam, brīvam individam. Kādreiz pēc kaŗa viņš bija lasījis Ničes *Cilvēcisko un pārcilvēcisko*. Viss aizmirsies, policis viens vienīgs teikums *Ich liebe den Frieden nur als einen Zwischenraum zwischen Kriegen, und ich liebe den kurzen Frieden mehr als den langen*. Doma laikam toreiz šķitusi svarīga. Viņš un viņa toreizējie draugi bija sapņojuši, ka drīz atkal būs kaŗš, ka starplaiks uzskatāms tikai par pārbaudījumu. Cik naīvi!

Tā braucot, uzmācas dīvainas domas. Neierastā vide vainīga.

Vecais atkal sāka knosīties, atkal dedza spuldzi, atkal lamājās: „Nolādētais velna vecis...” Runā par sevi. Atkal grābstījās ap podu, un Igoram šķita, ka visa kupeja smirdētu pēc mīzāliem. Prostātas vaina, vecuma mīšanas vaina. Vilciens patlaban gāja likumā, to varēja sajust neredzot. Viegls centrālbēdzes spēka atgādinājums. „Pie velna,” lamājās vecais, līzdams atkal cīsās.

Jāmēģina gulēt. Citādi tikpat labi būtu varējies nikt nakti sēdēdams. Ko Gerda dara? Viņš pasmaidīja, jo, kā bieži, prātā ienāca viņu iepazīšanās gadījums: pa-

ģirainā sestdienā, nejauši gažām iedams, viņš bija ie-
gājis Vāveres aptiekā pirkt magnesiļu pret galvas sā-
pēm. Diskutējot kādu — ar, vai bez kodeīna, viņu skati
bija sastapušies, viņš apzināti sarunu bija paildzinājis
un ieklausījies vieglo akcentu. Dienas trīs vēlāk atkal
gājis pirkt magnesiļu, šoreiz bez vajadzības. Tā tas bija
sācies. Viņa bija apaļa bārene, kuŗu skandinavu attie-
cības mazliet biedēja, tādēļ gadu starpība nevis trau-
cēja, bet, tieši otrādi, Gerdai pat deva zināmu drošības
sajūtu. Labā Gerda! Ja viņš būtu sameties kopā ar kādu
amorālu vecpilsētas zviedrieti, dzīve būtu kailāka un
drūmāka. Labā Gerda, zeltainajiem matiem un kūku-
miņu uz deguna!

Apakšējā gultā atkal iedegās spuldze — vecā dēļ
negulēšu visu nakti! „Sūdi,” vecais rūca. Viņš droši
vien kaunējās par savu vainu. Prostātas vainai jābūt
briesmīgai. Bet visiem taču tā vecumā nav? Kāda velna
pēc slimam vecim jābrauc vilcienā? Kādēļ nevar sēdēt
pats sava dzīvokļa mazmājiņā un netraucēt citus?!

„Nolādēts velna sūds!” vecais teica. Kopš zviedri pēc
kaŗa sākuši visu vācisko nievāt, viņš centies darīt to
pašu, savā nodabā lamājās četriem zviedru lamu vār-
diem, apticis, ka lielāku skaitu nevajag, ka jāmaina
tikai vārdu kārtība. Pirmīt, gaiteni, šķita ap 70. Kāds viņš
bijis jaunībā? Piemērojies Veimāras republikas plat-
malēm, katliņiem un cilindriem, bijis lepns uz vācu va-
renības auģšanu Hitlera laikā? Droši vien. Visu mūžu
piemērojies citiem, līdz vecumā nevar pamīzt. Grūti pie-
mēroties, ja esi iedzīts stūrī. Bērni iedomājas sevi esam
zviedrus, nes tālāk to pašu piemērošanās kompleksu.
Zviedriskāki par zviedriem. Ed pūdētas reņģes un pārzina
televīzijas programmu jaunumus, lai varētu diskutēt kli-
šejiskām frazēm. Kā Cvingers. Piemērojoties pūlas iegūt
identitāti.

Vilciens kratījās, dunēja, šupojās. Grūti bija saskatīt
rokas pulksteņa fosforizētos rādītājus, šķita, ka tuvu
divpadsmitiem. Ritms sarcaustīti aijāja, tikai, laiku pa
laikam, Igors pussnaudā dzirdēja apakšējā kaimiņa
ģermāniskās lamas. Par savām karpēm viņš vairs ne-
bažījās. Vai tad nu. Kas nav pieredzēts.

lādās, pārlicies pār otra stāva gultas malu. Kas noticis ar Rutkovski?

Andris priedulāja klajumiņā dod cigareti ievainotam.

Andris taustās ar baltu spieķīti.

Jūrmaļā būs labi. Viņš pasmaidīja — Gerdai labs augums, nebūs jākaunas pastaigājoties. Smiltis, zilganzaļās zāles. Starp Timmendorfu un Travemindi Hermana augstiene, apakšā mētājas krama gabali.

Dunk, dunk-dunk, dunk. Nošalca. Igors paskatījās: vilciens nepieturēdams drāzās gaŗām kādai pamazai stacijai.

Trīsstūris — galvenā dzelzceļa stacija, Alstera līcis un rātsnams, ir Hamburgas centrs. Rātsnams ir senīgs un, kopā ar kuŗu pārdzīvojušajiem, apsūbējušajiem baznīcu torņiem, kuŗu smailes sniedzas pāri gan ķeizaru laikā celtajiem namiem, gan šīsdienas glāzu konstrukcijām, liecina par laikiem, kad burenieki no tālām zemēm veda krustnaģlīnas, piparus un kopru. Gaiss Hamburgā, kā visās ostu pilsētās vasarā, ir mitri vēss un svaīgs. Jūras vēji pacilā gaŗu, pleš apvāršņus, neļauj ļaudīm kļūt sīkiem ne miesā, ne domās.

Alstera līča četrstūŗa malā kafejnīcas terase, vasariģi tēŗpti ļaudis ēd kūkas un tortes, piedzērdami kafiju mazās tasītēs, bet vecās vācu kafejnīcu tradīcijas sāk izspīest raibi un nevīģīgi ģēŗbti jaunuģi ar kokakolu; visur viņi kļīst, pa divi vai pulcīnos, bezbēdīģi, skeptiski, izaicinoģi, šķīetami bezmēŗķīģi. Ielās daudz āŗzērnīeku — dzeltenie, melnie. Trauslas un cēlas, īsiem soģiģiem, savos sarī iet indīetes.

Garens priekšnams, gaitenis augģtiem griestiem un tumģs. Galdīņģ ar spuldģi un pulģs, kā Dīkensa laikus tēģloģošā filmā, uz tģ veca, nodrīskāta viesu grāmata. Pie sienas dēģis ar atslēģām, kuŗām piestīprinātas koka bumbīņas mandarīna lielumā.

„Es domāģu, ka viņģģ ir izgāģģis,“ teīca sirma, kalsna

dāma un, piegājusi pie vienām no durvīm, pieklauvēja. Uz durvīm bija cipars 18.

Kaut kur jāpaliek. Jānoliek koferis, jānomazgājas. Kādēļ ne šeit pat?

Dāma atgriezās: „Jā, viņš ir izgājis.”

„Hmm. Jūs nezināt, kad viņš atgriezīsies?” Protams, ka viņa to nevarēja zināt.

„Diemžēl, nē.”

Mulķīga saruna. „Vai... vai jums nebūtu kāda brīva istaba?” Viņš viegli norādīja uz savu koferi.

„Jāā,” viņa novilkā. Mama pansija ir izcila, tik daudziem man jāatsaka, bet ja varētu, es labprāt palīdzētu.

„Uz cik dienām?”

„Trim, četrām.”

„Septītā man ir brīva. Jūs esat latvietis?”

„Jā.” Vācieši izšķīr.

„Tad jums te ir daudz tautiešu. Divpadsmitā ir kungs no Austrijas un trešajā divas dāmas no Zviedrijas.”

Kalnins Igors, *Schweden*, viņš ierakstīja grāmatā.

„Jūs arī uz tiem dziesmu svētkiem?”

„Jā.” Ne vella neesmu. Jāsatiek tikai Andris.

„Šeit, lūdzu, atslēga.” Koša bumbiņa aukliņā spodri nolietāta, gājusi caur neskaitāmām rokām. „Desmitos slēdz ārdurvis. Lūdzu sekojiet.”

Istaba bija šaura. Augsti griesti, liela pēļu gulta, izlietne un divieļi. Skapis. Vareni aizkari ēnoja istabu. Pansijas īpašniece tos pavēra. „Ja vēlaties brokastis, tad galds klāts salonā no septiņiem.”

„Paldies, ļoti laipni. Kāds istabas numurs Laiviņa kungam?” Divaini, cik viegli sarunāties atkal vāciski.

Palicis viens, Igors piegāja logam un skatījās uz ielu, veikalu izkārtņēm, pretējo namu fasādēm un gājējiem neierastajā lenķī. Nereāli. Toreiz, 1944. gada pavasarī, viņi kopā ar Rūdi Celmiņu bija nosēdušies pie vienīgā brīvā galdiņa San Pauli *Cillertālē* un jutušies lieliski, dzērdami karā laika vājalu, līdz uz estrādes bija uznācis labs trīsdesmits resnu vāciešu īsās ādas biksēs ar misiņa pūšamiem un sācis spēlēt. Viens otru nedzirdē-

dami, viņi bija mēģinājuši sakliegties pāri bezkuponu ēdienam — silķītēm ar kartupeļu salātiem. Vēl tagad vai siekalas satecēja mutē, tik garšīgs bija šķītis paēdiens. Toreiz pie sagrautā kinoteātra, kā diegā, bija karājušies gaismas reklāmas burti Cora Terry. Marika Rēk stepo sidrabainā tērpā, lai somu-ugru šarms balstītu kaŗa laika sastrēdzināto ideālismu.

1945. gada novembrī, bēgot no Ostfrīzlandes, nokvēpušais, izdemolētais vilciens bija kratījies cauri drupām pusstundu gaŗiem cēlieniem. Nami nekad pilnīgi nesagrūst — paliek sienas, atklājas istabas, ceturtā stāva kāpņu margas, pie kuŗām karājas bērnu gultiņa.

Uzraksts: *Šeit apraktas 37 personas.*

Igors pataustīja ķiršu sarkanos samta aizkarus — arī tie toreiz bijuši šeit; aplūkoja pirkstu galus, kā putekļus meklēdams, atgriezās istabā un iesvieda koferi skapī. Gan lietas izņems vēlāk.

Viņš apsēdās krēslā. Tomēr ārzemes! Vācu saimnieciskais brīnums, vācu demokrātija. Kas to toreiz pēc kaŗa būtu varējis iedomāties? Būtu zinājis, nebūtu dzinies uz Zviedriju.

Jāaprkata Vācija. Šīsdienas Vācija! Veco viņš pazina. To, kas nosalusi Krievijā, nogremdēta līdz ar zemūdenēm Atlantijas okeanā, nobumbota un aprakta pilsētu drupās. Kaŗā ir divaini — vieni iet uz priekšu, visi pasākumi izdodas, pretiniekam jūk visvienkāršākie pasākumi, tad laime pārsviežas otrā virzienā. Un tā nav tikai laime vai saimnieciskais pārsvars; kaŗavīri zemapziņā sajūt kaŗa attīstību, sekmīgs kaŗš pamudina riskēt, lai dalītos uzvarā, neveiksmes māca filozofiski sargāties.

Viņš gāja apskatīties šīsdienas Vāciju! Aizslēdzis istabu, nevēnīgi norikšoja pa kāpnēm. Kā puika! Tehnika sen skolas laikos uztrenēta, sēž kaulos. Skriet pa vienam pakāpienam dažs laucinieks nemaz nemāk!

Ielu krustojums. Sarkana uguns — ļaudis stāv sastringuši. Parādās zaļš vīriņš, visi metas uz priekšu ar milzīgu soli. *Unter den Linden*, prūšu solis un disciplīna. Pats pārviedrojies? Šīsdienas vācieši, droši vien, ir tikpat fanātiski demokrati ar primitīvi racionālu pieeju, kā kādreiz nacionālsociālisti. Un Austrumvācijā komunisti.

Uz stūra tabakas veikals, kārdinošs savā bagātībā. Ja tic pieprasījuma un piedāvājuma likumībai, tad jādomā, ka vācieši kūpina tikai cigārus un cigarillos. Brīdi vērojis reklāmu uzrakstus un dažādās šķiltavas loga kreisajā pusē, Igors apjuka: kurp? Ko tagad? Atcerējās jaunkareivju laika atvaļinājumus: strauji soļot kopā ar draugu, sveicināt virsniekus, redzēt, uztvert impresijas, satikt tieši tāpat pretī rikšojošu draugu pāri, tālāk pa ielām, pustukši skatlogi, cerība ieraudzīt neredzētu, nebijušu brīnumu, bet satikt tos pašus pretī steidzošos draugus uz cita stūra un vakarā atgriezties novietojumā, neko neatradušam, neko neredzējušam. Kaut toreiz būtu bijis vairāk prāta! Igors nopurināja atmiņas: vācu čala, vācu sentiments — muļķīgs un bīstams. Jaunībā dienēts kopā ar fričiem. Kas tad tas ir? Nekas. Smieklīgi!

Viņš gāja uz centru, uz pilsētas sirdi. Ļaudis saplūst no laukiem, mazpilsētām, mantkārības, ziņkārības, godkāribas vai citas kārības urdīti. Gandrīz neviens vairs neatrod ceļu atpakaļ uz birzīm, kalniem, lejām un gada laiku brīnumiem. Pilsētnieki vairāk vai mazāk ērti pārvietojas uz darbu un no darba, nesekmīgi mēģina izkarot sev lielāku personiskās dzīves telpu, tā viens otru spiežot un bakstot. Un visa šī virpuļa vidū, kā milzu Ziemeļvētku eglīte, ir centrs, ar saviem veikalu skatlogiem, savām celtnēm — kārdinošs un tukšs.

Viņš vēroja pretimnācējus. Vecāki kungi portfeļiem, izdeguši un svarīgi. Cik alus katrs no viņiem izdzēris? Kaŗa laikā viņi visi bijuši uniformēti — Parīzē, Rīgā, Harkovā, Oslo un Ķījevā. Strādnieki ar savām naģenēm un darba drēbēm vieglāk atšķirami no citiem nekā strādnieki Zviedrijā. Dažam vēl pārkrāsota Alpu strēlnieku cepure galvā. Jaunie puīši kalsni, aklī savā nopietni centīgajā aktivitātē; sievietes, savitušas dažādos veidos. Pirms 20 gadiem atdevās par šokolādes tāfelīti. Jaunu meiteņu šobrīd neredz, tās citur. *Kur paliek jaunās meitenes un sarodas vecās tantīņas?* Brīdi šķita, ka burzmā būtu dzirdējis kādu runājam latviski, bet, paskatījies atpakaļ, nekā, kas atšķirtos no vides un ritma, viņš nemanīja. Neba tā pirmā reize, kad dzirde vila tieši šādā veidā.

Patikami būt redzīgam. Nauda kabatā deva sajūtu, kāda varbūt jūrniekam ierodoties ostā, kad viss iespējams un tikai jāizvēlas. Viņš iedomājās laiku, kad nau-
das nekad nebija pieticis. Un padēklim bankā viņi arī
vēl bija atstājuši.

Pulksteņu vekas. Igors salēcās: zelta rokas pulk-
steņi 4000 un 6000 marku cenām! Kas tādus var nopirkt?
Marka arī vērtīgāka par kronu. Droši vien lielas firmas
dāvina galvenajam grāmatvedim aizejot pensijā. Var-
būt noder kukuļošanai — lūdzu, ņemiet, tāds mazs si-
kumiņš! Zelta aproču locekliši mirdzēja uz melnā samta.
Mašīnas darbs — neviens mūsdienu amatnieks ar rokām
vien tādu neuztaisītu. Vācija pa šiem gadiem bija pār-
vērtusies, un Igoram kaut kā bija mazliet žēl. Viss it
kā tiecās uz pilsoniskajiem ideāliem, kaut pilsonība se-
ņajā, pozitīvajā nozīmē, jau sen bija modernās civilizā-
cijas izdeldēta. Palikušas tikai paliekas.

Dortmunder Aktienbier. Kādēļ né? Ko citu? Viņš ie-
gāja alus kneipē un pasūtīnāja lielo kausu. Baudīdams
pirmos malkus, vēroja, kā krodziniēks pildīja no krāna
nākamajam viesim. Pirmie alus malki vienmēr ir garšīgi.
Telpa vēsa un vasarā patīkama. Vācieši tomēr prot
labāk nekā angļi, zviedri un latvieši. Nu jā atskaitot
Jāņus. Kaut par latviešiem alus sakarībā jau viņš zināja
maz, Latvijā krogu nekad nebija bijis. Drusku tas sā-
pēja. Sevišķi senāk, kad bija jāklusās gadus vecāku
pazīņu jūsmīgie stāsti.

Ko Gerda tagad dara? Vai nu plāpā ar tanti, vai kārtu
mantas. Sievietēm vienmēr viss jākārtu, gan drēbes,
gan pārējais. Aprobežots skats uz dzīvi — klints noti-
kumu straumē. Pēkšņi viņam iegribējās gulēt ar sievu.
Vāciski pilsoniska drošība — mīlestība, tīra, gandrīz
līdz sterilitātei. Kafija un saldi cepumi. Ziedi vāzē, puķēm
piebārstīta plava. Mocarts.

Viņš pasūtīnāja otru kausu. Pie galdiņa netālu sēdēja
trīs strādnieki un sprieda par futbolistu Zēleru.

Kad Igors atstāja krodziņu, ārā jau manīja vieglu
krēslu. Ļaudis, vasaras pievakare. Viņš gāja gar Alsteru.
Iedegās spuldzes, atspoguļotāmās ūdens līmenī. Lepnā
hoteļa *Vier Jahreszeiten* ieeja spilgti apgaismota, tresotā
durvju sarga seja balta. Ūdens smaržoja.

Mednieku piederumu veikals: divstobrenes, plecā kaņamas somas, naži — gan saliecami, gan grubulainu kaula spalvu dunči ar asins rievām. Brutāla asinskārība. Izbāzts zaķis. Tik iztraucēts no trača negantā, pa lauku laukiem zaķis aizļenkā. Cilvēku nošaut patīkamāk nekā briedi.

Pansija. Un ja Andris vēl nav atgriezies? Nabaga aklajam lielpilsētā taču jāuzmanās! Divi kāpņu posmi, viegla smaka. Spuldze pie atslēgu dēļa. Viņš pagāja pāris soļus un piekļāvēja zem cipara astoņpadsmit.

„Jā?” atsaucās balss paasā tonī.

„Andri?” Varbūt vajadzēja saukt uzvārdā.

Atbildes vietā dzirdēja krēsla bīdīšanu, soļus, skrapšķēja atslēga, durvis vērās un parādījās plecīgs stāvs: „Igor?”

„Nu, ka.”

Saskare bija pārspīlēti mierīga, gadu gaitā radies tālums, neziņa kādus vārdus lietāt, nespēja uzreiz atgriezties divdesmit gadus pagātnē. „Nāc iekšā. Es staiģaju pa pilsētu, tikko pārrados.”

Igors iegāja istabā — tādā pašā kā viņa, tikai lielākā. Divas gultas, kušete. Viņi ilgi rokojās. „Ak, atbrauci gan?” jautāja Andris, tumšām acenēm un daudz plecīgāks nekā atmiņā. Igors klausās klusumu starp vārdiem, Andris uzņemas atbildību, jo labāk pārredz iespējas. Viņi ir maigi nopietni, kā bērni dažreiz ar vecākiem vai vecāki ar bērniem. Un tomēr Andris ir tāds pats kā agrāk, tikai stingrāks un vīrišķīgāks. Melno acēņu stiklos atspoguļojas istabas pavājā spuldze, aplicinājums vāciskajai taupībai.

„Jā. Jau pusdienas laikā. Atnācu šurp, tu nebiji mājās, paņēmu istabu — septīto, un tad gāju bumbulēt.”

Abi klusēja. Ko teikt?

„Varētu iet kaut kur pasēdēt?”

„Iedzert kādu alīnu!” Mezģls atrisinājies.

Igors visu laiku brīnījās par melnajām acenēm un mērķtiecīgo izdarību, kas nekā nesaskanēja ar viņa uztveri par aklumu. Viņš baidījās, ka draugs kaut kā nekļūdās. Aizslēdzis durvis, Andris pieķērās Igora elkonim: „Man tā ērtāk.” Pieskāriens bija viegls, viegls, tikko manāms. Viņi nokāpa kāpnēs, viņi izgāja uz ielas.

„Kur mēs iesim?”

„Nu, kaut kur. Kur var dabūt alu.”

Viņi gāja. Bija tumšāks kā pirmīt. Pārgāja vienu krustojumu, otru. Mājas pagaisa, viņi gāja pa aleju.

„Es nemaz nezinu, kā tu aizkūlies uz Zviedriju. Vai tev bija kādi radi?”

„Nē. Redzi, kad izlaidos no Ostfrizlandes, man laimējās nokļūt Neištates nometnē. Zini — labās reņģītes. Bet visu laiku raustījās: saskries angļi, liks vilkt nost kreklus, nu tu jau zini!”

Vācu SS (*Schutz Staffel*) sākumi ir jau divdesmitajos gados, kad nacionālsociālistu partija no savas militārās organizācijas SA (*Sturm Abteilung*) izlasa izmeklētus vīrus partijas vadoņu miesas sardzēm, SS locekļiem jābūt liela auguma, 1. pasaules kara veterāniem un neprecētiem. Sākumā to skaits ir ļoti mazs, tā, piemēram, vēl ap 1930. gadu Berlīnē tikai daži desmit vīru.

Lielākā sakarībā SS sevi parāda 1934. gada 30. jūnijā, kad Hitlers, jau būdams Vācijas kanclers, likvidēja partijas kreiso, radikālo spārnu. Brīdis ir labi izvēlēts: lielā SA miliona armija ir uz mēnesi atvaļinājumā, tās vadītājs Ernsts Rēms pūšas Viszē, Berlīnes SA vadītājs Karls Ernsts ir kāzu ceļojumā Brēmerhāfenā. Viņus arestē, ved uz Berlīni un SS kazarmās Lichterfeldē sprakšķ eksekūcijas zalves. Nošauj Rēmu, Ernstu, partijas teorētiķi Gregoru Štraseru un simtiem citu. Aiz „pārskatīšanās” lodi dabū arī Kurts Sleichers, kuŗš vēl tikko — 1932. un 1933. gadā, bijis Vācijas kanclers. Pateicībā Hitlers savai miesas sardzei piešķir devīzi „Mans gods ir uzticība” (*Meine Ehre heisst Treue*).

SS locekļu skaits sāk strauji augt, 1939. gadā sasniedzot jau 600.000. Uzņemšanas noteikumi — fiziska piemērotība un politiska uzticamība. SS nodarbojas ar kara spēlēm un ģermāniskās rases jautājumiem. Krāsa ir melns un simbols — ģermāņu rūnu veidā veidoti burti SS, kuŗus krievi vēlāk lasa par 44 — sorok četri. Bet istā SS varas izplešanās sākās ar 2. pasaules karu, kad organizācija sazarojās dažnedāžādos sektoros, nodarbotamās gan ar

„židu jautājuma galīgu atrisināšanu,” gan zīdaiņu namiem, gan tīri policejiskiem pienākumiem, kā pašā Vācijā, tā, kaŗa gaitā, okupētajās zemēs. Rodas pat kaŗaspēks — *Waffen SS*, kuŗa pirmās vienības piedalās cīņās ar Franciju 1940. gada vasarā, bet kaŗa beigu posmā jau ir izcilākā un labākā vācu bruņoto spēku daļa.

SS pārzin arī koncentrācijas nometnes, ir *valsts valstī* un eksistē sevišķs SS drošības dienests — SD. Bet Vācija kaŗu zaudē, SS augstākais vadītājs Heinrichs Himlers mēģina ienirt vācu kaŗa gūstekņu masā, pārģērbies par vienkāršu instruktoru. Angļu atmasksots, arestā noindējas ar zobā paslēptu ciankāliju.

Nirnbergas starptautiskā tribunālā SS organizāciju pasludina par kriminālu.

Latviešu saskare ar SS sākas līdz ar vācu okupācijas sākumu 1941. g. vasarā. *Cīņai pret boļševismu* dibinot t. s. brīvprātīgo bataljonus, tie tiek pakļauti vācu policijai, kas savukārt atrodas SS padotībā. *Waffen-SS* latviešu kaŗavīrus pārņem tieši, reizē ar leģiona dibināšanu 1943. gadā. Pakļautība *Waffen-SS* kaŗa apstākļos bija izdevīga kā apbruņojuma, tā apgādes ziņā, kas bija bagātīgāka nekā vācu regulārās armijas vienībām.

Abu latviešu divīziju — piecpadsmitās un deviņpadsmitās, komandieŗi bija vācieŗi, arī divīziju stābos darbojās laba tiesa zemāku *Waffen-SS* virsnieku, ar kuŗiem vecākiem latvieŗu virsniekiem it bieŗi bija domstarpības un kuŗi savā romantiski lielīgajā pieejā nereti traucēja kaŗošanu. Vācu valoda bija kļuvusi nepiecieŗama. Jaunkareivju laika daudzos posmos instruktori bija vācieŗi, arī daŗādu ieroču specializēšanās kursos un instruktoru skolās, padotība *Waffen-SS* apmācītājiem bija tieŗa. Tad latvieŗu kaŗavīri nonāca arī SS ideoloģijas ietekmē. Tā nebija vāciski nacionāla, drīzāk sakņojās romantizētā senģermānismā un, jūraslaupītājiem vai bruņinieku brālībām radnieciskā, lojalitātes kompleksā, tā vairāk attīstot „pārcilvēku un zemcilvēku” uztveri, nekā to darija parastie Lielvācijas reprezentanti, kuŗi, atbaidīdami katru cīttautieti, vai

plīsa savā uzpūtībā. SS centās iepotēt elites garu. Piemēram, kazarmās neslēdza kaŗavīru skapīšus kā vācu armijas vienībās, jo *Waffen-SS* nezog, tika uzmundrināta nepieklājība pret armijas virsniekiem — šiki ir nesveicināt, un tamli-dziģi. *SS* nekad nesoļo lēnāk kā 7 km stundā. Kaŗavīriem ietetovēja asinsgrupu — A, B, O, vai AB, lai smagi ievainotiem, tiem bez kavēšanās varētu pārliet atteicīgās grupas asinis.

140.000 kaŗā iesaistīto latviešu saskare ar vāciešiem bija dažādā intensitātē: 1944. gada vasarā saformēto robežapsardzības pulku kaŗavīriem, tā tikpat kā neeksistēja; sākotnēji darba dienestā (*RAD*) iesauktajiem tā ievilkās ģandriž vai pusotru ģadu un viņi ar pārējiem latviešiem sastapās tikai nonākot frontē.

Kā visi kaŗavīri, leģionāri pildīja pavēles un tika izmantoti vācu kaŗa vešanas uzdevumiem. Cīņas gribas pacelšanai *Waffen-SS* propagandas nozare izplatīja latviski nacionālas devīzes, taču tie bija vārdi bez seguma un konkrēti latviskiem mērķiem. Varbūt, ka vācu iestāžu nostāja pret leģionāru piederīgajiem un vispār latviešiem bija labvēlīgāka, nekā pret citu okupēto zemju, piemēram, Polijas, iedzīvotājiem. Tomēr propagandai, kombinācijā ar izmisīgo, divu ļaunu varu radīto latviešu tautas situāciju, bija panākumi: vācu virspavēlniecības kaŗa beigu posma ziņojumos, visbiežāk cildinot pie-minētā vienība bija latviešu 19. divīzija.

Dažādi bija latviešu leģionāru likteņi kaŗa beigās. Tā 15. divīzijas izlūku bataljons tika iesaistīts beigu cīņās Berlīnē, vispirms aizstāvot Galveno drošības pārvaldi (*Hauptsicherheitsamt*) un tad Aviācijas ministriju (*Luftfahrtsministerium*). Tur bataljons arī beidza eksistēt. Tā beidzamais komandieris virsleitnants Neilands iegāja pasaules vēsturē, būdams tulks Berlīnes komandanta ģenerāļa Krēbsa Kamosas ģāģienā pie krieviem.

Daļa leģionāru nokļuva Rietumu ģustā, daļa padomju, citi aizģāja mežā un kļuva partizāni.

Rietumu ģustā esošie daudzos ģadījumos dabģija dalģties likteņģ ar vācu *Waffen-SS* vģriem, izcieģot

pazemojumus un apvainojumus, kaut viņi, tāpat kā bēgļu organizācijas, daudzos iesniegumos rietumvalstu okupācijas civilajām un militārajām iestādēm, atzina gan savu pakļautību, bet noliedza piederību SS organizācijai.

Pēc daudzām teorētiskām un individuālām pārbaudēm Rietumu sabiedrotie šo faktu arī akceptēja. Nozīmīga lēmumā bija Latvijas sūtņu ASV un Lielbritānijā aktivitāte, kā arī Rietumu nostāja vēl nesējā padomju 1940. gada okupācijas jautājumā.

„Un?”

„Friču zvejnieki veda pāri pa tumšo.”

Atkal ielas ar namiem. Uz kāda stūra drūzmējas pusaudži, skaļi un izaicinoši, bet ieraudzījuši Andra melnās acenes, ar cieņu pavēra ceļu. Šo to vācieši saviem bērniem tomēr iemācījuši.

„Te ir kaut kāda stacija,” teica Igors.

„Nu tad iesim tajā?”

Pustukšajā bufetē lielā lokā izveidoti galdīņi, pie letes slaištājās viesmīļi. Viņi apsēdās, daudz nemeklēdamies. Galdīņš tumšbrūni lakots un noķepējis. Visu laiku Igors juta drauga lielo spēku. Brūni kupli mati, seja pareiziem, parupjiem pantiem. Viesmīlis atnesa kausus. Reizē viņi tos pacēla: „Sveiks!” — „Sveiks!”

„Gočen,” teica Andris, „Sajūta tāda, it kā eņģelis čurātu uz sirds!”

Igors iesmējās.

Tad dažās minūtēs, īsiem teikumiem un pusteikumiem, viņi izrunāja, cik Andris pelnī, pīdams kurvjus, cik liela viņam pensija, cik augstas īres dažādās zemēs, kāds ir Igora dzīvoklis salīdzinājumā ar izslavēto zviedru caurmēra dzīvokļa standartu, kur cēlušās viņu sievas, un to, ka Andris uz Hamburgu atbraucis kopā ar Antonu Brokānu, kam viena acs un kas aizgājis savās gaitās pie citiem katoļiem. Cik tāls ceļš abiem uz darbu. Salīdzināja Vācijas un Zviedrijas produktu, drēbju un šņabja cenas. Igors savu sievu satiks Timmendorfā. Informācijas izmaiņa bija dokumentu kārtošana pārbraucot robežu, nepieciešama, tai pašā laikā, ne pārāk svarīga, garlaikojoša un tādēļ, pēc iespējas ātrāk, nokārtojama.

Brīžiem Igors mulsa par Andŗa paŗapziņu un apstākļu pārzināŗanu.

„Zirnis esot miris,” teica Andris.

„Miris?”

„Jā. Latvieŗu laikrakstā bija rakstīts: Austrālijā miris skautu darbinieks Tālvāldis Zirnis, par viņu sēro sieva un seŗi bērni.”

„Tālis.”

„Jā.”

ŗaura seja, jaunam zēnam it kā nepiedienīga smag-nēji svarīga gaita.

„Mēs kopā izlaidāmies no gūsta.”

Austrumfrīzijā ir piejūras klimats, mitri aploki un lauki, ko vienu no otra, kā citur grāvjī, atdala zālēm apauguŗi zemes valnīŗi. Koki aug gandrīz tikai alejās gar galvenajiem ceļiem un ap frīzu zemnieku sētām, jūras vēju noliekti uz iekŗzemes pusi. No Ziemeļjūras zemi sargā uzbērti paaugsti krasta vaļņi, to priekŗā daŗviet ir salas, uz kuŗām, kaut paŗsuma laikā tās it bieŗi applūst, ganās zirgi. Frīzu puŗeŗu kabatas ir pilnas mazajām garnelēm, kuŗas tie ēd, virtuozī izspļaujot astīŗu ķaulas, kā krievēni sauleņu ķaumalas.

Ir 1945. gada rudens, un zemnieku viensētās izmetināti internēti leģionāri. Daļa guļ kūtīs aizgaldos, jo govīs vēl arvien diennaktīs pavada aplokos, citi angļu parauga skārda barakās, kuŗu forma un rievainā virsma tās dara līdzīgas klaiņveidīgiem kāpuriem. Ar dzīvi puŗi ir apmierināti, jo laika ir daudz un pārtiku iespējams daŗādi papildināt: naktīs aplokos ķirkst skārda bundŗās slauktais piens, daŗŗ frīzu saimnieks vaimanā par pazuduŗajām pupām, kāpostiem un rāceņiem.

Vietējie ir veŗi, sievietes un bērni — jaunie vīrieŗi vai nu krituŗi, vai gūstā Krievijā, Francijā, Amerikā vai citur. Viņu valoda ir divaina — vācu mēle, samaisīta ar holandieŗu un pat angļu skaņām un vārdiem. Krastā ir zvejnieku ciems: ostiņa un viena iela. Vecas vējdzirnavas, kuŗās leģionāri rīko ballītes. Kāds spēlē akordeonu un liksmo ducis

frīzu meitu un leģionāru simts. Visu apgabalu norobežo angļu apsargāts, vēl ķeizaru laikos rakts kanālis, aiz tā pēckaŗa Vācija ar badu, spekulāciju un tikko organizētajām bēgļu nometnēm. Bet tās ir tālas un tādēļ nereālas.

Kad pulka komandieris dzeŗ, tad kaŗavīri jūt bijību un cieņu: klist baumas, ka viņš esot operdziedātājs, jo no barakas tik vareni skan. Mīļākā dziesma: *Jau pagājusi baiga nakts.*

Leģionārs Kalniņš ir kļuvis par tieslietu rakstveŗa palīgu un viņa uzdevums ir rakstīt ziņojumus par dezertieriem, kuŗi vēlāk dienesta ceļā nododami tālāk. Steigas nav, un lēni ar diviem pirkstiem viņš sit uz rakstāmmašīnas taustiņiem parasto formulu: *Grenadier X hat sich von seiner Unterkunft unerlaubt entfernt und ist bis jetzt noch nicht zurueckgekehrt. Besondere Kennzeichen: Brillentraeger.* Jo lēnāk rakstīsi, jo mazāk ticams, ka bēgli noķers. Kur aizbēgušie? Sen pāri kanālim, ieplūduši bēgļu nometņu burzmā. Lai tiktu cauri angļu sardzes kontrolei, esot tikai jāuzrāda kaut kādi dokumenti ar attēlu. Tādus par cigaretēm gādā leģionārs Kalniņš, kaŗavīru uniformu vietā uzretušeŗot civilus svārkus, baltus kreklus un kakla saites. Bet der arī skolnieku apliecības, ja tādas kādam aizķērušās, un līdzīgi papīri.

Kādu dienu pie Zirņa no bēgļu nometnes atbrauc māsa, kalsna meitene ar bizēm un drēbju saini — laiks arī viņam laisties. Un Kalniņš dosies līdz. Bet ir kavēkļi — Tālis pārdevis pulksteni, bet nav vēl saņēmis samaksu. Parādnieks tieši šodien pie dzirnavām ar lauku virtuves palīdzību tecina ķergu. Krēslo rudenīgi mitrs piejūŗas vakars, Zirnis ar Kalniņu dodas iekasēt parādu. Vējluktuŗa gaismā tecinātāji likā ap riteņoto virtuvi, nes traukus un ir liksmas aktivitātes apģaroti. Pēc isas kaulēšanās Zirnis dabū septiņas pirmās pudeles; lai devējam žēl, bet parāds paliek parāds un ne brālis.

Tovakar viņi dzeŗ atvadas Frīzijai un kopā pavadītajam laikam. Dzēŗēji ir pieci: Jansons, slaidis tumšmatains puisis ar paŗauru seju, gludi sasukātiem matiem, kā no modes lapas. Rīgas puika Kaķis,

mazs, valodīgs un veikls. Seržants Vičs, kuŗam lodes sadragātā elkoņa dēļ ir lika roka. Zirnīs un Kalniņš. Tāļa māsai viņi sagādājuši istabu — lai meitene atpūšas no grūtā ceļa. Stacijās ļaudis lienot vilcienos gan pa durvīm, gan pa logiem. Reiz pat pagrūsta zem vagona uz sliedēm, tik tikko nesabraukta.

Vēl pie pirmajām glāzēm istabā iedrāžas leitnants Jānis, gumijas motociklista mēteli, augsto naģeni uz vienas acs. Mirdz sidraba auklas, tikai kokardes vieta tukša. Dzērēji saraujas, respekts pret uzplečiem kā nākas. Bet leitnants ir tikai sašutis un izmisis, saka žēlā balsī: „Zēni, tas taču par traku! Vācu bauers bija žēloties, ka viņam no priekšnama nosperta tabaka. Karājusies virknēs uz naglām. Zēni! Es neko nesaku, bet visam taču ir robežas!”

Leitnants aiziet, un viņi atkal dzeŗ. Ļerga ir padevusies. Tālis un Igors viens otru uzmacna un brīdina, jo jau no agrā rīta jādodas uz staciju. Runas ir par to, kad agrāk tikušies, kad šķirusies, kas noticis ar to un to, kuŗš bijis pie Landekas, ko starplaikā darijuši paši. Kad reibums pieņemas, viņi dzied *Kad ar uzvaru mēs šo kauju, Kad šķīroties no tēva mājām, Balto rozi un Mazo būdiņu*. Dziesmas aizkustina caurī alkoholam, viss ir neziņa, vienīgais, kam viņi tic, uz ko var paļauties, ir viens otram.

Iet laiks, Igors ar Kaķi atklāj, ka gājuši vienā pamatskolā, sarkanu ķieģeļu celtnē pretī aizsargu namam. Pārējie tai brīdī dzied *Kad pār austrumiem nakts krēsloī sāk*. Ar Viču Kalniņš krievu gadā bijis kopā *Spartakā*. Nu *sitīsīm* tos *utainos* un tad tos *zili pelēkos* un *Lai latvju zobens nesarūs un latvju saule nenoriet*.

Tāpat kā visas dzeršanas, beidzas arī šī. Kaķis nolūzis gultā izskatās tik maziņš un sīks, ka katras sievietes sirds iežēlotos; Jansons džentlmens būdams, aizsnaudies, sēdēdams ačģārni uz krēsla, rokas un galvu pārkāris atzveltnei. Vičs pavadis braucējus, kāda ruņa — viņš taču zina ceļu!

Iet modināt māsu, pārģērbjas: Zirnīs ir armijas biksēs, mazu, par daudz mazu platmalīti galvā.

šanās vietu. Ir tumsa, un mitrā šoseja spīd. Jau krēslo, kad viņi sasniedz dzelzceļa pieturu. Gaŗākais no braucējiem piesien zirgu pie slitas un iet zvanīt komandierim — lai vēlāk pievāc. Mazākais, padrukns trīsdesmitgadnieks putekļu mētelī, runājas ar Tāļa māsu un draugiem. Un tad pēkšņi viņi pazīst attēlos redzēto seju: KANCĀNS! Veiss, Āperāts, Butkus, Ādamsons, Kancāns.

Biļetes nopirktas, viņi brauc vilcienā, gaŗām slid Frīzijas vienmuļā ainava. Igors jautā Kancānam, kādēļ 19. divīzijai varoņu lauri un kādēļ piecpadsmitajai tik bēdīga slava, kaut, tīri teorētiski tā sastāvējusi no vislabākajiem gadaģājumiem? Kancāns domā, ka izšķīris komandējošais sastāvs: deviņpadsmitajā bijuši brīvprātīgi virsnieki, milzu procentus kritīs.

Un Velta, Tālis un Igors redz neesošo: Kancānam lūkojoties pa logu, zem zoda mirdz augstā goda zīme. Arī viņa ceļabiedrs ir ar daudzīnātu vārdu — Cars. Glīts, stalts vīrs.

Nāk angļi, prasa dokumentus, brīdi sirdis notrīc bailēs, bet nekas taču nevar notikt. Nekas nopietns. Angļi aiziet, sarunas turpinās, līdz klāt pelēki brūnganā Brēmene, aizdēlotiem vai tukšiem veikalu logiem, bojātu satiksmi, rētaina kā izvarota sieviete. Stacija ļaužu pilna, katrs sargā savu nožēlojamo saini vai paunu.

Velta pārzina apstākļus un vilcienu laikus, saka, ka jāpasteidzas ieņemt vietu uz stacijas klona, pirms viss vēl nav pārpildīts. Brēmene ir amerikāņu okupācijas kaŗaspēka piegādes osta — lepni un lielīgi ļaužu varzā staigā militārā policija — nēģeŗi baltās getrās un ķiverēs, uz kurām burti MP. Pašā stacijas vidū ceļa biedri šķīŗas, un, dodot roku Kancānam, puīši instinktīvi nostieŗjas pamatstājā, noklaudz apkalto zābaku papēži. Nēģeŗi pat nepaskatās uz divainajiem civilistiem.

Tad viņi apsēŗzas stūrī uz klona, lai iekostu, snaustu un gaidītu nākamo vilcienu.

Tai pašā naktī Austrumfrīzijas ciemā nodeguŗas kādas dzirnavas un ļergas tecinātāji panikā ieģrūduŗi savu lauku virtuvi Ziemeļģūŗā.

telpas. Cienījamie viesi samaksāja un gāja. Drīz atkal smaržoja Alsters, atkal ielu spuldzes mirgoja ūdenī. Vasaras vēsums — veldzējošs un spirts, kā kādreiz. Viņi gāja pa tiltu, Igors visu laiku juta Andŗa vieglo pieskārienu.

„Mums jāatrod kāds caurums.”

„Vai nu Vācija bez tādiem?”

„Šīte ziemēļos ir tikai tādi drūmi vājnieki; Bavārijā cita lieta — tie prot alu kroģēt.”

Mazs, noplucis krodziņš — pieci, seši galdiņi, lete ar gaļaiķotu veceni aiz tās. Pie viena no galdiņiem pāris večuku; pie letes, uz augsta bāra ķebliša, snauda piedzērusies meita. Vecene teica meitai: „Ej mājā! Drīz taisīšu ciet un tevi pievāks policija.” Sarkana blūzīte, tumši, izpūruši mati. Pēckaŗa posta palieka, konstatēja Igors. Viņi apsēdās stūrī, pasūtīnāja alu.

„Man ir forši,” teica Andŗis aizsmēķēdams. Cik droši viņš rikoŗas ar sērkociņū! „Sieva laba, tikai vāciete.”

„Man taču arī!”

„Tev ir savādāk, Zviedrijā, varbūt nebija meitas, Vācijā bija. Zini, pēc karīem man arī bija sava fida, Ilga. Toreiz varoņi bija modē, viņa vakaros nāca pie manis un lasīja priekšā. Bet ko es varēju darīt?”

„Tu neredzi it neko?”

„Kā to teikt. Redzi, es skaitos simtprocentīgi akls. Vienas acs man vispār nav, otrai ir tāds kā punkts, kā stars... Ar to es kaut kā orientējos.”

„Tu ar to redzi?”

„Es neredzu, bet...”

„Ja es tagad paceļu roku, vai tu redzi?”

„Es jaužu.”

„Nu, tad jau nav tik traki.” Vai viņš par to staru nemānās? Iedomājas, lai justos drošāks, lai nebūtu pilnīga tumsa. Taču vienalģa, vai stars eksistē vai iedomāts.

„Skaidrs, ka nav. Tikai tā cemme. Citi redz, es ne.” Drošu roku viņš nospieda cigaretes galu pelnu traukā. „Toreiz bija baģie cunduri. Padomā — jeņķi iebrauc nometnē ar džīpiem meklēt rautam meitas. Mašīna pilna, šie brauc mājā, bet vēl citas skrien pakaļ, vienai nokrīt

kurpe, ķeŗ, klibo palēksus! Ieķeŗas ar roku džipā, jeņķi nirdz, meitai ķājas velkas pa zemi... Nu, baigi!"

„Es varu iedomāties.”

„Jā. Un tā iznāca. Sākās lielā izceļošana. Ko es viņai varētu dot? Akls?”

Igors neatbildēja. Viņam bija žēl Andŗa, žēl neredzētās Ilgas — labāku vīru par Āndri viņa nebūs atradusi.

„Tā iznāca. Ģizela ir labā. Viena vaina — nav latviete.”

„Tas jau nav tik svarīgi.”

„Tomēr. Ir. Varbūt ne sākumā, bet vēlāk. Zini, man ir puika, Gundars, fricēns kas fricēns. Klausās jau kād stāstu. Bet ko tas līdz? Vienu laiku sāku mācīt latviski, bet ko nu, aizskrien pa āru, vakarā nokusis. Ja ģimenē nerunā latviski, tad nekā.”

Krodziniēce dzina ārā miegāino staiguli: „Lasies! Rīt arī ir diena!”

„Iesim kaut kur citur,” Āndris teica. „Man te nepatīk.”

Viņi gāja. Alsters palika kaut kur pa labi aiz namu blokiem. Viņi gāja ātri vienā solī. *Raitā soli, brašā gaitā.*

Dzertuve šoreiz robaina, mazām sarkanām spuldzītēm uz galdiņiem, visvisādiem stūŗiem un nostūŗiem uz visām pusēm. Šur tur manīja ļaudis.

„Tā jau viņš lielu lielais latvietis. Tikai latviski neprot!”

„Kā tevi ievainoja?” ar cieņu iejautājas Igors.

„Pavisam muļķīgi,” omulīgi novilkā Āndris. Iesmējās.

Cik garšīgi viņš prot smieties! Zviedri neprot, arī es esmu piemirsis.

„Saproti, tanka rikošets, vairāk mūris, nekā šķembas. Mūŗa gabali tieši pa ģimi! Visa seja putrā.”

Igors skatījās drauga glīti veidotajā sejā. Varbūt, ka kādu rētiņu, labi ieskatoties, varētu ieraudzīt: brīnuma lietas tie dakteŗi strādā. „Ne vella neredz.”

„Nu, vecīt! Veči mani iznesa, Rutķis vēlāk stāstīja, ka nepazinis!”

Rutķis-Rutkovskis. Veikls puika; stāsti par kaušanas Ģrāmatrūpnieku zāles ballītēs. Siks, bet nazis ne puika.

„Kur Rutķis tagad?” Viņi kopā bija bijuši atvaļinājumā.

„Izceļoja uz Kanadu. Reiz uz svētkiem atsūtīja kar-tiņu. Iesim, jā?”

Spoŗi zeltaina anglosakšu kartiņa ar *Merry Christmas*

and Happy New Year. Tāla zeme ar mēreno klimatu, jātnieku policiju sarkanos svārkos un skautu platmalēs. Kažokādu mednieki. *Rolfs mūža mežos un bezzobaini ledushokejisti.*

Viņi gāja klusēdami, abu domas klīda pagātnē. Igors atcerējās zābaka noberztu papēdi un Rutkovska seju, Andris domāja par Ilgu.

„Neesi noguris?” Iejautājās Andris.

„Nerunā niekus!” Atradies jautātājs. Pats akls, bet domā par citiem.

Atkal viņi gāja kopsolī, Andris viegli pieķēries Igora elkonim. Ātri un vingri, kā kādreiz. Blakus un aiz muguras ritmā līdz šūpojās seno draugu kamieši, tik daudzi, kuŗš visus var atcerēties. Mēs ejam, mēs sajūtam viens otra spēkus, zinām viens otra sapņus. *Kad nonāc Rīgā, aizej ar savu meiteni pie Brīvības pieminekļa — pasveicini! Mēs esam bijuši gaŗā atvaļinājumā, nekas nav zudis. No zobena saule lēca! Nekas nav mainījies.*

„Žēl, ka mēs Brusā izšķirāties.”

„Žēl.”

1944. gada rudens Rietumprūsijā. Ārpus Brusas miestina baraku nometnē ir ieroču SS 35. tanku grenadieru apmācību un papildinājumu bataljona novietne. Apmācības ir intensīvas un sasteidzinātas. Kādu dienu paziņo, ka tā kā krievi nakts kaujās izrādījušies pārāki, nakts apmācību stundu skaits tiek dubultots. Un tanku grenadieri šauj tumsā uz to pusi, kur grāvjos paslēpušies vīri žvazdzina ķēdes un dauza sarūsējušus skārda gabalus. Kad pēc pārdesmit kilometru pārgājiena neskan dziesma, tad kolonna ar visiem ieročiem — lafetēm, ložmetējiem un granātmetējiem, izmet vēl 5 km likumu, un, lūk, divainā kārtā dziesma skan!

Marianka, komm lass dich kuessen! Denn du sollst wissen, mein Schatz, das ich dich von Herzen liebe! Ķēdē viņi iet pār vēl nemokoptu biešu lauku, krit aizsegā, atkal ceļas pārskrējenam; Igors izmanto izdevību, izvelk durkli, nocērt cukurbietei sakni un grauz smilšu graudiem čirkstot zobos. No sākuma

biete garšo saldi, tad sūri. Piekalnē novietota franču divīzija, ko viņi nicina, jo frančiem nav disciplīnas: sargs stāv atspiedies pret sētu, šauteni pārlicis pār plecu ar laidī uz augšu.

Cik sekundēs var uzstādīt granātmetēju? Taisns, visā augumā krītot, pirmais ietriec dzelzs pamatu zemē. Otrs no sāniem, loka kustībā tajā iestiprina stobru, trešais pieskrūvē balstu un pirmais uzliek optisko tēmekli. Cik granātām jābūt gaisā pirms pirmā sprāgst?

Atpūta smilšaina paugura prieditēs. Oberšāfirers Litke, slaidis, melnģisnējs seržants, stāsta, kā bērnbār Reinzemē gājis ar māti pa ielu. Pretī nākuši divi franču okupācijas armijas kaņavīri un piespieduši māti iet pa rensteli. 1940. gadā viņš Francijā atriebies, kopā ar draugu, sastapdami divus franču jaunekļus, negriezuši ceļu, un tie tādēļ dabūjuši mest likumu pa ielas bruģi.

Zēni smēķē, klausīdamies stāstu. Brīdi klusējis, seržants ievēl dzīļu dūmu un jautā: „Ja situācija mainītos, vai jūs cīnītos pret mums?”

Iestājas klusums, bet ne neērts, un daļa zēnu sāk smaidīt. Seržants iesmejas: „Tādi puīši man pa prātam — ar tādiem var kopā karot!”

Viņi met rokas granātas, divas dienas nedēļā vingrinās pārsaušanā ar kaujas municiju; ir tuvciņas apmācības ar duncīem un roku laušanu. Viņi stājas, soļo, dzied, pagriežas un dzied. Mūžīgā neizgulēšanās neļauj domāt, pus Latvija ir krievu rokās; salījuši viņi nāk no šaušanas, pārguruši, izlijuši cauri slapji, īsi pirms Brusas kolonnu aptur. Leitnants Tode, blonds puika ar Vācu krustu zeltā un stikla aci, saka: „Jūs esat noguruši. Bet tagad mēs soļosim cauri pilsētai. Dziediet tā, lai katrs dzird, ka latvieši nāk!”

Un viņi soļo dziedādami *Zilo lakatiņu*, piedziedājumā — *Āāātmiņā lā-kā-tiņš zil-ais, mā-ti kā saulstāru riets*, izklīdzot no jauna atrasto spēku. Un priekšā gulošās ielas namu logi vežas viens pēc otra, kā ceļas meiteņu kājas rēvijā.

Gāzes, iperīts no Ipras. Trīsdesmito gadu bubulis, ko baidīt bērnus. Chlors un respiratoru maiņa, gluži

kā vienmēr. Vecs, noguris ieroču SS virsleitnants stāsta, un viņa klausītāji snauz. Jauki ir snaust. Guļot viņi vairs nesapņo. Nav vairs pat jokotāju. Viņi ir nokritušies svarā, bet granātmētēja smago stobru, kas sākumā tik briesmīgi spieda plecu un kuŗu vajadzēja nest pamīšus, katrs tagad var pa- nest, cik ilgi vien vajadzīgs.

Ja tikai būtu pietiekami ko ēst!

Reiz viņus pusskriešus attrieb no mācībām, liek pārgērbties un pēc 10 minūtēm bataljons stāv no- lidzinātā vaļējā četrstūrī.

Bangerskis! Ak tad tāds viņš izskatās. Strēlnieku, Latvijas armijas un leģiona kaŗa kungs. Hitleriskais sveiciens viņam iznāk tāds „pus uz pusi,” un rokas leņķis drīzāk līdzīgs tās pielikšanai pie cepures naga. Simpatiski. „Sveiki, kaŗavīri!” viņš sauc. „Ess sveiks!” nodārd pretī, ne par velti tanku grenadierī kādreiz bērniībā apbrīnojuši parādes Vienības lau- kumā.

Bet tad viņš vēl ko saka. Klusums. Atkāрто — atkal klusums. Tad ģenerālis sauc: „To nu gan jums vajadzēja zināt! Jums jāatbild: ‚priecāj’ mies!” Un viņam sakāmo atkārtojot trešo reizi, četrstūris klie dz: „Priecāj’ mies!” Ja māk kliegt, tad nav nekāda māksla. Tikai jāzina ko. Un ģenerālis stāsta par Kurzemi, par pēdējo *latviešu zemes pēdu*. Kurzeme? Kaut kas tāls, mīļš un nereāls. Vairums Kurzemē nekad nav bijis. Un vairāk kā gadu viņi nav bijuši mājās. Reālitate ir vēlēšanās pārdzīvot.

Bangerskis, svarīgi un nopietni vērdamies acīs, apstaigā ierindu. Āpstājas pie 4. rotas apmācītāja rotenfirera Šmita, Rumānijas vācieša, ievērojis tā ievainoto nozīmi. „Kur jūs ievainoja?” jautā Ban- gerskis.

Šmits, nekad tik augstu virsnieku neredzējis, ne- saprotot ne vārda, šausmās skatās ģenerāļa mē- teļa baltajos atlokos un sidrabainajās ozollapās uz melnajām zīmotnēm. Viņš saprot kaŗa kunga bargo toni, bet ne valodu. Muļķis nezina atbildes. Neērts brīdis, līdz kāds no pavadoņiem paskaidro ģenerā- lim, ka rotenfirers laikam nesaprotot latviski.

Aiz barakām, uz miesta pusi, ir kartupeļu bedres.

Garas, stūrainas, salmiem izklātas kartupeļu gultas, gandrīz jau pilnīgi aizbērtas. Kad vadība pamana zādzības, tad rotu virsseržants skaļi morālizē, ka „jādomājot par ciņu biedriem, kas šeit dzīvos vēlāk.” Pie bedrēm noliek posteņus, apgaismo ar spuldzēm. Beidzot noder mācībās iegūtā māka. Uz elkoņiem pievilkties no posteņa attālākajā pusē, piebērt bikses ar kartupeļiem un atkal atvilkties tumsā, ir patīkama dēka. Un baraku istabiņās uz čuguna krāsniņām, blakus maizes šķēlītēm, bez jebkādam taukvielām, cepas kartupeļu ripiņas.

Ir rudens, brūngani pelēks, auksts un mitrs. Brauc traktors, imitēdams tanku. Tankam ir aklais lenķis, dažu metru loks, kad tā ieroči ir nevarīgi. Tikai jābūt tankam tuvu. Vads guļ rindās, līdz kāpurķēdes ir turpat pie galvām, tad sviežas uz vēderiem tā, lai ar galvām būtu nezvēram tik tuvu cik iespējams.

Brusas skolā bezdarbībā nīkst grupa 1925. un 1926. gada gājumu iesaukto. Īsu brīdi Igors satiek klases biedru Valdi Liepu, tā labākajā, gaiši brūnajā Rīgas uzvalkā. Būdami draugi, viņi pārspriež, ko citā sabiedrībā vairs neuzdrošinātos: par paredzamajām kara chaotiskajām beigām un ka tad jāturas kopā ar kādu draugu. Jebkuŗā sabiedrībā, jebkādos apstākļos, vienmēr kāds būs piemērotāks būt par draugu nekā citi. Netālu no kartupeļu bedrēm viņi šķīras, lai nekad vairs neredzētos, jo Liepa vēlāk paliek Dancigas ielenkumā.

Atvaļinājums! Tanku grenadierī iet pie zemniekiem meklēt ēdamo. Maiņai līdz armijas lāpāmo piederumu etvijas ar diegiem, adatām un vēl šo to. Ļaudis te ir divaini: vācieši, kas savā starpā sarunājas poliski. Ja viņiem saka, ka ir latvieši, viņi kļūst laipnāki.

Un tā viņi turpina vingrināties, badoties, negulēt un dziedāt. *Herrlich ist es auf der Welt und schoen, Soldat zu sein!*

„Kur mēs ejam?”

„Vai nav vienlīga?”

Bija. Iet un iet. Vēl kaut ko vajadzētu, nevar tā

izbeigt sajūtu, nevar tā pēkšņi šķirties, nikt varēs vienmēr.

„Cik alus mēs esam izdzēruši?”

„Āstoņus, deviņus?” Savādi, cik šovakar maz reibst.

„Vajadzētu pilnu duci vai ne?”

„Nu?”

„Pa labi ir kaut kāds caurums.”

Tumšajā naktī pie spilgti apgaismotām durvīm stāvēja iekšā rāvējs lepnā uniformā. Ka tikai nav par dārgu. „Līdz cikiem jums vaļā?” jautāja Igors.

„Līdz sešiem. Lūdzu, lūdzu.”

„Tad jau mums pietiks,” tā Andris.

Iekšā rāvēja laipnību viņi saprata iegājuši samērā greznajā telpā, kur spēlēja piecu vīru kapella un dejoja vulgāri ģērpts pāris — trīsdesmitgadnieks pārspilēti modernā uzvalkā un baltmataina sieviete vizuļu kleitā. Profesionāļi. Pāris meitas, citādi gandrīz tukšs. Labi, ka šādas vietas vaļā, ir kur piemesties.

„Stokholmā viss nakti slēgts. Esmu gulējis parkā uz soliņa. Vienīgā vieta, kur varēja tverties bija stacija un to slēdza no diviem līdz četriem.”

Andris nepaguva atbildēt, jo, savā starpā samirkšķinājušās, strauji un izšķirīgi, pie viņiem piesēdās divas jaunas sievietes. Viena tumšmate baltā kleitā, kailiem pleciem, otra gaiša, melnā brokāta blūzītē. Glītas. Bet bija jau arī dzerts.

Kamēr Igors čukstēdams informēja Andri par situāciju, abas meitas veikli sev pasūtīnāja kafiju, liķieri un cigaretes. „Samaksāsim uzreiz!” teica Andris. Aizsprosto lielāku tēriņu! Igors steidzīgi samaksāja. Paši pasūtīnāja — alu.

„Dejosim?”

Viņi dejoja. Igors brīnījās, cik eleganti grozījās Andris. Senāk viņš taču bija samērā lempīgs? Vai viņam nav bailes ieskriet sienā? Uztrenēta sajūta. Meitene ar kuŗu dejoja pats, šķita glīta; viņam vienmēr patikušas gaišmates. Viņš bija pārsteigts par meitenes stila tīrumu un patikamo parādību. Pat smaržoja labi.

„Jūs katru vakaru šeit?” viņš jautāja.

„Ne jau katru.”

„Peļņa laba?”

Gaišmate aizvainota paraustīja plecus.

Pilsoniskā pieeja izaicināja: „Vai jums pašai viss paliek, jeb kāds pievāc?”

Atbildi viņš nesapņēma, bet viņa dejoja tiešām labi. Nav jau brīnums, dejo katru vakaru. Vācijā skaidras līnijas, Zviedrijā miglainas. Kuŗa ir morāle, kuŗa dubultmorāle? Andris dejo otrā malā vaigu pie vaiga. Un tad viņi atkal sēž.

„Vecīt, mums jāuzmanās,” saka Andris.

Droši vien, bet to jau vienmēr var paspēt.

„Kāda jums tautība?”

„Uzminiet!”

Abas diskutē: „Holandieši.” „Nē, vācieši vien ir.” „Zviedri! Skaidrs, ka zviedri!”

Igoram nāk smieklī, Andris taču nekad Zviedrijā nav bijis un viņš pats zviedriski nav teicis ne vārda.

„Kādas ir jūsu cenas?” Andris apjautājas.

„Simtu. Un par hoteli,” ātri un bailīgi saka tumšmate, mati tai pārsukāti pierēi. Varbūt iesācējas un tādēļ tik glītas.

„Ā,” novelk Andris. „Tas ir dārgi.”

„Bez hotelā.” Grib maksāt pati?

„Mums nav naudas,” saka Igors.

„Bet tur?” Viņa rāda uz krūšu kabatu, no kuŗas Igors, pirmīt maksājot, vilcis simtnieku.

„Redziet,” nopietni skaidro Andris. „Mēs gribam kaut ko vairāk; kaut ko dvēselīgu, kaut ko vairāk sirdij.”

„Par simts markām?” izbrīnā iejautājas gaišmate. Ācis viņai lielas, plakstiņi ēnoti un iekrāsoti ar kaut ko zilgani sidrabainu, gaŗu gaŗās skropstas. Liekas. Gaiŗa meita. Kādu ļauŗu?

„Eu, pasaki viņām, ka mēs esam tādi uzŗvēji, ka viņām pašām būtu vēl jāpiemaksā,” čukst Igors.

Bet viņas saprot tāpat. Izdzeŗ glāzes, ceļas, saka „paldies” un aiziet. Telpa pēkŗņi ŗķiet tukŗa. Arī profesionālo dancotāju pāris starplaikā pazudis.

„Ies' mājās,” saka Andris.

Uz kuŗu pusi pansija? Cik tālu? Viņi sameklē takso-metru. Ielas tukŗas, reti auto. Vācieŗi brauc asi un stūraini. Kroŗelis bijis tuvu stacijai — viss gājiens liecies likumā ap Alsteru.

Pirmais žīds Rīgā dokumentos minēts 1536. gadā. Taču noteikumi un ierobežojumi par uzturēšanos pilsētā ir ļoti bargi un būtiski nemainās arī vēlāk, ne poļu, ne zviedru laikos. Tikai pamazām tie uzlabojas: tā no 1725. gada Rīgas žīdi savus mirušos, kuņus agrāk bijis jāved apbedīšanai uz Kurzemi, drikst apglabāt pilsētas teritorijā. Krievijas ķeizariene Elizabete (valda no 1741. līdz 1762. gadam) cenšas savu valsti atbrīvot no žīdiem, arī no Rīgas izraida visus, atskaitot 4. Pēc Elizabetes nāves stāvoklis atkal uzlabojas un no 1766. gada žīdi, tirdznieciskos darījumos, drikst pilsētā uzturēties jau 6 nedēļas. 1811. gadā Rīgā ir 736 žīdi, 1839. gadā atveŗ pirmo skolu. Līdz ar Latvijas valsts dibināšanos un jaunās valdības minoritāšu politiku, pirmo reizi Rīgas vēsturē izbeidzas žīdu diskriminēšana. 1935. gadā 11 proc. no Rīgas iedzīvotājiem ir žīdi. Viņiem ir savas biedrības, teātris, 6 vispārizglitojošas vidusskolas, futbola virslīgā spēlē *Hakoah*. Vairums ir Mozus ticīgo, daloties 27 draudzēs ar attiecīgajām sinagogām. Raksturīga ir turēšanās pie Austrumeiropas žīdu tradīcijām — ģimenes valoda lielāko tiesu ir *jidiš* un ciešāka ieslēgšanās latviešu sabiedrībā manāma tikai neatkarības pēdējos gados, kad jau laba tiesa žīdu izcelsmes jauniešu sāk apmeklēt latviešu skolas. Kopējo valsts celšanas darbu izjauc krievu okupācija 1940. gadā, kad okupanti, kadru trūkuma dēļ meklē kaut īslaicīgu atbalstu oportunistiskos elementos.

1941. gada vācu okupācija žīdu minoritātei sagādā drausmīgu likteni — atskaitot dažus tūkstošus, tā tiek iznīcināta. Izglābjas galvenokārt tie, kas jau laikus izceļojuši uz Palestīnu cionisma ietvaros, jeb aizbēg uz rietumiem vai austrumiem.

„Vairāk kā baigi. Un tādēļ man bieži nepatīk domāt. Ja domā, tad viss saplūst kopā.”

„Kas tev ir? Vācieši taisīja sūdus un tu bēdājies!”

„Vai tad mūsējo tur nebija?”

„Droši vien, ka kāds bija.”

„Nu, un tad.”

„Ā! Nu es saprotu! Zviedri nebij?” Neitrālie. Dzīvojuši pasaules aizkrāsnē. Igors saklausījies.

„Kā tu domā?”

„Ļoti vienkārši. Gadījums dara zagli. Ir visādi cilvēki. Krievu gadā čekā šansēja židi.”

1941. gada rudenī padsmītgadīgiem ģimnazistiem izrāda Rīgas čekas bijušo mītni Stabu ielā. Garāžā notikušas eksekūcijas, uz grīdas gumijas paklājs, pēc tam telpa skalota šļūtenēm. Istaba ar stikla rīpu grīdu, kuŗā no ārpuses iespējams regulēt dažādu temperātūru. Vieninieku kameras, tik šauras, ka upuris nav varējis ne sēdēt, ne stāvēt. Spilgtas griestu spuldzes, kas spīdējušas diennakti un Jūdasa lodziņš durvis. Kameru rindas, spoži izbal-sinātas.

Andris turpināja: „Vai tādēļ tu vaino židu tautu? Katrā tautā ir visādi cilvēki. Un daudzi, kas labi prata latviski un varēja ieplūst latviešos, arī izglābās.”

„Zviedrijā tu židu gandrīz neatšķirsi.”

„Latvijas neatkarības laiks bija par īsu.” Mēs nepaguvām izaugt.

Un viņi drūmi klusēja.

Tad Andris iesmējās un teica: „Zini, kad zina tādas baigas latviešu tēviņus, tad pārņem gandrīz vai nacionāls lepnums, sak', mūsu tautā arī tādi ir!” Bet Igoram neatbildot, viņš runāja nopietnāk. Viņš domāja, ka latviešiem gājis un iet pārāk grūti, lai vēl puņķotos ar kaut kādām nepamatotām vainas apziņām. Vai latvieši vainīgi, ja viņu valsts bezcerīgā situācija nespēja cīnīties ar visām ļaunajām varām reizē? Un latviešu tauta atbildīga tikai par to, kas noticis Latvijas valsts laikā.

Pudelei tukšojoties, pamazām zuda tieksmes uz nopietnām sarunām — cik ilgi raudāsi? Brižiem iesmie-damies, viņi stāstīja gan piedzīvotus, gan dzirdētus stāstus par baigajiem laikiem. Kā židu šāvējs uz letes krogū uzsvēdis sauju zelta zobu un prasījis šņabi, kā atraitne Avotu ielā slēpusi židu skapī un dabūjusi no viņa divus bērņus, kaimiņu sievām brīnoties, kā bērņus var dabūt bez vīrieša. „Glūži kā Marija,” un viņi smējās.

„Zini, nemaz negribas iet uz savu istabu,” teica Igors. Viņam negribējās izbeigt sarunu, kaut viņš bija noguris.

„Pārguli uz kušetes. Še sega,” Andris bija priecīgs.

Viņi ierīkojās un atsāka tērzēt no jauna. Kur palicis Celmiņš, kā Andrim gājis mācoties orientēties, kāds Stokholmā klimats un kāds Kukshāfenā.

„Tev vajadzētu atbraukt pie manis. Zini, kādēļ es dzivoju pie jūras? Man patīk žāvētas zivis! Gīzela vienmēr nopērk. Zini, butes, zušus un tādas, kas Latvijā nemaz nebij.”

30-to gadu Rīgas Jūrmala. Kāpās, no vidū pārzāģētas zvejnieku laivas pusēm, saslieta žāvētava. Melnā krāsa plankumaini apdīlusi, noskalota jūrā. Turpat blakus, kārklu ceriem apaugušām malām, uz jūru tek grāvis. Kārklu dzinumi ir tumši spīdīgi, lapas gaišas un koši zaļas.

Tikko žāvētava kūp, tā Igors un Aņisimova Jānītis, kuŗa tēvs ir miesnieks stūŗa mājas skārnī, slaistās tuvumā, jo vecāis Vizulis puikas dažreiz pacienā ar reņģēm, dažreiz ar saldētajiem lucīšiem, kuŗu gaļa ir tik maīga un asaka zaļģana. Puikas ēd kā kaķi, ar zobiem novilkdami ādu. Tauki tek gar pirkstiem un visa žāvētava smaržo kārdinoši dūmakaina.

„Es labprāt tev parādītu Gundaru. Saka, ka viņš esot man līdzīgs. Skuķis vēl par mazu. Ēd tik un dirš. Arī Gīzela priecātos.”

Bērni, jā. Jābūt savādai sajūtai, ja ir bērns. Liela atbildība. Mazi, gaišmataini bērni skraida, maziem vienmēr gaiši mati, tumši vēlāk.

„Liksīties uz paku.” Viņi iztukšoja glāzes. Sakot labu nakti, abu balsis bija nopietnas, kā apliecinot vai soloties. Cik naktis kādreiz nebija gulēts vienā telpā. Pulkstenis bija bez ceturkšņa seši.

II

*Aust gaismiņa, lec saulīte,
Plist akmens skanēdams!*

(T. dz.)

Igors satrūkās, dzirdēdams čaukstēšanu. Cauri biežajiem aizkariem rīta gaisma spēlējās istabā, un pie galda, piesardzīgi lēnām kustībā, darbojās neliels stāvs — vakardienas gulētājs Brokāns. Bet viņa pūles brokastot klusu bija veltīgas, jo čaukstēja papīrs, iztinot desu, čaukstēja sviestmaīžu vīstoklis un noklukšķēja korķis, atdarot dzeramā pudeli. Kafija tā nevarēja būt, kafiju jau pudelēs nemēdz pildīt.

„Labrīt,” paklusu teica Igors.

„Labrīt.”

„Es esmu Andra draugs.”

„Es zinu.” Un vairāk nekā.

Latgalietis. Igors juta mīlīgumu pret ilgi nedzirdēto dialektu un viņa zemapziņā noplaiksnījās sen satikti ļaudis.

„Ko tik agrī?”

„Iešu uz pirmo koncertu.”

Pareizi. Šodien devītais. Aulā esot vietas tikai 2000 klausītājiem, koncerts jāatkārto. Andris nopircis biļetes uz otru. Igors pastiepās, līdz, pāri krēsla atzveltnei pārkārtajām biksēm, atradis cigareti, aizsmēķēja. Latgalietis ēda, brīžiem ar nazi griezdams desu, brīžiem dzerdams no pudeles. Igors atcerējās veco, draudzīgo formulu: „No kuņas divizijas?”

„Deviņpadsmitās.” Pašapziņa, lepnums. Apmēram kā angļis teiktu: čerdesmit septītajā gadā. Un domātu Oksfordu.

„Es biju piecpadsmītajā.”

„Es zinu.”

Viņš visu zina. Gudrs zemnieks.

„Tev viena acs?”

„Viena.”

„Kur palika otra?”

„Kurzemē.”

„Kā?”

Latgālietis atgāzās krēslā, paskatījās uz gulošo Andri, no kuŗa varēja redzēt tikai pakausi un plato muguru, tad pagriezās pret Igoru.

„Nu, ko. Ziemassvētkos. Taisījāmieš svinēt, bijām izbūvējuši dzimtenīti, bija tādas labas piena kannas. Bet trosa vīri brūvēja pa priekšu. Mēs gan prasījām, gājām vai katru dienu, šie bija solījuši, bet dabūjām tikai beidzamajā brīdī. Nebija ne lāga norūgusi, nekā, kad krievs sāka uzbrukt. Dabūjām ieraut tikai tādu nenorūgušu brāgu.”

„Un tad?”

„Nu, gāja jau karsti. Daudzi zēni bija pagalam, beigās mūs saņēma gūstā.”

„Gūstā?”

„Nu, jā. Es dabūju pa aci, sēdēju tādā pakalnītē. Bijām četri. Un krievu tanks uzbrauca tieši virsū.”

„Nu, un?”

„Saņēma gūstā. Iztīrīja kabatas; tanks stāv, mēs sēžam. Viens fufaiķā piedāvāja mums no mūsu pašu cigaretēm! Un kā mēs pīpējam, tā ceļ stobru! Labi, ka es ar vienu aci vēl redzēju, metos krūmos. Ripoju pa tādu nogāzīti un ielīdu brikšņos.”

„Un tie citi?”

„Pa tiro.”

„Un tu?”

„Šāva gan pakal, viena lode trāpīja plecā, bet meklēt nenāca.”

„Un kā tu tiki atpakaļ?”

„Mūsējie pēcpusdienā nāca štosē, atrada.”

„Un tad uz Vāciju?”

„Jā.”

Igors nodzēsa cigaretes galu. Varbūt lej, varbūt ne.

Krūmi un brikšpi Kurzemē. Granātu uzarti melni traipi sniegā. Salts gaiss, tad silta gulta un šupošanās neziņā, braucot ar lazaretēs kuģi uz Vāciju.

„Es esmu no Zviedrijas.”

„Es zinu.”

„Dzīvot var, bet jāstrādā arī.”

„Es zinu.”

„Kā tu dzīvo? Iztikt vari?”

„Tīri laba pensija, piepelnu vēl vienā dārzniecībā. Saknes arī iznāk par brīvu.”

Latgale, nabadzība, Aglonas baltais dievnams. Mazi zēni gaŗos paltraciņos baznīcas procesijā. Koris. Kad brūvē alu, pieliek vaivarājus — lai stiprāks. Rikšotāji.

„Tu esi katolis?”

„Jā,” balss kļūva asa, turpinot, izaicinoša: „Un tad?”

„Nē, neko. Es tāpat.” Bagāto, gudro brāļu ievainots lepnums. Par izlokšņiem, par nabadzību, par ticību. Čiuļi un čangāļi.

„Nu, kā tad jums tur Zviedrijā? Vai uz Latviju braucat?”

„Viens otrs jau brauc.” Kaut kas pa ausu galam bija dzirdēts. Braucēji šaubīgi, varbūt muļķi, jo uzņem sakarus ar speciāli trenētiem padomju ierēdņiem.

„Mūsējie brauc. Vakar runājos ar vienu vēsturnieku — Gruduļu. Viņš bijis.”

Gruduļš bijis, es ne. Katoli varbūt viltīgi, Romas gadu simteņos sakrātā gudriba. Man bail, bet es sev iestāstu: ar vairogu, vai uz tā. Bet īstenībā es neatgriezīšos ne vienā, ne otrā veidā. Latgaliešiem neraustās, pierobežas rūdiņums. Tālu dzīvo mana mīļā. Raitnieks Kaplis jāj ar pārsietu galvu. Ir nakts, visi pārguruši, ezerzemes dēls Kaplis jāj. Aiz ezera balti bērzi.

„Ko tu saki par trimdu?” Igors jautāja.

„Nav jau slikti.”

„Un Latvija?”

„Izdzīvos. Ja jau kaŗu un Staļinu pārdzīvoja, tad izdzīvos.”

„Tu domā?”

„Būs bērni — izdzīvos. Nebūs, neizdzīvos.”

Igors aizsmēķēja jaunu cigareti, latgalietis ievīkstīja ēdamo, piecēlās, izvilka no skapja koferi, brīdi ap to

darbojies, iegrūda atpakaļ, izslējās, vilka tumšu uzvalku, kārtoja pie spoguļa kravati, un, pateicis „Ar labu rītu,” aizgāja.

Igors skatījās augsto griestu nobalsinātajos reljefos. Latgalietim varbūt taisnība, varbūt, ka latviešu tauta Latvijā izdzīvo! Nekad viņš par to nebija domājis, viņam Latvija bija tā, kas palika viņā pusē četrdesmit piektajā gadā, divdesmit gadus sastingusi savā agonijā. Un sirmie trimdinieki. Vienacis tik daudz bija pateicis dažos vārdos!

Andris vēl nekustējās. Igors aizvēra plakstiņus. Kā tagad Latvijā izskatījās? Visi bērni sagērbti pionieru blūzēs, sarkanajiem kaklautiņiem, mācās krievu valodu? *Po uļice hoģila, boļšaja krokoģila?*

Andris dzirdēja troksni, vēra acis: „Labrīt! — Tu jau augšā?”

„Labu laiciņu. Iepazinos ar Brokānu.”

„Jā, viņš jau liels filozofs.” Andris labsajūtā stāpīja rokas: „Kad pāris stundas noguļ, tad pavisam cita lieta.” Žirgti devās mazgāties pie izlietnes. „Ja tik viņš vienmēr nevestu sev līdz tās sviestmaizes un jāņogu sulas pudeles. Vilcienā tīrais posts, jākaunas no fričiem.”

„Taupīgs,” teica Igors.

„Drīzāk skops. Bet katram sava uts.”

„Un kuņš saka, ka viņam nav, tam ir divas,” atsmaidīja Igors.

„Redzi?” Andris starp īkšķi un rādītāja pirkstu turēja — ACI! Apaļu, neregulu baltu stiklu. Tad atkal atgriezās pie krāna, stikla aci noskalodams un rūpīgi susinādams diviļi.

„Vai... tu nogursti valkādams?”

„Nē. — Neko. Bet jāatpūtina, citādi var iekaist,” Andris skaidroja, veikli kaut ko ziezdams uz acs, tad to tikpat veikli ievietodams acs dobumā. „Es jau parasti nevienam nerādu, cilvēki sabīstas un tā.”

„Es esmu bijis lazarētē.”

„Es zinu, ka tu saproti. Tādēļ rādīju.”

Igors jutās glaimots, mirkli spoža stara apgaismots, tad nokaunējās un mainīja domu: „Senāk Rīgā man invalīdi vienmēr kaut kā nepatīkami aizkāra, bet pēc

lazaretēs... Viss taču ir tik dabīgi."

„Nu, jā. Ko! Iesim brokastis? Man nāvot gribas ēst!”

Igors steigšus sāka posties. Jāiet uz savu istabu skūties. Jāzvana Gerdai uz Lībeku, koncerts, balle. Ko darīt gana.

Viņi dodas uz koncertu, kā parasti Igors tur labo roku elkonī saliektu, Andris pie tās viegli turas.

Gan jau izturēs, vai nav koņi dzirdēti? Igors pats kādreiz dziedājis skolas kori — *Pie tēvu zemes dārgās ķerīes klāt*, bet pat kādreizējais Reitera koris Stokholmā viņu garlaikojis. Un tādām salasītām kopkorim jābūt daudz vājākam, frazējumam netirākam.

„Karsta diena,” saka Andris.

„Es biju iedomājies, ka ostas pilsētās vienmēr pūš vējš.” Tiesa — saule spiež, gaiss tveicīgs. „Smacē vai nost.”

„Tie tie aliņi.”

Ielas labajā pusē ir parka zaļums, gājēju vidū sāk izdalīties ļaudis, kas labākajās drānās dodas tai pašā virzienā kā draugi. Pacilāti, gliņi, paceltām galvām. Tiem jābūt latviešiem! Gluži nemanot, Igors sāk burzmā meklēt latviešus pēc staltuma, gaitas un iznesības.

Tautu meitas! Krāšņos Rucavas tērpos, Igoram aizsitas elpa, tik skaistas viņas izskatījās ļaužu pelēcīgajā plūsmā. Beidzamo reizi... Jā, kad viņš beidzamo reizi redzējis tautas tērpus? „Otrā pusē divas meitas tautas tērpos,” viņš saka.

„Stāsti!”

Igors stāsta, saraustīti raportē: „Oi, oi, oil Tur priekšā tautas tērpu kā jūra! Izdalās... kā ziedi! Aiz drūzmas moderna halles ēka, slīpi izlocītu jumtu un fasādi stiklos. Nemāku atšķirt novadus — kurš Krustpils, kurš Piebalgas tērps? Tā vecā ar lakatu droši vien mamma jaunajai. Skaisti gan. „Grūti aptvert, ka visi latvieši.”

Mazs, kalsns vīrs, saulē iedegušu seju, apņēmīgi aiz rokām rauj sev līdz divus puisēļus, pusgalvas vecuma starpību, kuŗu kājeles laikam nogurušas no ātruma. Abi, melnos uzvalciņos, droši vien cieš neierastajās drānās; zem zodiem, pie baltajām apkaklītēm prievīšu cil-

pas, kā kādreiz mazpulgēniem. Blondā, liela auguma dāma sarunājas ar sirmu kungu. Kur acis veļas, tur dažnedažādi ļaudis svētku drānās. Celtnei stikla durvis, glāžu logi. Steidzīgie un pie ieejas gaidošie — visi latvieši!

„Miljons ļaužu,” Igors stāsta, pats manīdams, ka runā augstākā tonī. Paskatās pulksteni: „Mums vēl piecpadsmīt minūtes laika.”

Viņi stāv, Andris klausās, Igors vēro un mulst. Viss šķiet lieliski, bet tai pašā laikā viņš jūtas kā sencis, no meža ēnas bez ieročiem izgājis saules apspīdētā klajumā, kad negaidīts no eglītēm varētu izčāpot lācis vai no zara lēkt lūsis. Domas sajauktas, aizsargskepse pagaisusi. Šur tur pūlī viņš mana pazīstamus, gadiem neredzētus stokholmiešus. Cik gadu pagājis kopš viņš nav bijis pulciņā. Piecpadsmīt? Piecpadsmīt gadi kā nebijuši! Sajūtā atskaiti piecpadsmīt gadus no mūža, un tu esi piecpadsmīt gadus jaunāks! Divas tautu meitas: viena slaida un blondā, kā pasaku karaliene, sarkanrūtotā tērpā, jākaunas tādu pat uzlūkot, otra mazliet īsāka, padrukna brunete, bet tikpat lepmu stāju zaļganzilgan-melnos brunčos. Tautas tērps pārvērs, liek turēties staltāk. Un Igors nespēj atraut skatu no krāsainajiem brunčiem, ar zeltu apšūtajiem pīburēm, vainagu vizuļiem un saktām. „Zini,” viņš saka. „Man grūti iedomāties tautu, kurai būtu skaistāki tērpi. Es domāju, tīri objektīvi.”

Andris klusē. Paradis klausīties cilvēkus. Viņš dzird samoņu, jūt ļaudis, dzied, cik sažņaugta drauga balss. Atceras krāsas, siluetus un skaistumu.

Viņi dodas aulā, spiežas cauri burzmai, Igors sarga Andri, pērk programmu, uz tās vāka ilgi neredzētie Niklāva Strunkes tēli — raksturīgie profili, kokle un stilizēta saule. Dzeltens, sārts un zaļganbrūns. Grafiskais kopiespāids dzintarains un gaišs, Antīņš Stikla kalnā un lēcoša saule.

Un tad viņi sēž balkonā. Krasts. No balkona aula ir kā pavērts milzu gliemežvāks, kā Dieva sauja. Dāmu kleitas, frizētas, jaunas un sirmas galvas. Tveicīgs. Jo tālāk, jo ļaudis sīkāki, līdz pārvērsās mazajos vīriņos

Gulivera pasakā.

„Milzums ļaužu.”

Andris pieliecies klausās Igoru uz balsu sangoņas fona.

„Goda vārds, tik daudz latviešu neesmu kopā redzējis.”

Esmu jau. Bet tik sen.

„Stāsti.”

„Aula ir milzīga. Kaut kā ovāli plakana, kaut kas līdzīgs Vērmaņa dārza mūzikas estrādei pludlinijā. Atceries?” Tikai daudz, daudz lielāka.

„Divi tūkstoši sēdvietu nav joks.”

„Lejā kameras, filmē. Laikam televīzija. Priekšā koris. Kreisā pusē tāda kā goda sardze tautas tērpos pie kaut kāda karoga, ne Latvijas, bet tāda izšūta. Virieši melnos uzvalkos, sievietes tautas tērpos — viss vienās krāsās.

„Es Rīgā reiz biju.”

„Es arī. Esplanādē. Bet tad es biju mazs čirka.”

„Es biju Uzvaras laukumā.”

„Ā. Tas vēlāk. Ulmaņa laikā; tad es biju uz laukiem. Bet kad es biju, tad mēs braucām no Krustpils uz Rīgu,” skaidro Igors.

Kalniņi brauc uz Rīgu, uz Dziesmu svētkiem. Kādā divstāvu, no sarkaniem ķieģeļiem celtā dzelzceļa stacijā tēvs izkāpj, lai kioskā nopirktu *Jaunākās Ziņas*. Puika pārbijies, ka vilciens nesāk kustēties un tēvs nepaliek.

Viņš stāsta tālāk: „Lejā pa labi, pie durvīm, ir vācu krūķi baltām cepurēm.”

Dievs Kungs ir mūsu stipra pils. Luterāņi, trīsdesmit gadu kaŗš. Gustavs Ādolfs krīt pie Licenas. Latvijas armijas vakara junda. Pamatīga dziesma, luterticīgo himna.

Parkšķ krēsli publikai sēžoties. Pieres nosvidušas, paduses un pēdas karpēs ķepīgas: „Nāvīgi sutīgs vai ne?” — „Gan te vēl vienam otram šodien tā.”

Runas. Vai kādreiz dzirdēta interesanta runa? Kad katrs vārds kaut ko nozīmē un kopā tie skan kā atklāsme? 1940. gada jaungada naktī, kad Ulmanis runāja par siltu veļu un lieko zeķu pāri un kad lielie ļaudis bija tik nopietni?

skatei, bet būvē kanū laiviņas un pat planieņus,
uzrunā glītas skuķes un saka, ka ir no Limbažiem.
*Lai ar sauli laukā ejam. Četrļapainais āboliņš.
Augsim Latvijai!*

Igors mēģināja vērot apkārtsēdošos, kaunēdamies
blenzt. Priekšā pa labi dāma, gadus piecdesmit veca,
blakus kungam melnās raga acenēs. Trīs padsmiņgad-
nieki. Kas būtu domājis, ka tādi arī vēl eksistē? Daudz-
bērnu ģimene aiz muguras. Visi svinīgi sačukstoties un
programmās skatoties. Pat bērni, gražodamies un dīdi-
damies. Arī Igors jutās satraukts kā pusaudzis; gribētos
ko darīt, skriet, sviest, sist. Nieki!

„Pirmajai ziemai labs tituls — *Naidis*,“ viņš pieliecies
čukst. Kā iespējams izdziedāt naidu? Naidis ir kluss,
melnā čūska maļ miltus; naidis ir lode, nevis vācu laika
mirdzošais zobens. Kā var izdziedāt naidu?

Milzīgajā modernos laikos velvētāja aulā noskan kā
neskaitāmu putnu barām nolaižoties — pieceļas 2000
latvieši: *Dievs, svētī Latviju!* Karstas tīrpas izzarojas
visā nervu sistēmā, zemapziņā pazib svēti brīži. Kaut
neieradusi balss pieskaņotos tonim! Pamatstāja. Krūtis
uz priekšu, pirksti nostiepjas gar bikšu vilēm — *nav
pareizi!* Latviešu pamatstājā pirksti viegli savilkti dūrē.
Pēc iespējas neuzkrītoši, viņš tos saliec, kaut neviens
neskatās. Kopkoņa vingrinātās, drošās balsis izceļas un
pārskan klausītāju tūkstošus, kā karogs seno laiku kaņo-
tāju pulku. *Kur latvju meitas zied* — asaru spiedienu uz
brīdi nosmacē balsi, strēlnieki kādreiz esot dziedājuši
beidzamās rindas cīņā un nāvē iet par Latviju, izskan
mūs' Latvijā. Tik daudzas balsis un manējā viena no
tām! Igors mulsdams atelpo, jūtoties kā jauneklis, kuŗš
apmīlojis līgavu. Acis tīrpdamas atkal ierauga kori,
publiku, televīzijas kameru vidū lejā un viņā malā vācu
policistus, baltajām naģenēm galvās.

*Einigkeit und Recht und Freiheit — Deutschland,
Deutschland ueber alles* skan gandrīz kā apvainojums.
Bet mēs atrodamies Vācijā. Koris dzied, samācījies par
godu viesmīlīgajai zemei, kas, pūlēdamās izpirkt pazau-
dētā kaŗa vainu, iztop ikvienam. Klāra Volga, ka Igors

ar' māk, par Andri nemaz nerunājot, bet... Pēc šī panta, tīri automatiski, būtu jāseko Horsta Veseļa dziesmai *Die Fahne hoch...* Nu jā. Lai to noliek, vai ko tā simbolizē, tomēr tai stavs spars. *Dunk, dunk, dunk, DUNK!* Horsts Veselis. Starp citu, žēl, ka korim tik skaistos tērpos jādzied vācu himna. Kā vācu laikā.

„Nu beidzot sāksies,” Igors čukst Andrim.

Daudzu siržu drauds. Skaudras skaņas pretstatā skaistām, aprautas frazes. Ai! Balsu rāviens aizsita elpu! Viņi nepulējās saklausīt agrāk nedzirdētos vārdus, bet klausījās tenoros, konstatēja pauzes un brīnījās par milzīgo spēku. Varbūt šo sajūtu radīja vīru balsis, varbūt diriģenta roka.

Viņi aplaudēja kopā ar citiem, bet, izskanot beigu plaukšķinājumiem, mulsa: vai tas bija naids? Ja tas būtu bijis īsts naids, kā brīdi, dziesmas vidū, šķita, tad publikai vajadzēja būt vai nu uzvarētājai vai kritušai. Naids ir vairāk nekā māksla, naids — kauna stabs baznīcas priekšā, pārkrievošanas laiku skolnieks nosodīts par runāšanu latviski. Baigais gads. Piektgadnieks ceļā uz nošaušanu. Gūsteknis Stabu ielā.

Senatne. Seno laiku dziesma, Rānis un Melngailis, viens kalsns, otrs resns, vienīgais, kuŗš esot sapratis tautas dziesmas. Kuŗš to teica? Jauka, mīlīga dziesma, pazīstama un dzirdēta. *Pār pļavām un mežiem, tur meitenes līgo, no kalna uz kalnu jāņugunis spīgo. Līgo!* Dīvains izsauciens, pārtrauc stāstījumu. *Tur glāžu pils mirgo, tur ūdens pils.* Ko? Nāras saldserīgi smejas? Jūgendštils! Pērle vai Rozentāls glezno nāru. *Bez saulītes vakarā bāri tur dzied, tie bargu kunģu klausās iet. Melnā čūska!* Jā, tautas dziesmā ir pareizais naids!

Skaisti, jau skaisti, mīlīga dziesma, atgādina tautas dziesmu gleznas, balstās pieminot un teikumi tik skaisti un liegami. Soprāni dzied maigos vārdus, basi smagnējos — katram sava loma, kā *Rigoletto* kvartetā! Bet tādu senatni Igors neiedomājās.

Augšā kōps pilskalns? *Caur dūmiem un tvaikiem Dies saulīte atkal trīskrāsaina: drīz zila, drīz zaļa, drīz sarkana!* Neparasta krāsu kombinācija, kā korporeļu lentē. Pilskalns; cik Latvijā pilskalnu? Viņš zēnībā bija

redzējis Tērveti, Daugmali, Mežotni un, varbūt nezinā-
dams, vēl vienu otru. Dirģents Pavasars. Ir gan lat-
viešiem uzvārdil Dirģents Rudens.

Aplausiem rimstot, Igors čukstēja Andrim: „Nu būs
labais — *Gaismas pils!*” Kurzemīte, Dievzemīte, brīvās
tautas auklētēj', dziedāja balsis. Ai! Ācis asaroja *KUR
PALIKA?!* Jā, kur palika tēvu dievi un tautas dēliņi?
Nocirstas svētbirzis, mēŗa laiku krāsmatas. Karpatos,
Augustovas meŗos, Tīreļpurvā, pie Perekopa aizas, pie
Daugavas, atceļā no Volchovas, Nariļskā, pie Landekas,
Austrālijā un Kanadā. Nāvē krita varoņi. Jā. Ātri zuda.
Gaismas pils. Vienā gadā nocirta tautai galotnes.

TUR GUĻ, MŪSU TĒVU DIEVI. Ai! Tautas gara grez-
numi — kas par teicienu! Senās kliŗejas šodien izklausās
jaunas un interesantas. Atkal: sirŗu rētiņas! Kauns do-
māt, sajust; man nav nekāda sirsniņa, man ir sirds!

Tautas dēli uzminēja. Auŗšā cēlās Gaismas pils! Nu
jā, astoņpadsmītajā. Aplaudēdams Igors domāja, ka
nez kāpēc viņš vienmēr bija iedomājies, ka Gaismas pils
nogrimusi Burtnieku ezerā, ka ūdens tur dzidrāks nekā
citos ezeros: vai neteica — Burtnieku ezera plauŗi? Citur
to paŗu zīvi sauca par breksi un nievāja.

Aplausi nerimās un, pārlaiŗot skatu apkārtsēdoŗajiem,
Igoram acis atkal iesītas asaras. Viņš piegrūda drau-
gam ar elkoni, čukstēdams: „Patīk, tādēļ ka agrāk dzir-
dēta, zīnu vārdus.”

Paliecies Āndris atbildēja: „Jā. Labā dziesma, uzsīt
asariņu.”

Ja nu kāds redz? Laīkam pāŗāk mīksta sirds. Slavu
dvēsele. Bet neviens neskatās, visi aizņemti paŗi ar
sevi. „Jābimbo,” viņš teica jauŗā tonī, baudīdams pa-
matskolas laīku jēdzienu.

„Ko?”

„Jābimbo!” Pie viena, ar rādītāja pīrkstu, it kā kasī-
dams vaīgu, norausa asaru.

„Dabīgi. Man ar.” Deguns novembŗa iesnām.

„Tev vieglāk — stīkla acs!”

„Varbūt. Bet tek uz iekŗu.”

Aplausi noplaka.

Mana tēvija. Mūs' dārgā. Tev, dārgā tēvijā! Sarunu

valodā izzudis vārds, dziedot atmodas laikmeta dziesmas, svinīgs un pareizs. A. Pumpura teksts. Bārdainis ar medaļām pie krūts, bilde pamatskolas zālē pie sienas, pazūd pēc 15. maija. Kas nāca vietā?

Vīru balsis, jā, vīru koris, sanākuši visi priekšā, likumojot ceļas, pāriet liriskās izskaņās. Balta jūra, tēvija; tur, kur vien, oša laiviņa — dzirde velti pūlas uztvert vārdus, droši vien nav svarīgi — viļņu Daugava — dziesma neskaņ. Prieks, ja tāds gribēts, pasiks, ja dziesma domāta mīlīga, tad par maz maiguma. Bet patikami, jo var atvilkt elpu. Sirds par mīkstu, viss jāuztver kritiskāk, šitā jutēkloties smieklīgi, un vīru balsu tembri jauki, kaut vārdus nedzird. Diriģents Jērums. *Jau putekļi klāj rapieri.* Bet kāds daudzums ļaužu! Un tie nav nekādi veci, sirsi emigrantu, bet vitāla tautas daļa. Kā tas iespējams? Kur es šos gadus esmu bijis? Bet nav ko nožēlot, patlaban nav laika niekiem, viss šķiet iluzija, bet laikam nav. Aplausi. Andris kaut ko saka, jāpieliecas.

„Vīru korim savs uzsitiens,” atkārto Andris.

Raganu kalna balāde. Tots raganu rijā. Tomsona teksts. Vai tāds nedzejoja vācu laikā? Diena, diena, ļauna diena! Ai! Šitā pieķer. Div' bāliņi kaŗā jāja. Ai! Asara iesprūst. Kā mēs ar Andri. Baigais! Kas komponējis? Skulte. Skultes jūrmala. Kaŗa bungas, kaŗa taures. Melna čūska miltus mala. Bungas, taures. Āža ragi? Tāšu taures? Bet patik. Vīru balsis, brāļu, tēvu un dēlu balsis! Pēkšņi: velns lai parauj — vilciens oktāvu uz augšu, kā Donas kazaku korim vai sarkanarmiešu ansamblim! Aplausi. Jāaplaudē vien ir. Bet beigas sabojāja. *Maskavas vakari.* Kādēļ jāsaķēpā tik laba dziesma? Bet laikam jāklusē, lai vērtē gudrie. Un tie slavēs.

„Man nepatika tas beigu uzrāviens,” viņš teica Andrim. Dāma, priekšā pa labi, palielu degunu, blakus vīram ar acenēm, pagriezās profilā. Zods mazliet par mazu, bet lieliska stāja. Gaišzila kleita, varētu saderēt, ka viņa zina, kas viņai piestāv. Pierādījums, ka sievietes gaume visskaidrāk parādās pēc pusmūža.

Un tad kopkoris dziedāja *Ceļu uz dzimteni, Mēness starus stīgo un Bērzus.* Dziesmas glaudīja, atbalsojās viņos. Ik saprastais vārds, nesaprasto vidū, lika sajūst aiz tā

— mināmo, jaužāmo, atmiņas un nekad neredzēto un nokavēto. Šīs dziesmas bija bez šķautnēm, kā Latvijas jaukā daba, kā miglainas bērības atmiņas par vecāku klēpi, kā pirmspubertātes vasaras ar mūžīgo sauli un krāšņo, pelēki zilgāmo, pērkonu padebesi un rasu un vēsumu pēc strauja lietus. Bērzu birzs baltie, melnām smailēm šķērsotie stumbri un vizbuļi pavasaros zem tiem. Bērzu sulas, sēru bērzi. Brīžiem skepse lika padomāt: šāda sajūta ticīgajiem baznīcā sprediķi klausoties un gaidot uz paradīzi. Bet dziesmas atbrūņoja, aijāja un tu juties kā brīnumainā pasaku valstī. Šūpo mani, māmuļiņa. Starpbūdis pamodināja.

Inženieris Zemītis burzmā saskrējās ar labi piebriedušo laika biedru Juri Vaivadu: „Nu, kā patīk?”

Vaivads, noņēmis brilles, ar kabatas lakatiņu spodrināja stiklus: „Jauki, jauki, bet visa tā kā par daudz. Kur tu esi apmeties?” Un ar to pašu lakatiņu noslaucīja nosvīdušo pieri.

„Zur Krone.”

„Dārgi?”

„Nav tik traki — divdesmit markas uz deguna.” Pasmaidīja: „Zini, es esmu novērojis interesantu faino menu.” Zemītis labprāt lietāja svešvārdus.

„Kādu tad?”

„Ja šitā cirkulē,” viņš norādīja uz burzmu foajē, kurai no koncertzāles vēl arvien plūda klāt ļaudis. „Tad vispirms ievēro mūsējo, stokholmiešu sejas, kā baltos nēģeru barā, un tad jāsveicinās ar cilvēkiem, kurus satiec vai katru otru dienu.” Redzot Vaivada apjukušo seju, iesmējās: „Nav domāts personiski. Es biju iedomājies satikt senus draugus, bet tie gadu gaitā tā pārvērtušies, ka vienkārši pazūd masās.”

Apticis domu, svarīgi pamājot ar galvu, Vaivads piekrita: „Tiesa. Atsvešinājušies. Mēs esam atsvešinājušies.”

Zemītis: „Tik vien ir, cik komeršā satiek. Dzied gan vareni, vai ne?”

„Ko nu par to.” Vaivads centās nekad nepārteikties.
„Gleznu izstādē biji?”

„Vēl ne.” Vaivadu gleznu izstāde nemaz neinteresēja, jo, ko gan deva tāda drūzmēšanās ap šādām, tādām bildītēm, ja tai pašā laikā tik jauki pasēdēt vienā vai otrā vācu krodziņā? Bet skaļi to teikt jau nevarēja.

„Meitas līdz?”

„Ko nu. Vēl jau mazas, dzīvo pa koloniju.” Bērnu kolonija, vecā, lielā un apdrupušā mājā pie ezera līča. Labā, ierastā Zviedrija. Arī ceļš būtu maksājis. Un 25 markas pa dienu.

Tad viņi izšķīrās, aizlikumoja burzmā, tāpat kā citi, brīžiem sveicinot, pamādamī paziņām. Vaivads domāja par sievu, kuŗa patlaban atradās friziera salonā, pirmo koncerta daļu nedzirdējusi, diez' vai paspēs uz otru. Grūti bijis sarunāt laiku, un kā lai vakarā iet uz balli nefrizētiem matiem?

Kāds piecdesmitgadnieks rokojās ar vairākām dāmām, locīdamies ar taisnu muguru, dibenu atstiepis, pie katras palocīšanās atgādinādams tramplīna lēcēju ar slēpēm. Lauķis ievingrinājies manierēs.

Stūrī smēķēdami sarunājas divi basketbolisti: „Kultūra laba lieta.”

„Ka tik nav jāuzsūc katru dienu.”

„Bet tev, brāl, būtu talants — bārda jau ir, uzliec tikai brillīti un intelektuālis gatavs!”

„Nepiebaidi bērnu.” Un viņi abi kopā nosmējās.

Kāds tautietis, zems un plecīgs, saticis lielu resnu paziņu: „Bet tu nu gan esi piebriedis!”

„Ko nu.”

„Būsi labi pāri simtam?”

„Sen jau. Bet es nesūdzos. Nekādas vainas nav, šņabis vēl garšo, par ko man bēdāt?”

Tumšmate teica gaišmatei: „Vai tu neesi redzējusi Juri?”

„Kuŗu Juri?”

„Nu, to amītil!”

„To ar īsajiem matiem?”

„Nu jā!”

„Nē. Kopš vakardienas nē.” Vakar barā viņi bija

apstaigājuši krodziņus un tad alejas galā, tāpat dudīnādami, dejojūši.

Ļaudis klīda un plūda, virpuļoja, trinās viens gar otru, tīri gliši savās labākajās drānās; visam pāri skānēja balsu samoņa, vienmērīga un intensīva. Cilvēciskas iespējas, vakardienas šisdienas un rītdienas attiecības. Nedaudzie, līdzpaņemtie bērni skraidīja pa vidu, padzērās pie ūdens strūklas baseina malā, apmulsuši meklēja savus vecākus, kuŗi atšķīrās no pārējiem, brīžiem nemierīgi skatoties apkārt. Kā vistas uzmanot cāļus.

„Vai tu neesi redzējis Pēteri?” Viens rīkotājs nepacietīgā balsī prasīja otram.

„Nupat viņš te bija.”

„Viņš nekā nedara; es palikšu traks!” Stakāto, pavērti svārkī, izslieta galva — katrs varēja redzēt, ka vīrs svarīgs un viņa darīšana steidzama.

Paresna dāma, vizuļojošā zaļā kleitiņā, lieliem auskariem ielogotu seju, apaļīgajās apročotajās rokās turēdama melnu rokas somiņu: „Un ko dara Aina?”

„Otrais. Atskrēja jūnijā,” atbildēja gaŗa un dīvaini neproporcionāla paziņa, violetā tērpā, bez piedurknēm, lai rādītu kādreiz slavētās, tagad apzuvušās, tievās rokas, padusē žmiegdama plānu, gaŗu somiņu.

Blakus stāvošais vīrs, sirms un stalts: „Maŗdzēli, kundze, maŗdzēli.”

„Cik ta' tagad pirmajam?”

„Decembrī būs četri,” kalsnā seja savilkās krunkainā smaidā: „Brīnišķīgs! Prot jau burtus. Un kā zīmē! Es jums teikšu: tik labi pat modernisti nemāk!”

„Jā, jā. Un kā mazo sauc?”

„Ivars. Tālis arī domāja, ka labi ar vārdu, kuŗš vienādi labi skan visās valodās. Lai vieglāk skolā.”

Resnās vīrs, sīks plikpauris: „Jā. Tas var būt ļoti svarīgi! Kā tad Kurmiem! Māra! Zviedriski nozīmē murgas vai kaut ko tādu.”

Tievā kundze savīka seju cieta paveida grumbu kombinācijā un līdzcietīgi pieliecās: „Vai viņai neesot kaut kas ar nerviem?”

„Tiešām nezinu. Runā jau, bet ko tur var zināt.”

Pārējā sabiedrība piekrita, nopietni pakratot galvas.

Smēķēdami pie lielā grīdas pelnu trauka stāvēja Igors stāstīdams Andrim: „Pa kreisi ir divas meitas. Skaisti tērpi, augstiem vainagiem, es domāju, ka tie ir Rucavas, man jūk.”

„Koristes?”

„Drīzāk no publikas. Varētu būt no Zviedrijas.”

„No kā tu mini?”

„Matu sakārtojuma, sejas izteiksmēm. Pat kustībām.”

„Jā, jā,” norūca Āndris.

„Tici man — var redzēt!”

„Es taču tev ticu. Ja mana no valodas, kādēļ nemanītu citādi?”

Pelēkā uzvalkā, smaidīdams aiz gaiša raga acenēm, gažām gāja inženieris Zālītis. Ieraudzījis Igoru, piesteidzās klāt: „Sveiki, sveiki! Nu, ko tu saki par izstādi? Nav žēl, ka nepiedalies?”

„Nē,” sāpīgi un nepatīkami traucēts, strupi atbildēja Igors. Nāk virsū kā nāve! Bija žēl, ka negājis skatīties. Varbūt pēc koncerta, pirms balles? Andrim nesasniedzama izprieca. Diez', vai daudzi izstādījušies?

Zvans sauca uz otro daļu. Vilcinādamās atrāvās sveicinoties sadotās rokas, stiklotā telpa retinājās, tikko aizdedzinātās cigaretes nospieda pelnu traukos. Daudzi vēl steidzīgi vienojās, kur un kā tikties vēlāk, citiem bija žēl pārtraukt sarunu, citi toties jutās atvieglināti, ka zvans palīdzējis tikt vaļā no gaļlaicīgas vai nepatīkamas sabiedrības. Kad draugi nonāca aulā pie savas rindas, Igors čukstēja: „Pagaidīsim, lai citi saiet — mums nebūs jāceļas.” Sēdekļi skanēja atliecoties, sejas smaidīja, goda uzvalki, krāsainas kleitas, rotas. Smaidīja visi, kuņģiem nebija pārāk smagas paģiras, un balkona gaiss bija karsts un tveicīgs.

Tieši šajā brīdī Vladimirs Solovjovs Rīgā sagaidīja savu brālēnu ar ģimeni: sievu Aņu, Koļu, Vasju un divgadīgo Irīnu. Olga Jakovļevna uzvārīja tēju un viņi visi sēdēja Vovkas *Uļica Barona* dzīvoklī starp neizsaiņotām mantām, pārspriedzami, gan darba, gan dzī-

vokļa jautājumus, gan arī Rīgas īpatnības un visu radu pašreizējo veselības stāvokli, kaut arī par visu to bija sarakstījušies jau vairākus gadus. Bērni bija noguruši no ceļa un snauduļoja.

Tieši šajā brīdī, Vjetnamā partizāns lida lēni, centimetru pēc centimetra, pa biezo zāli, vērodams posteni, kuŗa siluets izdalījās pret gaišākajām debesīm. Ar kreiso roku partizāns sev pie krūtīm spieda mašīnpistoli, lai tā, pret kaut ko atsītoties, neradītu troksni. Postenis bija mierīgs, vai nu miegains, vai kaut ko pārdomāja. Kad attālums bija vairs tikai metrus divdesmit, partizāns pacēla stobru un nakti pārtrauca ložu kārtā.

Tieši šajā brīdī, tuvu Ņelnei, no ceļa nobrauca 36 gadus vecais Heincs Šinkingers. Viņš pats un viņa sieva bija acumirkli beigti, vienpadsmit gadus vecais Ginters nomira ātrās palīdzības mašīnā ceļā uz slimnīcu.

Tieši šajā brīdī, Batherstā, Gambijā, sarunājas divi melnādaini jaunekļi, melniem kruzūlainiem matiem — viens slaidāks, otrs zemāks un plecīgāks. Slaidais teica: „Kamēr mēs skolu jautājumā sasniegsim britu līmeni, paies daudz, daudz gadu.”

„Tev taisnība,” atteica otrs. „Bet kaut kas mums jā-dara — visa pasaule taču skatās uz mums.”

Tieši šajā brīdī Prāgā Laceks teica Placekam: „Bīti ir labie. Ja reiz viņus dabūtu dzirdēt pašus...”

Placeks, roku pie magnetofona slēdzēja turēdams, ie-jautājās: „Klausīsimies vēlreiz?”

Tieši šajā brīdī Voito Kirpalainens sēdēja Stokholmas restorānā *Senais laiks* un dzēra alu. Acis viņam tumsa, jo viņš domāja par savu bērnību Karēlijā. Būtu Peka tel Varētu sadzert kārtīgi! Bet restorāna gaŗā telpa bija tukša, tikai pie viena galdiņa sēdēja zviedru pāris. Glumie, domāja Voito. Viesmīlis, kalsns, sirms un viegli salicis, arī laikam zviedrs. Bet alu dod. *Perkele!*

Tieši šajā brīdī pionieŗu vasaras nometnē Rīgas Jūrmalā posminieks Zaķītis pie sevis piesauca Klāvu Silu un teica: „Redzi, Klāv, tu esi labs zēns un, es ceru, dienās izaugsi krietns pilsonis. Tādēļ es gribu ar tevi ap-runāties.”

Zēns izbijies stāvēja liepas paēnā un skatījās celiņa grantī.

„Tu teici: nolādētais krievs?”

Zēns klusēja. Kā Zaķis tik ātri uzzinājis?

„Teici vai neteici?”

„Teicu.”

„Kāpēc?”

„Viņš gāja gaŗām un tišām pārspēra bumbu pāri sētai.”

Zaķītis pacēla balsi, baudīdams savu varu, pienākumu izpildot: „Tu saproti, ko tas nozīmē? Tas jau ir buržujskais nacionālisms! Un ar to mums jācīnās. Man, tev, visiem. Nemaz nerunājot, ka sakarā ar šādu izteicienu varētu būt sekas tev pašam. Saproti?”

„Saprotu.”

„Es vairs par to nerunāšu, bet,” un atkal Zaķītis pacēla balsi: „Lai tā būtu pēdējā reize.”

„Jā,” zēns bailīgi un reizē atviegloti atbildēja.

Tieši šajā brīdī Gerda vēroja istabu, kuŗu tante bija iekārtojusi, sekodama savas jaunības ideāliem. netrūka ne kumodes ar dažādu profilu listēm, ne attēlu zeltītos ielogos, ne sienas pulksteņa ar pendeli un romiešu ci-

pariem. Uz melni lakota trīskāju galdiņa klāts tamborēts, gludinot saplacināts, galdautelis, un pie tā viņas abas sēdēja, dzerdamas kafiju.

„Jā,” teica tante Hedija un rādīja ar roku: „Tur, viņā galā, dzīvo Frizeļa kungs, ļoti patikams cilvēks; kundze mirusi, divi dēli krituši karā. Dažreiz uzlūdzu viņu uz tasi kafijas.” Viņa dīvdomīgi pamirkšķināja acis, tad atvilka elpu: „Vidū dzīvo Gracinski kundze. Berliniete, saproti? Arī viņu es kādreiz ielūdzu. Bet, mans Dievs, kā viņa var runāt! Vairāk par stundu es nevaru izturēt. Priekšējā istabā ir Zona kundze. Vulgāra un šausmīga sieviete.”

Gerda, visu laiku meitenīgi pieklāvīgi smaidījusi, saviebās — riebīgā Zona kundze!

Tante irēja istabu lielā astonīstabu savrupmājā. Tai apkārt bija plašs, diezgan nolaists dārzs, dzīvzogu ielas pusē un zilganām košuma eglēm mājas priekšā. Īpašnieki, paši būdami pensionāri, apakšējo stāvu bija izīrējuši vecākiem cilvēkiem, tā ka tantei Hedijai bija sabiedrība, gan draudzēšanās, gan intrigu ziņa.

„Viņai ir suns,” svarīgi atsāka tante. „Un viņa to ne mazgā, ne kopj. Kāds saimnieks, tāds suns, vai ne? Es vispār suņus pilsētā neatzīstu! Un vismazāk neaudzinātus. Un šī Zona kundze laiž šuneli dārzā, jo ir par slinku, lai ietu ar to pastaigāties. Es jau reiz teicu saimniekam, bet viņš tikai paraustīja plecus — neko nevarot darīt. Kā nevar darīt! Gluži vienkārši — jāziņo iestādēm.” Tante aprāvās, gandrīz dusmīgi blenžot Gerdā: „Bet tu taču neko neēd!” Un bīdīja robaino stikla šķīvīti uz kājas ar sausajiem saldajiem cepumiem tuvāk brāļa meitai.

„Man jau apaļuma pietiek.” Un paņēma vienu.

„Kas tā par runāšanu! Modes lieta. Nevienam pieaugušam vīrietim skangali nepatīk. Un tu taču esi precēta.” Seja savilkās laipnās grumbās: „Bet es te visu laiku runāju tikai par sevi. Pastāsti taču par savu vīru: kāds viņš ir, kā viņam veicas darbā? No fotografijas grūti spriest. Varēja jau nu atbraukt, apciemot vecu cilvēku.”

„Viņš ir latvietis.”

„Jā, jā. No Latvijas. Baltietis. Es senāk pazinu vairākas baltiešu ģimenes — dūšīgi ļaudis. Bet, diezgan, teiksim, nu — eksotiski. Kaut kas no plašās Krievijas. *Melnās acis...* Man tikai tas vārds nepatik — *Kalnins*. Kas tas par vārdu? Kā tas skan!”

„Viņš strādā saliktuvē, lasa korrektūras.”

„Kā pelna? Par to tu nekad neraksti.”

„Dzīvot varam.”

„Bet kādēļ tev jāstrādā?” Tante sāka bažīties. „Varbūt tādēļ jums nav bērnu? Tādēļ, ka viņš nevar uzturēt ģimeni?”

„Nav jau steiga.” Varbūt tantei, ar visu vecmodīgumu, taisnība?

„Ir gan, ir gan. Tu nemaz nezini, cik dzīve īsa. Šodien rītu neatsauksi.”

„Viņš ir labs cilvēks un mēs viens otru mīlam. Un savā brīvajā laikā viņš glezno.”

„Ak tā,” gaŗi vilka tante un kratīja galvu: „Mākslinieks.” Brīdi klusējusi, piebilda: „Bet atbraukt jau nu varēja.”

„Es jau tev rakstīju — viņš aizbrauca satikt kaŗa biedru.”

„Nu jā,” tante nomierinājās, kā kaut ko atcerēdamās. „Tas jau vīriešiem svarīgi.”

Gerda vēroja tantes grumbaino seju: sirmos, pakausī saspraustos matus, melno kleitiņu un meŗģiņu apkaklīti. Vecenīte izskatījās tīra un mīlīga, un viņai neapšaubāmi bija stila sajūta. Vajadzētu ko jautāt. Cik līdzīga tante bija papum? Kāds viņš izskatītos šodien? „Pastāsti kaut ko par veciem laikiem. Kāds papus bija toreiz. Štetinē.”

Vecā seja savilkās priecīgā grimasē, žirgtās aŗteles iemirdzējās: kāds gribēja dzirdēt par tiem laikiem. „Heincs, jā. Es, kā šodien, atceros, kad viņš piedzima. Tu zini, mēs toreiz dzīvojām lielajā mājā, netālu no krasta, daudz lielākā par šo! Un kārtīgi koptā. Divreiz nedēļā nāca dārznieks. ļoti kārtīgs cilvēks, un darīja visu kas vajadzīgs. Vecais kungs neizrādīja nekādu uztraukumu, tikai visu laiku skatījās pulkstenī un ar pirkstiem bungoja uz galda.” Zelta kabatas pulkstenis, romiešu cipariem, vestes kabatā. Tantes labās rokas iz-

žuvušie pirksti, kā klavieres spēlējot, kustējās blakus kafijas tasītei. „Vīriešiem jau tie dēli svarīgi. Un vecajam kungam, pēc trim meitām, beidzot dēls! Mums viņš pērka konfektes. Kad mammaņa pārbrauca, mēs vienmēr skrējām, ja vien mums atļāva, Heincu skatīties. Resns un rožains viņš tur gulēja rozetēm un gaišziliem plivuriem izgreznotājā šūpulītī! Skaists bērns. Tā visi teica.” Tante domīgi skatījās pa logu.

„Stāsti vēl.”

„Un Heincs savu svarīgumu ļoti labi izjuta. Kad vēlāk, ķeizara dzimšanas dienā, gājām skatīties parādi, viņš savā matroža uzvalcīnā izskatījās tikpat nopietns kā tēvs. Toreiz jau meitām bija mazāka vērtība,” tante nopūtās. Jāj ulāni, četrstūrainiem izcilņiem virs bruņu cepurēm, kirasieri, pušķiem plandoties vējā. Ļaudis drūzmējās, skata, vectēvam salmenīca, vecmāmiņa platiem brunčiem, trīs meitenes baltās mežģiņu kleitiņās un puisēlis matroža uzvalcīnā. Visiem vīriešiem tādas pašas ūsas kā ķeizaram.

Nekad Gerda par tēvu nebija domājusi kā par zēnu. Liels un varens viņš bija palicis atmiņā. Dūšīgais papus paceļ mazo Gerdu gaisā, tad komentē politiku un runā par firmu, par projektiem. Vienmēr par firmu, jo firma ir ļoti svarīga. Dažreiz iet, mamma saka, satikt draugus. Pret Gerdu mīlīgs.

„Stāsti vēl!”

„Jā,” domāja tante: „Pirmā pasaules kara laikā, viņš bija vēl pusaudzis, bija galīgi jucis uz zemūdenēm. Abi ar tēvu katru dienu pārsprieda kara notikumus. No koka bija izdrāzis veselu floti un turēja pie savas gultas.” Mazā istabiņā pie sienas ķeizara attēls un Heinca rokas gludināti, cigārveidīgi koka kuģīši.

„Kā viņš iepazinās ar mammu?”

„Airēšanas apvienības gada svētkos. Pēc kara jau nebija viegli, bet biedrības gars nemainījās. Svētki bija viens no notikumiem. Tajos gāja augstul Katru gadu aprīļa beigās.” Tante sapņaini skatījās pāri Gerdas plecam. Jā, tur bija ko atcerēties! Šnelkers Rūdijs, kuņģis pārdzīvoja karu, bet kuņģi vēlāk sabrauca auto, Karls ar gaišajiem, cirtainajiem matiņiem... Bet ko nabaģa

Gerda zina vai saprot, augusi grūtos laikos. „Ļoti grūti izstāstīt. Jābūt bijušai klāt. Pirmšķirīgs orķestris, zēni baltās biksēs, zilos svārkos, lampioni. Tikai labākā sabiedrība! Ļoti kārtīgi ļaudis.” Vitrīnas ar izcīnītajām balvām, vimpeli.

„Un papus?”

„Viņi dejojuši. Es togad nebiju. Otrā dejā Elizabete viņam iedevusi kurvīti, ļoti pareizi, bet viņš nebija atlaidies. Kāpēc es togad nebiju?”

„Un tad?” Divaini, bet šarmanti laiki.

„Elizabetes tēvam bija drēbju krāsotava — kārtīgs uzņēmums, viņi nodarbināja cilvēkus divdesmit. Vecajam kungam nekas nebija pretī, un tā...”

„Rezultātā esmu es.”

„Jā! Cik tu biji milīgs bērns! Un cik Heincs bija lepns! Teica: mana Gerda vairāk vērts, nekā šādi tādi puisēji!”

Papus ceļ Gerdu gaisā. Atnāk ciemiņi, Gerdai jākniksē. Gerda zina, ka viņas mati ir skaisti, Gerdai patīk patīk, Gerda kniksē.

Papus uniformā, jokoja, ap apkakli sidraba lentes, ved ēst kūkas, dod dāvanas, un Gerda jūtas lepna, jo papus viņu ievēro tikpat daudz kā mammiņu. Kā dzīve būtu izvērtusies, nebūtu nākušas nelaimes?

Tantes grumbainā seja. Tante laba, viņai bijis grūts mūžs pēc kaŗa un tagad, vienai dzīvojot.

„Jā, jā,” saka tante. „Jums Zviedrijā labi. Mums jau arī. Solās pacelt pensijas. Tagad dzīvot var, ja tikai māk, bet maz kas paliek pāri. Tie divi kaŗi, divi kaŗi. Bet es māku iztikt.”

Stājās koris, bet vēl rindās spraudās viens otrs aizkavējies klausītājs. Igors pārļaida acis programmai, vēlreiz ievērodams dziesmu titulus, ko pazina. „Padziedami nu, brāliņi,” viņš teica.

Andris pamāja ar galvu. Tautas dziesma ir droša lieta, viena patīk vairāk, otra mazāk, nepatīkami pārsteigumi neiespējami. Paši neapzinoties, viņi atceras, ka ir gada laiki, bērnība, jaunība, mīlestība, vīra gadi un nāve. Un, ka tā ir pareizi.

Padziedami nu, bāliņi. Vīru balsis, brāļu balsis. Nez’

kāpēc vienmēr dziedāts padziedāsim? Vārdi nav jāklau-
sās, tie zināmi, daļa no paša. Kad dziesma dziedāta?
Toreiz Rīgā. Grēvesmilē, pēc ceļa pavēles saņemšanas,
Stokholmā nebija īstas nopietnības, briesmu vairs ne-
bija, ļaudis koķetēja. Cits būs kapu kalniņā. Mūīgi gan!
Un tiesa: to mūžam neredzēt. Redzēšana laikam svarīga.

Igors grib būt laipns, saka: „Nu? Patik?” It kā viņam
dziedāšanā būtu kādi nopelni. Bet varbūt viņš tikai
grib dalīties savās sajūtās.

„Vecīt! Zini, tu sievai stāsti un stāsti, cik latvieši va-
reni un kādi, bet tad, kad būtu ko parādīt, tad viņas
nav!”

„Nē.” Igors iedomājās Gerdu, pareizāk — viņas matus,
nu jā, bet tas tā; vai Gerda saprastu? Vārdus jau ne,
bet viņa redzētu staltos ļaudis, tautas tērpus, arī sajūta
aulā viņai būtu jāsajūt. Aizdomīgi viņš lasīja nākamās
dziesmas nosaukumu — *Noriet saule vakarā*. Būs kaut
kas sentimentāls. Gribējās ko spēcīgāku. Latviešu Mar-
selēzi.

Noriet saule vakarā, mežu galus veltīdama. Ooo! Pa-
reizi, tik bezgalīgi pareizi! Zema saule, līcis un meža
silueta apspīdētā virsma. Melodija — kā kaut kas tik
pareizs varējis rasties? Nav glezna, nav dabas lirika, vai
cits cilvēku mērkaķošanās rezultāts — tā ir saule va-
saras vakarā. Noglāsta. Sēžas zelta laiviņā. Ievai deva
zelta jostu, ozolami sidrabiņa, mazajami kārkliņami uz-
mauc zelta gredzentiņu. Pļavā jau gūlās miģlas kārtā.

Aplausi, viņi aplaudēja, dziļi elpoja, lai atgūtos.

„Šito es nebiju nekad agrāk dzirdējis,” teica Andris.

„Es arī ne.” Kā iespējams koņa balsis, pirmo reizi
dzirdot, saklausīt vārdus? Tādēļ, ka vārdi tik bezgala
pareizi, ka korim tikai mazliet piepalīdzot, tu zini.

Dziesmu atkārtoja, tāpat turpmākās, un visa publika
jutās laimīga, aizmirsdamās dzīvoja līdz, pati kļuva pa-
reiza, kā dziesmas.

Apsēgloju biržu sesku. Ne melno kuili ar gaņiem sa-
riem un lieliem ilkņiem, jo šī dziesma nav bravūrīga,
bet priecīga! Jāt kuili vai sesku — kā jautrāk? Sesku!
Sesks smird, ir žirgts, tāds tev noķers pat vāverīti! Jā-
delē pa Vāczeni, kā mēs tagad. Nekas jau nav mainījies.
Senlatvieši un mēs; kāda, pašos pamatos, nozīme pār-

simts gadu tā saucamajai attīstībai? Tautu dēls uz seska stiepj cauri fričus: mēs tāpat, redz' cik baitcepurainie kruķi pie durvīm nopietni — nekā nesaprot. *Tradiridiridi rallalla!*

Neskanēja dziedātās dziesmas vien — zemapziņā modās ilgi nedzirdētas skaņas — *caur sidraba birzi gāju, ne zariņu nenolauzu — rikšiem bēriti es palaidu — dziedāj' tautu tirumāi — maziņš biju, neredzēju — trīs meitiņas lielījās — trīs jaunas māšas — modās visa šī pasaule un sirdis patikā gura, kā laimes brīdi, vai nāves stundā. Dāmas aizmirsa nenokārtotos pirmsballes darbiņus, politiķi svarīgas intrigas, pusaudži konflikta situāciju valodu kultūru un pacaudžu jautājumos, dzērāji paģiras un koristi nogurušās kājas.*

Svešā zemē. Apmulst: kas tā par dziesmu? *Dzeguze kūko, dzied laksīgala*, kas to nezina?! Kādēļ nav iespiests „*Dzeguze kūko*”? Māsiņa raud svešajā zemē. Savādi — cik liels, neraudulīgs žēlums melodijā — labā dziesma! Kā tad: taisīšu tiltu, pār plašu jūrū! Tiltu. Varavīšnes loku. Tādu var uztaisīt no Stokholmas uz Hannoveru, no Toronto uz Rīgu, no Linčēpingas uz Peķīnu.

Draugi vairs nesačukstas. Vārdi nevajadzīgi.

Aiz krūmiņa, aiz vējiņa, vai aiz liela, vai aiz maza. Aiz vīriņa laba dzīve. Solo: skatīta balss, tikai visu laiku trīc; tautas dziesmu dziedot balsij taču būtu jābūt tikpat tīrai kā pašai dziesmai? Dievam tika, ļaudīm žēli. Sievai un vīram toreiz bijušas pavisam citādas attiecības. Es savami arājami baltu kreķlu izvelēju, lai tas... tā stāigāja, kā BALTAIS TETERIT'S! Kas par salīdzinājumu! Kas par sievas lepnumu un prieku! Oh boy!

Ej, saulīte, drīz pie Dieva. Jā. Melnā čūska. Jā, te ir naids, kuŗš sākuma dziesmā pietrūka. Ūūūū, ūūūū. Jā. Bet lūgties! Nav ierasts, mugura varbūt sakropļota, bet ne saliekta. Tie toreiz, pacaudzēm verdzināti, bezcerīgāki. Bet tikai viņi spējuši radīt melno čūsku, mūžīgās uguns sargu, apspiedējiem nerasniedzamu.

Kuŗš putniņš dzied tik koši? Acumirkli brīnumjaukā dziesmiņa aizdzen drūmās pārdomas, viss atkal gaišs un jauks. Trairairai-rā. Tik labi: vārdi nesvarīgi, tik tikai klausīties balsu locīšanos. Ir labi, bezgalīgi labi. Trairairai-rā!

MAZS BIJ TĒVA NOVADIŅIS! Balsis lielīgi atvēzās, kā cīruļi brīdī trallināja augšējos toņos, tad cipu cipu nokāpa un, pantu noslēdzot, nodeklarēja faktu: *bet diženi tu-rē-jās. Mazs jau gan, 60.000 km kvadrātā, 2 miljoni...* Bet kas tur tik daudz ko lielīties? *Visi sīki kadiķīši, zied sidraba ziedīņiem. Arājs ara kalniņā, avots teka lejiņā. Skaisti gan. Kā Ulmaņa laika gleznā. Bet arāji sen deportēti vai strādā fabrikā Bostonā. Visiem labi, visiem labi mana tēva zemītē!* Varbūt bija. Kādreiz, kaut kad sen sen. *Zaķim labi cilpu mesti, rubenimi rubināt; zaķim labi cipu mesti, rubenimi rubināt!* Atkal aizrāva elpu. Sejas vilkās smaidos. Mīlīgi pelēks zaķis, gažām pakaļkājām priecīgi cilpo, rubenis, uzpūties labsajūtā, rubina. Jā. Ja tāda ir pascaule, tad tiešām ir ko palielīties. Kas paradīze pret to? Un, korim dziesmu atkārtojot, vari pašapzinīgi un apmierināti priecāties ir par arāju, ir avotu.

Tā bija beidzamā tautas dziesma. Žēl.

„Nu būs Tēvija,” saka Igors. Būs Mans Dievs, Tevi lūdzos un Tev, dārgā tēvija! Programmā rakstīts ērgelēm. Vai kādreiz pārraidījumos no Nacionālās operas nespēja orķestris? Varbūt atmiņa viņ.

Te, dārgā tēvija! Kaut kāds kādreiz teicis, ka kantātes mūzika vulgāra. Igors aizdzen atmiņu: kaut vai! Vienalga. Patik. MĒS suminām, kā mākam. Būtu vēl labāka kantāte, mēs dziedātu un klausītos to. Ar balsīm, dzirdi un sirdīm.

Lūgšana. Sievietes balss lūdzas, lai tēvijai novērs ļaunu. Mēs lūdzamies, kā mākam. Un šai telpā nav neviena, kurš nelūgtos līdzī balsij. Dziedātāja to zina un jūt.

Atkal: *Te, dārgā tēvija!* Mēs solāmies, mēs suminām — *lai skan, lai skan!*

Aplausi ļauj atpūsties, aplausi nerimst. Vai atkārtos? Jā, atkārtos. Vai zvērēt var divreiz pēc kārtas? Un sajūtas mazliet noplok. *Nekas nav tik salds, kā ūdens manas dzimtenes avotā. Vai tā var atdzerties? Laikam ne. Bet mēs jau neilgojamies remdēt ikdienišķas slāpes, mēs nevēlamies ikdienišķa prieka, mēs vēlamies piepildījumu. Sirds satrūkstas: varbūt, varbūt mirt, vai arī, reiz, toreiz miruši, gribam dzimt par jaunul! Dzimt divreiz ir neiespējami. *Lai skan, lai skan, dzied koris. Lai skan.**

Rokas plaukšķina, diriģents pateicas, visi pateicas, līdz iznes karogu un koris pakāpeniski sāk atstāt priekšplānu. Koŗa izvadīšanas laikā, no publikas, durvim tuvāk esošie, un arī daŗs labs no vidus, metas uz atvērtaŗām izeŗām, no kuŗām nepatikami dzeŗ dienas gaisma. Neķaŗņas nespēŗ parādīt goŗu tiem, kas sagādājuŗi ņo dienu. Citi stāv, citi sēŗ un aplaudē. Iziet beidzamās tautu meitas, mirklis mirst, viss bijis tikai illūzija. Seko vīri melnajos uzvalkos, ķāŗj nevienādā ritmā skatuves pakāŗpienus, virknes aiziet uz abām pusēm.

„Cauri ir.”

Viņi ceŗas, lēni virzās līdz ar ļauŗu straumi, brīŗiem tuvāk esoŗie saķeŗas.

„Tiks beidzot svaigā gaisā.”

Ka Andris burzmā nepazūd, baidās Igors. Andris vēl klausijās balsu samēŗšanā. Katras tautas ķala skan savādāk, viņŗ domāja. Daudz s un ņ. ņi ķala ir manēŗjā, ņis ir mans biŗu strops. Pakāŗpieni — jāuzmanās, sajūsmā apdullina maŗņas.

Viņi virzījās pa ķāŗpnēm lejup, ņur tur jau atkal sveicinājās paziņas, smaidīdami, atmezdami galvas, rokoŗjās. Bet straume neapstāŗjas, tā iznes uz ielas: viņi iet pa ķreisi, neķo daudz nedomādami, vēl arvien mulsdami.

„Derētu iekost,” saka Andris.

„Laika līdz ballei gŗna. Ieiesim kaut kur.”

Ķauŗu sabraucis daudz vairāk neķā gaidīts, tādēŗ divi koncerti un bijusi jāimprovizē arī vēl otra balle, jo paredzētās telpas par mazām. Otru organizēŗot jaunā pŗaudze. Dabiski, ka viņi nepaliks pie sirmīŗiem, bet brauks uz to.

Pūŗ vieŗls vēŗjiŗņŗ, un pēķ tveices koncerta telpu balkonā gŗiss ņķķiet spirŗts un veldzēŗjoŗŗ. Visas krāsas ir spilŗtāķas neķā parasti — koku lapas zaŗāķas, akmeņu pelēķums daŗās maigās niansēs. Parastie ielas gāŗjēŗi ir sīķi un pat grotesķi noŗēŗojami savās caurredzamajās, ikdieniŗķķajās gaitās.

„Kas ņodien par dienu?”

„Sestdiena.”

Laiks sajucis. No Stokholmas viņš bija izbraucis sen, sen.

Alejas malā viņi iegāja no sarkaniem ķieģeļiem celtā vienkāršā krodziņā, kas sava niecīguma dēļ izskatījās labsirdīgs un aicinošs. Abās telpās, kuŗas bija atdalītas viena no otras ar pussienu un puķu kastī, drūzmējās ļaudis, lielais vairums latviešu, skaļi un pacilāti. Arī viņiem krodziņš bijis pa ceļam.

Ar pūlēm dabūjuši vietu, draugi apsēdās: Igors pasūtīnāja tīringiešu desas ar skābiem kāpostiem — vācu skābos kāpostus latviski nacionālā pacēlumā. Andris izvēlējās karbonādi. Eda un brīdi strīdējās, kuŗš maksās. Pa logu varēja redzēt saulaino dienu ārā, un alus zaiģoja ģērboņotajās glāzēs ar zelta maliņām.

„Baigs darbs, sarīkot tādus svētkus,” teica Andris.

Un viņi bija redzējuši un dzirdējuši tikai daļu! Kas tos bija rīkojis? Pašu runas vīri? Par tiem Igors nekad nebija bijis sevišķi labās domās. Nepārredz situāciju, sēž sēdēs un izliekas par kungiem. Dzīvo pagātnē un neredz reālītātes. Viņa informācija gan ir no piecdesmito gadu sākuma, bet nekas taču nevar uzlaboties, ar katru gadu visam jāsadrūp vēl vairāk.

60-os gados trimda ir nostabilizējusies. Sākuma gadu atkritēji pagaisuši, eksistences bāzes jaunajās patvēruma zemēs nostiprinātas. Latvieši iemācījušies dzīvot trimdā. Visos latviešu centros plaukst sabiedriskā dzīve.

Mazajā Stokholmas latviešu kolonijā vien papildskolu apmeklē 60 bērnu, Latviešu Palīdzības komitejas vasaras kolonijā Skrubā pussimts peldas, sauļojas un mācās dziedāt tautas dziesmas. Darbojas LNF, sociāldemokrāti, Daugavas Vanagi, ELJA, Apvienotais Konvents, katoļi, inženieru un arhitektu biedrība un daudzi citi grupējumi. Ir 2 draudzes, koris, basketbola komandas, grāmatu apģādi u. t. t.

„Pastāsti par Kukshāfenu.”

„Kukshāfena? Nu, klimats nav nekāds maigais. Kā nekā Ziemeļjūra: vienmēr pūš vējš, miglas, dzestrs. Pāsums un bēgums. Zīni, pie mums, bēguma laikā, jūŗā

var ieiet veselu pusotru kilometru sausām kājām! Ziemās diezgan kluss, ļaudis sabrauc vasarā. Mūsu mājiņa nav liela: četras istabas un virtuve. Bet ir vannas istaba ar siltā ūdens sildītāju. Un dārzelis, kur es eju ostīt puķes! Stādām saknes arī. Gandrīz visu ziemu iztikām ar saviem kartupeļiem. Bija pagrūti maksāt; vienu laiku Ģizela strādāja bankā, es vācu Gundaru. Tad nāca skuķis, un Ģizela atkal pa māju. Bet nu jau drīz būs izmaksāta."

„Tad jau tev ko darīt netrūkst.”

„Ko nu. Jaudā tik.”

„Latviešu nav?”

„Ir vēl viens, bet galīgi pārvācojies. Gandrīz vairs nemāk parunāt.”

„Vai Brokāns nav kaimiņos?”

„Nē. Viņš dzīvo pie Brēmenes, bet cik nu tas tālu. Dažreiz atbrauc ciemos palasīt priekšā laikrakstus. Padomā, visi latviešu notikumi tev pienāk latgaliski!”

Krogus bija patukšs — latvieši aizgājuši posties ballei.

Arī viņi cēlās iet uz pansionātu un vilkt tīrus kreklus.

Kāsi ap dejas vietu saliktas galdiņu rindas, viena siena vienos logos, bet ir jau tumšs. Telpa ir gareni četrstūrains un, augsto griestu dēļ, atgādina labības šķūni Latvijas laukos. Ļaužu daudz, izmisīgi skraida nedaudzie vācu viesmīļi netīri baltos svārciņos. Kāda balss uzaicinājusi pulcēties polonēzei.

„Ej taču,” saka Andris.

„Bet tu paliksi viens?”

„Nebēdā. Es klausīšos un vēlāk tu man izstāstīsi.”

Igoram nav īstas patikas, tik ilgi nav polonēzē iets, visapkārt tikai jauncas, svešas sejas. Tur sēž trīs meitenes, divi puisi uzlūdz, trešā, resnīte, paliek. Lai meitenei tiek! Viņš ceļas no galdiņa.

Ne vārda nerunādami, viņi ieiet rindā.

Dejas plāns ir pa kreisi no ieejas, arī garens, kā visa telpa, un pašā viņā galā, uz paaugstinājuma, jauneklīgs vācu orķestris. Igors ir īgns. Lai nokļūtu šurp, viņi braukšņi ar autobusu vai veselu mūžību un gandrīz visi

ballenieki šķiet jaunāki par viņiem — sajūta kā iegājušam nepiedienīgā vietā. Un apkalpošana! Tikai pēc ilgas vilcināšanās ar rokām un dažām grimasēm bija pietecējis nepieklājīgs bijušās kungu tautas reprezentants ar brūnganu traipu uz baltā svārka un pieņēmis pasūtīnājumu. Labi vismaz, ka ar Gerdu viss sarunāts, Timmendorfā viņš ieradīsies rīt pēcpusdienā.

Orķestris sāk spēlēt. Temps tā kā par ātru: polonēzei jābūt cēlai un cienīgai. Vācieši nejēdz. *Kunģi pa kreisi, dāmas pa labi!* Jāuzmanās: atkal tiekoties, nepazīšu vēl savu dāmu! Prātā ienāca nepatīkamā doma, ka vairums jauno meiteņu viņam beidzamā laikā sāka izskatīties vienādas. Vaina laikmetam, viņš domāja. Iztaisās pakaļ modēm, zaudē personību. Jātur solis! Kādēļ daži netur? Bet viss noris pareizi, satiekot tuklo skuķi, viņi pat sasmaidās.

Pa divi, pa četri, pa astoņi, mūzika dzen maršēt, viņš pieliecas meitenei: „Tā kā zem Brandenburgas vārtiem!” Viņa nesaprotot atsmaida. Varbūt nav dzirdējusi, jo mūzikanti tiešām rībina cik jaudā. Dreb grīda zem spārīgajiem soļiem.

Jauni vien. Un, kad viņi, rokās saķērušies, iet virknē, Igora skats urbjas balleniekos; ar respektu viņš vēro pašapzinīgos puisus un svētku tērpos dažnedažādi izgreznojušās meitas. Un nevienas pazīstamas sejas! Viņš gribētu domāt, bet nav vaļas — jāuzmana soļi, jāskatās un acis žilbst.

Oh! Orķestris spēlē tīrās marša dziesmas: *Schwarzbraun ist die Haselnuss!* Un nedomādams, viņš dzied līdz. *Ai-lī, ai-lū-ailā, ai-lī-ai lū-ailā*, kaut prieka tīrums zūd un zemapziņā rodas netīra sajūta.

Kopējais valsis! Viņš dejo un, piemirsis svišamu, jūtas atkal lieliski; tik sen nav valsis dejots, domas tiecas atmiņās, jāpamēģina uz kreiso, veicas labi, dīvani, ka nesmukās meitenes vienmēr dejo tik labi!

Kunģi pateicas dāmām, un, atgriezies pie galdiņiem, Igors džentlmeniski pavelk un tad atkal piebida krēslu meitenei, iemantodams cēlu un labvēlīgu smaidu. Vai tad kompleksu viņai nemaz nav? Jauno laiku cilvēki. Marsiāņi.

Āndris sēž smēķēdams, uz galda pustukšota reinvīna

pudele un piepelnots fajanss pelnu trauks ar zaju reklāmas uzrakstu.

„Tu jau dzirdēji — vācieši neprot polonēzi spēlēt. Un visi te jauni vien ir... Saproti, visi jaunāki par mums!”

„Mēs taču izvēlējamies jauno balli?”

„Nu, jā. Jaunie un jaunie. Bet te nav neviena vecāka par mums!”

Andris dzēra viņu neatbildēdams. Pie galdiņa aiz drauga Igors ievēroja glītu meitu violētā tērpā. Divdesmit divi? Divdesmit pieci?

„Es nezinu,” viņš teica, viņam bija kauns un viņš jutās vainīgs. „Kaut kā es biju iedomājies, ka mēs esam pēdējie. Pēdējie jaunie.”

„Tu taču redzēji koncertā.”

„Bet tur bija visādi... Veci un bērni.”

„Kamēr būs latviskas ģimenes, tikmēr būs jaunie. Mēs tikai iedomājamies, ka esam jauni.”

Igors nesmaidīja. Kaut kas bija nokavēts. Ērkšķrozīte neuzmodās tikpat jauna kā aizmiegot. Orķestris spēlēja par skaļu! Lai saklausītu vārdus, jāpiepūlas. Gaŗam gāja brunets jauneklīs, Igors pieķēra viņam pie rokas: „Piedodiet, vai drīkstu mazliet traucēt?”

Divdesmitgadnieks pieliecās jautājošu sejas izteiksmi: „Jā?”

„Vai jūs nevarētu brīdi pie mums atsēsties?”

Pārlaidīs skatu burzmai, kā kaut ko vēl mēģinādams ieraudzīt, jauneklīs apsēdās.

„Mēs esam tādi vecāki puikas, ilgi neesam bijuši latviešos. No kurienes saradies tik daudz jauno?”

„Tāpat kā visi citi — no Anglijas, Zviedrijas, Vācijas. Arī no Amerikas.”

„Bet tik daudz...”

„Ir jau ir. Bet varētu būt reizes piecas vairāk. Austrāliešus pat neskaitot.”

„Kā jūs domājat?”

„Es domāju tos, kas nav atbraukuši.”

Andris, līdz šim tikai klausījies, iejaucās sarunā: „Un jūs pats? No kurienes?”

„No Vācijas.” Igors līdz šim nez kāpēc bija domājis, ka pēc lielās izceļošanas Vācijā palikuši tikai veco ļaužu mītnu vecīši un invalidi kā Andris un Brokāns.

„Minsterietis?”

„Nē. Es gāju vācu ģimnazijā.”

„Studējat?”

„Jā, ķīmiju.” Viņš sāka knosīties: „Ļoti patīkami parunāties, bet... man, diemžēl, darīšanas.”

„Protams,” vainīgi saprata Igors, tad taisnojās: „Mums daudz kas tik svešs.”

Jauneklis pasmaidīja: „Nu, mēģiniet iepazīties,” tad aizsteidzās.

Netālu viņu aizturēja stalta meita: „Kur tu dauzies? Jākārto taču vēlēšanas!”

„Ek! Mani aizkavēja pāris veči.”

„Es redzēju. Kas tie tādi?”

„Rūgtie. Tie, kas domā, ka savu padarījuši, bet lauru vainagu nav trāpījuši.”

„Labais zēns,” sajūsmināts konstatēja Igors.

Andrim bija drūma balss: „Man tomēr vajadzēja puiķim mācīt valodiņu.” Igoram neatbildot, turpināja: „Toreiz, pats, nezinādams kā izdzīvošu, negribēju viņam uzkraut lieku nastu. Varbūt biju par slinku. Un padarīju par nabagu. Šie visi te,” viņš māja ar galvu dejas grīdas virzienā, „te apkārt runā divas valodas.” Ritmiski groties pīrbēja sejas un meiteņu krāsainie tērpi, katrs pāris it kā dejoja savā nodabā, meitenei un zēnam spoguļojoties vienam otrā. Divvalodnieki! Laikam gan. Dejojošā bara specifiskā vērtība divkāršojās.”

„Mēs jau arī,” viņš teica.

„Nē. Mūsu valoda ir tikai latviešu; viņi jau no bērnības pieraduši pie divām.”

Kleitas zied, kādai meitai starp vēderu un krūtīm drānā izgriezts caurums, bet izskatās patīkami, otrai mati sačirkoti kā nēģerietei. Kad deja, vizuļojošas, krāsainas, baltas un melnas somiņas dažādos leņķos gul starp glāzēm, pudelēm un pelnu traukiem uz taisnās rindās sakārtoto, galdiņu galdautiem.

Wen der weisse Flieder wieder blueht... Cik sens šis dancis! Vācu laikā, kad dejojot bija aizliegts, kad tik patīkami aizliegumu bija pārkāpt un rīkot večerus. Laba melodija, laikam mūžīga.

„Tev nav garlaicīgi?”

„Nē. Es klausos.” Balsis, mūziku, kāju švikstēšanu. Varbūt es iedomājos vairāk nekā ir.

Varbūt tu redzi vairāk nekā mēs redzīgie. Varbūt oža, garža, dzirde un tauste vairāk nekā līdzsvaro redzes trūkumu.

„Diez', kā iet otrā ballē?”

„Mums jau būtu piemērotāka.”

„Tu domā?” Kaut kas šeit traucē un tik tālu no pilsētas centra. Varbūt reakcija pēc koncerta gaisotnes.

Vēl viņi sēž. Arī dejo. Andris pieturas pie Igora elkoņa, un viņi iet uzlūgt. Un Igors ir nobažījies, kā Andris atradis ceļu atpakaļ. Kādu deju Igors dejo ar slaidu bruneti ķiršusārtā kleitiņā. Ovāla seja, dzirkstošas acis un deguntelis viegli uzrauts uz augšu. Tad viņi atkal sēž, un Igors ar nelielu skaudību vēro jaunos; viņu traucē skaļā mūzika, un, kad pirmais autobuss dodas atpakaļ uz pilsētu, viņi ir braucēju pulkā.

Drūzmējas pagalmā kopā ar citiem priecāties apnikušajiem un jaunu dēku cerētājiem. Tumsa. Drēgns, kā nekā — jūŗa nevar būt pārāk tālu. Ļaudis vairāk vai mazāk iereibuši. Kāds vīrietis ieskaities: „Teica, ka brauks pusvienos, un tikai tagad!” Vācu šoferis atbild kā vācu ierēdnis — dūsmīgi un asi. Tad notrūkstas, manīdams latviešu baru pieaugot. Cilvēku silueti pret pavērtajām restorāna durvīm, pret vāri apgaismoto autobusu. Šoferis ļauj iekāpt. Andris turas pie Igora elkoņa. „Šiem jau būs cauri,” Igors domā par otru balli.

„Latvieši jau nevar izbeigt. Te arī beigsies tikai no rīta.”

„Tāda savāda jušama: tā kā ēst gribētos, kā mātes būtu žēl...”

Šoferis iestartēja, motoram darbojoties, vibrēja visa lielā kulba, pasmaģi sāka braukt. Braucēji lielāko tiesu viņu gadus vai pat vecāki. Kā tos zālē nemanīja? Laikam jutušies neērti un pierāvušies.

Andris tāds pat optimists kā senāk. Toreiz, kad viņi bija satikušies pie Čirflizas upītes, viņš bija bijis baltā ziemas maskēšanās jakā, mašīnpistoli rokā. Optimists. Vīrs, ne kroplis. Redzīgais un neredzīgais — kuŗš bija kroplis? Un kuŗš redzīgs?

Priekšā viņiem sēdēja miegains divdesmitgadnieks

un sīks, nenosakāma vecuma vīrelis ar acenēm; sāka dziedāt *Seglo, māsiņ, kumeliņu*. Aizsmakušām balsim, piepūlē vilka augstos toņus. Tad kāds teica: „Vajag dziedāt, ko visi prot.” Un viss autobuss dziedāja *Līgo, laiva, uz ūdeņa, Āvu, āvu baltas kājas* un tālāk dziesmu pēc dziesmas. Ārā bija tumsa, gaŗām braucot, apgaismojōšas spuldzes ēnoja ceļu. Āndris, brīžiem klusu dūkdams, piebiedrojās dziedātājiem, vairāk klausījās. Igors domāja par jaunaĵiem: kā tas iespējams?! Tad priekšā pa labi piecēlās kāds pusmūža vīrs un teica latgaliešu izloksnē: „Tū dzismu, kuru dzīduojom Cedeļgemā...” No kreisās malas aizvainojoši protesti — kāds gribēja izloksni izsmiet. Brillainais vīrelis, kuŗš sēdēja draugiem priekšā, pārkliedza strīdu: „Latgaliešu dziesmu — *Tālu dzīvo mana mīļā!*” Un puisis jāja pie savas ligavas, kumeļš dižodamies zviedza un mīdījās uz baltā Latvijas lielceļa, un pie zedeņu sētas vārtiņiem meitene lakatiņa stūrī slaucīja acis.

Ārā sāka arvien biežāk parādīties ugunis, viņi tuvojās pilsētai. Balsis nogura, un braucēji mēģināja ko saskatīt gaŗām slidošajos namu siluetos un spuldzēs. „Eu, te jau sāk izskatīties pēc Rēperbāņa!” Tiešām, platā iela, gaismas reklāmas, un — autobuss apstājās. Vairāki drukni vīri spiedās starp sēdekļu rindām uz durvīm blakus autobusa vadītājam. Izkāpa: viens, divi, trīs. „Trīs veči izkāpa,” teica Igors.

„Iepriekš sarunāts,” konstatēja Āndris.

Autobuss atkal sāka ligodamies braukt. Trīs vīri bija izkāpuši. Uz meitu māju. Ēdiens piededzis. Āvotā iesviesta dūņu picka. Kāds nokliedzās: „Ziedi, ziedi, rudzu vārpa!” Un autobuss atkal dziedāja un dziesmu izkopts nopļāva meitu mājas, ikdienas rūpes, trimdu, arodos krājās zilgambālie rudzu un saulainie kviešu graudi, latviešu tautu meita, karaliene, dieviete, izgāja cauri istabai, izgāja cauri autobusam. Viss bija tīrs, godīgs un skaists. Apstājās laiks.

„Hē! Tagad varētu mirt,” teica Āndris.

„Ko tu muldi?!” Vai viņš kļuvis dulls?

„Mirt un mirt — man jau patik dzīvot, bet par to sajūtu, nu, kas te, mums dziedot, par to, faktiski es būtu ar

mieru. Sevišķi tādēļ, ka man patīk dzīvot. Citādi jau nebūtu nekāda māksla.”

Autobuss apstājās tumsā. Ļaudis kāpa ārā, apmulsuši, apjukuši meklēja pavedienus. Priekšā augsta, apgaismota fasāde. „Tepat būs,” teica Igors, brīnīdamies par niecīgo drūzmu — daži cilvēki nāca, daži gāja. Liela celtnie mitrajā Hamburgā. Viņi kāpa pa kāpnēm. Andris turējās Igoram pie elkoņa.

Zviedrijas gadus piemirstie pēļi smacē, galu galā ir taču tikai augusts, un blakus skan tantes elpa. Tante elso smagi un skaļi, tad brīdi apklust; šķiet, ka elpa varētu apstāties pavisam, bet tad tā atkal atplaukst. Kā tik mazs cilvēks var radīt tik varenas skaņas? Cik tantei gadu? Viņa sešus gadus vecāka par papu, tā tad septiņdesmit astoņi. Un nebūtu nekāds brīnums, ja viņa izdzistu. Viņa iedomājas, kāda tante bijusi dienā — maza, krunkaina, melnā kleitiņā ar baltu mežģiņu apkaklīti. Nē, šī vitālītāte tik ātri nepazudis!

Igors droši vien dzeļ ar savu draugu. Balss tālrunī bija bijusi aizsmakusi, pats steidzīgs. Pirmo reizi Igora zviedru valodā viņa bija manījusi akcentu. Abi bijuši Pomerānijā. Un Gerda prātā nāk bērniībā iemācīta dziesmiņa: *Maikaefer, flieg, Dein Vater ist im Krieg, Deine Mutter blieb im Pommernland, Pommernland ist abgebrannt, Maikaefer, flieg!*

Daudz latviešu kopā. Tik naīva Gerda nav, ka nezinātu latviskā nozīmi Igora pasaulē, visas neredzamās saites, par kurām viņš tik nelabprāt runā. Viņa tās cienī un mīl, tāpat kā Igoru pašu, jo latviskais taču ir daļa no viņa.

Bērnu viņa grib, bet vēl jau ir laiks. Arī Igoram būtu jāgrib. Bez tam, bērns piesien gan, bet līdz ar to rodas saites un saites savukārt mudina brīvības meklētāju tās pārraut. Igors vēlas būt brīvs.

Domājot par bērnu, Gerda iemieg laimīgu smaīdu sejā, kaut tantes krākšana nav mazinājusies.

Otra balle ritēja vēl pilnā spēkā. Vairākās savienotās telpās spēlēja orķestri, dejojāji dejoja, ap pelniem nobirušiem galdiem sēdēja ļaudis. Dažādu vecumu ļaudis, patuklas dāmas ar sirmiņiem, plecīgiem kungiem, ceļas, iet uz dejas plānu, atgriežas, smejas, blenž, sauc gaŗām-ejošos paziņas; dažs, acīmredzot vairāk iedzēris, iet, neko neievērodams, kā kuģis, kam iesprūdusi stūre. Smagnēja, bet sparīga kustība, nerimstoša ģirbēšana, ko dzen tūkstoši siržu motoru. Liela auguma plikpaurim mazliet iznācis kreklis no biksēm, viņš, cienīgi izslējies, mēģina dziedāt *Pūt, vējiņi!* Pūt tu man, es tev ne mūžam!

Kad draugi apsēdušies pie šķietami atstāta galda, Igors jautā: „Nu, ko tu saki par dienu?”

Andŗa vaibsti ir mierīgi kā parasti, Igors tikai tagad iedomājas, ka vienīgā maiņa tajos ir dažreiz atplaiksnījošais, senais, suverēnais smaids. Nianse samazinājušās.

„Miljons,” viņš saka. „Tas ir kā dzīvot otrreiz.”

„Pārāk dziļi te neizskatās — puse ir pilnā.”

„Ko tu gribi? Svētulīgu dievkalpojumu?”

Gaŗām iet dāma zaļā kleitā. Vizma! Igors uzliek Andŗim roku uz pleca: „Pagaidi, vecīt!” Uztrūkstas, gandrīz apgāzdamas krēslu. Steidzas pakaļ.

„Vižuk!”

Vizma atgriežas, smaida: „Tu arī?”

„Jā! Un tu?”

Viņi stāv sadevušies rokās. Pazinušies mazliet jau Rīgā, viņi zina Brīvības ielu, Valdemāra ielu, Elizabetes (von Pleitenberg, dzimušās Kirov) ielu un visas citas ielas. Mācības gadus iesākot, viņi kopā ar citiem skolniekiem organizēti gājuši uz dievkalpojumu Doma baznīcā un skatījušies daudzgalvainajās grupās: tur trešā ģimnazija, tur valstene, tur draudzīņi. Rīgas kanālis ir viņu kanālis, kuŗu neiesvētītie nezina. Un tad viņi ir tikušies Neištatē.

DP nometne Baltijas jūras krastā. Vēl pirms diviem gadiem vācu zemūdeņu jūrnieki baltos driliņos, zilām laiviņām galvās, te soļojuši, sveicinājuši virsniekus, sapņojuši par atvaļinājumiem un devušies jūrā. Daudzi uz neatgriešanos. Tagad osta saspri-

dzināta, bet vecajos kazarmu blokos un barakās dzīvo poļi, ukraiņi un latvieši.

Šovakar deja, spēlēja poļu kapella. Pāris austrumeiropiešu trūcīgā apgaismojumā pārspilēti un temperamentīgi dejo tango. Kungs pagāž dāmu uz sāniem, tad abi veikliem, lieliem soļiem pārvietojas, lai ritniski sastingtu. Ukraiņus viegli atšķirt — tiem vienmēr balti, pie kakla atpogāti krekli. Igoram, protams, ir kakla saite.

Viņš dejo ar Vizmu. „Es rīt braukšu uz dienvidiem,” viņš saka. „Tad jau tu drīz būsi bagāts,” viņa smaida, un viņai ir gaišpelēka kleitiņa.

Igors neatbild, tikai griezienā piespiež Vizmu ciešāk, sajūt viņas vaigu pie savējā. Igors krāj naudu. Nopērk no zvejniekiem reņģes un brauc pārdot uz iekšzemi, pat uz amerikāņu zonu. Viņam ir kastveidīgs koka koferis un lielākā problēma ir reņģes iepakot tā, lai šķidrums, koferi pārvietojot, nesūktos ārā. No smakas gluži izvairīties jau nav iespējams. Dažreiz vācieši vilcienā uzbāžas un grib pirkt, bet tiem nevar padoties, jo var iznākt darīšanas ar vācu policiju, kas jau atkal sākusi kļūt uzstājīga. Labāk pārdot tautiešiem. Un tukšu koferi atkal atpakaļ. Tā dara daudzi, varenākie tirgotāji pat ar smagajām mašīnām, bet Igors krāj. Makā, zīmi pie zīmes.

„Es braukšu uz Zviedriju,” viņš saka.

„Ak tā.”

„Kad es būšu iekārtojies, tad aicināšu tevi. Vai tu mani gaidīsi?” Pats apreibis par savu drosmi. „Gaidīšu. Tikai nezinu, cik ilgi.” Lāga, nedrošs puika.

Viņa gaidīs. Un Igors dejo. Vizma gaidīs. Zviedrija ir karā neizpostīta, no turienes nāk paciņas radniekiem, tur ir grāmatās aprakstītie varonīgie dālarieši un skaistā Vermlande. Zviedru laiki, labi laiki. Viņš strādās, pelnīs, rakstīs vēstules. Bet kādēļ viņi izdeva internētos?

Poļi spēlēja fokstrotu, un viņš dzied Vizmai pie auss:

„Nem cirvi, zāģi, ratus — tā nopelnīsi latus!”

Un tad viņi bija tikušies Zviedrijā, tikai Vizma atbraukusi pati, bez Igora piepalīdzības. Stundām viņi bija sēdējuši Stokholmas galvenajā stacijā, neievērodami ceļotāju burzmu, jo viņiem nebija bijis naudas kafijas tasei kafejnīcā. Klīduši Karaliskā zvērudārza parkā, sauļojušies uz kļavu un liepu apņemtajām granīta klintīm, gājuši uz kino un skatījušies Gariju Grantu, Katrīnu Hepbērnī un visus pārējos. Līgo nakti dejujuši un saulei lecot sēdējuši uz klints.

Četrdesmito gadu beigās, ziemeļaustrumos no Stokholmas, sarīkoti latviski Jāņi. Gar ezermalu dziedādamas pastaigājās četras jaunules trīs tautas tērpos, viena pelēkā kleitā, jo viņai tautas tērpa nav. Sarodas ap 300 līgotāju, vecu un jaunu. Redz arī jau pa retam autiņam. Saiņos un kurvišos līdzatvesto mielastu notiesā uz ēvelētu koku galdiem lielā barakā, kuŗas galā ir rīkotāju goda galds un pie kuŗa sēž Jāņu tēvs — milzu auguma vecs profesors, liels dziedātājs. Smaržo ziedi, un sejas grūti saskatīt zem kuplajiem vainaģiem. Uz galdiem sviestmaizes, pīrādziņi un dažāda paveida biķeriši un pudeles. Dažiem ir arī jāņusiers. Jāņu tēvs runā, pieminēdams tautu dzimtenē un senās tradīcijas. Vienā no barakas stūriem nekaunās, kuŗi ir iedzēruši un nepacietīgi, pārtraukdami profesora runu, sāk liekulīgi dziedāt *Nevis slinkojot un pūstot. Čalo balsis.*

Ārā, Līgo vakara krēslā, skraidelē bērni, apbrīnodami ugunsкура un darvas mucas rīkotāju izdarības. Vēlāk, raibā rindā, roku rokā, ap ugunīm iet līgotāji, dziedādami dziesmu pēc dziesmas. Piedzērušo pusmūža vientuļnieku ir pamaz, kas izskaidrojams ar to, ka šī tipa cilvēkiem nav bijis nepieciešamās uzņēmības mazā laiviņā bēgt pāri Dzintarjūrai no Kurzemes uz Zviedriju. Daži piedzēras tāpat. Dažs meklē papardes ziedu.

Ar beidzamo vilcienu plkst. 0217 vecie ļaudis un bērni aizbrauc atpakaļ uz Stokholmu un barakas dēļu grīda dimd jauniešu rotaļās un dejās. Uz kādas klints četras tautu meitas un trīs puīši dzie-

dādami sagaida saules lēktu; vēlāk, ap astoņiem, viņi kopā ar citiem ligotājiem, izlaidušies ziedošā, smaržojošā plāvā, pie stacijas gaida vilcienu. Vēlāk stāsta, ka kāda iznesīga dāma ar lietussargu esot piekāvusi zviedru autobusa šoferi. Un visiem par to prieks.

„Nāc! Iepazīsties ar manu draugu,” saka Igors.

Viņi apsēdās, runāja frazes. Gars bija milīgs un visi bija ļābi pret visiem. Viņi pasūtīnāja vīnu, Vizma dzēra, Vizma smējās, Andris bija labs. Arī šis orķestris spēlēja *Wenn der weisse Flieder wieder blueht*. Un, turēdams Vizmu pie rokas, Igors lauzās caurī ļaudīm.

Igora roka jūt Vizmas muguru, labā roka viņai sašvidusi. Griezienā pievelk pie sevis. Ir pabiezs, dejojāju vēl arvien netrūkst. Brižiēm ļaužu biezumā paveņas spraugas, un Igors stūrēdams tās izmanto. Arī Vizma atceras, arī viņa dejo savu mūžu. Cik ļābi sadejot! Viena elpa, viens ritms. Cik kopējas dzīves nav radušās sadejojot? Gluži kā zvēriem, putniem un kukaiņiem. Grieziņi pūšāmie beigu kāpinājumā beidz deju. Viņi sasmaidās, aplaudē. Vizma kļuvusi maziet apaļīgāka, bet lielās, gandrīz par daudz skaistās lelles acis tādas pat — paskaties un pazūdi kā bezdibenī.

„Es ar tevi varētu dejoj visu nakti,” viņš saka.

„Ir jau rīts.” Smaida. Sievietes varā. Es patiku. Jo vairāk pielūdžēju, jo labāk.

„Es domāju, ka tev patik?”

Viņā smaida mīlo smaidu: „Patik jau!”

Ātkal viņi dejoj. Deja kļūst pašmērķis, jo rītdienas nav. Rītdiena ir nesvarīga, rītdiena izmainīta sīknaudā. Un pagātnē neiespējāmi atgriezties. Laiku nevar apstādināt, atcerēšanās ir mūžīga šķiršanās. Vizmas roka nosvidusi. Mīļi. Vēl griezt un griezt. Vēl un vēl. Veries tikai nākotnē, pagātnē svarīga tikai par tik, par cik tā stiprina. Deja beidzas; izskaņā viņš pievelk Vizmu pie sevis un sajūt viņas vaigu.

„Nāksi vēl pie mums?”

Vizmas seja ir nopietna, bildinājums paliek bildinājums: „Es nevaru.”

„Vienu buču?“ Igora tonis ir mazliet ass, mazliet zobgalīgs, kaut viņš gribētu būt milīgs, bet kā lai citādi pasaka, ko jutis, ko vēlējies?

„Nem!“ Alga par senu mīlestību, zelta pulkstenis par firmā nokalpotiem gadiem. Un drusku atceroties Ligo nakti un vēl šo to. Rokas spiež viena otru. Viņi ir savērnieki. Grēks, mazs, nevainīgs grēciņš.

„Kur tavs vīrs?“

„Aizgāja bērņus likt gulēt.“

„Cik tev tagad ir?“

„Trīs.“

Dūšīga meitene. Ja būtu... Varbūt arī man tagad būtu. Sūkumi izšķir, kā dzīve ievirzās. Viņš noskatās, kā Vizma aiziet uz blakus zāli, pa gabalu vēl atgriežas un, redzēdama viņu vēl stāvam, pamet ar roku.

Rudens. Igors un Vizma kāpj pa salijušām sūnām, bērziņi jau dzeltenās lapas nometuši — visa zeme pilna, sūnas ir gan gaiši zilas, gan tumši zaļas, un viss ir vēss, drēgns un mitrs.

Sermūkšļiem ir sarkanās ogas, pielijušajiem ozoliņiem zīles. Nāk ziema, un viņi vairs netiksies.

Andris sēž pie glāzēm un smēķē: „Nu? Izdamcojies?“

„Vecīt! Manos gadus! Viss alkohols nāk ārā,“ Igors slauka ar kabatas lakatiņu sviedrus. „Piedod, bet tā bija mūsu laiku meitene. Vai tev bija garlaicīgi?“

„Nē. Es klausos bišu stropā. Mūsu bišu stropā. Viņai bija patikama balss.“

„Tu zini: toreiz, kad bijām jauni.“

„Es īsti nesaprotu, kādēļ tu neapprecēji latvieti.“

„Izbeidz!“ Tad viņš iedomājas, viņš ir iereibis, ka šodiena taču brīnumu diena, ka nakts vēl nav beigusies. Ko viņš grib, viņš nezina. „Andri?“

„Nu?“

„Vai tu vari drusku pagaidīt? Es mēģināšu viņu vēl dabūt ciet!“

„Skrien, vecīt!“ Un Andris smaida. Lai ķeŗ vakardienu. Ja noķertu, būtu nelaimīgs, bet vēl nelaimīgāks neķēris. Steigdamies uz otru telpu pa kreisi no orķestra paaugstinājuma, Igors bezmaz saskrienas ar vācu viesmili, kas

nikni noblenž. Pēc gadiem ieroču brālis, alkoholu pie-
sūkušos sejas krāsu. Šovakar mulķa ārzemnieki plātās
ar naudu. Otrā telpā izskatās tāpat, laba trešdaļa gai-
diņu jau pamesti, skats slīd, Vizmu neredzot.

„Kalniņ?” Divi pusmūža vīri pētīgām acīm, viens gaiš-
matis, otrs tumšs.

„Jā?”

„Es esmu Jurka, un šis,” gaišmatainais pamet uz
blakusstāvētāja pusi, „ir Līcis no Anglijas. Nepazīsti
vairs?”

Atmiņā gaŗām slīd sejas, prāts urbjas pagātnē. Vācu
Alpu strēlnieku cepure, zaļganpelēkas formas krāsa,
sniegs, pelēcīgs rīts un loŗmetēja pozīcija.

„Kā ne?” Igors pasmaida un, pareizo toni meklēdams,
piebilst: „Toreiz bija riebīgi auksts, vai ne?”

„Jā. Atceries stirnas.”

Visu nakti viņi pārmaiņus bija cirtuši ledū sasa-
lušo zemi, lai loŗmetēja pozīcijai uzceltu valnīti, lai
ieraktos, bet vēl vairāk, lai paši nenosaltu. Pa labi,
ieslīpi priekšā, jābūt strēlnieku rotai, pa kreisi, ne-
redzams aiz sniegota paugura, ir otrs loŗmetējs.
Rīta krēslā priekšlaukā skrīen stirnas, satraucot un
uz brīdi aizdzenot pārguruma miegainību. Tad
seko pirmā diena.

Ko teikt? „Kas notika ar Bērziņu?”

„Bērziņš ir miris.”

„Es tikai zināju, ka viņu ievainoja pie Flēderbornas.”

„Nē! Pēc kara viņš bija Vācijā. Nomira piecdesmitajos
gados.”

1945. gada janvārī, pie Dorotēenhofas krustcelēm,
kādu 15. divīzijas kājnieku smago rotu nosūta
flanka nodrošināšanai meŗā pa labi. Kaŗotāji ir
noguruŗi no iepriekŗējās nakts pārgājiena, kuŗš
beidzies ar sadursmi rīta pusē un jaunu atkāpŗanos.
Taŗaŗ, nesdami savu smago apbruŗojumu, viņi
virzās pa sniegotu meŗa ceļu. Ceļmalas krūmos
slaistās divīzijas tanku apkaŗotāji ar saviem skārda
dūmeņiem līdzīgajiem raķeŗu ieroŗiem un tanku

dūrēm. Rota iet, līdz nonāk meža klajuma malā un ieņem pozīcijas — uzstāda uz lafetēm ložmetējus un gaida atrašanās pavēli.

Tālu, baltā klajuma otrā malā, kāda kolonna virzās uz aizmuguri. „Tie mūsu artileristi,” saka vadība. Brīdi satraukums: no mugurpuses, no meža, rokas pacēlis, ausainā cepurē, iznāk kāds krievs. Melnu, neskūtu zodu. Ziņā ātri apskrien rotu, ka krievs, tikai nesen Besarabijā mobilizēts, meklējis kur padoties gūstā. Leģionāri, apzinādamies kara situāciju un bezcerību, nosmīn par šādu naivlāti.

Pēc brīža pamana divus baltus stāvus, kuri no tālās kolonnas puses nāk tieši viņu virzienā. Visus pārņem tramīga uzmanība, sasprindzinājums. Gandrīz kā pirms kaujas. Abi nācēji kļūst arvien sarežģamāki: sniega tērpi, ausainas cepures, kaklos pār krūtīm krievu automāti. Krievi kas krievi! Mazais kaprālis Miģlāns, kam visi uzticas, stāv pilnā augumā, neslēpdamies, ar binokli uz krūtīm, mašīnpistoli rokā. Kad nācēji ir uz metriem trīsdesmit, viņš uzsauc: „Uz kurieni jūs?” Tie apjukuši apstājas, dzirdami što! što! sviežas apkārt un metas bēgt. Reizē ierēcas visi blakus uzstādītie ložmetēji, pusducis mašīnpistoļu, šautenes, un krievu izlūki sabrūk. Vicups, jauns zēns, kam nav vēl astoņpadsmit, bet kuņš jau paspējis izkaņoties Krievijā, izvelk pistoli un, piegājis klāt, iešauj vēl katram pa lodei. Aplasījis automat, atgriežas un saka: „Drošs paliek drošs.” Vairāki vēlas iegūt populāros trofeju ieročus, ir diskusijas.

Tālā virkne klajuma viņā malā izvēršas ķēdē. Smagās rotas komandieris leitnants Bērziņš, paskatījies pulkstenī, dod pavēles: „Atrauties. Pirmais ložmetējs sedz divdesmit minūtes.”

Pirmais ložmetējs sedz, uzņemdamies kauju ar uzbrūkošo ķēdi. Pārējie, ar kamanās sakrautajiem ievainotajiem, lafetēm un municijas kastēm, pazūd meža stīgā. Sāk krēsnot. Vienās no kamanām ierausies rotnieks, jo viņam, kādreizējam lauku pamatskolas skolotājam ir plakanā pēda.

„Bet kā mēs šķirāties?”

„Es nosaldēju kājas. Drīz pēc salmu kaudzēm.” Atkcpšamās no šlaufenzē, pie salmu kaudzēm, dzeltenām pret balto sniegu, pavirši uzmeti sniega valniši.

Tā nevar stāvēt un runāties, temats pārāk nopietns. „Nāik, veči,” viņš saka, un visi trīs dodas uz bāru. „Trīs divkāršos viskijus.”

„Diemžēl mums nav.” Āntons vai vācu patriots; sakama seja — atkal labi nodzēries fricis.

„Nu tad veinbrantu!”

Viņi paņem glāzes, redz blakus bāra letei durvis, iziet pa tām tukšā kāpņu telpā, nopietni saskatās. Igors izsaucis, Igoram jāsaka.

„Nu, tad — uz rotul!”

Dievgaldnieku sajūtas, dievgaldnieku sejas. Trīs rokas paceļ glāzes, vācu konjaks dedzina trīs rīkles.

„Pirmais bija Silis,” saka Jurka.

„Es atceros kā tas notika, bet es neatceros vārda.”

Viņi saka vada komandierim, ka ložmetēja lafete nefunkcionē, kaut ko viņi ir jau iemācījušies. Tad, kopā ar kājnieku rotas daļu, zaļganpelēkajos varasaras mēteļos, viņi pārskrien sniegaino pauguru muguras. Priekšā tumša meža svītra, uguns no tās spiež gulties. Daļa strēlnieku nav nākuši līdz. Paši viņi šauda uz labu laimi, neko nespēdami saskatīt tumšajā mežmalā. Seržants Jansons, drukns, dūšīgs vīrs, izvelk no maksts pistoli, izslienās kājās un sauc: „Uz priekšu!” Pat gribēdami, vīri nevarētu viņam sekot triecienā, jo tai pašā brīdī seržantu ievaino — viņš saķeļ roku un nogāžas uz mutes. Tad mēģina valdnieks, kuŗš esot bijis Daugavpili prokurors, bet dabū lodi plecā.

Satraukti viņi šauj uz labu laimi, bet paši uz baltā sniega ir ienaidniekam kā mācību mērķu melnie centra ripuļi. Silis lien pie patšautenes strēlnieka, ar labo roku pa sniegu sev līdz vilkdams skārda municijas kasti. Saraujas un paliek guļot. Atvelkoties paugura aizsegā, viņi Sili aiz mēteļa stūriem velk sev līdz un tikai tad konstatē, ka Silis kritis. Guļ bālu seju, pavērtu muti, stingām acīm.

Kāda māte par viņu raudāja?

„No kuŗas puses viņš bija?” jautā Igors.

„Nezinu,” atbild Jurka, viņa seja ir šaura un zemnieciski glīta. „Tāds kluss vecīt's.” Tad maīna toni: „Bet tagad ir mana reize!”

Un atkal viņu rokās ir veinbranta glāzes.

„Tevis es lāga neatceros,” Igors saka Līcim.

„Es palīku Vandsburgā pie mugursomām.”

Vācu ciems. Īsa atpūta. Atstāt mugursomas. Tās pievedis vēlāk ar apgādes mašīnām. Vispirms nostabilizēs fronti, tad divīziju pārsviedīs uz Kurzemi. Vienā no mugursomām paliek mātes adīts vamzis un Skalbes dzejoļi.

Viņi ieiet sasildīties kāda namiņa kāpņu telpā, kas izrādās kaut kāds aresta lokāls, jo aiz stieņu režģa salst vīrieši civīlos uzvalkos. Saruna neveiklā vācu valodā: Kādēļ? Tā un tā — pārpratums. Viņi arestantiem iedod mazliet maizes, jo viņiem pašiem maz — dzelzs devas iepakojumu paliekām norai-binātas pārgājiena ceļmalas. *Kamerad, kennst du Knaeckebrot?*

„Un tad mani pievāca pavisam cita vienība.”

„Lops tāds! Tad tu esi vainīgs, ka izputēja mammas vēstules un trīs pāri labu zeķu!” Abi ar Jurku viņi pārmetoši skatās Līcī, sliktajā sargā.

„Man pašam tur palīka tēva dotais bārda nazis, kaut bārda vēl neauga! Bet tagad ir mana reize,” viņš atbild un aizsteidzas pēc jaunām glāzēm.

„Ātceries kamaniņas?” jautā Jurka.

Kā neatcerēšos. Lupatās ievīstīts liķis, nomelnējušu seju, virsū uzgāztas kastes paveida kamaniņas. „Kā tu dzīvo?” viņš jautā Jurkam.

„Pensija. Delamais. Iztik var.”

„Es Zviedrijā lasu korrektūras. Precējies esmu, bet bērnu nav.”

„Es vēl puisī,” saka Līcis, atgriezies ar pilnām veinbranta glāzēm.

„Kas notika ar dviņiem?” Divi bruneti zēni, kurzemieki.

Gunārs noslika pēc kaŗa Elbā, otrs Anglijā."

„Kā — noslika?"

„Peldoties."

„Zutis esot dzīvs." Lielais, lādzīgais Zutis. Kā viņš zināja, ka Zutis dzīvs? Kuŗš to bija stāstījis?

„Nevien dzīvs, bet šodien dziedāja kori; pēc koncerta tikai kāja bija sākusi sāpēt, aizgāja mājā."

„Kāja?"

„Tu nezināji? Labā kāja nost. Pusgurnā." Lielam vīram bez kājas grūtāk, uz atlikušās milzu svars. Neesošā kāja sākusi sāpēt. Vai otra. Vai ar ādu apaudzētais kaula gals, atspaidīts uz protezes.

Andris gaida! Neērti, bet jāsaka. „Zin', veči... Mami gaida draugs, aklais, man jāiet pie viņa..."

To viņi saprot. Kā nesaprastu? Tās ir lietas, kuŗas tikai mēs saprotam, tikai mēs, kuŗi zinām. Kāda runa — kad jāiet, jāiet. Un viņi apmainās adresēm, solās rakstīt, sveicināt. Kāda smagā rota, oficiāli beigusi eksistēt degošajā Flēderbornā, pusceļā starp Jastrovu un Landeku, vēl arvien atsakās mirt.

Zālē ir tukšāks. Velns, kā tas friču konjaks iesitis galvā! Igoram gar acīm nereāli nīrb miesas krāsas sejas, dāmu kailie pleci, kleitu krāsainība, melnie uzvalki un baltums — piesvīduši krekli, pelniem nokaisīti galdauti. Pats muļķis, trīs divkāršos uz jau tā izdzertā. Kur Vizma?! Jāņu zāles vēl smaržo. Arvien vājāk, arvien bālāk. Mēs esam Vācijā. Ko Vācijā var darīt? Dzer! Nē, nu es meimuroju uz nepareizo pusi; ā — tur jāiet.

Andris sēž kā sēdējis.

Igors atslīgst krēslā: „O, vecī!" Viņš novelk. Jāpaskaidro. „Satiku večus no rotas. No tās, kas vairs nebija pēc Landekas... Dzēru konjaku." Visapkārt tukšs. Orķestris vēl spēlē; brīžiem nodzēšot spuldzes, signalizē beigas.

„Neiesim?" jautā Andris.

Igors uzraušas, un viņi iet. Igors ir nedrošs uz kājām, Andris viņu pie elkoņa balsta. Kāpnes šūpojas — jākoncentrējas. Ārā uz ielas svaigs gaiss, vasaras beigu sulīgais spirtums. Vāji apgaismota, plata, tukša iela. *Volk ohne Raum* guļ savās sīkpilsoniskajās mājās. Andris tur stingri, tā varbūt jūtas meita, kuŗu ved zem rokas.

Ē, ritmu kājām! Tikko būs ritms, tā gaitā būs kārtībnieks! Igors dunģo Ēriku. Dziedātu kopā ar Andri, Zirni un Rutki. *Und das heisst — Erika!*

„Beidz,” saka Andris.

„Kā? Nepareizi?”

„Tagad ir dziesmu svētki, ne?”

„Tu esi baigais patriots!”

„Nekāds patriots. Bet vēl ir dziesmu svētki.”

„Labi! Dziedāsim *Ziļo lakatiņu*.” Un Igors auro. *Soldaten singen nicht schoen, sondern laut.*

„Beidz,” saka Andris.

„*Saulit' tecēj?*”

„Kaut vai tā.”

Igoram bija grūti, kaut kas žņaudza sirdi, gribējās vai raudāt. Tas riebīgais veinbrants! Vispirms pusdienojot alus, tad nezcik pudeles reinvina — to jau var dzert kā augļudeni, nemaz nereiba, bet šitas kā ar āmuru pa pieri! Zutis dziedājis korī. Uzstutējies uz vienīgās kājas un dziedājis.

Viņi nomaldījās un pansijā nokļuva ar taksometra palīdzību.

Igors uztrūkās sēdus, stindzinošas bailes iedzēla sirdi — aukstas tirpas nogāja caur visu augumu. Ne signāls darbībai, bet paralizējoša, baiga sajūta. Ārā vēl bija tumšs. Kur viņš atradās? Kas bija noticis?

Tikko vēl viņi ar Andri bija nākuši no balles. Pusizģērbies, noāvis kājas, bez svārkiem, viņš atradās savas pansijas istabas gultā.

Jā! Viņš notvika, šoreiz karstas kauna tirpas pārgāja pāri: viņš bija dziedājis Ēriku. Kādēļ? Pēc visas brīnišķīgās dienas? Koncerts taču bija bijis tik... Viņš baidījās pat atcerēties — tik skaists tas bija bijis. Un dziedādams Ēriku, viņš kaut ko bija aptraipījis, sidraba birzi nolauzis zariņu.

Viņš dziļi elpoja. Iepūtiet man, viņš domāja. Uz priekšu ejot, neskaties atpakaļ. Skaties ziedus ceļmalās, horizontu, uz kuŗu aizvijas tavs ceļš, sajūti brīzus. Tas, kas ir šobrīd, tūlīt jau būs pagātne, un — neskaties atpakaļ!

Tu iedomājies, ka vari aizbēgt no sevis? Naivais!

Es nemaz tā nedomāju.

Domā gan! Bet redzi, tava tauta ir stipra, tās spēks ir miljonu reizes stiprāks par tavējo, un, pat ja tu valodu būtu aizmirsis tu nevarētu aizbēgt, paslēpties, ielist cita ādā, tev būtu jāakceptē sevi, jāakceptē tavas tautas sāpju un pacēluma brīži.

Jā.

Tu dzirdēji dziesmas? Dzirdēji? Dzirdēji savas tautas balsi? Un tā bija tikai daļa. Maza, sīka lielā spēka daļa.

Jā.

Tavi senči ar šīm dziesmām ir dzimuši un mūžu nodzīvojuši. Tās ir tavas dziesmas.

Jā.

Un tādēļ! Akceptē tautas un savu dzīvi, tādu, kāda tā ir. Esi redzīgs, ne aklš. Neprasi, lai atbildību nes citi, esi atbildīgs pats. Nemeklē viegļos ceļus, bet esi vīrs.

Labāk dzīvs suns nekā beigts lauva, Igors iedomājās.

Tu atkal domā par pazaudēto kaŗu. Vai tas bija tavas tautas kaŗš?

Igors saprata. Un tomēr viņš neredzēja pietiekami skaidri, kaut kas bija nepareizi, aplami. Kad nelaime sākās? Tad, kad noslepkavoja robežsargus, kad 17. jūnijā ienāca krievi? Ja toreiz latvieši būtu kaŗojuši, daudzi kristu, tēvs būtu kritis. Kas būtu citādi? Krievi ienāktu tāpat, upuŗi būtu bijuši vēl lielāki, daudzi kristu gūstā un aizietu bojā ziemeļu vergu nometnēs, dzīvi palikušie tāpat aizietu kaŗā, vāciešiem ienākot. Bet varbūt tagad nemulstu prāti?

Ārā krēslo, bet vēl kluss, vēl agrs.

Kādēļ dziedāju vācu dziesmas? Varbūt zviedru sarkanajiem taisnība, ka visi latvieši un igauņi nacisti? Labākajā nozīmē fašismam kā idejai nav nekāda vaina, tāpat kā citām idejām, kaut dabīgi, ka demokrātija ir augstāka sabiedrības attīstības faze.

Es būtu nacists? Nebūt nē. Par visu vairāk ienistu varu. Lielvalstis, okupantus, policistus, pārtikas kartītes, visa veida varu.

Es dziedu nacistu dziesmas? Manā dziesmu pūrā ir stūrīši: melnais stūrītis, sarkanais stūrītis un anġļu stūrītis. *Ot Moskvi do samich do okrain. Jesġi zaġtra voina.*

Što skazala koroļeva? Vsjo više. Tri tankista, tri vesjolih druga, ekipaž mašini bojevoj!

It's a long way. And you'll take the high road, and I'll take the low road. Bicycle made for joy. Three blind mice.

Jā, un zviēdru stūrītis! Vem kan segļa forutan vind, vem kan ro utan aror. Jag vet en dejlig rosa, Se Sundbyberg och sedan do. Ba, ba, vita lamm!

Pie tam jānorāda, ka esmu apguvis šīs svešvalodas, kaut, jau no pašas bērnības, kad pirmo reizi ar tām sastapos, jo lielie runāja krieviski, ja gribēja, lai bērni nesaprastu, esmu attiecībā uz tām izjutis vislielāko nepatiku. Un tādēļ, konstatējot manas zināšanas vācu 2. pasaules kara dziesmu bagātībā, nebūt nav jāsecina aplamības. Attiecībā uz politisko ievirzi, varu pieminēt, ka svešas man nav arī austrumvācu jaunatnes progresīvās marša dziesmas rindas *Und wir kaempfen fuer den Frieden mit der Waffe in der Hand!*

1945. gada pavasarī, nākot ārā no Kaminas ielenkuma, kāds zēns vairs nejaudā paiet. „Es palikšu,” viņš saka, grib atlaisties sniegā, gaidīt nāvi, nosalšanu vai gūstu. Divi biedri paņem viņu zem padusēm, pusnešus velk, nevarīgā izmisumā redzot rotas kolonnas muguras pazūdot sniegainajā naktī.

Tad parādās pirmās aizsardzības bedres, to iemīt-nieki vācieši kliegdami mēģina trim atņemt ieročus, bet, kad viņi tikpat rupji atkliedz preti, laiž iet tālāk.

Šlohavā, lielā kino zālē, kuņā mudž pārguruši vācieši, atrod pajumti kur nosnaust, lai rītu turpinātu meklēt rotu. Nemītīgi plūst klāt jauni pienācēji, to vidū izlūku bataljona latviešu grupiņa. Mazs leitnants, baltā maskēšanās jakā ar kapuci un mašīn-pistoli uz krūtīm: „Kuņš fricis muld, tam pa purnul!” Trijus pārņem lepnums, un viņu miegs ir salds.

Kāpēc ir gaišs? Viņš zina, ka Andris guļ savā istabā, pāris metru no šejienes. Kādēļ es dziedāju Ēriku?

Vizmai trīs bērni. Ka vispār ir, viņš bija zinājis, bet ne, ka trīs. Grūti iedomāties Vizmu zīdot cita bērnu,

Vizmu stāvot Konsuma pārtikas veikala rindā, Vizmu sūcot putekļus un ar slapju lupatu uzslaukot grīdu. Riebigil!

Labāk princese stikla kalnā, kaut tāla un nereāla iedomu konstrukcija, pieņēmumu produkts.

Varbūt Vizma ir sīkumaina, praktiska kā jau sieviete, kuŗai kāju noslaucīšana priekšnamā ir svarīgāka par visu citu.

Galvā skanēja kopkoŗa balsis. Ne kāda atsevišķa dziesma, bet kā datora matemātiski izrēķināta, no visām melodijām izveidota vidējā.

Galva bija skaidra, domas dzidras, it kā miegs nebūtu nepieciešams. Domas joņoja reibinātājā ātrumā: viena, divas, piecas domas reizē; vilciens, Vizma, kopkoris, Andŗa mājiņa Kukshāfenā, neredzēta, bet zināma, bailes — sirds sastinga bailēs — kas bija jaunie rīkotāji? Jaunie vadoņi, kuŗi organizējuši jauno balli? Viņš tos bija ievērojis, arī tas, kuŗu viņš bija piesaucis pie galdiņa, bija bijis viens no tiem. Tie nebija sabraukuši priecāties, bet strādāt! To viņš bija redzējis, tikai tobrīd nedomājis! Kādēļ? Vai aiz muguras visiem nezinošajiem, bezaizdomu latviešiem atkal nebija sveša un ļauna vara, kas nirdza par latviešu patriotismu, dziesmām un naivtāti?

Varbūt tā nebija, varbūt viņš tikai iedomājās. Bet, ja bija, tad viņam vajadzēja kādu brīdināt! Un, ja brīdināt, tad kuŗu? Nevienu atbildīgu vīru viņš nepazīna. Inženieris Zālītis, lāga dvēsele, nebija kaŗotājs, lādzīgs un nevarīgs. Jāparunā ar Andri. Andris ir vienīgais, divaini, ka vienīgais, ar ko var runāt, kuŗam var uzticēties. Neviena cita nav. Tādēļ, ka gribējis dzīvot viens. Zirņuks miris, Jurka — jā Jurka... Pārāk īsu brīdi blakus iets, zviedru paziņas nevien sveši, bet pat nespējīgi ko saprast.

Vienīgā nabas saite ar tautu ir Andris.

Vizmu Igors īstenībā nepazīna. Paša prāta konstrukcija. Spogulis, jo tiekoties smaidam atbildēja smāids. Katra sieviete ir tavs spoguļa attēls, savā kombinācijā ar tevi. Arī Vizma Igoru nevarēja pazīt, jo cilvēks cilvēkam rāda tikai daļu no sevis, katram citu prizmu. Es domāju, es runāju citādāk, satiekot Andri, Gerdu, Jurku,

Kādā piesmēķētā istabā sēdēja cilvēku grupa. Uz vāļas, bikšotos ceļgalus pievilkušas, gulēja divas meitenes. Pelnu trauki bija pilni, šur tur mētājās kurpes un apģērbi gabali. Pelēka rīta gaisma apspīdēja sejas, atvilktais kakla saites un istabas stūrī iesviesto ģitaru.

„Jūs šogad esat maz,” teica paplats trīsdesmitgadnieks, kuŗa mati auga augā ezīti tieši uz augšu.

„Kongress kā tāds vairs tik ļoti nepievelk, jo visi braukā pa ārzemēm tik un tā.”

„Atsvešināšanās? Iztrūkst kontakta, svešā noskaldīšana.”

„Tiesa. Toties sastāvs nav sliktāks kā pirms gadiem desmit, indivīdi ir patstāvīgāki, stiprāki.”

Ģarš, salicis gaišmatis, puķainā kreklā, kuŗš bija stāvējis pie loga smēķēdams, pienāca pie galda: „Ko jūs skaldāt matus? Trimda paliks un būs. Un Elja un Alja un Lnjaks. Senāk biedrojās cīņai pret vecajiem, tagad tādēļ, ka latviskais kļuvis eksotisks. Bet ir svarīgākas problēmas.”

Meitene ar acenēm: „Nu kuŗas tad?” Balss vīzīga un izaicinoša, jo gaišmatis viņai patika.

„Tā pati krievu ieplūšana Latvijā un dzimstības jaugtājums.”

„Ko mēs varam darīt?”

„Sevišķi dzimstības jaugtājumā,” teica platais, un visi vīpsnāja.

„Kārlim ar Viju piedzimis puika,” kāds teica.

„Reiz vajadzētu uztaisīt kongresu bērnu sarakstu,” teica platais.

„Katram varētu tad pierakstīt KK — kā zinātnisku gradu,” tā ģarais puķainajā kreklā. „Kongresa knariņš.”

„Tu dikti uz tiem ģadiem, kad tad tev beidzot būs?” Un visi smejas.

„Bez jokiem. Dzimstību iespējams kāpināt. Albānijā pēc kaŗa bija viens miljons, tagad divi. Franči bija izmirstoša tauta, de Gollis deva bērnu pabalstus, tagad pieaug bez mudināšanas.”

Visi bija noguruši. Balle noballēta, dzerts un dziedāts arī, nevienam nepatika vairs runāt.

„Kāpēc tu nerādi paraugu?”

Ģarais bija aizvainots: „Kad atradīšu īsto, tad ģādāšu

bērnus. Un nevis vienu vien, bet pusduci vismaz!" Atbraukuši piecāties!

„Meklē, draugs! Pasteidzies.” Nepacietīgs. Grib atbrīvot Latviju vienā elpas vilcienā. Vai sēdē neizrunājās pietiekami? Kad atbrauksi uz kongresu trešo reizi, tad nedegsi kā tāss, bet kā sveķis.

„Ej ratā!” Gaņais bija saīdzis. Viņš uzsmaidīja meitenei ar acenēm, aplika roku ap pleciem, un viņi izgāja pa durvīm.

Ja kāds pēc brīža būtu skatījies ārā, tas redzētu abus apkampušos aizejam pa tukšas ielas vidu.

Pie durvīm klauvēja, Andra balss jautājoši sauca: „Igorš?”

„Jā! Nāc iekšā.” Pusplikais Igors sēdēja gultā, galvu nokāris, basām kājām uz paklāja.

Andris ienāca, apstādamies soli no durvīm: „Kas tev? Smaga galva?”

Neko viņam nenoslēpsi — visu viņš dzird. Jūt visu aiz vārdiem, dzird, kā zāle aug.

„Es... es nevarēju gulēt.” Pareiza atbilde, kļuva vieglāk. „Sadomājos.”

„Neiesim brokastot?”

Viņš padeva Andrim krēslu: „Āpsēdies. Es tūliņ gērbšos.” Viss bija grūti, bija jāpiespiežas. Grūti mazgāties, grūti vilkt kreklu, grūti aut kājas. Rokas it kā visu darītu pirmo reizi.

Kādēļ viņam bija bijis jābrauc uz Vāciju? Būtu abi ar Gerdu braukuši uz Gotlandi, vai pat ciemojušies tikai pie tantes, viss būtu bijis savādāk. Nu bija par vēlu. Dalījies sajūtās, redzējis, ko tikai latvietis drikst un var redzēt, viņš bija neaglābjami atkal saistīts ar latvisko. Kādēļ viņi ar Andri koncerta vietā nebija gājuši uz Hāgenbeka zvēru dārzu skatīties žirafes, flamingos un ziloņus? Viss būtu izvērties savādāk.

Andris bija labā omā. Konstatējis, ka šodien nav tik nežēligi sūtīgs kā vakar, izvērtēja laiku līdz vilciena atiešanai uz Kukshāfenu, stāstīja, cik ļoti esot izsalcis. Brokāns palikšot Hamburgā vēl vienu dienu. „Es jau Gizelai piezvanīju,” viņš teica. „Būs stacijā pretī. Tu

tikai mani iesēdini. Ar šo jau beigā ceļošana: tikko slāpst, tā šis ceļ ārā savas jāņogu sulas pudeles."

Visa sākums bija bijis tai brīdī, kad viņi bija gājuši pa aleju un jau pa labu gabalu redzējuši ļaužu burzmu, tautu meitas un karogu — sarkanbaltsarkano latviešu karogu. Bet jāiztur, lai Andris nemana.

Viņi ēda brokastis, pareizāk sakot, Andris ēda un Igors dzēra kafiju, jo olas, marmelāde un maize radīja tikai nepatiku.

Viņi maksāja saimniecei.

„Ak tad svētki cauri?" tā jautāja.

„Cauri gan. Bija lieliski. Mēs abi esam veci kaŗa biedri," omulīgi skaidroja Andris. „Latviešu SS, ciniņāmajies Pomerānijā."

Igors nepaspēja pat sabīties. Jutās kails un neaizsargāts, pieradis Zviedrijā, ka zviedriem riskanti pat stāstīt par kaŗu — tūlīt tevi vērtē par naciķi; kur nu vēl pieminēt burtus, kas tavai apkārtnē nozīmētu Āušvicu, Dachavu, gluži nereālu ļaunuma koncentrātu. Bet viņš nejaudāja satraukties, tikai sarāvās.

„Ak, jā," nopūtās saimniece. „Un jums par to vēl bija tik ļoti jācieš."

Atstājuši bagāžu pansijā, viņi vēlreiz divatā devās uz pilsētu. Bet valodas nevedās. Staigāja, kafejnicā pie Alstera dzēra kafiju, kādā krodziņā alu. Runāja maz, atstarpēm, prāti meklēja ceļus no aizvakardienas uz šodienu, kavējās vakardienā.

Dzeļot alu, Igors ierunājās: „Tu atceries to puisī, ar kuŗu runājāmajies jauno ballē?"

„Nu?"

„Viņš bija viens no rīkotājiem. Es redzēju. Tur vēl bija tādi."

„Kas tad ir?"

Kā lai pasaka? Paša aizdomas šķita smieklīgas.

„Nu... Latvieši taču brauc uz svētkiem priecāties. Tā kā mēs." Drusku meloju, viss ir tikai nelaimīga saga-dišamās. „Bet daži atbrauc strādāt. Kas viņiem par to maksā?" Andrim jāuzmin kā viss cits — teiktais un neteiktais.

„Vai tad tu dari tikai to, par ko maksā?"

Nesaprata. Varbūt negrib saprast. Vienaldzīgs.

Bieži pāri lido sidrabainas amerikāņu bumbvedēju formācijas, iznīcinātāji tad ceļas gaisā, uzvarētāji nolaižoties signalizē spārniem.

Pati pilsētiņa ir veca, stabilām ķieģeļu piejūras celt-nēm un viegli iedomāties, kā šeit bijis pirms piec-desmit vai simts gadiem. Krodziņos pie sienām ir kuģu attēli un vācu veči spēlē skātu, visu vakaru nosēdēdami pie viena un tā paša alus kausa.

Reiz angļi bumbo lidlauku, nositot vienu vācieti un aizdedzinot pāris barakas. Kad zēni, sēdēdami savā istabelē ap nekrāsoto dēļu galdu, priedīgi satraukti pārsprīž dienas notikumus, no āra ienāk Zajoba un, muļķīgi smaidīdams, uz galda uzsviež, lielam sērkociņam līdzīgo, sešstūru profila deg-bumbu: „Re', ko es atradu nātrās pie barakas stūra!” Galīgi dulls.

Lidotāju klubā ir garšīgs tumšalus, un latviešu koris, divbalsīgi dziedādam *Pūt, vējiņ',* sarīkotajā kon-certā gūst lielākus panākumus, nekā zemie un strupie lidlauka apkalpes vācieši ar savu *Und zack, zack, fidrallalla, die ganze Kompanie!*

Vācieši atļauj atzīmēt 18. novembri. Divi zēni uz-nemas sacerēt svētku runu, divi greznos istabu. Bet nu ir nelaime: nav karoga! Viens tikai paņēmis līdz no mājām mazu, nožēlojamu bērnu rotaļu ka-rodziņu. Neko darīt, jādekorē tāpat.

Bet 18. novembrī pulcējoties, zēni mulst: telpa košu košā lauru kokiem un sarkanbaltsarkanām lentēm! Iespīdas acis, krūtis cilājas lepnāk, un svinīgais brīdis iznāk uz goda.

No kurienes lentes? Noskaidrojās, ka dekorētāji nopirkuši 25 metru rulli ar *Hitlera jaunatnes* aproču lentēm, pāris stundas sēdējuši ar šķērēm, griezdami ārā kāšu krustus un gabalus atkal diegdami kopā. Krāsā varbūt mazliet pa gaišu, bet proporcijas pa-reizas.

„Klārs.”

Stacijas halles vaļējā galā spīd saule. Atkal karsta diena. Blakus draugiem apstājies nesējs, uz ratiņiem sakrāvis kofeņu grēdu. Viņi klusē.

„Atraksti,” saka Andris. „Brokāns izlasīs.”

„Jā.”

Kad pienāk vilciens, Igors ienes Andŗa koferi, paŗu apsēdina pie loga. „ŗi ir otra kupeja, tev jāiet cauri vienai, tad ir mazā mājiņa un platforma,” viņŗ baŗīgi skaidro.

Kad viņi rokojas, Igoram acis atkal spieŗas asaras. „Turies, vecīt!”

Vilciens aiziet, Igors stāvēdams uz perona to pavada ar skatienu, jūtas bezgala noguris, tad apgieŗas un apdullis sāk iet.

Timmendorfa. Pārtikas veikals ielas kreisajā pusē, noklāts krāsainām reklāmas uzrakstu strēmelēm: redzot vien Gerda jau sajuta krustnagliņu, gaŗas, maizes, sakņu un kafijas jaukto, ēstgribu kairinoŗo veikala smarŗu. Zviedrijā veikali nesmarŗoja.

Te bija viņŗ mājas, kuŗu nepatīkamo pusi — raupjo disciplīnu un ŗefu godināŗanu darba vietās, viņa arī pazina. Œauros apstākļus, cenŗanos uzturēt pilsonisko dzīves veidu, feniņu apgroziŗanu pirkstos. Kā taupīt drēbes, pārsūt vecās kleitas.

Tagad bija viss: Vācijai māŗigie jaukumi, zviedru drānas un kronas, pārmaiņītas markās. Un drīŗ, ŗo paŗu pēcpusdienu, ieradīŗies Igors un viņi sauloesies, peldēŗies, būs laimīgi, tālu no ikdienas vienmuŗības, saistībām un pienākumiem.

Ietne salikta no betonā lietiem rombiem. Ielas malā kāds Zihrul ar uzmundriņoŗu uzrakstu aicināja peldvietus spēlēt galda tenisu uz dārza zaļajā mauriņā izliktajiem galdiem.

Gerda ŗķērŗoja ielu, lasīja vitrīnā izlikto sludināŗumu, kas piedāvāja karstas, veselīgas peldes jūras ūdenī. Sāļŗ ūdens, ziepes. Jods — brūni kodīgais, dezinficējoŗais ŗķidrums, ko pilināt uz skrambas un ar kuŗu, atŗķaidītu, var skalot iekaisuŗu rīkli. Labprāt ietu uz siltajām vannām — tās piederēja pie peldvietas. Varbūt rīt. Laiska un apmierināta viņa devās tālāk pa Timmendorfas galveno, īstenībā vienīgo, ielu. Kurpju veikals!

Skats slidēja pāri sandalēm, cenām, brūnām, baltām

un melnām ielas, pludmales un vakara kurpēm. Viņa gandrīz sajuta vai ādas smaržu cauri stiklam, un dejas kurpju papēdiši bija augsti un smaili. Virs purniņa smilšu krāsas āda mīlīgu krunciņu savilkumā. Varētu nopirkt. Varbūt īsi pirms prombraukšanas, kad īsti zinās, cik naudas vēl atlicis. Varbūt ieiet uzmēģināt?

Nē, labāk ne. Un viņa atvilka skatu un sirdi no skatloga. Varbūt pārdevēja uzbāzīga, varbūt nopirktu, kas vēlāk nemaz nepatiktu.

Karsto, saulaino dienu vēsināja vējš, brīžiem pat saldējot. Jūras vējš veselīgs. Pa ielu brauca auto, gāja vairsīgi tērpti ļaudis un bērni, basām kājvelēm, nesdami vai nu krāsainus, uzpūstus plastu dzīvniekus, bumbas, vai bedmintona raķetes un niršanas maskas un pleznas. Ar patiku, pat lepnumu Gerda vēroja dārzos iegrimušās mājas, it kā pie to eksistences viņai būtu kādi nopelni. Viņa bija vāciete, un mājas vācu.

Viņa gaidīja Igoru, jo tad varēs iet uz pludmali, varēs peldēties un vakarā pasēdēt kādā restorānā; bet šī gaidīšana nebija nepatīkama, viņa baudīja savu vientulību un bija laimīga.

Visu ceļu no Libekas līdz Travemindei viņai kupejā pretī bija sēdējis melnīgsnējs vīrietis, vērojis viņu, mēģinājis saistīt skatu. Ne jau uzreiz, sākumā viņa bija lasījusi Hofmanštāla *Jātnieku stāstus*, ne jau tādēļ, ka tie viņu būtu sevišķi interesējuši, bet Libekas stacijā bija uzņākusi vēlēšanās nopirkt lētu brošētu grāmatu ceļam un *Jātnieku stāstu* krāsainais vāks bija iepatīcies.

Melnīgsnējais, vispirms paprasījis viņas atļauju, bija atvēris logu; pēc brīža, to atkal aizvērdams, mēģinājis uzsākt sarunu. Patīkami pazemīgs (Zviedrijā nebija pierasts pie pieklājīgiem svešiniekiem) un, tai pašā laikā, pašapzinīgs, daudz pašapzinīgāks par Gerdu. Smaidis nekaunīgi tuvs, bet ne ļauns. Bistams.

Izvairīgi un strupi atbildējusi, viņa nesekmīgi bija mēģinājusi turpināt lasīt *Jātnieku stāstus* — acis gan bija sekojušas rindām, bet, visu laiku jūtot vērojošo skatu, prāts nebija spējis izlasīto uztvert, un viņa vairākas lapaspuses bija lasījusi atkārtoti, tāpat nekā nesaprotot. Ja viņa pacēla acis, svešais smaidīja un viņa atkal bija

nodūrusi tās grāmatā, juzdama, kā aplūko viņas matus, plecus, rokas un visu augumu.

Cik svešais varēja būt vecs? 25? 28? Katrā ziņā jaunāks par Igoru. Iesārtiem vaigiem, gaiša gabardina brīva laika uzvalkā. Ceļā uz Travemindi.

Ši vērošana bija bijusi cieša, bet neapvainojoša; sa-traucoša, bet ne nepatīkama. Vēl tagad viņa mulsa. Travemindes stacijas priekšā meklējama autobusu, viņa bija baidījiesies atskatīties un, tikai nobraukusi minūtes desmit, iedrošinājusies aplūkot vasarīgi tērptos līdzbraucējus.

Sarunātajā istabā nolikusi mantas, gājusi apskatīt apkārtni.

Viņu iepriecināja bērnu klaigas; lūk, divi skuķēni bizītēm, rokās saķērušies aizgāja uz jūrmalu. Zviedrijā meitenes tā negāja, drīzāk uzvedās kā neaudzināti puikas.

Dārga paskata, balti krāsots restorāns ar verandu un dārzu. Parks! Neliels, bet rūpīgi kopts, ne tā kā Zviedrijā. Koki, košuma krūmi, zaļa nora, vidū baseins ar ūdensrozēm un vientuļš gulbis, kuņš stāvēja blakus baseinam, skatīdamies uz Gerdu.

Viņa apsēdās uz sola un izstiepa kājas. Pārāk baltas, par maz bijušas saulē. Kā Annemarija — tikko pavasarī uzspīdēja saule, tā skrēja sauloties, kur tik iespējams — parkos, uz māju kāpnēm, vienalga kur! Protams, tāda piepūlēšanās mulķīga, bet šeit sēžot, Annemarijai nebūtu jākaunas kā Gerdai. Bet pāris dienās iedegs. Citādi viņa ar savām kājām bija apmierināta. Senāk tās bija bijušas pārāk apaļīgas, tagad slaidas un stingras.

Svešais vilcienā viņu bija vērojis. Arī drēbēm liela nozīme — baltā kleitiņa bija izcēlusi augumu, arī matus viņa pie tantes bija labi izsukājusi un atlaidusi pāri pleciem. Žēl, ka katru dienu nav laika.

Pāri zaļajam parkam zilās debesis baltām mākoņu plūksnām. Zemu un lēni, rūkdams aizlidoja sarkans hidroplāns, aiz sevis vilkdams Nivea reklāmu. Skaidri varēja saredzēt arī uz pašas lidmašīnas uzkrāsotos pazišanās šifra burtus un cigārveidīgos pontonus. Lido gar pludmali, skatīdamies.

Pa parka celiņu lēni kāpa vecs kungs ar spieķi, salmu

platmali galvā, plānas drānas uzvalkā. Apstājās pret baseinu, cienīgi palūkojās uz vienu pusi, tad otru, it kā par visu būtu atbildīgs, līdz atkal sikiem, aprautiem soļiem čāpoja tālāk.

Gulbis stāvēja kā stāvējis. Gerda skatīja baltī rožainos ūdensrožu ziedus — pieci. Un daži pumpuri. Dekoratīvās trekno lapu rozetes spīdēja saulē. Gulbim melns puns virs oranžā knābja. Stāvēdams zaudēja labu tiesu cēluma un atgādināja zosi.

Tik mierīgi parkā! Visi ļaudis jūrmalā vai citur. Kad atbrauks Igors, arī viņi dzīvosies pa pludmali. Uzcelsmiļšu valni ap saulošanās krēslu. Ar akmentiņiem izliks uzrakstu, nu, ne jau Rostoku, bet varbūt Stokholmu? Cilvēki ies gaŗām un teiks — lūk, zviedri! Varbūt vajadzētu noīrēt jau tagad?

Bet kāda nozīme pāris stundām! Un Gerdai negribējās steigties: straujā, mērķtiecīgā darbība lai paliek darbīdiena, kad neredz ne debesis, ne pasauli un brīžiem pat nezina, vai ir saulains vai apmācies.

Apmulsis Igors iznāca no Travemindes stacijas, dažādu reklāmas plakātu jūkli meklēdams autobusu, kuram te kaut kur vajadzēja būt. Tā pati stacija, tepat kaut kur kreisajā pusē kokos vajadzēja būt piemineklim, pie kuŗa viņiem savā laikā bija bijusi parāde vācu varoņu piemiņas dienā. Travemindel!

Senos laikos, kad Baltijas jūrā uzplauka tirdzniecība, kad Lībeka, Dancīga, Visbija un Rīga bija māsas *Hanzas savienībā*, liellaivās no Lineburgas pa Traves upi uz Lībeku veda sāli un no tās ar kuģiem atkal tālāk, apgādājot ļaudis ap mūsu jūru.

Traves grīvā — Travemindē, sākas smilšaina pludmales strēmele, kas turpinās uz ziemeļrietumiem, uz Kategata pusi, pa kuŗu braukuši kurzemnieku kuģi uz Gambiju un Tobago, staltie Vidzemes burenieki un cara flotē dienšie latvieši ceļā uz Cušimu.

Vietām krasts pienāk pie pašas jūras, vietām ir

kraujas, kā Hermaņa augstiene, kuņas stāvā pakāje piekaisīta melni dzeltenīgiem krama gabaliem. Bet jūra ir tā pati, kas apskalo somu šēras, Kuršu jomu, Liepāju, Stokholmu un Copotu. Zviedru profesors Birģers Nērmans radījis jēdzienu *Baltijas jūras kultūra*, un tiešām, visās piekrastēs vēl šodien daudz kas ir radniecīgs, radies dažādos vēstures posmos, kad robežas nav bijušas tik ciešas un viena krasta ļaudis nav karājuši ar otru.

Traves labajā krastā, Prīvalas pussalā 2. pasaules kara laikā atradās izmēģinājumu lidlauks, vācu kara flotes novietojums un latviešu RAD nodaļas barakas. Toreiz Travemindē ik dienas, līdz ar vācu kara dziesmām, skanēja latviešu kolonnu dziedātās *Cel mani pār pa Daugavu, No rīta zeltsaules staros un Jauns un traks*.

Tagad modernā un estētiski skaistā lidlauka celtnes saspridzinātas, starta celiņi uzarti traktoriem, barakas, līdz ar pašu ierīkoto basketbola laukumu, nolidzinātas ar zemi. Darbdienestnieku 2 cm zenīlložmetēju kādreizējās pozīcijas ir jau Meklenburgā, Austrumvācijā, kuņas robežsargu tornis paceļas pāri krūmotajam zālājam.

Iģors iedomājās, ka reiz uz šo staciju nācis kopā ar Oļģertu Jeski. Kāds bija teicis, ka Oļģerts esot dzīvs Rīgā. Daudzi draugi toreiz janvārī bija aizbraukuši uz Kurzemi.

Dzeltens autobuss ved uz Tim mendorfu. Ceļš tik pazīstams, īstenībā nekas daudz nav mainījies. Pāri dzelzceļam sākas aleja, skats tikai veltīgi meklē dzeltenos rapšu laukus. Droši vien neatmaksājas audzēt.

1944. gada agrīna vasara. Dažas nedēļas latviešu darbadienestnieku vads, kopā ar vācu kara flotes amatniekiem, priekšpusdienās ceļ mājas: rok pamatus, piepalīdz mūrniekiem un galdniekiem, liek kārniņu juntus. Kārots darbs ir smilšu pievešana javas jaukšanai — tās ņem no pludmales pie lielajām viesnīcām un parka, kur miera laikos skan brīvdabas pēcpusdienu koncerti peldviesiem. Pie-

met kravās mašīnu smiltīm, sauļojies, peldi un gaidi, kad tā tukša atgriezīsies no brauciena. Spīd saule, puši izmetušies līdz vidiem, iedeguši brūni. Citi sijā smiltis, citi piegādā ķieģeļus. **GAISA TRAUKSME!**

Nekas nevar būt jaukāks, jo trauksmes laikā jāizklist apvidū un nekas nav jādara. Trīs draugi apmetas krūmiem apauguša valnīša aizvējā — tādi te atvieto grāvjus un nodala tūrumu no tūruma, atlaižas saulē un plāpā par patīkamiem jautājumiem. Pēkšņi aiz alejas kokiem, no pilsētiņas puses, strauji pieaugot skaļumā, iedārdas motori, spalgi tarkšķ šāvienī un trokšņu kamols, alejas koku aizsegts, tuvojas biedējošā ātrumā. Igors pieplok zemei, manīdams ēnu, kas nodārd pāri, un dzird apdullinošu, milzu belzienam līdzīgu troksni.

Un tad? Tad ir klusums, divcains savā mierā. Kaut kur tālu dūc lidmašīna. Lēni viņš raušas sēdus, izbrīnā vērdamies apkārt. Dzeltenā miglā viss, dzeltens ir gaiss... Kādēļ?! GĀZES?! Arī draugi piecēlušies, lamādamies par savu nelaimi — pārāk tuvu gulējuši nātru ceram. Bet dzeltenā migla guļas un arī smarža nav nedabiska. Gāze tā nevarētu būt. Viņi ceļas, kāpdami pāri valnītim uz to pusi, kur izskanējis troksnis: tur anģļu zemlidotāja sašauts vācu iznīcinātājs avarējis dzeltenu ziedu rapšu laukā, izšķīstot izbraukdams vai simts metru garu, melnu sliedi. Biedriem, kuņi bijuši tuvāk, mati un bikses piešķiestas zemēm.

Lūk, mājeles! Dziļi ieaugušas kokos un krūmos. Igors skatās atpakaļ, cik ilgi vien iespējams. Tur ķieģeļu ceplis un kalnā dzirnavas ar krodziņu... Jā, pat izkārtne vēl ir!

Drīz viņš satiks sievu. Vēl no rīta, izmisis, viņš uz šo brīdi bija cerējis kā uz glābiņu. Tagad viss atkal bija nereāls, pagātne un tagadne mijās, abas šķīta vienādi aktuālas. Jeksti un pārējos, kuņi bija tikuši uz Kurzemi, viņš kādreiz bija apskaudis, tad nožēlojis un pat piemirsis, bet pašreiz viņš nezināja, kāds liktenis bijis labāks. Un sajūta kā krustcelēs, neatkarīgās no laika. Kāda vieta šai konstelācijā Gerdai?

Ja viņš nebūtu tik pārguris, viņš tagad izkāptu no autobusa un dotos atpakaļ uz Travemindi meklēt vakardienu. Varbūt kāds cilvēks te vēl bija no tiem laikiem? Nevar taču viss galīgi pārveidoties pāris desmit gados.

Viņš bija noguris, drausmīgi noguris. Bet atcerējās. Atcerējās, kā kopā ar Tāli viņi bija liduši spēlēt aciti pie franču strādniekiem — tumšmatainiem tipiēm — kuŗu grammofons vienmēr bija spēlējis Tino Rosi. Tad viņi sēdēja franču barakā pie galda, visapkārt divstāvu gultas, nekārtīgi apkārtas īpašnieku drēbju gabaliem. Spēle notika vēlu vakaros, un, kad franču priekšnieks, stalts vīrs — Viši piekritējs, kā citi franči teica, nāca pārbaudīt istabas, viņam ar Tāli bija jāslēpjas zem gultām. Dušells bija dusmīgs uz vāciešiem par divām lietām: par to, ka tie viņu sauca par Dauchelu, un, ka, metallus vācot bruņošanās vajadzībām, bija noņēmuši bruņucepures, kas kritušo godināšanai bijušas uz katra kilometru staba no Verdenas līdz pašai Parīzei. No kurienes viņš bija? Laikam no Bar-le-Dukas. Un Tālis tagad aprakts vai sadedzināts kaut kur Austrālijā. Varbūt ķenguri lēkā pāri kapam.

Un pavasarī, kad angļu iznīcinātājs sašāva Traves licī milzīgo sešmotorīgo *Vikingu*, viņi rokām bija ķēruši apdullušas silķes, vēlāk cepdami ambulances vīru pannā.

Atmiņu ainas slidēja viena pakaļ otrai, brīžiem jau pazemā saule dzēla Igoram acīs. Viņš bija noguris, bezgala noguris.

No mazās preču stacijas viņi bija braukuši tieši uz Konicu. Uz vilciena ar krītu rakstījuši *Traveminde-Maskava*.

„Timmendorfa!” paziņoja autobusa vadītājs. Igors satrūkās, lūkodamies apkārt: līdzbraucēji vāca savu bagāžu, ārā gaŗām slidēja koki, dārzos iegrimušas divu un trīsstāvu mājas. Autobuss apstājās.

Sagaidītāju pulciņā Gerda kailiem pleciem un izlaistiem matiem. Smaida. Igora atbildes smaids ir tikai samocīta grimase, viņš redz viņas seju it kā pirmo reizi. Aiz smaida tā viņam šķiet silka un tukša, bez rakstura, bez domām. Ne ka viņš to apzinātos vai konstatētu, ne pavisam, drīzāk pat otrādi, jo tagad taču jābeidzas šaus-

mīgajai intensitātei, viņš atgriezās ierastajā drošībā, bet viss visapkārt ir nereāls — saules apspīdētās gaišās krāsas, ēnainie dārzi blakus autobusa pieturai.

Gerda apķēras viņam ap kaklu un saka: „Beidzot!”

Ak tā. Viņa ir priecīga par manu atbraukšanu. Un es nespēju būt priecīgs.

„Uz kuŗu pusi?” Viņš ir noguris. Ja viņam jautātu, ko viņš vēlas, viņš nezinātu atbildēt.

„Tepat. Pārsimts metru.”

Viņi sāka iet. Šķērsoja galveno ielu, nogāja gar Zihrul galda tenisa dārzu un iegriezās smilšainā, nebrūģētā ieliņā pa labi.

„Kā tev gāja?”

Igora seja savilkās sāpīgā izteiksmē, un viņš atbildēja ar pretjautājumu: „Un tev?”

„Man? Jauki, ļoti jauki. Tante jau ir veca, nav ko teikt, bet dūšīga. Sevi apkopj, par visu interesējas... Tiešām patīkamil Redzi, ko viņa man uzdāvināja?” Un Gerda izstiepa labo roku, rādīdama gredzenu ar tumšsarkaniem noslīpētiem akmentiņiem.

Viņi nolika mantas. Gerda stāstīja, ka noirējusi pludmales sauļošanās krēslu nedēļu uz priekšu. „Tu neesi izsalcis?” viņa jautāja, jo pulkstenis jau bija pusseši. Igors nebija izsalcis, un Gerdas neparastais runīgums viņu traucēja. Ne jau, ka viņš nevēlētu un nedomātu labu, bet grūti bija uz klausīt. Gerda turpināja vīterot, stāstīja kā sēdējusi parkā, ka tur gulbis un ūdensrozes, kāds idzīgs tips pārzina pludmales krēslus, priecājās pie loga par istabas izīrētājas sakņu dārza kuplumu. Saimniecei esot divi bērni un vīrs darot to un to.

Viņš ir atlaidies gultā. Noguris, bezgala noguris, Gerda pārģērbjas: velk gaŗās bikses, sukā matus. „Aiziesim uz pludmali, jā? Lūdzu, lūdzu,” viņa lūdz. Logam ir balti aizkari, istabas stūrī izlietne ar lielu ūdens krūzi. Divas gultas un dzeltena koka skapis. Uz grīdas atvērti kofeŗi.

Un, kaut tik ļoti labprāt viņš gulētu, Igors ceļas. Jūr-

mala. Ne jau Rīgas Jūrmala ar smalkajām smiltīm, bet, ja te esi, tad jāiet.

Viņi iet pa asfaltēto promenādes ceļu, kuŗu no pludmales šķir krūmu rinda. Ik pa gabalam tos pārtrauc celiņš no vasarnīcām vai lielās ielas. Jūt pievakari, jūras spogulis ir ciets un tāls. Smiltis izrakņātas, rēgojas dažāda pelēkuma sauļošanās kurvji, pelēkojušies gadu gaitā, pat smiltis tagad pelēkas. Pretī nāk dažāda vecuma vācieši — vecīgi pāri un ģimenes.

Gerda runā, runā; kad Igors neatbild, tad apklust, lai pēc brīža atsāktu atkal. Igors jūtas apgrūtināts, vēro sievu, kā redzēdams pirmo reizi. Tai pašā laikā viņa domas atkal klist, pieskaņas vienai atmiņu ainai, otrai, brīdi viņš atrodas Hamburgā, brīdi Privallā.

Kā būtu bijis gar šo krastu staigāt ar Vizmu? Viņš būtu varējis Vizmai stāstīt par to, kas bijis, un Vizma viņu saprastu.

„Tu esi noguris?”

„Nē.” Šobrīd viņš tiešām nav. Sāk jau krēslot, cik ātri. Augusts ir rudens vēstnesis. No jūras nāk dzestrums. Gar ūdens malu klaigādami skraidelē bērni.

„Es esmu. Visu pēcpusdienu staigāju.” Būtu jauki kur ieiet, pasēdēt glītās telpās. Priekšā ir aicinojošas ugunis, tam jābūt krastmalas krodziņam. Dienā sakarsušie pleci salst — vajadzēja paņemt jaciņu.

Viņi klusē. Tu neko nesaproti, domā Igors. Kad viss notika, kad katra diena deva ko jaunu un kad katra šķiršanās bija šķiršanās uz mūžu, tu biji maza meitene. Tava māte gāja bojā, tēvs pazuda, bet nekā tu neatceries, ne saproti. Kur nu vēl manu pasauli, manas tautas, manas paaudzes pasauli. Pat latviešu komūnists mani saprastu labāk! Tu esi tikai skaists radijums, uzņēmīgs savā mīlīgumā! Un uzņēmīgs mīlīgums vairs nav mīlīgs, bet tikai aprobežoti stulbs.

Viņi ir pienākuši pie krodziņa. Ieiet. „Es esmu galīgi nosalusi,” saka Gerda. „Es gribētu ko siltu, varbūt tēju?”

Un tad uz galda ir spuldze ar oranžu abażūru, ruma groks glāzēs sidrabotos turamos. Kādēļ viņš tik nerunīgs, domā Gerda.

Cigaretēs dūmi lēni vijas pret griestiem. Cik divaini: tikko gribu, tā varu sadzirdēt kopkori! Tikai jāvēlas un tu dzirdi.

Galdiņš ir pie loga, balti krāsotu palodzi. Krēslā spīd mierīgais jūras limenis, un pamalē ir sikas mākoņu kārtas. Laidelējas kaijas, pret jūru un novakares debesīm izskatīdamās melnas.

„Pastāsti,” saka Gerda. „Vai bija daudz latviešu?”

„Daudz,” viņš atbild.

„Un tie svētki, tā dziedāšana, tev patika?”

„Jā. Patika.”

„Vai jūs visi dziedājāt, jeb vai bija... kā to teikt... kaut kāds koncerts?”

„Koncerts.” Viņa taču nekā nesaprot!

Groks bija paguvis atdzist, bija remdens, ruma piegārša maiga. Āndris sen jau savā mājā ar savu Gizelu un bērniem.

„Un tavs aklais draugs?” Arī Gerda aizsmēķēja. Ne ka viņai cigaretes dūmi patiktu, bet kaut kas taču jādara, ja virs tik nerunīgs. Kā sēdēsi restorānā, klusējot un neko nedarot! Dūmus jau viņa plaušās nevilka.

„Viņš nav aklš.”

„Nav aklš?” Gerda nesaprot. Aklais nav aklš? Izlicies?

„Viņš ir redzīgāks par mani.”

Ak tā.

Viņš paskatījās uz sievu redzīgu skatu. Redzēja gaišo matu apskauto seju, zilās acis, sarkanoranžo koraļu auskarus un kailo plecu apaļumu. Viņam iegribējās.

Gribējās ļoti. Mirstot pārdzimt. Pagātne beigtu eksistēt brīdī, kad nākotne sāktos, un tagadne būtu tikai šis pārdzimšanas mirklis — īss, intensīvs, kā zibens melnās pērkonā debesis. Un pagātnes, visa mūža izžušana būtu nāve ar nezināmu, nepārredzamu turpinājumu — lēciens tumsā, kā ruletē veselu pasauli liekot uz septīto numuru.

Gribējās ļoti. Sajūta bija izteikti egocentriska, pat dzīvnieciska, un tai nebija ne mazākā sakara ar no-teiktu prepolu — Gerdu, Vizmu, vai citu igorisku spoguli.

Arī šonakt Igors neguļ. Viņš atceras kāpās izraktos šķēpeļu grāvjus ar šaurajiem planku soliēm, uz kuņģiem snauž gaisa trauksmju naktis ar gāzu maskas bundžu pagalvi, kad jāuzmanās, lai miegā nenoripotu no šaurā

dēļa. Gerda blakus mierīgi elpo. Varbūt sapņo par rītdienu pludmalē.

Un pēkšņi viņa skats vēršas pret seju! Apaļīgu, gandrīz meitenīgi glišu seju. Igors zina. Beidzot zina. Gadiem atbīdījis domas pie malas, atvairījis traucējošo, gājis tikai uz priekšu. Un tagad viss tik skaidrs!

Pēcpusdienu. Igors uzjautrina savus istabas biedrus, demonstrēdams, cik viegli uzzīmēt Hitlera karikatūru: žviukt — ovāls, čau, čau, čau — mati, cip, cip, cip — ūšes. Aprīnots nokut, tūlīt matus izvēršot kuplus uz visām pusēm, ūsas staļiniskā varenumā. Pulciņš ap galdu vēl nav izklidis, var būt pagājušas minūtes divas vai piecas, kad kliegdam: „Ko tas Kalnins tur zīmē?” uztraukts ieskrien vada komandieris Holcs. Dabūjis jau saburzīto papīri, nesaprašānā blenž, tad nosviež un izmetas pa durvīm.

Hā! Igors norauستا plecus un dzīvo tālāk. Kādu priekšpusdienu viņš sēž ar patīkama izskata jūrnieku uz jaunceltnes jumta un liek dakstiņus. Pēkšņi tas ievaicājas: „Vai tu zini, kāda ir Vācijas himna?” „Protams,” atbild Igors un nesaprašānā vežas jautātājā. Tas, atbrūņojot smaidīdams, sāk dziedāt internacionāli: *Steht auf, Verdammte dieser Erde!* Igors nicinoši noraugās viņā: „Tā taču krievu...” Jūrnieks sāk žirgti stāstīt, kā senāk sastāvējis komunistiskajā jaunatnes organizācijā, kā viņi reiz kāvušies ar *Hitlera jaunatni*, kā viņa draugs hitlerjungem tā uzsitis ar ģitaru, ka tā uzmaukusies tam kaklā.

„Bet kā tu dabūji dzelzs krustu?” jautā Igors pamādam ar galvu uz ordeņa lentīti, kuŗa tik gliši rotā jūrnieka baltā audekla svārku.

„Āk to? Tas bija pie Krētas. Mēs nogremdējām angļu zemūdeni.”

„Kā?”

„Es nemaz neredzēju,” viņš nevērīgi stāsta. „Biju mašīntelpā.”

Grūti viņu iedomāties, beŗot ogles liesmojošas krāsns mutē. „Un visa apkalpe dabūja?”

„Gandrīz visa,” viņš atbild.

Tad, tāpat tērzēdams, viņš lielās, ka viņa māšica dzīvojot Amerikā, ka Vācija kaŗu zaudēšot un viņš, cigāru kūpinādams, tad braukšot kadiljakā pa savu dzimto Ņelni.

Igorš klausās, brīžiem stāstītāju apbrīnodams, brīžiem vērtēdams par dullu. Tad norāda uz lielo likteņa cīņu austrumos un ka nevajag tik vieglprātīgi runāt par nopietnām lietām.

SD. Saldā inde, vāciešu čeka. Kādēļ tu mani nodevi? Kāds dzīves ceļš tev bija tālāk? Ja kopā mēs būtu izstaigājuši ceļu no Šlaufenzē uz Flatovu, Jastrovu un Landeku, ja kopā mēs būtu saluši pie Kaminas, varbūt duļķi būtu noskalājušies.

Viņi abi stāv barakas priekšā. Pa labi latrīne, tālāk vārti, pie kuŗiem katru rītu karoga uzvilksana un kur jāklausās Gebelsa kaŗa saukļi: *In diesem Krieg ist alles moeglich nur nicht das, dass wir jemals kapitulieren.* Šmurgulis Zirnītis šo pantu reiz tulko „Āmālija izsamisa, kad to Zemit's d... p...”. Zernītis gandrīz izlec no ierindas, lai Zirnīti nosīstu. Pa kreisi ēdamzāle, aiz kuŗas dzelonstieples un franču strādnieku barakas.

Viņš stāsta, ka divi viņa tēva brāļi brīvajos poļos Anglijā. Un tu nīgru seju atbildi, ka tas netrefers — paša radinieki var uz galvas uzmet bumbu.

Kādēļ tu to darīji? Tev — Rīgas puikam, frīči bija piedūruši asti?

Igoram sāp. Viņš atceras, cik jauki bija pirms šī gadījuma: kolonna soļo, jādzied *Weit ist der Weg* — puskolonna dzied *Pack up your troubles*, jo viņi ir Rīgas puikas un ir vācu, ir angļu dziesmiņai meldiņš tas pats.

Vācietis kliedz: *Hinlegen, vor marsch!* Un viss tas vienalga, jo fricis ir fricis, kliegt viņa dabā, iepūt man!

Līdz tai dienai. Dienai, kad SD žņaudzējpirkstī pietautās tavai rīklei kā baigajā gadā, kad pēkšņi tu vairs nedrīksti brīvi runāt, kad tev jābaidās par ik vārdu. Kā tintes zivs taustekļi ļaunums aptver visu. Žņaudz, smacē, tev jābīstas, tu vairs nedrīksti ticēt labajam cilvēkā.

Latvijā ir šaursliežu dzelzceļi — niecīgi, nožēlojami un tomēr vitāli. Labs pajūga zirgs tos noskries. Lokomotive pukst, degošas malkas dzīta, ik pēc laika no tuvina grāvja jāņem ūdens tvaika katlam — sāniski izliek snuķi un pasažieri var iet papardēs. Šos vilcienīņus sabūvējuši vācieši pirmajā karā, bet tie kalpo vēl ilgi pēc tā.

1942. gads. Igors un Kārlis brauc kopā ar Dzintaru Veinbergu — puisi, gadušs trīs vecāku. Dzintars, salasījies Tēvijā par latviešu SS varonīgajām cīņām austrumu frontē, brauc uz apriņķa pilsētu pieteikties. Vispirms rakstījis vēstuli, tad dabūjis atbildi. Aizmirsis nenobeigto eksterna eksāmenu, grib savu dzīvi mest svaru kausos, lai būtu tā kā agrāk, pirms 1940. gada.

Visi trīs viņi iziet uz mazā vagoniņa platformas, gaŗām slīd alkšņi, kārkli, eglītes un priedulāji. Ir Igors, ir Kārlis Dzintaru apskauž, vēl tam labu varoņa gaitās, dzied. Ko? Tautas dziesmas. Nu ar Dievu, Vidzemīte, Kaŗa vīri bēdājās un Div' dūjiņas. Sirds smeldz visiem trijiem: Dzintars aiziet kaŗā.

1943. gada vasarā Igors Rīgā satiek Dzintaru. Pēdējais glītā SD uniformā. Beidzis Vācijā skolu, dien Salaspilī. Mazliet žēli Igors norauģās aizejošā pa ziņā. Formas tērps ir glīts un gaŗta stalta.

SD. Smukie puikas. Kas teicis, ka tādi nevajadzīgi cīņā ar krieviem? Ar čeku?

Rietumprūsija. Kad no rīta ezerā mazgā muti āliņģi, tad, uzskrienot pa krauju, divielis sasalis taisns kā koks.

Igors iet cauri šaurai istabiņai: četri veči ar SD pītajiem uzplečiem spēlē zoliti. „Ko ta' jūs ar kruķu uzplečiem?” viņš jautā, preti saņemdams naidīģus skatus. Viens no četrnieka viņam sola pa purnu.

Netirā pagātne spieģ kā lietuvēns. Krievu laikā bija komjaunieši, aizvešanās katram krievam blakus bija latvietis, vācu laikā SD latvieši par mākslīģo medu un atbrīvošanu no frontes dienesta gatavi uz visu.

Noziegums piesaista varas ideoloģijai. Ja latviešu izcelsmes čekists neticētu padomju mācībai, tad sirdsapziņa tam neļautu vairst dzīvot.

Tagad jauniešu ballē varbūt atkal citi kalpo svešām varām. Bet kam?

Tepat, tālāk uz Dānijas pusi ir Neištate — pusotrs gads no mūža. Un ne jau tas sliktākais! Ballītes, joki, dikdienība. Privilēģētais stāvoklis, salīdzinājumā ar vāciešiem. Arī tā trīsdesmitgadīgā poliete — jā, Zosjai Toreiz šķita veca.

Varbūt vajadzēja braukt uz Pinebergu studēt, vēlāk, klausoties bijušo pinebergiešu stāstus, vienmēr bijis žēl; taču toreiz, ar viltotiem dokumentiem dzīvojot, bija bail. DP bēgļa apliecība — indeksa kartiņa, bija maksājusi 200 marku un viņš jau nebija bijis vienīgais tāds. Bet asinsgrupas tetovējums katrā angļu kontrolē būtu viņu nodevis. Un kā toreiz bija aiz dzelonstieplēm, viņš bija dzirdējis pietiekami. Angļi sit. Vienu vecīti noķēruši Hamburgā, iebāzuši vannā. Saņēmuši aiz cekula un tikmēr bāzuši galvu zem ūdens, līdz tas zaudējis samāņu. Tad gan nobijušies un pūlējušies atdzīvināt! Un franči dzēš cigaretes pie miesas, sardze naktīs šaudās gūstekņu barā. Un beļģi, Neugammas beļģi? Nē. Igors bija nolēmis dzīvs tādiem rokās nedoties.

Ieraugot ik angļu kaņavīru, sirds bija sažņaugusies bailēs. Gājis karā pret krieviem, bijies no angļiem! Tu nejūties vainīgs, bet tev ir bailes. Vai brīnums, ka piedzēries dziedī: *Liebe Maegdelein, wir seh'n uns bald wieder, ja so wie so, Nur gegen England, Russland, USA, dann ist alles vorbei!* Tu pat vēlētos, lai tavām bailēm būtu morālisks pamatojums. Un krievi. Toreiz Libekā?

1945. gada decembris. Uzzinājis, ka latviešu bēgļu organizācijas kantorī iespējams atdabūt, dienestā aizejot atņemtās, Latvijas pases, Igors atbraucis uz Libeku. Viss izdodas labi. Laimīgs, ar pasi kabatā, kuŗu gan mazliet bojā vācu zīmogs, viņš dodas uz bēgļu nometni Mēzenes kazarmās meklēt paziņas.

Kazarmas sastāv no varenēm, sarkanu ķieģeļu blokiem, kuŗos bēgļu tik daudz, ka brīžiem jūties kā Latvijā. Netālu no biroja mājas viņš taujādams uzrunā kādu pusmūža tautieti. Pēkšņi piebrauc vieglais auto, no tā izkāpj divi krievu virsnieki savās neglītajās formās, platajiem uzpleciem un ieiet ēkā. Zibenīga sajūta: *ķert tuvāko koku, sist nost vai arī bēgt!*

Tepat ir krievu zona — tikai dažus kilometrus uz austrumiem.

Viņš bija mācījies angļu valodu, zīmējis — gleznošanai nevarēdams sagādāt krāsas, kaut naudas nebija trūcis. Bet bezdarbība bija kļuvusi neciešama, un doma par Zviedriju pārvērtusies apsēstībā. Protams, ja toreiz būtu zinājis, ka trīs gadus Stokholmā dabūs aust rožainu korsešu atlasu un ka pienāks iespēja izceļot uz Ameriku vai Austrāliju, viņš būtu gaidījis. Bet kas to varēja paredzēt?

Vācija bija gandrīz vai hermētiski noslēgta, samīdīta, okupēta zeme, bez jebkāda kontakta ar ārpusauli. Zviedrija, Amerika, pat Dienvidamerika, bija teiksmainas brīvības zemes — Vācijā atlika tikai nosmakt.

Aužot atlasu, vienmēr trūka diegi. Dīvaini, cik ātri viņš bija iemācījies tos sasiet! Toreiz mājā bija pārstiepis labu baķi — metrus divdesmit spīdīgā auduma, domādams, ka to varētu kaut kam izlietot. Kā kaŗa laikos pieradis, kad viss noderēja. Turējis zem gultas, tad bēniņos, kur arī, pārceldamies uz Vecpilsētu, atstājis. Varbūt tas vēl tur ir. Tagad sieviešu apakšveļa ir vai nu balta, vai melna, lašu krāsa gandrīz vai izzudusi. Melnu veļu toreiz lietāt nozīmēja sievietei būt grēcīga.

Kā šodien, viņš atceras nakti, kad vācu zvejnieks viņus no Lībekas liča veda uz Skamēru. Zvejnieks bija vecs un resns, lietus mēteli, ar naģeni galvā. Pelnija uz citu nelaimēm. Ko gan tāds domāja?

Horsts Nilsens pazīst Kategatu kā savu kabatu. Te audzis, jau agrī devies jūrā tēvam līdz, un tā visu mūžu, atskaitot pāris gadus uz lielajiem kuģiem un Pirmo pasaules kaŗu ķeizariskajā kaŗa flotē. Nu

laiki grūti, vecākais dēls guļ okeanā, otrs gūstā Dienvidslāvijā — diez', kā nabaģam iet. Bet labi ka dzīvs. Taču Nilsens nesēro, zvejnieku mūži ir dažāda gaŗuma, cik nav palikuši jūrā un cik nepaliks.

Par samaksu viņš ved ļaudis uz Zviedriju. Piebrauc pie zviedru krasta un ar mazo laiviņu izceļ malā. Naudas vērtība ir apšaubāma, bet, kad pārņāks dēls, derētu lielāka laiva: lai kādi laiki, zivis ļaudīm vienmēr vajadzēs. Un tās zvejos tie, kas pazīst vietas, sēkļus, zina minu laukus un vrakus. Šonakt astoņi ārzemnieki. Nakts tumša, jūra mierīga. $8 \times 4 =$ trīs tūkstoši divsimt marku.

Domājot atdzīvojās senās bailes. Bailes no lielās, nepierastās jūras, bailes no angļiem, bailes no nepazīstamajiem zviedriem. Viņš toreiz bija gulējis iespiests laivas malā iebūvēta loma tvertnē, juties kā peldošā zārkā, nevarīgs ko darīt sava likteņa labā. Vēl tagad viņš atcerējās zivju smaku.

Igors piecēlās, piegāja pie loga. Atkal svīda rīts, krēslā kāpostu rinda dārzā izskatījās zaļganpelēka un mistiska. Ieroču SS, viņš domāja. Angļu sarakstos: *Hat sich von seiner Unterkunft unerlaubt entfernt*. Kur šie saraksti tagad? Viņš jūta, kā sirds pukst. Zviedrijā tu biji drošībā, tu biji jau gandrīz aizmirsis, te viss atdzīvojas, tu šķērso savu mūžu.

Gerda krāca. Nekad agrāk viņš nebija dzirdējis sievu krācam. Kādēļ tieši tagad? Kādēļ? Neestētiski.

Nieki! Viņš atgriezās gultā. Bet domas turpina klist, kaut gurst un to neparastais skaidrums, kuŗš brīžiem pat devis laimes sajūtu, duļķojas.

Tā, pusnomodā, viņš sagaida brīdi, kad Gerda mostas. Un sasprindzinājums uzreiz izzūd, snaudiens nāk virsū, nu viņš varētu beidzot gulēt. Gulēt.

Kaut neizgulējies, Igors jūtas labāk. Kā no grūtas cīņas atpūtā esot. Snaudis Gerdai pošoties un brokastīs sajutis sviestmaizes garšu. Gluži labprāt devies Gerdai līdz uz pludmali.

iešu malā," viņš saka sievai, kuņai balta peldcepurā, un sāk brist.

Kurpēs izlutinātajām kāju pēdām rievainais jūras dibens ir ciets. Mazs puišelis, nosmulētu seju, stāv līdz ceļgaliem ūdenī un vēkš. Vakar pelēkās smiltis saulē ir baltas. Kur mūsu krēsls? Septiņdesmit astotais? Skats meklē starp smilšu vaļņiem un krēsliem līdz ierauga resno vācieti ar saules brillēm, un Igors atkal sāk iet. Uzķāpj tukšai, daļēji smiltis iegrimušai, cigarešu paciņai. Riebīgi.

Gerdas pūļu rezultāts jau sāk zust — mitrās smiltis paguvušais izkalst un salabotais valnis, sīkām smilšu strāvmētēm, sācis brukt. Viņš apsēžas krēslā un, vēl vairāk acis miedzot, skatās uz jūru, meklēdams Gerdu. Tur viņa ir! Arī jau brien malā.

Norasojusi izklāj baltu frotē palagu, atguļas. Karsē. Igors kluss, bet nav tik saspriegts kā vakar. Būtu jaunāks vīrs, tagad būtu kas jādara: jāmētā bumba, jābrauc zvejniekiem līdz jūrā zušus ķert. Saule karsē. Jāuzmanās! Sārtums pārvēršas brūnumā, bet ja nu āda sāk lobīties?

Viņa uzceļas sēdus, sameklē pītajā kurvītī *Delialu* un sāk ziesties: tur sarkanīgi oranžo plastu pudelīti izstieptajā kreisajā rokā, ar labo ziež seju, krūtis, plecus, vēderu, kājas un muguru, līdz spīd kā nolakota viduslaiku figūra baznīcā. Atkal atlaižas. Dzird lidmašīnu, paskatās piemiegtām acīm un redz sarkano reklāmas vilcēju. Tā pati kas vakar parkā. Varbūt redz arī mami. Azūrzilais jau atdalās.

Cik ātri saulē zūd ūdens veldze — tikko sali, gandrīz drebinājies, un nu svīsti, domā Igors. Izsvīst alkohols.

Vēl vakarīt viņi bija bijuši kopā ar Andri. Un vakardiena ir tālu, tālu pagātnē. Brīnums, cik ātri zūd laiks. Arī karš un vācieši pagaisuši. Brižiem viņš tos bija nīdis, brižiem milējis, vairāk nīdis. Tagad sajuta nekad nejustu atvieglinājumu. Vācieši, gluži vienkārši, bija kā visas citas tautas — poļi, angļi, holandieši. Kas Igoram, latvietim, gar viņiem daļas?

Bet kā saskare ar viņiem bija sākusies? Taču baigajā gadā, 1941. gada pavasarī.

1. maija gājiens. Visiem jāiet: darba vietām, skolām, biedrībām, pat māju kvartāliem. Un tādēļ iet arī ar Ļeņina ordeni apbalvotā sporta biedrība *Spartaks*, kuŗas krāsas ir sarkans-balts-sarkans. Skatītāju ielās nav kā senāk valsts svētkos vai citu lielu notikumu brīžos, jo visiem jāsoļo.

Kolonnu daudz, pār Daugavu tikai trīs tilti, tādēļ viss velkas gausi: ceļi nosprostoti un visur sastrēgumi. *Spartaks* stāv Kr. Valdemāra ielā starp 2. un 3. ģimnaziju. Netālu, uz Kalpaka bulvāŗa stūŗa, deŗūrē milicis. Augstlēcējs Ozoliņš, gaŗš, priecigs puisis, ietaurējas gluŗi kā auto. Milicis aplec apkārt, nikni skatās uz visām pusēm: satiksme taŗu aizliegta! Pēc brīŗa Ozoliņš joku atkārto ar to paŗu efektu. Visiem gribas smaidīt, kaut viņi zina, ka jāgaida vēl stunda pusotra vai vairāk.

Spīd saule, bet ir vējains, 2. ģimnazijā laika kavēklim sarīkots dancis. Igors ar citiem ieiet, meiteņu simtu starpā ierauga pāris pazīstamas. Arī Vizmu, kuŗu, sirdi trīcēdams, uzlūdz, un viņi deŗo. Vizmai patīk deŗot, bet deguntelis gaisā, jo pasaulē nav svarīgāka cilvēka par viņu. Un gluŗi pamatoti.

Stunda paiet ātri, atkal jāstāŗjas. *Spartaks* sakārtoŗas un, kad pienāk brīdis, iet. Priekšā karodznieki ar slīpi svītrotajiem biedrības karogiem, kas plivnoties vējā, tiešām izskatās glīti un pat pareizi, tad vieglatlēti, basketbolisti, futbolisti, volejbolisti, vingrotāŗi, mednieki un maksšķernieki. Pretī Nacionālajam teātrim kolonnā noskatās daŗas vecenītes.

Pirms *Spartaka* ejoŗa ŷidu fizkultūrieŗu kolonna dzied *Fizkultura, ura, ura*. Ir dzestrs un saule, viegli salst un, ejot pāri Pontona tiltam, viņi brīŗiem noskurina zosādiņas. Uzvaras laukumā tribīne, resni sagēŗbuŗies, tumŗi stāvi pieņem gāŗienu, blakus sakārŗi skaŗruņi, no kuŗiem skan balsu auroŗana, laikam ovāciju vietā, jo skatītāŗu jau nav.

Māŗup gāŗiens priecīgāks. Viņi iet gar Operu, ŷidi priekŗā iztapīgi dzied *Moskva moja* un tad jāiet gar Pieminekli. Viņi dzied. Kuŗš uzsāk dziesmu? Kuŗŗ izvēlas? Bet viņi visi dzied un dziesma skan. *Latviet's esmu, latviet's būŗu, latviet's mūŗam palikŗul*

Dziedot barā neviens taču nav atbildīgs un visiem spartakiešiem kļūst silti, silti 1941. gada 1. maija dzestrajā gaisā.

Bet toreiz bija bijis tikai tramīgs satraukums, cilvēki gan bija pazuduši, pat pavisam tuvi, Kalniņu apakš-
īrnieks, bet individuālu baļu vēl nebija bijis.

JKS laukumā Tbilisi *Dinamo* spēlē futbolu pret rīd-
ziniekiem. Gruzīņi neredzēti gaŗās biksītēs, gan-
drīz līdz ceļgaliem, melnīgsnējiem ģīmjiem, skrien,
sitas un pūlas. Latviešu spēlētāji, tehniski daudz
pārāki, ir pārsteigti par pretinieku šausmīgo cīņas
nopietnību un fanātismu, it kā no katras piespēles
atkarātos visa dzīve. Vai kāds no gruzīņiem visā
spēles laikā pasmaida?

Publika auro, publika rēc, pēc spēles, sašutumā
par zaudējumu, salauz dēļu sētu, veldamās uz ielas.
Satrakoto kaislību ierosināts, kāds palaiž muti, pie-
sienas milicis. Acumirkli lokā ap viņu ir simti un
tūkstoši, pūlis spiežas, sakaitināts, gatavs uz visu.
Un milicis, nule vēl iedomīgs uz savu varu, bailēs
saplok un ir laimīgs, izglābdamies no linču tiesas.

Mazliet, protams, jūta taigas vēsumu.

Krievi, savās brūni noplukušajās bezformīgajās
uniformās, soļo bez atstarpēm, it kā viens otram
mēģinātu piespiesties klāt, un viņu kolonnas gaita
iznāk gāzelīga kā pilēm. Viņi dzied *Eh vintovka!*
un *Tovarišč Stāļin, i pervij maršal ņer ņer ņer ņer.*

Pretī gāzes iestādei, zemo Jēkaba kazarmu priekšā
ir zālājs: tur uzstādīti salmu kūļi, un krievi vingrinās
durkļu cīņā. Skrien pa vienam, iegrūž štiku, izrauj
un atkal skrien tālāk.

Pirms parādēm viņi trenējas Daugavmalā — soļo
kolonna pēc kolonnas, griežas un atkal soļo savā
bezatstarpju ierindā. Daudz mongoļu. Sejas neiz-
teiksmīgas, bailēs no priekšniecības, no neierastās,
svešās Rīgas.

Ap Veco Ģertrūdes baznīcu skrien no rīta jau sešos,

koka tupelēm klauzdot uz bruģa — siki, samocīti un nožēlojami.

Kad soļo kāda latviešu vienība, tad iesāpas, iedzeļ, un tu ceri. Tu sev iegalvo, ka mūsējie krievus varētu izsist uzreiz.

Visi kaut ko gaidīja — pavasari, vasaru — līdz ar pirmo lapu plauku nāks Zemgalē brīvības pavasars! Visi gaidīja, līdz sagaidīja.

1941. gada 13. jūnija vakars. Dārznieka mājēlē divi zēni vēlajos padsmītos dzeļ degvīnu, smēķē un pļāpā. Viņu divdesmitgadīgais šefs aizbraucis pie sievas, kuŗas vecākiem tuvumā mājas.

Vecākais no puīšiem, kuŗam pieredze meitu jautājumos, stāsta, kā iepriekšējo vasaru, mīlestības dzīts, pavadījis zviedru atbalstītā bērnu vasaras kolonijā Latgalē. Un viņi pārsprīēz kādā veidā baptisti atšķīŗas no pārējiem cilvēkiem.

Dārznieka mājiņa celta vecos laikos, pamatīga, maza un zema. Brīžiem viņi tukšo glāzes, juzdamies pieauguši, un jaunākais jautā, kā iespējams apvienot kristīgas sektes uztveri ar neapšaubāmi miesīgu un grēcīgu mīlestību. Vecāko viņš apbrīno, jo novērojis tā veiksmi viņnedēļ, kad darba talkā bij kopējas no 2. pilsētas slimnīcas un viņi abi vakarā līda šķūnī ciemoties. Un cik lieliski viņš māk tērzēt ar kućieŗa meitu! Stāv pie lodziņa ārpusē, uz palodzes ziedošas pelargonijas, iesprauž roku sānos un pļāpā, cik ilgi grib!

Tepat ārā ir siltumnīca ar tomātiem, dēstiem un pat vīnogām, kuŗu ķekari šad un tad jāretīna. Kad lielā šefa — profesora, meita nāk ko pirkt, viņi jokodamies saka: „Kā baronese vēlas!” Jo, kaut saimniecība jau sen valsts īpašums, nodarbību un amatu sadale gluži kā muižas laikos.

Svīst jau rīts, kad viņus, pļāpājot par meitām, pēkšņi pārsteidz dārznieks. Ienāk satraukts istabā, puīši iztrūkstas pieķerti grēkā, bet ātri aptver, ka viņu dzīres ir tīrais sīkums. Šefs uztraukts, sašprīegts. Viņi seko ārā. Rīta krēslā redz pajūgu ar

mantu kalnu, uz kuŗa sēd dārznieka sieva ar mazu bērnu klēpī.

Naktī iebrukusi bruņoti vīri, laikam čekisti, līdz bijis arī viens latvietis privātā, paņēmuši sievas vecākus, sievu atstādami, jo tai cits uzvārds. Dārznieks iejūdzis zirgu, salicis šo to ratos, uzsēdinājis sievu ar bērnu un braucis šurp.

Neviens no viņiem nejautā kāpēc. Tikai sirdis ir sažņaugušās un viņi ir bezgala nopietni.

Par tēvu viņš bija uzzinājis tikai vēlāk. Zvanījis nesekmīgi uz mājām, zvanījis uz tirgu tēvam, kāds bija atbildējis, ka „Kalniņš izbraucis.” Kur? Satraukts, izkopts šķindieņu padzirdējis, tāpat kā visi citi, Igors bija sasprindzinājies lēcienam un gadījis.

Kaŗš. Pazūd muižas — valsts izmēģinājumu saimniecības personāla komsardze. Pa Bauskas šoseju atkāpjoties plūst sarkanarmija. Pavēle novākt visas radioantennas. Dārzniekmājiņā gudri ļaudis — viņi izvelk antenu istabā un klausās Kaŗalauču raidītāju latviešu valodā, kuŗš stāsta nenopostīt rūpniecību, sargāt un saglabāt visu.

Uz dienvidrietumiem no muižas ir dziļa grava un visi bīstas, ka krievi tur varētu mēģināt turēties, jo tad muiža nonāktu kaujas joslā.

Krievi atkāpjas. Dienu no dienas, gaŗā brūnganā kolonnā. Rīgas radio stāsta, kā Staļina gaisa ērgļi triec zemē fašistiskos maītu putņus, tikai, ja gaisā vācieši, tad nevienu sarkano varoni neredz — tie parādās tad, kad vācieši jau prom. Radio lasa gaŗus vārdu sarakstus, kas nošauti kā diversanti — uzvārdu vairums latvisks.

Paŗalmā iejāj krievu jātņieku nodaļa, bruņojusies zobeniem, formas cepures bez naga: prasa dzert! Kad viņiem dod, tad pavēl devējam dzert pa priekšu. Naktī draugi pieceļ Igoru — vācieši bumbo Spilvi. Apmulsis un samiegojies, brīdi blenzis uguņošanā, viņš atmet ar roku un iet atkal gulēt. Kāda tam jēga? Ritu atkal diena.

Tā ceturto rītu viņi vēro bēgļu straumi uz šosejas,

apmulst: tecējums it kā nebūtu mainījies, tikai brūnganā krāsa pārvērtusies zaļganpelēkā. Drīz arī muižā ieskrien pieci vācieši ar vieglo ložmetēju: kur krievi? Un viens, maza auguma, nicinoši izrāda kādi viņu pretinieki — ķēmojot paceļ rokas.

Pēc krieviem patīkami redzēt glīti ģērbtos puīšus, kuŗi katrā izdevīgā brīdī mazgājas un skujas.

Krievi padzīti. Pa kreisi no muižas dzīvojamās ēkas pulcējas ļaudis. Karoga kārti uzvelk Latvijas karogu, visi dzied, asarām miglojot skatus, *Dievs, svētī Latviju!*

Ieradies arī saimniecības vadītājs profesors. Izslējis sirmo bārdu, tur īsu uzrunu, paskaidrodams, ka no šī brīža viņš vairs neesot *biedrs profesors*, bet gan profesora *kungs*, tā akcentēdams muižas sabiedriskās iekārtas nemanību. Un visi mazliet noplok. Vecais kučieris brāļojas ar vāciešiem, atcerējies savu jaunības laiku vācu mēli. Pāris citi vācieši cīnās aplokā ar govi, kuŗu noķēruši ar paštaisītu laso. Satraucies, vācu virsnieku pavadībā, sirmo bārdu izslējis, ierodas profesors govi glābt.

Apvidū klaīņo krievu mobilizētie un tad vaļā palastie zirgi. No meža nāk meža brāļi — pusprivātos, pusmilitāros tērpos. Igors ar draugiem klist gar šoseju, pievākdami krievu pamestos ieročus. Salasa duci šauteņu un patronkastes, ievēl un noglabā rudzu laukā. Aiziet Daugavas pusē, runājas ar vācu ložmetējniekiem un, aizņēmušies binokli vērc Rīgu, no kuŗas centra pāri ceļas milzu dūmu mākonis. Pēterbaznīca deg, liesmas smuidrajā smailē.

Taču prieks ir liels. Otrā dienā viņi atrod krievu pamestu lielgabalu, sāk to vilkt uz rudzu lauka pusi. Vācu kaŗavīri, turpat blakus priedulājā brokastodami, sāk nikni kliegt, un viņi lielgabalu pamet. Ko ar tādu iesāktu? Aizslēgs aizmests, tik vien ir kā stobrs un riteņi. Bet smaġs gan, kā vells.

„Neiesim atkal nopeldēties?”

Igors mirkšķinādams vēra acis. Spilgtā gaisma žilbināja, bālo debesu pamalē, virs piekrastes krūmu zaļās strēmeles, bija radušies mazi, balti mākonīši.

Redzot Igora nelaimīgi saviebtu seju, Gerda priecīgi turpināja: „Paliec. Es labprāt peldos vienai!” Lai jau pūšas, noguris. Rīt būs žirgtāks. Veikli viņa pārkāpa smilšu valnīti un aizgāja uz jūru. Sārta un iedegusi.

Igors ar skatu sekoja, tad vēroja peldviesus, kā pirmo reiz redzēdams. Paskatījās uz pludmales otru galu, kur jūrā iestiepās balti krāsots, gašs un trausls steķis, izgriezts karodziņiem; sauszemes galā apaļš paviljons, kur kaut ko pārdeva, un jūrā pie tā šupojās pāris laivas. Karodziņi bija spilgtās krāsās — dzeltenī, zili un jēli sarkani.

Gadiem simpatizēdams sociāldemokrātiem, tieši šīs krāsas dēļ, viņš nebija spējis tiem tuvoties, nevarējis tos uzlūkot bez aizdomām. Tikai šīs baigā gada krāsas dēļ! Pats sev stāstījis, ka visas krāsas labas, ka svarīgas tikai to sakarības un attiecības, tomēr bijis saistīts ar simbolu! Karoģiem baigajā gadā, pionieŗu kaklautiem. Transparentiem un Staļina ģipsa bistēm.

Visa skola sadzīta aulā, kur vēl pirms gada, katru rītu norisinājās lūgšana, kur viens gadagājums pēc otra dziedājis *Cēli kā dzimtenes dievnami un Nāc līdzī nāc, kad ēnas metas gaŗas.*

500 skolnieku blīvējas, jaunākās klases priekšā. Uzstādīts skolas filmu projektors un ekrāns. Un visam pāri greznie, ar īstu zeltu apzeltītie griesti. Filma. Staļins baltā, aizpogātā svārkā runā. Krieviski. Vienmuļi. Šad un tad iedzeŗ no glāzes. Pusotru stundu. Cik no skolniekiem prot krieviski? Desmit? Divdesmit? Bet visi 500 skatās un dzird nepatīkamās, mikstiem līdzskaņiem piemētātās skaņas. Ja sačukstas piezīmēm, tad uzmanīgi. Ir komsorgs, ir Pētersone, ir skolas desmit jaunceptie komjauņieši — *pavļiki morozovi*, vairāk vēro skolniekus, nekā filmu. Un mazajās klasītēs jau ir pionieŗi. Kas lai visus šos mazos jūdāsus pazīst?

Vēlāk, atgrieŗoties klasē, Olis saka Igoram: „Uz beigām viņš kļuva dzīvāks. Glāzē laikam bija tas Kaukaza vins.”

Riebigi! Viņš pieceļas. Uzmet skatu Gerdas lietām — kas nu zags, un dodas uz jūru. Atkal satraukts, atkal jauns. Tur jau viņa ir! Baltā peldcepurē, ūdens līdz krūtīm, stāv un skatās apkārt. Tālumā liels, balts kuģis. Brauc uz Skandināviju, vai Kategatu, lai dotos vēl tālāk?

Igors iebrien ūdenī. Saulē atmirdz limeņa sīko vilnišu rievās. Gliemežvāciņi! Viņš pieliecas un vienu pacel. Stūri apdrupusi *Shell* zīme. Gar muguru gažām aizskrien bērni, apšļakstīdami viņa gurnus un bikšes. Lai. Viņš dzili ieelpo, ūdenī stāvot gaiss šķiet svaigāks un ausīs ieskanas kopkoris. Kas to dzirdējis, tam vienmēr pietiks spēka, viņš domā.

Un, kad Gerda, smaidīdama, ar kreiso roku noņemot peldcepurī, nāk ārā no jūras, viņš prasa: „Nu, Afrodīt? Vai jauki?”

Sieva mazliet apjūk: es — skaistuma dieviete, un atbild: „Jā, brīnišķīgi. Es jūtos kā no jauna piedzimusi.”

Tad: „Bet man kaut kā gribas. Dzert vai saldējumu. Kaut ko.”

„Labi. Bet es ar' apmērcēšos.” Un viņš skrien jūrā, līdz klūp un, šļakatām nošķīstot, metas peldēt. Pakraulo. Rīgas puikas kraulo, friči uz krūtīm. Ar mēli nolaiza lūpu — sāļums, labais jūras sāļums!

Saldējumu viņi ēd italiešu kafejnīcā Timmendorfas centrā — uz pludmalī varēs iet atkal pēcpusdienā. Abiem sūrst: neieradušai ādai augusta saule par stipru.

„Es ņemšu riekstu!” priedīgi paziņo Igors, kamēr Gerda gudro, jo tik daudz šķirņu no kuņģam izvēlēties.

Katrā veikaliņā citāds saldējums, katrā citāds pārdevējs, un bērni ātri ziņa, kuņa tante skopa, kuņš onkulītis devīgs. Vienā vietā pārdod skābu un negaršīgu sasaldētu dzērveņu sulu, kuņu pat taupīgākais puika grib sviest zemē, citur, piemēram pelēkajā betona kioskā pretī Pastam, ir krieiviete, baltā svārkā un rožainiem vaigiem Viņa ķer saldējuma tvertnē, izgrābto, pēc vaniļas smaržojošo bumbiņu ieliek starp diviem vafeļu ripulišiem, un tu vari vai mēli norīt.

Kad pavasarī var dabūt saldējumu, tad vasara — gašais laiks, Rīgas bērniem klāt. Tā katru gadu, līdz Kaļķu ielā pēkšņi atveļ sevišķu saldējuma

konditoreju *Italiju*. Saldējumu tajā var dabūt gan alumīnija trauciņos, gan gliemežvāku formā izveidotās vafelēs, un pats saldējums ir irdens un brīnumains, visvisādās šķirnēs un krāsās — rozā, dzeltens, brūngans, zaļgans un raibs!

Ir jau dārgs, bet tik jaukā vietā ēst saldējumu var pierunāt arī lielos.

„Tiešām ļoti garšīgs,” saka Gerda.

„Rīgā varēja tādu dabūt.” Nākot no pulksteņa pa labi. Kino AT kreisajā pusē. *Sniegbaltīte un septiņi rūķiši*. Lombards labajā. Jauki toreiz Rīgā.

Pavasaris, štopfkūku un marožiņa laiks. 4. klases puikas, uz nullīti nodzītiem matiem, īsi un gaī, tievi un resni, satraukti. Kādēļ? Pēc stundām ies spļaut no viadukta! Kas par viaduktu, kā spļaut? Gudrie zina. Un visi ies, kuŗš vien varēs, vai uzdrošināsies noziedēt mammai nezīnot.

Puskļase iet pa Krišjāņa Barona ielu, nogriežas pie Nokavējoties tramvaja pakalģals pazūd viaduktā zem dzelzceļa uzbēruma, pa kuŗu tramvaji aizdzerkst Maskavas forštates virzienā.

Puikas grūstās pie margām, cenzdamies izcīnīt labākās vietas spļaušanai. Tramvaji nāk ar laika atstarpēm un pati trāpīšana nav nemaz tik vienkārša. Spļāviens krīt lēni, tādēļ jāizspļauj laikus — īsi pirms pirmā vagona ir zem spļāvēja galvas. Nokavējoties tramvaja pakalģals pazūd viaduktā un spļāviens nokrīt starp sliedēm. Ja spļauj uz pretējā virzienā braucošajiem tramvajiem, tad iepriekš jāskatās viadukta tiltiņa otrā pusē un ātri jāskrien atpakaļ, jo uz pilsētas pusi spļaušana daudz patīkamāka. Arī siekalas jātaupa, jo mute tik ātri kļūst sausa.

Cik nožēlojama ir parastā spļaušana liftu vai lokveidīgo kāpņu telpās!

„Ko tu klusē?” Viņam ir atkal tas pats stingais ska-tiens kā vakar.

„Ko lai es runāju?” Atbilde prasā piepūli. Viņa taču tāpat nekā nesaprot! Konditorejas galdiņi ir no mar-

mora, bez viņiem lokālā vēl vācu ģimene: sīks tēvs ar acenēm, resna mamma, skaļi bārdamās, mēģina iemācīt saviem bērniem pieklājīgi uzvesties. Aiz letes pusmūža itālietis ar meitu.

Tā kā auns! Gerdai prātā nāk svešinieks vilcienā. Tā skats — mīlīgs un nekaunīgs reizē. „Ja tu negribi iet uz pludmali, mēs varētu iet staigāt?” Es esmu par daudz iedegusi.

„Nu labi,” viņš saka, kaut vēlētos gulēt. Atkal uz mācās nogurums, smags un grūts, spiezdams pie zemes. Gerdai balta blūzīte. Blonda vāciete baltā blūzītē.

Puikas iet pa Elizabetes ielu — Brodveju, kuŗai vienā galā *Forums*, bet otrā Tērbatas iela. Rokas kabatās sažņaugušas pildspalvas. Un, lūk, jau nāk fricēni! Isās, melna samta bikšēlēs, baltos kreklos, baltās zeķes līdz ceļiem. Pārāk glīti, lai patiktu. Rokas, noskrūvējušas pildspalvu uzmaņiņas, noslīd gar sāniem; kā baltās zeķes blakus, tā mazs ikšķa spiediēns un — izšļircinās zilā tintē! Uz baltajām zeķēm.

Kuŗā gadā tas bija?

„Varbūt tu gribi atpūsties? Pagulēt pāris stundas?” Nebūtu nepatīkami mazliet atlaisties, vakars tad ieilgtu. *Pludmales pērlē* šovakar *Jūras vakars*, tā bija rakstīts uz plakāta. Augšdaļā zili, stilizēti viņi un nosaukums *Pludmales pērlē*, apakšā rakstīts ar roku. Šodien taču ir pirmdienā?

Viņa mani saprot. Nezinādama saprot! Gerdas seja ir nopietna. Igors izstiepj roku pāri galdam, starp sidrabainajiem, izēstajiem saldējuma biķerīšiem, uzliek savējo viņas rokai un saka: „Tu esi mīļa meitene.”

Ir ceturksnis pāri deviņiem, un viņi sēž *Pludmales pērlē*, kuŗa sastāv no priekštelpas — bāra, un lielas zāles ar dejas grīdu un podiju orķestrim un varjetē māksliniekiem. Orķestris spēlē, pusducis pārū dejo, un, kaut tikai laba puse balto galdiņu aizņemta, viesi ir tik skaļi, kustīgi un priecīgi, ka telpa šķiet pilna.

Gerda ir gaišzila kleitiņa un atkal gludi izsukāti mati; rokā turēdama reinvīna glāzi, viņa vēro telpu. „Kas te ziemā?” viņa jautā.

„Nekas. Liela atslēga priekšā.”

„Tu domā?”

Protams. Vai tu neredzi apdrupušo, aizpērno krāsu?

Mūziķi ir paresni, sārtām, alkoholizētām sejām. Dejojošie maršē fokstrota takti. Sīkpilsoni, sabraukuši no Bochumas, Hamburgas, Ilcenes un Bredštetes. Mājās atstājuši savus skārņus, tabakas kioskus, mechaniskās darbnīcas un galdus kantojos.

Gerda noglauda karstošo plecu: visur smiltis! Sukā matus cik gribi, rīvējies dvieļiem, vienmēr mazliet paliks. Arī drēbes savalkājas, vajadzētu vairāk, ko mainīt. Rīt jāparunā ar saimnieci, kā labāk izmazgāt.

„Dejosim?” viņš jautā. Gerda atstāj somiņu uz galdiņa un viņi dejo. Galva viņai viegli reibst — jauks tāds vīniņš. Gribētos reiz braukt pa Reinu. Šī ir dzīve, atpūta, pārmaiņa! Lielais plekstes filejs vai kusa uz mēles. Bet Ingabrita un citas darba biedrenes nesaprastu, tām vulgārie *Sausie Mārtiņi* un *Asinainās Mērijas* patik labāk.

Blakus pāra kungam galvā dienvidamerikāniska salmenīca, viņš skaļi joko, pats sajūsminājies par sevi. Gerdas piere ir Igora zoda augstumā. Cik maz viņi kopā dejujuši! Patīkami. Blakus pāris uzgrūžas un neatvainojas. Prastība.

Rīt varētu noīrēt sarkano jūras velosipedu. Braukt un skatīties no augšas, kā citi peld. Būtu tik Igors priecīgāks.

Deja beidzas, viņi atgriežas pie sava galdiņa, uz podija atkal parādās konferansjē — vīrelis apaļvaigainu sejiņu, netīri baltā smokingā, sarkanu papes fesku galvā. „Cienījamā publika,” viņš kliedz, rokas iepletis. „Cienījamā publika! Piekdien mums, tieši tepat, būs *Neptūna svētki!* Jūs taču zināt veco jūras kungu ar žuburaino duļamo? Un visi, visi — arī jūs, kas jau esat kristīti, tiks...” viņš kāpina savu balsi krešcendo: „Tiksiet kristīti!” Balss noplok, izsaucējam mēģinot runāt skaistā, sonora tonī: „Būs nāras, jūras meitenes, skaistākās mūsu platuma un gaŗuma grados. Tātad: ja kādu kundzi trā-

pījis saulesdūriens, kungs var ierasties viens pats." Un atkal viņš kliež: „Tātad, šo piektdien, lielle sensacionālie Neptūna svētki!" Pēc īsas pauzes: „Un tagad — brīnišķīgā, nesalīdzināmā Liā Šrēder!!!"

Kā Ziemsvētku tirdziņā vai ūtrupē. Bet publika, sajūsmināta sekojusi, smaidījusi pareizajās vietās, aplausiem saņem pie mikrofona pienākušo blondo dziedātāju stilizētā matrožu tērpā ar īsām biksītēm un sidrabainām, augstu papēžu kurpēm. *Ich weiss es wird noch mal ein Wunder gescheh'n...* Trešās šķiras zāra.

Kāda tai tumšmatei gaišzaļa kleita! Man modelis izskatītos glītāk. Jāpaskatās veikalos, Zviedrijā tādu neesmu manījusi.

Vācieši slimi uz varjetē. Pāris taisa jokus, viens virs svaida vālītes un vienmēr dziedātāja, kuŗa uzvedas it kā tai būtu milzu šarms. Vai Heincu Mozeru neviens vairs neimitē?

1945. gada martā Lineburgas kūrmiņā ir rezerves lazarete. Zina: Hamburgas mākslinieki! Sanitāri kādreizējā, lielajā ēdamzālē grūž pie malas augstās divstāvu koka gultas, atbrīvodami vietu priekšnesumiem. Smagāk ievainotos sanes uz nestuvēm apkārt lokā. Un tad nāk mākslinieki.

Joki skan morbīdi, jo pašiem jokotājiem sāji ap dūšu. Neziņa un kuŗa beigu nojautas nokauj sajūtas un dziedātās dziesmiņas nemodina ne sentimentu, ne prieku. Velti arī greznie tēpi.

Lineburga, jā. Būtu interesanti tur aizbraukt.

Dienas rutīna lazarētē ir vienmēr tā pati. Kad virsārstis ar pavadoņiem rītos apstaigā gultu rindas, ievainotie viens pēc otra nostiepjās gultās taisni un spārīgi ziņo savu dienesta pakāpi, vārdu un ievainojuma paveidu. Retam ārsts ko jautā vai saka, kuŗu operēt, kuŗam mainīt kopšanas metodi, viņš laikam izdomā pie rakstāmgalda.

Vakaros bieži ir gaisa trauksmes, tad nodzēs ugunis un skaļrunis ziņo uzlidojuma virzienu un norisi. Bet neviens neuztraucas, jo visā kuŗa laikā

Lineburgā tikai vienreiz esot mestas bumbas, nositot šķēpeļu grāvjos paslēpušos.

Igors, gaidīdams, ka viņu operēs, lielāko tiesu snauž. Kad māsiņa maina pārsēju, viņš vēro krevels un strutas ar zināmu patiku. Reiz kāds, uzzinājis, ka viņš latvietis, apjautājas, no kurās divīzijas. Saņēmis atbildi, ka no piecpadsmitās, interesi zaudējis, aizgriežas.

Naktis divi smagi apsaldētie vaid, un rītos sanitārs savāc mīzalu pudeles. Pa lielajiem logiem var jaust kūrmājas parku un arī galvenā ieeja ir varena, gandrīz visas zāles platumā.

Todien Igors ir mundrāks — spēlē šachu ar blakus gulošo austrieti un priecājas par vieglajām uzvarām. Piešuj arī frencim ievainotā nozīmi. Gaisa trauksme. Dienas laikā. Bet kādēļ par to uztraukties?

Dārd lidmašīnu motori. Uzlidojums! Eksplozijas, birst logu stikli. Bēg sanitāri, māsiņas un kopējas. Ārā pa galveno izeju — parkā esot šķēpeļu grāvji! Bēg ievainotie, amputētie lec uz veselajām kājām, daži rāpo; tikai ārā! Igors paliek savā otra stāva gultā — ja trāpīs, tad trāpīs arī parkā. Ābām rokām viņš ieķerās gultas malu dēļos, lielās ieejas durvis ir vaļā līdz galam, ārā dzeltenas, dūmakainas liesmas, bet tālu, jo neož. Dārd lidmašīnu motori, eksplodē bumbas; attālinās, tuvojas no jauna. Kaktā pa kreisi no lielajām durvīm, ieklupis amputētais ar visiem krukākiem, kliedz Igoram, lai tas rūpējoties zemē — uzkritīšot jumts! Sienas rindā pāris smagi ievainotie mierīgi kā nesamaņā. Atkal tuvojas motori, atkal sirds žņaudzas, birst atlikušo logu stikli, nobrakšķ pa ēka. Un tad, beidzamajiem motoriem attālinoties, kļūst nedabīgi kluss.

Viss cauri. Atgriežas bēdzēji, sākas runas — preti degot sveču fabrika. Bet — zālei blakus, mazajā istabiņā, kur tikai četras divstāvu gultas, cauri jumtam iekritis un iesprūdis grīdā vanckars — neprāgusi bumba. Varbūt ar laika degli?

Un visu lazareti evakuē uz zemo un gaŗo peldu iestādi parkā. Igoru nes, viņš redz kokus un krūmus, tad salst ziemā atdzisušajā telpā, gaidīdams,

kamēr speciālisti bumbu padara nekaitīgu. Kad pievakarē viņš atkal laimīgi ir savā gultā, ierodas ievainotie no sagrautas kaimiņu lazaretēs, to vidū arī pāris latviešu. Saburzīti, nobirusi kalķiem. Visu laiku bijis starp vāciešiem, Igors ir laimīgs.

Dziedātāja dzied, konferansjē stāv blakus un smaida, Gerda pēti ēdienu karti.

„Tu vēl vēlies ēst?”

„Nē. Es skatos tikai cenas.”

Igoram šeit vairs nepatīk. Ne te, ne citur kur Vācijā. „Vai neiesim?” viņš jautā. „Te vairāk nekā jēdzīga nebūs.”

Ārā ir tumšs, viņi iet atpakaļ uz Timmendorfu, uz savu istabu. Ielas otrā pusē skaļi čalojoša siluetu grupa. Klaiņi savā asajā mēlē. Bet tur, aiz grupas... Klibo! Šo gaitu Igors pazīst! Viņš apstājas un blenž pāri ielai.

Skolotāja Pētersone ir komūniste, liela auguma sieviete, cietu, neizteiksmīgu seju, tumši pelēkiem matiem, pakausī sasietiem mezglā. Nekad viņa nesmaida, un skolniekiem ir sajūta, ka viņa nīst. Ko? Varbūt viņus, varbūt dzīvi, varbūt visus cilvēkus. Kādā brīvastundā viņa piesauc Igoru un saka, ka viņam sarīkojumā jāskaita Džambula *Pergamas kanāļa* racēju vēstule *Staļinam*. Puika ir redzējis gaŗo, gaŗlaicīgo dzejojumu. Bailēs un pasīvā spītībā viņš atbild, ka nevar. Grib teikt, bet nepagūst, ka dzejolis par gaŗu, ka nespēj iemācīties. Skolotājas skats urbjas viņā, viņš jūtas piespiests pie sienas, iedzīts stūrī, no kuŗa nav izejas.

Lai izdomājot līdz rītam. Kad Igors otrā dienā pieiet pie skolotājas, izdomājis kā diplomātiskāk aizbildināties, Pētersone atbild, ka skaitīšana vairs neesot vajadzīga un novēršas.

Bet Igors zina, ka arī Pētersone ir lasījusi viņa acīs sajūtas un naidu. Viņš ir katalogizēts.

Tas taču neiespējami! Kāpēc ne? Te viss iespējams!

Gerdas balss: „Kas tev ir? Ko tu skaties?”

„Ko es skatos?” Igors mostas. „Neko.”

Kas viņam ir?

„Visi komūnisti ir klibi.” viņš saka. Pētersone, kom-sorgs, politiskās mācības skolotājs. Klibi, tādēļ nīst veselos.

„Klibi?”

„Jā.”

Ir tumšs, dārzos smaržo augusta puķes.

Viņam jāsaka Gerda! Viss Vācijā rēgains, viss viņam seko. Pētersone! Zina, ka viņš pirms divdesmit četriem gadiem sasitis Staļina bildi un nu seko. Un resnais ar saules brillēm! Kāds viņš izskatījās pirms divdesmit četriem gadiem. Jauns un slaidis. Kaŗu izgājis bez vainas. Kādēļ? Pludmale, saule.

Īsfilma krāsās par Van Gogu. Spikers stāsta, ka-meras objektīvs tuvina detaļas, attālina atkal līdz kopskatam. Mainās gleznu attēli sakārtoti, lai pa-rādītu mākslinieka traģisko attīstību, arvien izmi-sīgākas pūles vēstīt. Proporcijas groteski deformē-jas un krāsas deg. Saule intensīvi deg.

Igors mulst, prāti jūk un viņš atstāj kino filmu līdz galam neredzējis.

Prom! Prom uz visātrāko. Mutē riebīga garša, reinvīna atraugas. Nejēdzīgi tik daudz tempt. Pētersone!

Viņš atskatījās, neko tumsā neredzēdams.

Virpulis rauj atmiņu atvarā, dedzina un saldē: dzīve, šodiena kļūst caurspīdīga un nereāla. Šodiena ir enkurs, iekēries vieglās jūrmalas smiltīs, pagātne — kuģis vētrā un Igors pats trīcoša enkura ķēde.

„Gerda,” viņš saka neskanīgā balsī. „Gerda, lūdzu nedusmo.” Viņam ir kauns.

„Jā?”

„Brauksim, lūdzu, mājā. Es nevaru izturēt! Es par daudz domāju. Viss man kaut ko atgādina... Lūdzu, lūdzul!”

III

*Sajoz jostu, piesit piesi,
drīz ar nāvi dancot iesi!*

A. Čaks

Nakti negulējuši uz kuģa, nesakarīgi un nesekmīgi Treleborgā meklējuši ceļu uz Skanēru, jo Igors brīdi iedomājies, ka viņam Zviedrijā jāatgriežas tieši pa tām pašām pēdām, pa kuģam pirmo reizi iebraucis, tā nokavēdami ātrvilcienu, beidzot sagaidījuši citu, nu sēž vilcienā un brauc uz Stokholmu.

Es nesasniedzu Skanēru, domā Igors. Nespēju izsekot pavedienam.

Beidzot kaut kāda kārtība, tā Gerda. Igora satraukums, pāniskā braukšana ar taksometru uz kuģi Trave-mindē, bija viņu apdullinājusi. Par sabojāto atvaļinājuma nedēļu viņa vēl nespēja bēdāties. Igors un latvietība ir kaut kas slikts. Varbūt viņš ko slēpj un viņu tiešām kāds vajā? Nedēļas žurnālos daudz kas tāds aprakstīts. Cilvēks dzīvo gluži kā visi pārējie, no rītiem iet darbā, vakaros skatās televizorā, bet pēkšņi atklājas, ka tas bijis kaut kas pavisam cits — mafijas loceklis, kara noziedznieks vai kas tamlīdzīgs. Cik daudz nav Vācijā tādu, kas pie Hitlera bijuši varas vīri, bet tagad spiesti slēpt savu pagātņi! Daži darījuši tikai savu pienākumu kara laikā, lai cik grūts tas būtu bijis... Bet Igors nevar būt nekāds noziedznieks, citādi viņa taču kaut ko būtu mamījusi, viņš tikai nepames savus tautiešus, tie viņam atgādina kaut ko briesmīgu. Ingabritai vajadzētu būt atpakaļ no atvaļinājuma; diez', vai viņa atsāk darbu šo, vai nākamo pirmdien? Man arī šoruden

vajadzētu jaunu mēteli, Ingabritai jauns, oktobrī pirka un grozīdamās izrādījās istabas vidū.

Igors ierauga melnu traipu uz labās rokas delnas. Dzird balsi: *Līdz Oslo būs baltas. Kādēļ Oslo? Viņi taču brauc uz Stokholmu? Viņš rāda roku Gerdai: „Paskaties...”*

„Ej, nomazgā.”

Kas tā par krāsu? Kur radusies? Viņš neatcerējās. Aplazījis kreisās rokas rādītāju, sāk berzt. „Neiet nost,” viņš saka.

„Pagaidi, man te somiņā kaut kur ir ziede traipu izņemšanai,” viņa meklējās starp spogulīti, pūderdozi, smaržām, atslēgām, šķērītēm un citiem sīkumiem. Izvilka tūbiņu. Igors nesaprazdams blenca.

„Nu! Mazā mājiņā,” pavēlēja Gerda.

„Bet kāpēc?” viņš jautāja sažņaugtā balsī, atkal vērdamies delnā.

„Būsi kaut kam pieskāries.”

„Bet kur?” Kaut atbilde būtu nevainīga! Kaut traips būtu tikai sagadišanās!

„Uz kuģa vai tepat vilcienā.” Ceļā daudz kas netirs — visādas mašīnas, eļļas, putekļi. „Bet ej nu, nomazgā. Ziede ir laba.”

Un tad viņš atrodas tualetē, atsēžas uz klozeta vāka, uzspiež delnai baltu tārpu un skatās kā caurspidīgā ziede kalstot kļūst balta kā sniegs. Enerģiski berž, it kā katra sekunde būtu svarīga. Kāpēc Oslo? Vai man jābrauc uz Oslo? Kādēļ?

Āda sūrstēja, traips kļuva bālāks, bet, ja ieskatījās, skaidri saredzams. *Netīrās rokas. Sartrs. Kādēļ Oslo? Vai tādēļ, ka Norvēģija Nato zeme? Kas viņu vajāja? Žīdi, krievi? Angļi, par izbēgšanu no gūsta?*

Bet nebija vaļas. Viņš dziļi ieelpoja; jāiet atpakaļ, Gerda gaida.

Vairākkārt redzēta filma: varonis vilcienā, nelieši blakus kupejā uzskrūvē pistolēm skaņu klusinātājus. Vilciens liecas kalnu nogāzes likumā, drīz jābrauc cauri tunelim, viens no neliešiem dodas neitrālīzēt konduktoru.

Atkal viņš sēdēja pretī sievai. Ārā mežs. Vilciens iet uz Stokholmu, tad turpina tālāk uz ziemeļiem, kur mežs kļūst arvien kalsnāks, līdz pāriet kroplos bērziņos. Somija. No Somijas var nokļūt Igaunijā, no Igaunijas Latvijā. No Latvijas uz Somiju brauc krieviski un latviski runājoši krievu spiegi. Bet vilcieni brauc arī pretējā virzienā. Arī ar tiem brauc ļaudis.

Kuŗš cilvēks labprātīgi brauktu uz padomiju? Zivs meklē dziļumu, cilvēks labumu. Varbūt sektanti, tirgotāji un tie, kas tic labā uzvarai pasaulē, kuŗiem vēl sāp tautas sāpes.

Es braucu uz ziemeļiem. Drīz krāsas kļūs maigākas, drīz redzēšu ezerus, fjellu platās muguras. Skats urbjas gaŗām slidošajās, sikajās priedītēs. Brīdi viņam šķiet, ka ir jau ziemeļi.

Gerdas balss: „Ko tu domā?”

„Es? Neko.” Nevar taču stāstīt par Somiju vai Oslo. Nesapratīs. Vilciens palēnināja gaitu — tuvojās stacijai. Ko tā nesīs? Kādēļ tieši Oslo?

Iekāpa jauni ceļotāji, gāja gaŗām pa gaiteni, ligodamies stiepa smagās somas. Pa logu viņš redzēja sarkami krāsotu dēļu šķūni. Viņu patukšajā kupējā ielūkojās divi pusaudži, nāca iekšā, kāra virsdrēbes, lika somas plauktā, sēdās. Labi, miļi, gaišmataini pusaudži — zēns un meitene. Igors mēģināja neuzkritoši viņus vērot. Gluži kā jaunie latvieši pirmajā ballē.

Gerda domāja: vīrs tik jocīgs, ceļš tik tāls. Kā šīs stundas izturēt? Tai pašā laikā viņa jutās kā māte. Atbildīga un spējīga izšķirties situācijās.

Pusaudzis izvilka no mēteļa kabatas izdevuma grāmatu un sāka lasīt. Šie ir labi jaunieši, domāja rasists Igors: zilas acis, gaiši mati un labs, taisnīgs prāts.

„Piedodiet,” viņš teica latviski, izņemdamas pārsteigtajam zēnam grāmatu no rokām, un aplūkoja vāku — *Cakes and Ale*, Somersets Moms. „Laba grāmata,” ar labvēlīgu, uzmundrinošu smaidu atdeva to ipašniekam, kuŗš pārsteigts atsmaidīja.

„Tu esi galīgi jocīgs?” satraukti čukstēja Gerda, „tu runā latviski?!”

„Tas taču nav nekas,” atčukstēja Igors. Pusaudzis saprata laba cilvēka sajūtas. Kāpēc formas? Robežas? Kas ir valoda? Valodu nav. Gerda ir ietramdīta svešautiete. Un, ja runā par valodām, tad latviešu ir vistuvākā indoeiropiešu pirmvalodai.

Ieroča pelēcīgais, ieelļotais tērauda mechanisms, kuŗš apskauj patronu, ar dzelkšņa sitienu rada eksploziju un liek lodei dziedāt. 2000 lodes minūtē. Pelēcīgās tērauda daļiņas, pilnveidotas savā saskaņā.

Galīgi dulls, domāja Gerda.

Un balts pārvērtās par melnu, pazibēja diena un nakts. Stokholma tālu un šis brauciens ir beigas, viņš iedomājās. Balta pelīte, ar raķeti uzšauta izplatījumā, atgriezies melnā. Balts ir labs, melns ir ļauns.

Viņš bažīgi paskatījās uz kupejas durvīm, labā roka žņaudzās dūrē.

Gerdas bals: „Kas tev atkal?”

„Nekas, nekas. Tu domā, ka mēs šovakar tiksim mājās?”

„Jā.”

„Cik ilgi vēl jābrauc?”

„Stundas piecas.” Pašam pulkstenis uz rokas, bet jautā. Visa vaina, ka satīcis citus latviešus. Ja nepanes, kādēļ tad jāsatiek?

Piecas stundas. Cik jau viņš bija izturējis? Bet spēki sika. Pusstundu, stundas divas varbūt vēl varētu, bet piecas nekad! Kā pie Landekas: tu skaties, kā uguns šķaidā uz ceļa ielenkto kaŗaspēku un neko citu tu nevari darīt, kā gaidīt.

„Gerda...”

„Jā?”

„Es nevaru izturēt.”

Gerda redzēja bālo seju, stingo skatu, bez fokusa.

„Ko tu gribi?”

„Es nezinu. Es tikai zinu, ka piecas stundas nevaru izturēt.”

Varbūt viņš tiešām nevar. Ko tad? Kas tad notīks? Kas varētu palīdzēt? Konduktors? „Mēs varbūt varētu izkāpt kādā stacijā?” viņa iejautājās. Rītu darbā vēl nav jāiet.

Tas būtu brīnišķīgi, svaiga gaisa šalts pāršķeltu elektrizēto atmosfairu, vajātāji pazaudētu pēdas. Bet, „biļetes.”

„Tās stacijā var apzīmogot. Rītu brauksim tālāk.”

„Jā? Tu gribi?”

„Kādēļ ne?” Igors atkopsies varbūt tādā nezināmā vietā, kas interesants. Ar nepatiku viņa iedomājās pārtraukto atvaļinājumu — tik daudz cerēts un tik maz ticis. Īstenbā nekas.

„Nākamajā stacijā, jā? Vienalga kādā?”

„Ja jau kāpjam ārā, tad taču vienalga kādā,” Gerda paraustīja plecus.

Priecīgi satraukts Igors nocēla no auklu plauktiem somas. Pat smaidīja. Viņi piemānīs likteni. Vilciens trauksies uz priekšu bez viņa un aizvedīs līdz visas domas, briesmas, bailes un ļauno pasauli. Abi pusaudži aizdomīgi vēroja pāri, daļēji dzirdēdami sarunu un akcentu valodā.

Bet vilciens dimdēdams traucās uz priekšu. Uz ziemeļiem, uz ziemeļiem, uz ziemeļiem!

„Varbūt nemaz nepietur?” Igors bažījās. Tad esmu notverts slazdos un nevaru izbēgt.

„Nav tak ātrvilciens.”

Un tiešām, pēc minūtēm divdesmit, atkal palēninājās gaita, līdz vilciens apstājās un viņi izkāpa nelielā stacijā, aiz kuņas redzēja meža kūkumus un ēku grupējumu, kādu ģeografi apzīmētu par bieži apdzīvotu vietu.

„Vispirms jāsameklē, kur pārnakšnot,” teica Gerda.

„Jā.”

„Jājautā stacijā,” viņa turpināja, un, paņēmusi somu, Igoram sekojot, devās krāsainiem dēļiem izsistajā stacijas uzgaidāmajā telpā, kur pie sienām bija vecas tūrisma un Zviedrijas dzelzceļu afišas un malā, blakus netūriem vilcienu sarakstiem, biļešu kases lodziņš. Apzīmogojusi biļetes un pavaicājusi, atgriezās pret Igoru: „Ir. Galveno ielu uz priekšu, trešā šķērsiela pa labi.”

Kāds dzelzceļnieks laiski stūma ratņus, kāda skuķe bizītēm un isās biksītēs aizbrauca ar divriteni. Viss bija tukšs un mierīgs, pilsētniekiem neparasts.

Uzdotā adrese izrādījās balti krāsota divstāvu māja, betona izlietām trīspakāpienu kāpnēm uz necilo ieeju. Arī priekšnams šķita kā izmiris, līdz viņi, meklēdami pa

dažādām durvīm, virtuvē sameklēja saimnieci, tuklu sievu. Kādēļ ne — pārņakšņot var, viņa skaidroja, slaucīdama rokas priekšautā. Istaba otrā stāvā. Diviem divdesmit piecas kronas.

Igors nes abus kofeņus pa čikstošām koka kāpnēm uz otru stāvu. Durvis pavērtas, viņš tās atgrūž ar kāju. Redz gaišu telpu, vidū plata gulta, uz tās izjauktas segas un palagi — asiņaini palagi! Svešu sāpju iebiedēts saraujas. Novēršas, bet asiņainie palagi viņam seko: viņš redz atkal kāpņu šauro telpu, pakāpienus, sienas, pie kuņģam sīkas un bālas reprodukcijas. Asiņainie palagi viņam seko. Gerda!

„Gerda! Es biju tur augšā, tajā istabā, ko viņi mums grib dot, bet tur... Neuzklāta gulta, palagi vienās asinīs!” viņš stāsta.

Būs bijis kāds jauns pāris, ieirējies, meklēdams amonitāti. Sievieteī uznākusi menstruācija.

Dabīgais aborts, sievietes nezināmās sāpes. Dzemdības. Igors mēģināja kaut ko atcerēties, kaut ko šausmīgu.

„Nu, un? Viņi taču pārklās.”

„Es to nevaru... Es negribu tur gulēt.”

Bērns. Galīgs bērns. „Es parunāšu ar saimnieci,” saka Gerda un dodas atkal uz virtuvi, Igors uzvedas kā bērns.

Viņi dabū citu istabu. Saimniece skaišas par Mariannu, kas nav sakopusi gultu, mazliet brīnās par prasību, bet jūtas arī vainīga.

„Tu esi pārguris, vairāk nekā,” Gerda saka tikpat viņam, cik pati sev. „Iedzer glāzi un liecies gultā.” Un Igors iemet no zobu skalošanai noliktās glāzes Ģerdas uz kuģa pirktu viskiju.

„Es palasišu,” viņa saka un arī atguļas gultā ar Hofmanštāla *Jātnieku stāstiem* rokā.

Igors skatās balti krāsotajos griestos. Asinīm droši vien gluži parasts izskaidrojums. Nevarētu taču būt, ka viņam sācis rādīties?! Nē. Viņš skaidri redzējis. Asiņaini palagi, samudžināti čokurā.

Andris ir tāla pagātne. Kādēļ roka būs tīra Oslo? Kā viņš nokļūs Oslo, ja rīt brauks tālāk uz Stokholmu? Un viņš pat nemana, ka aizmieg.

Cik pulkstenis?! Ārā gaišs. Gerda guļ blakus, zeltainie mati mirdz rīta gaismā. Vakar nevērojis, viņš pārskata telpu: skapis, naktsгалdiņi, izlietne ar bļodām un ūdens krūze. Pie durvīm viņu somas — viena dzeltena, otra melna. Un Gerdas vaļējā ar rokturiem, domāta sīkumiem.

Igors pieceļas, klusu uzvelk kreklu un bikses. Pieiet spogulim, aiz paraduma, noglauda zodu. Rugāji ķeŗ, bet problēma šķiet nesvarīga. Apauj kājas, tik klusi cik iespējams. Viņš ies izlūkos, izpētīs apvidu. Klusi atveŗ durvis, klusi aiztaisa no krēslainās kāpnu telpas puses. Koka pakāpieni čīkst, nemana neviena cilvēka. Lūk, durvis, kur gultā asiņainā veļa. Mirkli viņš atkal grib ko atcerēties, bet nevar.

Pagalmā gaišs ir tīrs un svaigs. Kas šī īsti ir par vietu? Kā pēkšņi atrasties eskimosu ciemā, vai Austrālijā 1842. gadā. Koka divstāvu māja, tālāk piebūve. Aiz tās krūmi — mežs uzmācas cilvēku sauja.

Un tad, no piebūves, no labās puses uz kreiso, milzu ātrumā, skrien nēģeris — melns muskuļains sportists, gaŗās gaišzilās biksēs, vingrošanas kreklīnā, apsējis baltu divieli ap kaklu. Skrējēja solis ir elastīgs, trenēts, visi muskuļi funkcionē perfekti. Viņš ir pārāks par mani, konstatē Igors, iedomādamies savu neveiklību un kalsnumu. Nēģeris ir pazudis, izgaisis, it kā nebijis. Kur viņš skrēja? Varētu paskatīties, domā Igors, un jau paspeŗ soli pagalmā, bet tad sirdi saŗņaudz bailes: Gerda! Jāsarģā Gerda! No tāda nēģeŗa tu neko nevari zināt. Skrien kā briedis, stiprs kā lauvas un tīģeŗa krustojums. Ko tāds domā? Jāsarģā Gerda.

Un Igors steidzas atpakaļ pa kāpnēm, atrauj durvis un apmulst, ieraugot Gerdas skatu, kuŗa, trokšņa iztrūcināta, sēŗ gultā.

„Kas noticis?” viņa jautā.

„Nēģeris. Tur ārā,” viņš skaidro.

„Nēģeris? Kas par nēģeri?”

„Ārā. Es biju izgājis ārā.”

Varbūt ir. Kādēļ lai še nebūtu kāda nēģeŗa? Bet kādēļ uztraukums, kādēļ bailes?

„Bij. Es redzēju. Gaiŗzilās biksēs ar divieli ap kaklu.”

„Varbūt gāja mazģaties.”

„Viņš negāja. Viņš skrēja.” Viņa nedrīkst manīt manas bailes. Viņa nesaprot nekā, bet tāds, kāds es esmu tagad, esmu no viņas atkarīgs. Un man viņa jā-sargā no ļaunuma, kuŗu viņa neredz.

Nabags. Atkal nobijies. Un viņa saka: „Es esmu tik izsalkusi. Bet brokastis vēl nedos — vēl nav seši.”

Viņš atguļas, kājas karinādams pāri gultas malai. Viņš neilgojas ne pēc Stokholmas, ne pēc kā cita. Negaida ne rītdienu, ne vakardienu. Un pašreizējais stāvoklis viņam nepatīk. Labi, ka aizbraucām no Timmendorfā, tur bija pārāk šaubīgi ļaudis, un labi, ka izkāpām no vilciena, jo tagad neviens nevar pat uzminēt kur atrodamies, bet tas arī ir viss. Domas pārvēršas sajūtā, kas ilgst vairāk nekā stundu. Sajūta, stāvoklis, nemainīgs kā koks bezvējā.

Gerda atkal snauž.

Brīžiem ārā ir trokšņi, kas viņu satrauc, balsis, ko viņš mēģina minēt. Viņš atauj kājas, bet nekas nemainās.

Kad Gerda paveŗ acis un smaidīdama jautā: „Tu arī gulēji?” viņš melo un saka „jā.” Gerda turpina: „Bet nu gan jāceļas,” un raušas no gultas. Īsais, rožainais, baltām mežģinēm apmalotais naktskreklīšs, nesedz ne viņas skaustu, ne rokas, ne kājas. Viņas lieli ir skaisti un viņa mazgājās. Kā manīdama skatus, saka: „Un tagad labāk pagriezies uz otru pusi.”

Iģors pagriežas un domā: mēs taču esam precējušies, kādēļ tā?

„Tagad iesim. Un jāizpētī, kad iet vilciens.” Jau mugurā gaišzila kleitiņa, isām piedurknēm, kājās sandales. Ātri un enerģiski izsukā matus. Viņš ir neveikls, Gerda nosaka ko un kā.

Viņi sēž garenā, gaišzaļi krāsotu dēļu sienu telpā, kuŗā seši balti, četrstūrāini galdiņi un divi loģi baltām listēm, un gaida kafiju.

Pie blakus galdiņa trīs vīri virsvalkos, reklāmas izgrednotām audekla naģenēm galvās. *Skaista meita*, saka viena balss. *Tādu laime uzdurt*, saka otra. *Un kādēļ ne?* smejas trešā, un abas pirmās piebiedrojas smieklos.

„Paldies,” aizsmakušu balsi Iģors pateicas resnajai apkalpotājai, kuŗa klāj brokastis uz viņu galdiņa.

To vecīti varētu nosist ar knipi, saka viena balss. Nu, sit, saka otra. Ārzemnieks.

Vispirms Gerda, tad Igors uzkaisa biezputrai smalko cukuru, pēc tam uzlej pienu, kas izlikumojas uz šķīvja kā ūdens ap salu.

Oi, oi, oi — kas tas būtu par bāzienu, saka viena no balsīm. Bet Igors pašreiz nebistas, viņš domā par pulksteni, par to, kā minūtes, dienas un stundas skrien, un pēkšņi satrūkstas, ka dzīve tik īsa, ka laime ir jāsargā, vienalga cik tā niecīga un šķietama, cik ļoti viņam jāmīl Gerda, ik minūti, ik sekundi. Citādi — draudoši pacēlās rādītāja pirksts.

„Mums jātiek no šejienes prom,” viņš teica. Ļauni ļaudis, Gerda tos nemaz nemana, ziež uz grauzdētas maizes brūni plankumainās rikas sviestu, kuņš tūlīņ kūst. Mīļā, nezinošā seja.

Gerda paskatījās pulkstenī: „Mums vēl daudz laika, vairāk kā stunda.”

„Bet ēdisim un iesim, jā?”

„Jā. Bet ļauj paēst. Un, kādēļ tu neēd?” Igora brokastu tiesa bija tikpat kā neapizskarta, viņš sēdēja pie pusdzertas kafijas tases. „Jāēd.”

Viņa nesaprot, kā Sarkangalvīte satiekot vilku. Viri sēž, gausi svensoni, varbūt varētu tikt ar viņiem galā, tos pieveikt, ja nebūtu šis bezspēka mulsums, kā čūskas hipnotizētai pelei. Bet ja atkal parādās nēģeris? Melni, spidoši muskuļi, 100 metri 9,7 sekundēs, pascaules rekords desmitciņā. Ko tāds nēģeris domā? Ātrs kā zibens.

„Ēd taču!” Gerdas balss bija īgna.

Ar Gerdu jāsatiek, bez viņas esmu pazudis, kaut viņa nespēj saprast, un viņai taisnība, ka neēdot nevar eksistēt.

Viņš pievelk biķerīti ar olu, sasit ar karoti gaišbrūngana čaulu un sāk lobīt. Gerda viņu vēro: nūdien viņš ir jocīgs, tik lēnas kustības, it kā domas būtu pavisam kur citur.

Spidošais bezgaršīgais olas baltuma gals. Kā plasts! Sāls. Uzbērs sāli un būs garša. Kādēļ viņš vienmēr olas ēdis bez sāls? Kādreiz jāizdomā. Daļa sīko sāls kristallu pielipa valgajai olas virsmai, citi nobira uz šķīvīša. Karotīte šķēla olu, sāļā garša sasniedza apdul-

lušos jutekļus. Dzeltenums garšo labāk — viņš uzbēra sāli no jauna, balts klāja dzeltenu. Pureņi, pienešas, gundegas. Gerda lūkojās pa logu, arī viņš paskatījās — nēģeri neredzēja, tikai viesnīcas pagalmu.

Vīri aiz Gerdas cēlās, bīdīja krēslus. Viens no viņiem, plecīgs, sarkamu seju un rūtainā kreklā, pipēja pipi. Miksto reklāmas naģeņu nagi vērās uz augšu kā skolnieku teātra uzvedumā putnu knābji. Igors nolika karoti un labajā rokā saņņaudza sviesta nazi. Vai viņi ies vai kaut kas notiks? Tikai netikt pārsteigtam!

Bet vīri gāja uz durvīm, priekšnamā vēl dzirdēja rupjus, ciniskus smieklus, kladzēja āra durvis. Gerda, pamatījusi, ka Igors blenņ uz durvju gareno četrstūri, iejautājās: „Kas tev atkal?”

„Nekas,” viņš nokaunējies atlaida nazi. Blenza uz pusēsto olu.

„Tev negaršo?”

Dzeltenums, zeltaini mati. Olas dzeltenums — potenciāls cālis. Milīgs, pūkains un čiepst. Pirmās parādās spārnus spalviņas, tad pamazām spalvas nomaina pūkas un pusaudžu cālis staigā vistu gaitā, kaklam kustoties gājienam pretējā virzienā, mirkšķina acis un meklē tārpus. Jaunie gailēni jau izmēģina dziesmas un brīžiem sastingst cīņas pozīcijā, noliekti kakli, knābis pret knābi, kājas sasprindzinātas lēcienam.

„Ja negaršo, neēd!”

Igors atstūmj šķīvīti ar pusēsto olu. Ēst nozīmē nogalināt, būt līdzvainīgam. Ēs nevaru! Ne dzīvnieku.

Viņi sēdēja stacijas priekšā uz zaļi krāsota sola, gaidīdami vilcienu. Blakus gulēja somas. Pretī, aiz slīdēm, bija akmeņiem piebārstīts aploks, aiz tā melnalkšņu puduris, laikam tur bija grāvis, un melnalkšņu lapas, pat pa gabalu, mirguļoja saulē. Aplokā ganījās govīs. Zviedrijas brūnās.

Igors pameta acis uz stacijas biezo un apaļo pulksteni.

„Vēl divdesmit minūtes,” teica Gerda.

Igors atbalstīja elkoņus uz ceļgaliem un, nokāris galvu, lūkojās zemē. Granti šur un tur auga zāļu kušķīši un

pie labās kājas korpēs nonikusi ceļmallapa ar savām vālitēm. Gar to rāpoja skudras. Staciju maz lieto, drīz atmetīs pavisam, zāle augs arvien sparīgāk, un vilcieni rīpos gaŗām.

„Nenolaidies tā!” Gerdas balss bija apnikusi un īgna.

„Viņš pacēla galvu: „Es jau nenolaiŗos.”

„Pats gribēji te pārnakŗņot.” Nebūtu izkāpuŗi, sen jau būtu mājā, somas būtu izpakotas. Tagad kleitas galīgi saburzītas. Saburzās jau vienmēr, bet jo ilgāk guļ sacīcītas un saspīestas, jo pamatīgāk iegūlas burzījums.

Gaŗām iet vecāks vīrs, dzelzceļnieka cepuri galvā, uzmet sēdētājiem skatu: pilsētnieki. Mugurā viņam ir pelēki zilģanas virsvalka bikses ar lencēm. Viss ir kluss un mierīģs, tikai govju bars aiz slīdēm lēni dzīvo. Gaisu ŗķeļ elektriskie vadi, kā mezģloti zirnekģu pavēdīeni.

„Tu noteikti zīni, ka nāks?”

„Nu, protams.” Paskatās pulkstenī: „Vēl astoņas minūtes.”

Atkal dimdēja vilciens, atkal gausi vilkās stundas. Tikai ŗoreiz kupeja bija pieblīvēta. Īgors nedomāja, neatcerējās, nesapņoja, tikai gaidīja. Brīdi izgāģis gaitēni, spīeda pieri pret loģa stiklu. Tad atkal mēģināja snaust. Gausi vilkās stundas.

Metās jau tumŗšs. Vilciens drāzās gaŗām Sēdertelģei — līdz Stokholmai palikusi nepilna stunda. Bet vai viņŗ izturēs? Atkal mācās virsū nemiers, neizturamais stāvoklis, kad, lai nesāktu klieģt, vai nesadalītos tūkstoŗ mazās daģīņās, kaut kas jādara.

„Es aizīeŗu uz mazo mājīņu,” viņŗ teica Gerdai.

Vilciens kratījās; rokām brīģiem pieskaŗoties gaitēņa sienām, Īgors gāja uz tualetes pusi. Spīdēja sarkana stūrainā spuldģīte ar uzrakstu triģās valodās: AIZŅEMTS. Īģagaida. Visur, kur viņŗ griezās, kāds viņu kavēja.

Īsa, spalģa skaņa. Aiz muguras. Viņŗ atģrieģas un redz plīsuma līniju pāri loģa stīklam. Stīkla rūtīģ. Sirds saņģaudzas; viena rūtīģa saplīsa! Rūtīģa, Rūtā!

Vasaras kaimiņu meitene. Ne par priecīgu, ne par bēdīgu. Mati bizēs, gaišas domas domā. Ir ar tādu ko runāt, un labi spēlēties. Viņa dzīvo uz Lielupes pusi, kur iela ir tikai brūnganu smilšu ceļš. Mājas celiņu uz balto divstāvu koka vasarnīcu un flokšu dobi ēno milzīgs akāciju dzīvžogs. No Rūtas vecākiem puikām mazliet bail — tēvs mēdz staigāt svītrainā pidžamā, un, kaut arī tie ir laipni, viņš labprāt no viņiem izvairās.

Rūta ir gudra, jo skolā mācās franciski.

Ziemā Igors viņai piezvana un viņi iet staigāt pa Rīgu. Skatās logos, izstaigā Vecrīgu, minēdami, kā būtu Trokšņu ielā atrasties pirms 300 gadiem, ko ļaudis runātu, kādi izskatītos? Viņi iet aiz spīķeriem un labo pareizrakstību uz kroplainā valodā rakstītām un izliktām zīmītēm.

Pēc 14. jūnija meitenes ar gaišajām bizītēm un gaišajām domām vairs nav.

Rūtiņa. Viena rūtiņa saplīsa. Igors redzēja uz pilsā stikla saviļktas rūtiņas — viena no tām bija melna. Rūtiņa. Tad ar spalgu paukšķi nomelnēja otra, tad trešā, un melnie, sīkie četrstūrīši vairojās sprakšķēdami. Kā šauteņu šāvieni kaujā.

Viņš novērsa skatu no loga un acis miegdams, vilciena kratīšanās gāzelēts, taustījās atpakaļ uz kupeju.

Naktis Igors gulēja plānu, tramīgu miegu; dienās bija miegains un diennaktis kaut kā saplūda kopā. Bija jau ērti būt mājās, kur visos virzienos tu automatiski zini, cik šoļu jāspeļ, cik augstu roka jāceļ, bet viņš jutās saguris un ar nevarības nepatiku apzinājās, ka pirmdien jāiet darbā. Brīžiem gulšņāja, neko nedomādams, brīžiem viegli, kā vaļējai brūcei, pieskārās nesen pārdzīvotajam. Bet tikai viegli, domu tūliņ vadot tālāk, lai nesāpētu. Dziesmu svētkos bija bijis tik skaisti, ka atceroties acis žilba, kā saulē ieskatoties. Vieglāk bija domāt par ietvaru — lielajām ļaužu masām, vēlreiz viņš dejoja ar Vizmu.

Un jaunie rīkotāji? Varbūt tiešām viņi bija godīgi divvalodnieki, godīgi jauni latvieši, lepnī uz savu tautību, gatavi kaņā gājēji? Bet lai cik daudz tādu būtu, tā taču tikai sauja kaut vai pret Lauenburgas rotām vien! Un tad viņi jāsarga, jo kuņa vara gan kavētos tādus izmantot saviem mērķiem? Latvieši pie Licenas, latvieši apspiež poļu dumpi, krīt Port Artūrā, paliek Augustovas mežos, pie Perekopa un Berlīnē.

Gerda kārtoja savas drēbes un saīga, kad Igors ne-gribēja iet ne staigāt, ne uz kino. Aizgāja uz aptieku.

Reiz viņš apciemoja Ullu. Sēdēja istabā pie lielā, melnā galda un dzēra piedāvāto sarkanvīnu.

„Nu, ko Hitlers?” Ulla priedīgi jautāja.

„Kā — Hitlers?”

„Tu biji Vācijā. Vācija un Hitlers taču ir viens un tas pats.”

„Es satiku latviešus.” Kāda jēga stāstīt? Kādēļ lai Ulla saprastu, ja Gerda nesaprot?

„Pag', re', ko es nopirku,” Ulla izskrēja otrā istabā un atgriezās, lepnī turēdama gaisā — foto aparātu.

Igors paņēma rokās — leika, krievu leika. Aizdomīgi vērās: „Krievu.”

„Jā! Vai ne?” Āpsēdās, rokas salikdama, kā parasti melnbikšotajā klēpī. „Par gleznu. Cik tā varētu būt vērtā?”

Viņš nemācēja atbildēt. Lietāti aparāti varēja tikpat labi būt bojāti, kā labi. Un krievu optikai arī zināma slava.

Ulla sāka lūgties, vai Igors nevarētu aparātu izmēģināt un izstāstīt viņai, jo tad viņa, lūk, varēsot safotografēt gleznošānci motīvus. „Padomā,” viņa teica: „Tu safotografē rudenī kokus un visu gadu, kad tikai iegribas, ņem ārā no kastītes, glezno vaļā!”

Kādēļ ne. Kas tur par mākslu: nopērc kaseti, izknieb filmu un apskaties bildītes. Bet ko runāt viņam nebija un, paņēmis aparātu, devās mājup, kaut Ulla gaidīja viesus un arī viņš tika aicināts.

Reiz Igors iedomājās, ka vajadzētu ar kādu runāt par jaunajiem rīkotājiem. Ar kādu krietnu, godīgu latvieti. Būtu Āndris te, viņš sirdi izkratītu tam. Bet pirmo Zviedrijas gadu paziņas izklīduši kur kuņāis, zuduši senās krustcelēs. Zvanīt Vilnim?

Četrdesmitajos gados Zviedrijā ir ierobežojumi alkohola tirdzniecībā: degvīnu un tam līdzīga stipruma reibinātājus dzērienus var pirkt Valsts Vīna un Spirta monopola veikalos vīrieši pēc 25 gadu vecuma sasniegšanas un tikai ar speciālu personisku alkohola pasi, kurā katru pirkumu reģistrē un kurā apliecina attiecīgās pases īpašnieka atļauto mēneša devu — 1, 2, vai 3 litrus, atkarībā no ienākumiem. Toties vieglos vīnus šie pasu īpašnieki var pirkt bez ierobežojumiem.

Darba paziņa Igoram nopircis 4 pudeles sarkanvīna, un viņi abi ar Vilni virtuvē spēlē šachu un dzeņ, līdz ir tik tālu iereibuši, ka kļūdās vissmieklīgākajā veidā. Viņi smejas locīdamies, Vilnis rāda, kā viņš neredzējis, ka Igors nolīcis savu dāmu pa sītienu melnajam zirgam, un savukārt atklājis savu torni baltajam laidnim.

„Vai tev nav mājās olas?” jautā Igors.

„Tu gribi?” Vilnis izņem no skapja olu. „Še!” — viņš met. Igors, sekodams metiena virzienam, veikli noķer un met atkal atpakaļ. Tā viņi smiedamies bumbojas, līdz Igoram reiz neveicas, un jēlā ola izšķīst viņa rokās, dzeltenī pelēkajam receklim tekot starp pirkstiem uz grīdas.

Viņi smejas. Igoram izdodas starp divām lēkmēm ievilkēt elpu un viņš nopietni jautā: „Vai tev vēl kāda ir?”

Un viņi smejas vēl vairāk.

Bet nē. Vilni viņš vairs nevēlējās satikt. Un vismazāk tad, kad jutās vājš. Inženieri Zāliņi jau pavisam ne — jūsmiņš. Vai tāds pārredzēja pasaules iespējamus ļaunumus? Varbūt uzmeklēt Juri Birzi? Viņam būtu jābūt Stokholmā!

Juris Birze, 22 gadus vecs. Kurzemē dabūjis dzelzs krustu, gadījuma pēc 1945. gada 8. maijā bijis Liepājā. Kluss, mierīgs, neliela auguma puisis, tumšu sejas krāsu, strādā fabrikā.

Nekad viņš pulciņā nelielās, netrako, bet nav arī

morālists un nenosoda tos, kas to dara. Patikams. Bet klusās dabas dēļ arī neviens nepamana, kad kādu dienu viņa vairs neredz. Apprecējis somieti un ejot vakara tehnikumā.

Birzi Igors bija saticis aizpērn uz Karaļa ielas, nākdams no kino. Nosirmojis, citādi tāds pats. Satraukts Igors sāka šķirstīt telefona abonentu grāmatu. Jā! Starp *Thomas Birth* un *Bisander C.*: *Birze Juris* o *Marika*. Dzīvo Velingbijā! Uzgrieza numuru, nolika grāmatu atpakaļ uz grīdas. Klausījās signālus, atbildi nesagaidīja. Nav mājā. Jāzvana vēlāk.

Zvaniņa. Bet arī tad Birze neatbildēja.

Tā tramīgs un, tai pašā laikā miegains, aiztecēja laiks, un atkal Igors netīrajā Lindstrēma un Berga saliktuves priekšnamā zīmogoja darba kartiņu: 723.

„Hej,” viņam uzsauca Kalle. „Kā gāja atvaļinājumā?”

„Atvaļinājumā vienmēr labi,” atbildēja Igors.

„Jūraslauva jau par tevi apjautājās.”

Tas ar' nevar nomierināties! Par Jūraslauvu bija iesaukts Šēbergs, sava lielā auguma, sarkanās sejas un isi apgriezto, sirmo matu dēļ.

Igors apsēdās pie sava galda, iededza darba spuldzi un nepatikā vēroja priekšā sakrātās manuskriptu un korrektūru novilkumu grēdas.

„Šo ņem pirmo!” Šēberga balss, viņam nosviežot uz galda sloksņu žūksni. „Lai Leffe pēcpusdienā var likt labojuma rindas. Jā — kur tad bijāt, kā gāja?”

„Vācijā. Peldējos,” meloja Igors. Kā Šēbergs lai sa-prastu!

„Ak tā. Es biju šērās, zvejoju. Septiņas lidakas.” Vācija sveša, ļauna. Nacisms. Revanšisms. Kalnins tomēr ārzemnieks. Bet velns viņu zin, kas man par daļu!

Steidzīgais salikums bija mežonīgo rietumu romāns *Vienpadsmitā lode*, kuŗu saliekot, Šēbegs izlīdzēja kolēgam — citai, pašreiz pārslogotai saliktuvei. Burtliči milēja grāmatas, jo manuskripti palaikam bija labāki,

pati salikšama nesarežģīta un tā akorda darbs veicās ātri un ērti.

Bet Igora diena vilkās lēni jo lēni. Ja Šēbergs nesēdēja aiz muguras, rokas nolaidās, atceroties. Es dzirdēju kori, viņš domāja. Atgāza galvu un klausījās. Skanēja! Es varu, ja gribu, viņš domāja.

Šaurajā telpā bija tveicīgs, visas vasaras karstums izspiedies cauri vecajam mūrim. Drīz būs ziema, būs labāk. Aiz durvīm švirkstēja saliekamās mašīnas.

Es varu atrasties pagātnē, ja tikai gribu, tikpat reālā un tveimā kā šodienā. *Omnia mecum porto* — kādreiz mācīts skolā. Skolotāji apgalvoja, ka cilvēks līdzī nesot savas zināšanas, un tādēļ jāmacoties. Niekil! Domāts mūžs!

Tikai jāiemācās sajūtas kontrolēt; ja dzirdi balsis, kā mazās stacijas viesnīcā; tās, kuņas aizkāra Gerdu, tad nedrīkst mulst, tad uzreiz jāsaprot, ka uztver šo ļaužu domas, ka balsis atbalsojas tikai tevī pašā!

Kādēļ māte bija pārcēlusies uz Bausku? Kopš viņas nāves 1957. gadā, viņš bija juties vainīgs. Par to, ka pārāk skopi rakstījis. Viņam taču nekā nebija bijis ko slēpt! Bet bija kavējusi kaut kāda nepatika sevi atklāt netīrām boļševiku cenzora acīm. No 48. gada māte bija dzīvojusi Bauskā. Kādēļ? Radi, ierastā puse viņai bija bijusi turpat pie Slokas. Lielā pilsētā darbu atrast vieglāk. Un tagad viņš nekad to neuzzinās.

Māte mīl neprasot, dodot un akceptējot; katram vīrietim viņa tēvs ir izaicinājums, bet māte dod brokastis pirms steigšanās uz skolu, mātes pieskāriens modinot, un toreiz, toreiz šķīroties, ko viņa domāja, ko sajuta?

Vilciens Rīgas Jūrmalas stacijā. Uniformās ietērpti, pavadītāju ziediem izgreznoti puīši jau vagonos. Uz perona izvadītāji. Satraukums, satrauktas kļaiņas. Igors izlec uz perona, un māte viņu noskūpst uz lūpām. Kāds vācietis sāk kliegt, ietiec Igoru atpakaļ vagonā un gādā, lai arī šīs durvis noslēgtu. Vēl viņš izlaužas pie loga, māj tāpat kā citi, un, kad vilciens, visiem dziedot *Daugav' abas malas* sāk kustēties uz tiltu, viņš mēģina redzēt māmuļu, cik ilgi vien iespējams.

Admiralitāte, Ziemas pils un viss pārējais kļuva ierasti jēdzieni, kaut, protams, viņš nezināja, ne kur tie atrodas, ne arī to izskatu. Bet pierada, ka Musorgskis ir varens un Borodins — ne par velti viņa vārds bija Igors, ka Čaikovskis krāšņs un elegants, Skrjābins dziļš. Čehovs, Ļermontovs, Puškins, Turgēņevs — vienreizīgi un mīli rakstnieki.

Māte stāstīja par revolūciju Petrogradā, par cara gāšanu, un viņas sērīgajam milīgumam tad piejaucās tālas jūsmas atblāzma. Kāda sajūsma bijusi, kā gluži sveši cilvēki apkampušies; uz ielu stūrīem, katrs, kuŗš juties aicināts, runājis, jūsminādams apkārt stāvošos!

Māte lāpa zeķes. Igors sēž blakus klausīdamies. Uz palodzes ziedu izdzinis mammas sarkanais amarillis. Aiz mammas krēsla, aiz amarilla, melns loga četrstūris, jo ir vakars. Pa kreisi bufete, aiz kuŗas lodziņu izslīpēta stikla apsudraboti sidrabaini trauki.

Māte bija dziedājusi mazajam Igoram *Baikala bēgli*, par vanadzīņu, par balodīti. Vēl tagad Igors dzirdēja zēlās dziesmas, kas toreiz bērnībā it kā bija pavērušas ceļu sajūtām uz ko plašāku, kur bezgalīga, ziedošām magonēm piekaisīta stepe un apvārsnis tālu, tālu. Kazaki nemierīgos kumeļos tur bija lēkšojuši, nerātņajām matu cirtām spiežoties ārā no pinkainajām papachām, ūsas nokarājušās kā Vereščāgina gleznā. Tā šie jātnieki bija pazibējuši pāri stepei kā melnas ēnas.

Arī uz savu vārdu Igors bija bijis lepns. „Mans mazais kņazs,” māte bija teikusi, un, dēlam paaugoties, domājusi.

Līdz dienai, kad viss bija ticis nogriezts kā ar nazi.

Nabaņa mamma! Un no tās dienas Igors bija nīdis. Ik slavisko divoktāvu vilcienu dziesmās, ik mikstajiem līdzskaņiem un jēlajiem patskaņiem piesārņotu skaņu. Nīdis naivi labsirdīgo smaidu, gaļīgi sāpīgās, juteklīgās nopūtas, nīdis pats savu priekšvārdu. Brutālie krievu viepļi viņam patikuši labāk par milīgajiem, jo pirmos vieglāk nīst.

1940. gada rudens skolā. Pirmā krievu valodas stunda. Veco skolotāju vairums prot krieviski; ķīmijas skolotājs, gājis krievu skolās, pat sērskābes formulu mēdz izteikt — *Haš divi, S O četiri!*

Tādēļ, speciālistu trūkuma dēļ, pirmo stundu pasniedz kāds latviešu valodas skolotājs. Stāsta, kaut ko runā, nervozs. Arī klase satraukumā tikpat kā nekā nedzird. Skolotājs ir maza auguma, kalsnu, novājējušu seju.

Viņš iet starp solu rindām, apstājas, ar skatu ieurbjas tuvāk sēdošajos skolniekos, izvalba acis un, plaukstu vilkdams pār savu seju, gandrīz izkļiedz: „*Eto ļico!*” Tad iet tālāk, vēl reizes četras apstādāties un tāpat kliegdam: „*Eto ļico; Eto ļico!*”

Pēc stundas klase rausta plecus: antons.

Toreiz viņi nebija sapratuši, ka nabaga skolotājs bija gribējis ko pateikt, pavēstīt svarīgu ziņu, teikt, ka viss nu būs meli, ka jāizliekas, jānes maska. Nabaga skolotājs! Kā tas iespējams, ka krievi, kuŗiem pat ēst nepietiek, var uzšaut gaisā tik lielus sputņikus? Kas tā par tik spēcīgu degvielu? Un viņi spridzina tik varenus kollādīņus.

Miljoni strādā, miljoni cieš, lai varētu. Diktatūras sistēma, kastu piramida.

Bet tomēr, kā?

Kā? Labākos, taisnākos, krietnākos ļaudis nosūta uz vergu nometnēm, iztecina mugurkaula smadzenes ar adrenalinu. Pārvērš enerģijā. *Viela ne zūd, ne rodas, tikai pāriet no viena veida otrā.*

Vai tā bija? Jā. Tā bija. Vismaz principā. Un ja aizšaus baltu peli pietiekami tālu izplatījumā, tā atgriezdamās būs pārvērtusies melnā.

Rietumos tic cilvēkam, bet apšaubā. Austrumos tic varai. Varbūt apšaubā? Latvieši agrāk ticēja cilvēkam, ienīda varu. Robežapgabala cilvēku dilemma.

„Cik ilgi tev vēl ko lasīt?” Igora domu plūdumu pārtrauc Šēberga balss.

Igorš saraujas, redz, ka izlasījis tikai mazāko pusi. Min: „Stundas divas?”

Šēbergs aiziet, un Igoram riebļi netūrās sienas, sa-
liekamo mašīnu švirkstēšana aiz durvīm, riebļi tveice un
viņš pats sev. Bet jālasa, jāpaspēj līdz lenčam. Viņš
paskatās pulkstenī, nākamo reizi skatoties, pagājušas
tikai pāris minūtes. Acis slid pār sleju pēc slejas. Džeks
slēpjas aiz klinšu blūkiem, vajātāji lenc, uznāk nakts,
gaudo prēriju vilki. Brīžiem Igors aizdomājas, tad jā-
pārlasa pāris rindas otrreiz. Maz kļūdu, Pēršons līcis, bet
tieši tādēļ jāuzmanās.

Tēvs? Tēvs, kaut kādu apsvērumu dēļ, divdesmitajos
gados atvaļinājies no armijas.

Māte pukst, ka Lāčplēša kara ordenis pienācies tē-
vam un nevis tam, kurš to dabūjis, jo sadursmē ar
bermontiešiem tēvs uzņēmis atbildību. Puikam tad
nebūtu jāmaksā skolas nauda un kur vēl visas
citas priekšrocības. Tēvs smeļ un atmet ar roku.
Tādēļ arī Igors nebēdā. Nu labi, tēvam būtu pie-
nācies, bet dabūjis cits. Tēvs varonis, viņam tas
sīkums, nedabūjis brīvības cīņās, dabūs nākamajā
karā.

Diemžēl, tēva pasākums dibināt auto importa aģen-
tūru, bija beidzies neveiksmīgi un tēvs — virsnieks,
kļuva tirgus inspektors. Mātes šad un tad izmestās pie-
zīmes, piemēram, *vajadzēja palikt armijā, sen jau būtu
kapteinis un Ciesnieks jau brīdināja, it kā apēnoja tēva
darbu un tā vērtību. Nekā taču viņiem nebija trūcis:
labs dzīvoklis Blaumaņa ielā, pat Igoram sava istabiņa,
vasaras Mellužos. Arī formas spožums bija atgriezies
pēc 15. maija, kad tēvs sāka darboties aizsargos.*

Tēvs.

Igors drīkst spēlēties ar tēva zobenu. Viņš apbrīno
grezno gardi, tā viņam patīk vairāk par visu! Pavelk
zobenu mazliet no maksts, tad strauji iegruļ at-
pakaļ, priecādamies par troksni. Izvelk pavisam un
ceļ gaisā. Smags.

Tēvs smaida un parāda kā ar zobenu sveicina:
vērs pret iedomātu pretinieku, tad pievelk asmeni
sev pie sejas, tad nolaiž slīpi uz leju. Igors zina, ka

zobens šajos laikos vairāk godam nekā kažam. Un viņam ir žēl. Viņš labprāt būtu kavalērists, auļotu, kreisā rokā turēdams pavadas, ar labo zobenu izstiepis uz priekšu, cirstu lokā gar labo sānu, tad pāri kreisajai gar kreiso, vienmēr izceļot zobenu atkal uz priekšu.

Tēva zobens. Un saruna. SĀRUNA, kuŗu viņš desmitām, simtām reižu atkārtojis atmiņā, vārdu pa vārdam. Kā ticīgajam baušļi tā iekalta viņa personības pamatos.

1940. gada jūlijs. Igors neapzinīgi mēģina apjēgt notikumus. „Palieciet savās vietās, es palikšu savā,” teicis Prezidents, bet visur sarkani karogi, un tas, kuŗam zils kreklis, pēkšņi var noteikt par citiem. Igors nesaprot, bet sajūt. Kur palika dziedātā dziesma *Labāk manu galvu ņēma nekā manu tēvuzemi?* Augustā, no izpalīga gaitām pie mātes brāļa, viņš iebrauc Rīgā. Sazvana draugus, spriež; sirdis kūšā, prāti satraukti, bet ne drūmi — kaut kas notiek, kaut kas notiks! Imants Cvingers saka, ka skauti arī esot internacionāla organizācija un ka viņš turpmāk nodarbošoties tikai ar sportu, jo pie krieviem sports esot lielā godā. Viņi min, nezinādami ko, vēro un grīb, kā jau jauni, nepiedzīvojuši gailēni.

Tovakar tēvs iesauca Igoru savā istabā jeb kabinetā, kā māte to dēvē. „Apsēdies,” viņš saka. Igors apsēžas lielajā atzveltnes krēslā un redz tēvu — neliela auguma, iesirmiem, cirtainiem matiem. „Redzi, Igor,” tēvs saka nopietnā balsī, it kā līdzīgs līdzīgam. Tā viņš nekad ar mani nav runājis, iesaujas prātā. Viņa vārdi bijuši likums, kuŗus neklājas apšaubīt. „Redzi, Igor. Mūsu tauta tagad pārdzīvo grūtu laiku. Neviens no mums, no mums pieaugušiem, nezina, kā viss tas beigsies. Jānogaida. Arī tev jāiemācās gaidīt. Novērot un gaidīt. Gan nāks,” un tēvs skatās ārā pa logu uz Blaumaņa ielu: „Gan nāks atkal gaišāki laiki.”

Viņš pienāk klāt Igoram: „Tu esi mans vienīgais dēls, man jāuzliek tev pārāk smaga nasta. Bet

kādreiz tu sapratīsi." Un tad turpina citā, gandrīz jautrā tonī: „Vai pieliekamajā nav vēl palicis tas galerta gabaliņš?”

Ir. Un viņi abi ēd, jo mamma izgājusi. Virtuves skapiša durvju baltā krāsa ir apdrupusi.

Ko viņš pēc tam bija darījis? Saticis draugus, gājis uz kino? Skatījies Čapājevu? Ķinišus Rīgā ātri pārkristīja — vienu Vērmaņdārzā par Pāvilu Morozovu bolševistiskā puisēļa vārdā, kurš nodeva padomju varai savus vecākus. Sarunu viņš bija iegaumējis tikai vēlāk. Tad, kad tēvs bija aizvests, kad viņš bija sajutis savādo mcekļa dēla aureolu ļaužu pulkā, bijis gatavs tēvu atriebt. Šī sajūta bija sastingusi neatrisināta. Vienmēr viņš bija bijis gatavs cīnīties, ik brīdi. Bet domājis viņš nebija.

Tagad viņš domāja. Būdams tais pašos gados kā tēvs toreiz! Tikai viņam nebija grūtās situācijas, atbildības par ģimeni, nebija mazā dēlēna, kuņam skaidrot. Nabaga tēvs! Sastindzis dēla domās: virsnieks, aizsargs, pusbūža vīrs, cirtainiem, iesirmiemi matiem.

Igoris nokāra galvu pār putekļu sūcēja lietāšanas instrukcijas dažāda cicero platuma slejām. Paskatījās pulkstenī — bez ceturkšņa trīs.

„Vai tu negribi mājas tūri?” jautāja Šēbergs, kā parasti, nezinādams kā Igoru uzrunāt — vienreiz ar tu, otreiz ar jūs. Jāaizved izlabotās slejas apgādam netālu no Odina laukuma. Pusstundu ātrāk beidz darbu.

Pie Slūžām viņš sēžas pazemī un brauc, ar skatu kontrolēdams pieturu nosaukumus — *Vecpilsēta, Centrāl-stacija, Siena tirgus, Padomnieka iela* un tad — *Odina laukums*.

Viņš turpināja domāt par tēvu. Ceļš, cieši saspīestam ar nelaimes biedriem, uz vergu nometni, čurājamo caurumu lopu vagona stūrī, salmiem, trūcīgo ēdienu, un pēc tam, krieviskās lamas, sitieni, līdz mūžu izbeidz bads vai lode. Kādas bija bijušas tēva pēdējās domas? Varbūt viņš domās bija svētījis senču zemi, varbūt cerējis uz dēlu — atriebēju?

Odina laukuma pazemja stacijas kāpnēs sēž milzu

auguma bārdains, nopinkājies, sārtsejains vīrs un spēlē ģitāru. Pelna pusstopam. Dienasgaisma žilbina acis. Jāšķērso iela, tad uz priekšu un pa labi, viņš šeit bijis jau agrāk. Tēvs bija priecīgāku dabu nekā es, viņš domā. Varbūt tādēļ, ka dzīvoju Zviedrijā, Latvijā ļaudis bija priecīgāki.

Tēvs ar draugiem vasarnīcas verandā spēlē zolīti. Dzeļ alu no slaidām brūna stikla pudelēm ar porcelāna korķiem. Joki.

Liela skārda bundža ar skābiem gurķiem. Viri ie-grābj uzrocītām rokām, izceļ gurķi, nokrata lieko sulu un dilles un ēd skraukšķinādami un smiedamies. Stāsta jokus, piedzīvojumus un smejas. Ko stāstīt veciem karavīriem nekad netrūkst.

Vasarnīcas priekšā zied ziemas nelķes, un vienā stūrī atstāta slaida priede, ap kuru aug sīki bērziņi.

Slejas nodevis, Igors nāk atpakaļ. Pretī nāk, līdzīgi kā divi, divi vīri gaišos uzvalkos, ar platmalēm un saules brillēm. Savādi! Igors noskatās vīriem nopakaļ un mēģina saprast. Un tad: atkal pāris, otrs diviņu pāris, rupji veidotiem pantiem, tumšās drēbēs, tai pašā virzienā! Protams. Kā viņš nebija uzreiz sapratis? Jeņči un vaņkas. Pa divi. Kā sumpurņi.

Sumpurņiem ir tikai viena kāja un suņa galva. Bet viņi saķeras pāros un pārvietojas milzu ātrumā, tādēļ ir ļoti bīstami. Laime, ja viņiem priekšā gadās upe, tad viņi nokrīt pie tās uz vēderiem un dzeļ, kamēr pārplīst.

Krievi ķer amerikāņus, kas Igoram par daļu? Ir. Jo otrs pāris bija krievi. Pazemī Igoram pretī sēž liels, resns, pelēku skujiņu drānas mēteli tērpies vīrs. Kā viņam nav karsti? Bet drēbe izstaro dārgumu, vīrs ir sek-mīgs un harmonisks, nicina visu sev apkārt, arī Igoru. Ja es tev pakrūtē iegrūstu mašīnpistoles stobru, tad tu pietaisītu bikses, domā Igors, un viņam ir žēl, ka viņa reakcijas nevar pārbaudīt.

Jēzu, gudru vīru, kuŗš vēlējis cilvēkiem labu, darijīs brīnumus un ticis traģiski nogalināts. Bet vai tie ir Dieva vārdi?

Ja senlatviešiem būtu bijuši raksti, un, ja tādi bijuši un gājuši bojā, ko tie būtu vēstījuši? Kādus varoņus un gudros daudzinaja Tērvetē un Draugmalē?

Mēs lasām citus rakstus. Viss attiecas uz tevi. Tu gūsti domu un sajūtu impulsus, kuŗus lauŗ caur savu prizmu. Katrs vārds, kuŗu lasi, attiecas tikai uz tevi un ne uz vienu citu. Citam šis vārds stāsta pavisam ko citu. Bet tevī tas aizskaŗ kādu punktu tavā zemapziņā, kādu punktu iepriekš pārdzīvotā. Šī gulta, logs ar aizkariem, pelnu trauks. Nedzīva daba caur tevi dzīva dzīvo. Bet visa dzīve ir aizejoša, iznīkstoša laikā. Logs vēl būs, kad tevis nebūs. Un tieši tādēļ tik svarīgi, ko domā, ko dari, ko jūti.

Kāpēc bībelei ir melni vāki? Melns ir negatīvs, ļauns, balts ir labs. *Balta ēna pārskrēja, labs cilvēks nāk! Melna ēna pārskrēja, ļauns cilvēks nāk!* Melni svētie raksti, žīdu vēsture, priecās mācība. Vecā derība taisna un cieta, krietna un nežēlīga. Un simpātiska.

Kāpēc bībelei melni vāki? Melns ir negatīvs, ļauns, balts ir labs. Melni svētie raksti, žīdu vēsture, priecās mācība. Vecā derība ir taisna un cieta kā tautas dziesmas. Dzīves gudrība, dzeja un vēsture.

Tu mani nepiemānīsi. Tu esi gojs. Neizliecies, ka esi draudzīgs! Un ja tu arī būtu, tu neesi mums vajadzīgs. Mēs esam izredzētā tauta.

Igors sarāvās. Ācu priekšā noplaiksnījās kādreiz redzēts šustina attēls. *Vidū sociāloj opasnosķi vseh raŗtreļak — sociālās neuzticamības dēļ noŗaujami. Un paraksts. Vara. Baltās, mazās kameras, mūžīgā elektriskā gaisma. Sociālas neuzticamības dēļ noŗaujami. Jaunekļi — tautas labākā daļa, noŗaujami. Veci, gudri vīri — noŗaujami. Ciānas gudrie — viepļi, karikatūriskiem, līķiem deguniem, smaida; mazas melnas micītes un peisaki. Deportētie smagajās maŗinās, katrā žīds ar ŗauteni.*

Paŗ, paŗ! Vai latvieŗi nebij? Komūnisma ticīgie vai vienkārŗi cūkas?

Nē. Tie vairs nav latvieši, tie ir krievi. Pazūd garķrek-
lainu krievu masā. Latvieši nokāpj ellē un sit ar dūri uz
galda. Latvieši jāj stikla kalnos.

Bet kādēļ viss tas? Ko es esmu darījis?

Tā jau tā vaina, ka neko! Nav taču ko brīnīties, ka
žīdi baigajā gadā pieslējās krieviem. Politiskā maiņa:
latvieši vairs nav kungi savā dzimtajā zemē, valdīs
krievi. Tikai 200 komunistu, 200 kangaru; darba lauks
plašs, kuŗš būs žirgts, tas tāisis karjēru. Beīdzot! Un vai
diezgan latvieši nav priecājušies par savu kundzību?
Lai iemācās būt minoritāte! Zemnieki, kas ilgos gados
iedomājušies kļūt par kultūras tautu. Atpakaļ vizēs!

Vai latvieši darītu citādi?

Laika bija par maz. Andris arī tā domā. Par maz, lai
visi aptvertu, ka Latvijas valsts ir kopēja lieta, lai arī žīdi
izjustu pret to lojalitāti, tāpat kā viņu radi Anglijā,
pirmshitlera Vācijā un Zviedrijā.

Tu gribi mūs pārtautot? Neviens to nav spējis 2000
gados un tu domā, kā tu spētu?

Es nemaz negribu pārtautot!

Un tagad tu pats dzīvo citā tautā un mēģini pārtau-
toties. Bet nevari. Pārāk dumjš, lai uzdrošinātos būt pats,
un pārāk gudrs, lai spētu nedomāt. Un, ja tu spētu pār-
tautoties, tad paliktu bez domām, bez mantojuma, bez
identitātes.

Igors uzrausās, nokratīja domas. Oranžā sega sabur-
zīta. Viņš apsēdās uz gultas malas. Rokas bija nespē-
cīgas, domas sausas.

Bet es taču negribu ar viņiem cīnīties!

Un tādēļ viņi ar tevi paspēlējās. Jo Latvijas žīdu tra-
ģēdiju tu no savas dvēseles nevarēsi izdzēst. Tev ir
pārāk attīstīta sirdsapziņa. Mili savu tuvāku kā sevi
pašu. Tuvākais ir katrs. Tu neesi milējis katru kā sevi
pašu. Visvairāk tu esi milējis pats sevi un pēc tam...

Atkal svētie raksti! Kristiānisms. Žīdu grāmata.

Vai tu neesi skaitījis tēvareizi? Lūdzis sev svētību?
Kas tev ir devis morālās un ētiskās normas? Žīdu grā-
mata.

41. gada 1. jūlijs. Nokratīts čekas terrors. Neuzvara-
mā sarkanarmija bēg — zaļgambrūnā masa, pūlis bez
sejām, bez cilvēciskām īpašībām. Šausmu nakts bei-

gusies, ielās brašu vācu jaunekļu kolonnas. Ziedi, ļaudis raud no prieka. Parādās latviešu kaņavīrs — ļaudis gavilē! Tu gribi tiekties līdzīgai gaišajai straumei, tu gribi glābt, atriebt savu tēvu, tu gribi lai ļauno, netīro aizskalotu uz visiem laikiem!

Kaņa jukās daudzi slēpušies mežā, daudzi bēguši nomaļus. Visus savāc un grupās ved ēdināt uz Pulvertorni. Tur pārņakšņo arī kāda vācu kaņavīru vienība. Pusaudži skraida kā ziņneši un ceļrāži. Pulvertornī bijusi krievu kaņaskola — pagrabā pāris turzas ar makaroniem un neskaitāmas smirdīgas mucas ar sālītām voblām. Kāds vācu kaņavīrs, repatriants, stāsta, kā kamerādi viņu izsmējuši ejot caur Lietuvu, par viņa dzimtenes nabadzību, bet palikuši klusi ieejot Zemgalē. Vācija viņa tēvzeme, bet Latvija dzimtene. Gaŗš astoņpadsmitgadnieks ar brillēm skaidro vāciešiem, ka latvieši neesot komunisti. Tādi bijuši tikai židi un latgalieši. Kāds latgaliešu zēns sāk vai raudāt, jo vāciski runāt un aizstāvēt savu novadu viņš nespēj.

Un tad tu redzēji un tai pašā laikā neredzēji židu kolonnas. Dzeltēnās Dāvida zvaigznes. Tu redzēji un neredzēji. Tu biji ar mieru pārciest visu, panest visu, lai tikai šausmu nakts neatkārtotos. *Krievi aizbēguši, vācieši atpestījuši no židiem, vēl tik jātiek vaļā no vāciešiem. Un kā tu tiki vaļā no vāciešiem?*

Pret krieviem kopā kaut ar velna vecomātiļ
Nu sitīsim tos utainos. Un tagad tev sevis žēl.

Nav.

Ir!

Nav.

Ir!

Ja dzīvotu otrreiz, dzīvotu tāpat.

Bet nu tev ielika kloķi.

Kur ir mani draugi? Kādreiz bija daudz.

Kur kuŗais. Visiem jums ielika kloķi. Gerda pat tevi vairs nesajūt, kādēļ lai par tevi domātu kāds cits? Tu esi sveces liesmele — es uzpūtīšu un tevis vairs nebūs.

Kas tu esi?

Uzmini!

Izraēļa Dievs. Nežēlīgs, ciets un ļauns.

Ne ļauns. Bet tu esi grēkojis.

Un grēciniekam netiks piedots?

Līdz trešam un ceturtam augumam.

Es ticu latviešu Dievam.

Tam vecajam, labsirdīgajam nelgam, kuņam pat paši latvieši vairs netic?

Jā. Jo viņš ir labs.

Un tu tici Laimai, Kārtai un Mārai, kuņa, starp citu, ir katoļu Marijas variants?

Jā.

Un Vēja mātei un Meža mātei?

Jā.

Vēsa gaisa strāva no loga noglaudīja Igora vaigu. Viņš pamirkšķināja acis, klausījās. Bija klusums. Smagums izzuda.

Ko Gerda bija teikusi? Jānopērk piens un aveņu ievārījums auzu pārslu biezputrai. Ātkal vēsma glaudīja. Vēja māte. Ko viņš zināja par Vēja māti? Nekā. Un tomēr viņa viņu svētīja. Kam tu tici, tas eksistē. Smieklīgi. Un jauki.

Smieklīgi, kā pielipis antisemitisms. *Ja laiž krustā, tad žīdi mirst.* Un tev ir bailes kā žīdam no krusta.

Viņš āva lkājas. Pie sienas karājās Gerdas rīta svārki ar zilu un zaļu neregulāru četrstūru ornamentu. Iespieštas krāsas uz lēta auduma. Viņš pastiepa roku, aptaustīja — plāns. Mūsu dzīve lēta, mūsu čaula — mašīnu produkts. Vienai kurpei aukla pārtrūkusi, jāpērk jaunas. Viņš aptaustīja kabatu, maks bija. Kāpņu telpa. Kaimiņa uzraksts: LARSSON. Lārša dēls. Iet un nāk. Dažreiz dzeļ. Skatās televīziju. Reiz Igors bija iegājis pie Lāršona pajautāt sētnieka telefona numuru. Koridorā pie sienām bija karājušās saldeni zvēru gleznojumu reprodukcijas. Vai Lāršons domāja un baudīja? Domāja un baudīja. Bet nezināja, kas ir Vēja māte. *Tas bija tajā laikā, kad nebija ķēniņa un katrs darīja ko gribēja.*

○

Kad Gerda pārnāca, viņš jautāja: „Vai tu zini, kāds izskatās Jēzus Kristus?”

„Kā izskatās?”

„Jā! Ja tu satiktu viņu uz ielas, vai tu pazītu?”

Gerda vērās viņā platām acīm: „Es tiešām nezinu.”

„Es pazītu.” Neskaitāmas reizes redzētu attēlos, izauklētu gadu tūkstošus, redzētu ar tūkstoš mākslinieku acīm. Pat Budu pazītu, kur nu vēl Jēzu! Kā neskaitāmi negatīvi kopēti uz tā paša fotopapīra, izveidojot vidējo matemātisko attēlu. Nevarīgie boļševiku un nacionāl-sociālistu pūliņi, padarīt arī savus vadoņus mūžīgus.

„Kā tu jūties?” jautāja Gerda.

„Kā kuŗu brīdi. Saproti, brīžiem man ir sajūta, ka visu redzu tik skaidri un asi, kā nekad agrāk savā mūžā. Bet pēc tam... Pēc tam es esmu noguris.”

„Tev vajadzētu iet staigāt svaigā gaisā.” Tā gulšņājot jau katrs var nonīkt!

Vai ir tipiski latviskas sejas, kādas velti meklēt citās tautās? Lībiešu, latgaļu, kuŗšu un zemgaļu jaukuma, kuŗam pāri gājuši tatāri, Šeremetjevs un kazaki, kuŗam savu tiesu devuši vikīngi, vāci, poļi un zviedri?

Sauja ļaužu pārdzīvo mēri, savairojas pagājušajā un aizpagājušajā gadsimtā tik ļoti, ka rads rada vairs nepazīst, un Rīgā tu uz ielas satiec savu līdzinieku, kuŗam iedzimtības gēni sakrituši tieši tāpat kā tev! Un maz ticams, ka sarunā jūs varētu izdibināt kādreizējo kopīgo celmu.

Vai ir latviskas sejas?

1944. gada augusts. Vācu rezerves lazarete Rietumprūsijas pilsētīņā. Ievainoto un slimo gultiņas senlaicīgas, šauras, augstu griestu telpas. Kopj mūķenes melnos tērpos, sniegbaltiem, stingri stērķelētiem ripuļiem ap sejām.

Grenadieris Igors Kalniņš jau tik tālu atkopies, ka gaidīt gaida atļauju steigties uz vienību pie biedriem, jo istabelē vienam ir gaŗlaicīgi. Viņš skatās pa logu, pa kuŗu redzama kastaņas galotne ar pamatīgiem dzeloņcīņajiem bumbuļiem un atvasaras pavēsās debesis.

Ienāk vecākā no viņām pazīstamajām mūķenēm,

rievainu laipnu seju, un aicina sev līdz. Tulkot. Ko? Rakstiski? Viņš izraušas no gultas, uzvelk rīta kurpes un, savā svītrainajā slimnīcas tērpā, pa krēslainiem gaiteniem, seko mūķenei, kas, maza un drukna, gāzelēdamās iet pa priekšu. Atradušam staiģāt, viegli reibst galva. Kas jātulkot? Ka nav kas nelāgs, no vāciešiem jau nekad isti zināt nevar. Viņi ieiet istabiņā, kur gultā guļ gaišmatains zēns. Blakus stāv divas mūķenes. Garākā saka Igoram: „Mēs nesaprotam viņa valodu. Varbūt jūs varētu mēģināt palīdzēt.”

Igors apsēžas uz krēsla blakus gultai, skatās uz zēnu, tam ir kalsna, sārtā seja, un saka: „Sveiks. Kā tev iet?” Slimais it kā veļas Igorā, tad atkal novēršas.

„Mūķenes tevi nesaprot. Vācietes. Izstāsti kā tev iet.” Slimais pagriežas un aizgūtnēm, kā bez asarām šņukstēdams, ātri runā: „Māsiņa. Māju ceļš... Palika! Palika.” Atlaižas spilvenā, smagi elpodams, un atkārtoti trešo reizi: „Palika.”

„Kur palika? Vidzemē?” Nez' kāpēc Kalniņam sajūta, ka zēns vidzemnieks. Viņš pat par to nešaubās. Aizvērtiem plakstiem slimnieks izgrūž vārdus: „Māsiņa... Kumeliņš.” Tad klusē.

„Vai es tev ko nevaru palīdzēt?”

Slimais klusē. Nevarīgi Kalniņš paskatās uz mūķenēm, tās jautā: „Ko viņš teica?”

„Neko sakarīgu. Kaut ko par zirgu, par savu māsu. Kas viņam kaiš?”

„Smadzeņu plēves iekaisums.”

Ārā ejot no istabiņas, Igors vēl atskatās: zēns guļ aizvērtām acīm, galvu viegli pagriezis uz sāniem. Pelēkie, īsi apgrieztie mati pajukuši. Gultas kājgalī temperatūras liknes papēs četrstūris.

Pēc divām dienām grenadierī Igoru Kalniņu izraksta no lazaretēs, un viņš satraukts dodas uz staciju.

Zēna seja slimnīcā gadiem bija uznirusi Igora atmiņā — pat veselam esot, izrautam no Latvijas lauku sētas, viņa liktenis svešā zemē būtu bijis smags. Vai viņš aizgāja bojā toreiz? Vai vēlāk? Vai atkopās un viņa

dzīvības instinkts lika saņemties, piemēroties un izdzīvot? Zēnam ar latvisku seju.

Tonakt Igors ilgi domāja par aizvešanām. Austrumeiropas židu traģēdiju, par vergu un koncentrācijas nometnēm. Gerda blakus elpoja un pa logu viņš redzēja ielas elektrisko spuldžu atblāzmu.

Kādēļ 14. jūnijā arestētie nepretojās? Goldfelds-Zeltiņš esot cīnījies. Vēl viņš bija dzirdējis par bijušo policistu Zitaru, kuŗš dzīvojis pie brāļa uz laukiem, un abi ar noslēptiem ieročiem turējušies pus dienu, nogalinādami vairākus arestētājus. Bet vairums nepretojās. *Palieciet savā vietā. Esiet paklausīgi. Civilizācijā audzināti, Āziju nepazīdami, izjuzdami cieņu pret izpildvaru, viņi bija paklausījuši kā auni. Katrs no aizvestajiem tēviem taču būtu bijis gatavs mirt par savu ģimeni! Bet — vīrs slēpies mežā, uzzinājis, ka sieva ar bērniem paņēmti, steidzies pieteikties, lai dalītos liktenī. Cik naivi! Labi, ka mamma bija uz laukiem. Protams, ka nezināja, ka drīz sāksies karš.*

Kad atšķirtajiem vīriem aiz polārā loka nāca beigas, tad jau bija par vēlu, jo nebija ne fiziska spēka, ne ceļa caur tundru.

Bet židi! Tūkstošiem ļaunas apšauties kā kaujami lopi. Sēž barā, tur viens otru aiz ausīm un gaida beigas. Soļo koncentrācijas nometņu krāsniņās, kā govīs Čikagas lopu kautuvēs.

Vai gadsimtu antisemitiskais terors Austrumeiropā būtu iedzinis tādu zemošanās un paklausības garu pret varu, ka viņiem pat prātā neienāca pretoties? Tūkstoš neapbruņotiem vīriem cīņā ar duci apbruņotu, tomēr eksistē zināmas izredzes! Vai tiešām viņu vidū nebija vīru ar laivas sirdīm, makabeju pēcteču? Bet nē.

Un tie paši židi Izraēlā iznīcina Lorenša *Gudribas* pilāros daudzīnāto arābu varoņgaru, romantizētās rīfka-bīļu cīņas ar franču ārzemnieku leģionu.

Diktātūras būvē savas piramīdas — pat nāvei nolemto vidū ir privilēģētie, kas par likteņa biedru uzmanišanu drīkst dzīvot īsu laiciņu ilgāk. Un bailes sastindzina, beigu brīdī tu pārdomā bijušo, savu mūžu un tevi nokauj kā suni ceļa malīnā.

Un tāpat kā cilvēkēdēji tic, ka manto apēstā gudribu

un spēku, tūkstošu slepkava gūst brutālu pašapziņu, kuŗai nav pat mazākās saskares ar humānismu vai cieņu pret individu.

Nabaģa cilvēkus cenošie rietumi.

Zināmās situācijās briesmas paralizē. Tu lūdz Dievu, atceries miļos un paļaujies liktenim.

Kopējiem spēkiem, komunistiem un nacionālsociālistiem izdevies iedragāt illūziju par cilvēka līdzību ar Dievu, ticību individa un tā gribas vienreizīgumam.

Kādu vakaru viņš atkal mēģināja sazvanīt Birzi. Neviens neatbildēja, tikai signāli izskanēja kā izmisīgi saucieni. Pēc brīža viņš mēģināja zvanīt no jauna. Tā reizes desmit, it kā ar savu iecirtību gribēdams piespiest senajam biedram būt mājās.

Viņš ieslēdza radio, pagrozīja skālas ratu, apturēja kustību, izdzirdis kaut ko pazīstamu — patētiski maiga, saldi virišķīga balss dziedāja: „Junge, komm bald wieder nach Haus.“ Hamburgas dziesmiņa. Hanss Albērs, jūrnieka maisu pārsviedis pār plecu, rīta miglā iet uz ostu. Meitene paliek. Meitenes vienmēr paliek: Antje, Sūlveiga un kuŗavīra līgaviņa.

Skālas linijas un nosaukumi spīdēja dzeltenī un gaišzaļi; viņš atkal sāka griezt ratu: simfoniskā mūzika, krievu mēles jēlās skaņas, anģļu dziesmiņas, jautrais vakars — smieklī un gurguļojoši dāniskais pieteicējs. Atkal krievi — viņi dominēja ēteri kā kuŗa laikā vācieši! Viņš klausījās, minēja vārdu nozīmi.

Tad sastinga: ZIŅOJUMS, svarīgs, kluss, gandrīz nedzirdams! Ziņojums par nāves ciņu. No Norčēpingas. Viņš to zināja. Ja viņam jautātu kā, viņš nevarētu pateikt. No Norčēpingas, kuŗai viņš tikai pāris reizes bija braucis cauri. Kāds tur pašlaik mira, kāds viņam bezgala tuvs cilvēks, kuŗam viņš nezināja vārda.

Igors dzirdēja ziņojumu, nesaprazdams vārdus, bet zinādams to saturu, dzirdēja sirds pukstus, ritmiskus un vārgus, tad, pēkšņi, viens sitiens iztrūka — Igora sirds žņaudzās bailēs, līdz klusuma brīdis, šķietami tik ilgs, izbeidzās un puksti atsākās no jauna un Igors uz brīdi

atelpoja. Viss kārtībā — vēl ir laika. Viņš izslēdza radio, atgāzās gultā un mēģināja sakārtot domas.

Norčēpinga. Norčēpingai laba futbola komanda. Spēlē cieti, bet tehniski un mērķtiecīgi. Iedzīvotāju skaits varbūt jau pārsniedzis 100.000? Futbola komandas spēles veids ietekmējis visas viņa domas par šo pilsētu.

Kuņš bija mirējs? Viņa domas urbās atmiņā, tajā ko prāts dzīves gaitā nobīdījis aizmirstības malā, bet satrūkās un apturēja domu taustekļus. Būšu tikai iedomājies. Man spokojas Herberts Cukurs, C 3, Gambija un hercogs Jēkabs. Kad nāks Gerda? Kaut Gerda nāktu ātrāk!

Brīdi šaubījies, Igors izstiepa roku un ieslēdza radio no jauna: atkal iegailējās maģiskā acs, atkal krustojās dzeltenīgās un zaļganās līnijas.

ZIŅOJUMS. Puksti. Viņš mirst. Kādēļ? Grēkojis. Igors zināja, ka spriedumam nepiekrīt, izmeklēšanai jābūt plašākai, dziļākai, bet viņš neko nedrīkstēja teikt, varēja tikai klusu just līdz, varēja tikai pats būties par savu līdzjūtību. Sirds puksti, atkal viņa sirdi stindzinošs pārlēcieni, atkal. Tuk, tuk, tuk — klusums — TŪLĪT PĀRTRŪKSI! — tuk (nē, pukst tālāk!) — tuk, tuk, tuk.

Gail radio skāla ar iedaļām un raidstaciju uzrakstiem. Rīga, Madona, Kuldīga un Liepāja. Vai es klausos pats savu nāvi? Tūlīt vai nākotnē? Nē! Tas ir kāds cits, kuņš mirst. Bet tuvs, tuvāks par brāli. Mirst dzīve, mirst viss, kas bijis kādreiz mīļš: skaistākie ziedi, sargāti, iekapselēti sirdī, vīst un pārvēršas herbārija sienā.

Un atkal dzirde sasprindzinās, ir klusums (būšu tikai iedomājies!) nē, te no jauna: tuk, tuk. Ja tā nav mana nāve, vai tā varētu būt mana tēva nāve? Lielākais pārdzīvojums vīrieša dzīvē? (Toreiz nemanīju — biju par jaunul!) Nedzimušo pēcnācēju nāve? Tuk, tuk — pārlēcieni — tuk, tuk, tuk.

Par grēkiem. Par mironģalvu pie cepures. (It kā tā būtu ļaunāka par zvaigzni!) Par *Meine Ehre heisst Treue*. (Tā bija tikai pārgērbšanās, maskarāde, ķekatas!) Bet drusku tu ticēji? Mazliet? Mazu, mazu drusciņ? Tev patika? Lai ienaidnieks tevī spoguļojoties būtos.

Norčēpingā mirst tavš brālis, tavš biedrs; plecu pie pleca, sirdi pie sirds. Tuk, tuk — pārlēcieni.

Labi. Es esmu ar mieru, man ir vienlīga, viņš vai es. Ja vienam jāmirst, esmu ar mieru mirt viņa vietā.

Roka izslēdza radio, nodzisa maģiskā acs, zuda dzeltenās un zaļganās svītras. Kļuva vieglāk. *Lai tālums kā ledus ir glums, mēs esam ar jums.*

Es spēju vairs tikai mirt — pasīvi, nožēlojami, vīra necienīgi.

Jaunie, tie tur ballē, jaunie dieva dēli, liepu meitas, tie spēs, tie varēs pacelt to, ko mēs nespējām. Mēs gribējām un, pat dzīvi palikuši, esam atdevuši to, kas katram šūpulī līdzī dots — savus sapņus, sirdis un jaunību. Pāri palikušas tikai krāšmatas, drupas, kā atstāta latviešu lauku sēta, illūzija, it kā mēs dzīvotu. Ko mēs esam spējuši? Labākā gadījumā dot dzīvības bērniem, spītēt liktenim. Bet es — nē.

Kādu nakti viņš pussapņoja, pustumgoja. *Daugavas Vanagi* — tie, kas turas kopā un ir lepni uz savām gaitām pazaudētā karā, pārvēršas *Latvijas vanagoš* un nav vairs sirmi kungi, kuņi domā, ka bijuši varoņi un vienmēr dziedājuši *Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils*. Latvijas vanagi — tērauda šķindas dziesma, no Saules kaujas līdz mūsdienām. Spiež, spiež un spiež, reizē svešas un pazīstamas pilsētas — Štokrīgas ielas. Vecs brīvprātīgais, cietu un sāpīgu seju. *Kādēļ tu negāji? (Mocekļu ceļu). Kādēļ necieti līdz? Kādēļ?*

Rīgas pagrabs. Ļaudis slēpjas, kā uzlidojumā. Nopikuši ļaudis — posts lielāks, nekā iedomāts. Skrandās. Deprimēti. Balss: „Vai vēl kāds brauks?” Tu jautā, vai vēl kāds latvietis telpā, piesakās vecāka dāma ar matu mezglu pakausi; sēž, sev priekšā nolikusi mazas, aprakstītas lapiņas: „Es. Doktore Štrause.”

Pagraba kāpnes ved vēl tālāk lejup, visur saspīesti, raudoši ļaudis. Viss pavēss, pagrabīgi drēgns. Uz tavām rokām uzliek mazu sievietes augumu, mazu ķermeni, bez rokām un kājām. Kāda balss saka: „Es nemācēju sasiet.” Nabas saiti. Un sievietes šņuksti: „Manu meitiņ, manu mīlo meitiņ!”

Igors uztrūkstas: kas tā par Štrausa kundzi? Kādreiz viņš bija pazinis virsnieka vietnieku Štrausu. Tā kundze?

Braucot uz Rīgu, no pilsētas nedrīkstot spert ārā ne soli. Nevarot braukt ne uz Jelgavu, ne Cēsīm. Bet tad taču katrs Rīgas braucējs klausā krievu varai?

Uz ielām miliči, hotela istabās čekas mikrofoni, iebaidītie latvieši runā klusu, ir bēdīgi, asaraini un drūmi. Nodevēji pinas ar krieviem, smejas un lamājas kā krievi. Viss ir pelēks, un visur ir asaras, raudātas un neizraudātas.

Kaut nepazustu pavediens. Jādomā mērķtiecīgi, jo citādi pazudīšu. Ja arī koncentrēšanās atņem spēka asumu, ja arī grūtāk tādēļ izsekot attālākām norisēm. Delnā ir dzīvības, likteņa un visvisādas linijas — tūkstošiem taciņu, kuņas izstaigāt acīm; viena delna sarežģītāka par gudrāko grāmatu.

Ir nakts, melna tumsā. Es par tumsu nebēdāj': *bij manam kumeļam zvaigžņu sega mugurā!* Kur kumeļš? Tēvs kādreiz, cerību pilns atstājis mājas, lai iekārotu pilsētu un tādēļ es tagad, pilsētnieks, bez kumeļa. Vecvectēvs vizēs rudens tumsā iet barot zirgus. Mitras, vēsas rudens smaržas. Rugāji. Kartupeļu ņemamais laiks.

Būtu tēvs palicis uz laukiem, tāpat būtu aizvests.

Gerda blakus elpoja.

Dienas gāja, Igors svārstījās starp domām un pārģurumu. Viņš atcerējās sākuma gadus Zviedrijā, klīda Pomerānijā. Kādu rītu viņš bija apsoliļies Šēbergam aizbraukt pēc manuskripta uz apgādu pie Odina laukuma, jo saliktuves šoferis vēl arvien bija atvaļinājumā Spānijā. Nakti vēlreiz bijis pie Landekas, vēlreiz pārdzīvojis 3. februāri; intelekts bija urbies pagātnē, atklādams piemirstus, bet tagad tik svarīgus sikumus. Pie pazemja pieturas būdams, viņš iedomājās, ka tikpat labi var braukt uz saliktuvi arī ar autobusu, pāri Mieramājas laukumam, pa Rietumu tiltu. Pazemis pēkšņi šķita smācīgs un nepatīkams. Viņš iekāpa autobusā. Pie Ērika laukuma atbrīvojās vieta, varēja apsēsties. Paradušam

iet kājām, drūzma traucēja, viņš mēģināja atrauties, lai izvairītos no fiziska kontakta, bet velti; ūsains vīrs sēdēja blakus sēdekli, iepleties un ērts, cits, starp sēdekļiem stāvēdams, karināja viņam savu piedurkni pie galvas. Nākamajā pieturā daži izkāpa, piedurknes karinātājs pavirzījās uz priekšu, tā vietā stāvēja resna, tumšmataina sieviete, tusnīdama un nepatīkā grozīda, mās. Nemaz kā zviedriete.

Igors sēdēja sarāvies. Aiz muguras runāja divas sievietes. Viņš dzirdēja. Sievietes sarunājās latviski. Varbūt tā tikai izklausījās. Vai pirmā reize, kad pūli dzirdi latviski, un tad tikai atklāj, ka tajā neviena latvieša nav? Varbūt tās bija zviedrietes un latviski tātad sarunāties nevarēja.

Man garšo gaļa, teica viena balss.

Sevišķi kūkas, otra piebilda un abas guldzot smējās.

Pāris soļu uz priekšu, gaiteni starp sēdekļu rindām, pie balsta turēdamās, stāvēja gaišmataina meitene gludā melnas ādas mētelī.

O! Kūka! Balss runāja par meiteni melnajā mētelī, kuŗa nezināja, ka viņu aprunā.

Kūka mēslos. Mēsli netīri, bet kūka! O, balstīja pirmā balss. Sievietes ļaunums. Pfozzenneid, kā vācieši saka. Balsis smējās un turpināja runāt, vārdiem saplūstot burbuļojošā skaņu straumē. Balsu taustekļi klīda un ložņāja ap gaišmatainās meitenes augumu. aplūkoja, aptaustīja, paraustīja, ieknieba. Uzšķieda vircas šalti, rāva aiz spodrajiem matiem.

Igors aizvēra acis.

Cilvēks ir kūka, teica pirmā balss.

Un man patīk ēst kūkas, liksmi pievienojās otra. Iesārta miesa. Zidītājs. Ai, cik garšīga!

Kādēļ aprunātā meitene nevarēja būt malēja senlatviešu maltuvē? Jeb braša meita nerātņajās tautas dziesmās? Nevarēja, jo viņa bija zviedru kantoriste, braucot uz darbu, dienu strādāja un vakaros satika savu Ufi. Anitas Ekbergas nošļukušās milzu krūtīs, Brechta apvainotā Žennija, korsešu manekens pazemja reklāmā ar skaistuma punktu uz vaiga.

1942. gada jūlijā Koču māju pagalmā kauj cūku. Aizkauta, izrāvusies, asiņojot un kviecot lēkšo pa pagalmu. Pēc vairākiem nesekmīgiem mēģinājumiem, Pēterim to izdodas noķert aiz kājas. Šķēržot un dalot lopu, Igors vēro cūkas lielo līdzību ar iepriekšējā ziemā skolā mācīto cilvēka anatomiju. Viss ir tik līdzīgs, pat skelets un ādas krāsa. Cūku svilnot ar ugunskurā nokaitētām vecām eņģēm, visu apņem degušu matu smaka, visapkārt ir asinis, salmi un ļaužu prieks. Sievieši pēcpusdienā skalo zarnas desām un vakarā visi slavēdami ēd asins pankokus.

Es ēdu un ielienu cūkā, teica otrā balss. Es ložņāju un vairojos miljonu miljonos. Un beigās no cūkas ir palicis tikai skelets un es.

1934. gada vasarā pa Jūrmalas prospektu Asaros uz Kūrmājas pusi tipina baskājis puika. Brižiem viņš velk ar pirkstu pa vasarnīcu sētu latiņām vai stieplu režģiem. Pirksts pukst kā motorlaiva tālumā. Viņš tuvojas Sarkanā mājai. Drusku ir bailes, jo šim apbūves gabalam apkārt ierakti tikai cementa sētas stabi — šķērskokus ar latiņām saimnieks nav jaudājis uzcelt. Lielie runā, ka Sarkanis kādreiz bijis bagāts, ka viņam piederējušas daudzas, daudzas vasarnīcas. Protams, sen pagātnē, pirms kara. Tagad Sarkanis nodzēries. Dārzā milzu augsta zāle, zālē ieauguši jāņogu krūmi un maza, no ķieģeļiem sakrauta būdiņa. Reiz puika, gaŗām iedams, redzējis, kā Sarkanis, stāvēdams zālēs, pielicis pie mutes zilā pudeli, vienā elpā izdzēris un aizsviedis slaidu roku. Noslaucījis muti krekla piedurknē, nobraucījis no jāņogu krūma sauju ogu, sabēris tās mutē un nolicies pie krūma gulēt. Tādēļ puikam bailes.

Tramīgi šķielēdams, viņš iet gaŗām Sarkanā mājai. Viss kluss un mierīgs, ne dzīvas dvēseles. Tad puika izšķīras iet pa kreisi, pa līniju, tieši uz dzelzceļu, jo dzelzceļa malā ir pelēka māja, kuŗas pagalmā dažreiz ir tirgus. Ar sievām un zemeņu, ābolu,

reņģu, bušu un luču kastēm. Viņš griežas gar Sarkaņa dārza stūri, tur, kur grāvis, šķērsojis prospektu, iztek no apaļā cementa cauruma. Grāvi kaut kas guļ. Tā kā cūka. Bet nīrb. Puika pietupstas, lai redzētu labāk. Tā ir cūka! Visa cūkas virsma virmo, nīrb, ir reljefa kā grubuļainas tapētes. Tomēr cūka. Beigta. Pārklāta tārpiem, miesas, krāsas tārpu muškulis cūkas atveidā, formā. Puika satrūkstas un iet. Viņš neiegriežas linijā kā domājis, bet iet tālāk pa prospektu. Ietne sastāv no ornamentiem izrotātas virsmas cementa četrstūriem. Viņš vēro savus soļus, pūlēdamies iet tā, lai neuzkāptu četrstūrus robežjošām tumšajām starpām un ir priecīgs par savu veiklību.

Paliek arī melnais spodrais mētelis, konstatēja Igors. *Ha, ha, ha!* Burbuļoja pirmās balss smieklī.

Pfotzenneid. Foceneida jaunkundze melnā mētelī. Spīdīga, kā nosvīduša nēģeņa āda. Cūka, izgērētā nēģeņa ādā. Nacisti koncentrācijas nometnēs no cilvēku ādām taisījuši rokas somiņas savām kundzenēm un širmjūs naktsgaldiņu spuldzēm. Izdēdējušiem, nonikušiem ļaudīm tikai kauli un āda. Atdīrā tikai vienu galu un izvelc skeletu, kā vardi pirms likšanas krītiņā par ēsmu vēžiem.

Atkal zvārguļoja sievišķīgie smieklī. Par ko? Kādēļ?

Nevibrēt, izturēt. Sirds kā grauds. Ciets. Tikai ne-vibrēt, lai sevi nenodotu.

Jākāpj ārā, apdullis konstatēja Igors. Jātiek ārā. Viņš nebija drošs, ka varēs. Virzoties līdzī ārā kāpēju virknei, viņš saļodzījās: no autobusa vadītāja vietas uz viņu ikdienišķi un nopietni skatījās Heinrichs Himlers. Mierīgu, uzticību modinošu skatu caur acenēm. Viņam priekšā uz plāksnes gulēja biļešu aparāts ar sīkraudas caurulītēm. Igors atbildēja mierīgo skatu. Esam jau redzējušies. Vai viņš šeit tikai manis dēļ? Vai neviens cits viņu nav ievērojis? Ka kāds nepamana!

Iedoma. Māņi. Rēgi. Igors pagāja gaļām. Taču, kājai uz otrā autobusa izejas pakāpiena atrodoties, viņš dzirdēja: *Kāds vīrs izkāpa no autobusa.*

Igors redzēja aizbraucošo autobusu un zīmi uz tā — diviem baltiem burtiem — SS baltā aplī. *Stockholms*

sparvaġar. Kāds vīrs izkāpa no autobusa! Atvieglinājuma sajūta un sēras. *Mans gods ir mana uzticība* bija kādreiz bijis uz viņa un viņa draugu jostu sprādzēm. Igors bija lauzis uzticību, izkāpdams no autobusa. *Wir lieben den Wein und die Maegdelein*. Jā. Izkāpis. Viņam vairs nebija ieroču brāļu, viņš bija viens. Ieroču brāļu zaļgampelēkais četrstūris, papēžiem noklaudzot, pagriezās. Noklaudzēja šautenes ritmiskajos tvērienos. Četrstūris aizsoļoja, Igors palika viens. *Good bye Johnny. Auld lang syne.*

Himlers Stokholmā. Igors ar labās rādītāju berzēja kreiso aci. Šaujamo aci. Nedrošiem soļiem sāka iet.

Ielas un nami kā vienmēr. Tie paši veikali. Sieviete ar bērnu ratiņos. Logā dažāda dzeltenuma siera kluciši ar dažāda lieluma caurumiem. Tabakas veikaliņš ar rīta laikrakstu telegrammu lapām. Treknu burtu sensācija: **IZVAROTA SIEVIETE**. Igors sarāvās — gaišmate autobusā. Izvarota. Samīta, apsmieta, ievainota uz mūžu. Malējiņa maltuvē. Pūt vējiņi. Baiba. Milda Zilava. Bet jāiet. Nedrīkst sajūst.

Viņš iegāja gaitenī, izvilkā no sienas kabatas darba kartiņu, ielika to zīmoga pulkstenī. Kliks! Paskatījās — pulkstenis bija uzspiedis 0927. Kopā trīsdesmit seši, viņš konstatēja. Berlīnes olimpiada. Mazais Vītols sit olimpisko rekordu 3000 metru karvēkļu skrējienā.

„Hej,” teica firmas telefona centrāles meitene. „Hej,” atbildēja Igors, bidamies ielaisties tālākās sarunās. Viņš pagāja gažām, kāpa pa spirāles kāpnēm pagrabā, nonākdams saliktuves stāvā. Piespieda slēdzeni — iedegās mirkšķinādama elektrības dienas gaismas caurules. Saule spīdēja duļķainu staru cauri griestu biezajiem stikliem. Noskaidrojies, viņš konstatēja. Iededzināja galda spuldzi locekļainā kātā un apsēdās. Pirmā korektūra: puķu katalogs. Puķu zirnīši kā tauriņi, satupušies uz pūkaina kāta, silti mīlīgās kliņģerītes un lupatīgās kreses.

Nez' kāpēc iedomājās kaut kur dzirdētus vārdus — un *divi bandīti palika sniegā*. Divi nacionālie partizāni. Brāļu karu Igors negribēja, paldies Dievam, tāds arī nekad nebija bijis. Tāpat jau pārāk smaģi. Bet labi, ka

tie divi, tie pie Dorotēnhofas palika sniegā. Tie krievi. Varbūt tomēr bandītiem vieglāka dusa.

Viņš dzirdēja kā burtliči sasaucas saliktuvē. Kalle skaļi smējās cieti nejutīgiem zviedriskiem smiekliem. Bet ne taču par mani — Igors sarāvās. Varbūt tomēr. Esmu smieklīgs vīrelis, svešinieks. Man četrkantains zods. Ja nav rokas, tad tukšo piedurkni var ielikt kabatā, zodu ne. Sāka skanēt saliekamās mašīnas — līdz šim dzēruši kafiju. Igors paņēma slejas un manuskriptu. Sarkanu irbuli. Un sāka lasīt.

„Šito paņem vēlāk,” ienāca Lefe, zilās darba biksēs un sarkanrūtāinā kreklā, nosviedzams uz galda sleju žūksni. *Sievietes nakts*, viņš nosminēja vīrišķīgā morālismā.

Igoram negribējās lasīt pornografisku grāmatu. Viņam gribējās muļķim teikt „ko tu puisīt zini,” bet viņš greizi pasmaidīja — mēs piedzīvojušie vīrieši, mēs zinām.

R vietā t. Iezīmēšanas kāsitīs rindā, labojums uz malas. Tā rinda pareiza, tā arī. Kā manuskriptā? Tālāk. Te kaut kas nav kārtībā! Divas rindas samainītas — šai jābūt pa priekšu. Tā. Zīme kā maksšķeres āķis. Ar kuŗu mani noķert. Kuŗu man ierīt un kuŗš man ieķeŗas ļaunās kā asarim.

Viņš aizvēra acis. Laiva iebrāukusi zaļās niedrēs, apklātās ar zaļām lapu utīm. Apkārt šūpojās aļģu zaļgans ūdens. Viņš izcēla appelējuša bambuka kāta maksšķeri, kuŗas galā tirinājās sidrabains asaris. Paņēma labajā rokā un ar kreiso izrāva āķi, kopā ar puslūpu. Tad pārvietoja zivi, kuŗas aste locījās no vienas puses uz otru, no labās rokas kreisajā, un ar labās ikšķi atlauza asarim galvu. Kniks! Asaris ielidoja laivas dibenā blakus diviem saviem brāļiem, noraustīja vēl pāris reizes asti, un tad palika gulēt. Asiņainām rokām Igors dzina āķim virsū jaunu slieku, kas izmisīga locījās kā senlatvietis uz tatāru mieta.

„Vai tev vēl daudz ko lasīt?” jautāja Šēbergs. Balss bija nepacietīga un pārmetoša.

„Nē. Vēl kādu stundu,” atbildēja Igors un Šēbergs izgāja atkal saliktuvē, aizcirdams durvis. Īsajā brīdī, kad durvis bija bijušas atvērtas, troksnis bija pieaudzis, tagad tas atkal saplaka un Igors pievērsās slejām. Visu

mūžu kakla kungi — vācu drillētāji, austuves priekšstrādnieki, arodbiedrību politiķi un Šēbergs.

6200 TROPAEOLUM MAJUS, vitņu kreses, dažādās krāsās. Izmeklēti skaists vitņu augs, kuŗš ātri apaudzē plašu telpu. Jūtas vislabāk sausā un lielā zemē. Augstums apmēram 2 metri. Sēj tieši augsšanas vietā maijā vai arī leceklī, vēlākai izstādīšanai. Stādīšanas attālums apm. 25 cm. Zied no jūlija līdz septembrim. Igors paņēma nākamo sleju: tā visa bija jau piebārstīta sarkaniem labojumiem — tik daudziem, ka uz sloksnes bija vai divi teksti — salikuma un labojumi sarkanā rokrakstā. Viņš skatījās aiznākamo — tas pats! Sirds stājās. Kas šīs slejas labojis? Korrektors bija viņš, Igors. Neviens cits. Neredzams spiegu raksts, uzsildīts, lai temperatūra izsauktu ķīmisku reakciju un neredzamais raksts kļūtu salasāms? Drebošu sirdi viņš paņēma Sievietes nakti — slejas bija noraibinātas tāpat!

1935. gada rudenī, kādas Rīgas pamatskolas 2. klasē, latviešu valodas skolotāja bērniem parāda biedinošu piemēru — kādu sevišķi vāji rakstītu diktātu, izraibinātu sarkanas tintes labojumiem. Zēniem ir pavisam īsi apgriezti mati, meiteņu vairumam biželes un skolotājai sārti vaigi un mati pakausī saviti bumbulī.

Raibs. Igors miršķināja acis, pūlēdamies izgaisināt sarkano rakstu. Esmu pieķerts, viņš domāja. Ieslēgts šais sienās ar melno Pēteri. Viņš paņēma dzēšamo gumiju un mēģināja dzēst, bet roka neklausīja un viņš tikai saburzīja sliktās kvalitātes korrektūru papīru. Un kā lai izdzēstu sarkanu ķīmisku rakstu? Aizvēra acis. Blakus telpā bira burti pa vienam, virknējās svina rindās, burtliču pirksti, jūtīgāki nekā pianistam, tekāja pa mašīnu klaviatūrām. Igors atgāza galvu, juzdams izstiepto ādu ap rikli un krunku skaustā. Brašas dziesmas skaņas — *Būhius bataljona dziesma* — ieskanējās ausīs. Blondi puīši, uz priekšu izstiepuši durkļotas šautenes, dziedādami, vienā solī gāja pa zaļu pakalni. *Man jā-kļūst zviedram. Vai mirstot?*

Viņš atkal pievērsās galdam. Sarkani izraibinātās

slejas gulēja priekšā kā gulējušas. Atkal aizvēra acis un atgāza galvu: atkal skanēja dziesma, braša kā jau-nība.

Noklaudzēja durvis, Šēbergs apsēdās pie sava galda. Par laimi viņš bija uzgriezis muguru. Sāka šķirstīt pa-pīrus — kvītis, lēses par eļļu, svinu un benzīnu. Sirmāis pakausis grozījās enerģiskajās kustībās.

Igors paņēma sarkano lodišu irbuli un izlikās, ka darbojas ap slejām, ne lasīdams, ne labodams. Šēbergs svilpoja. Plakani, metalliski griezīgi. Pagrieza drusku galvu, uzmezdams Igoram īsu skatu, tad atkal aizgriezās, turpinādams svilpot. Un tad Šēbergs svilpoja Pūt, vējīni. Igoram bija sajūta, ka viņam izrautu pamatus zem kājām: faktors svilpoja un Igors šūpojās kā bērns aijājošas mātes rokās. Šēbergs. Tieši viņš — aukstais, īdzīgais priekšnieks! Tieši viņš. Latviešu tautas dziesmu.

Trimdinieku dziesmu. Šēbergs aijāja Igoru.

Nieki! Igors atgāza galvu kā mirējs Žeriko gleznā. Atkal brašā *Būhius bataljona dziesma*; noliec galvu uz priekšu — Šēbergs svilpoja Pūt, vējīni. Tad sāka bungot ar labās rokas pirkstiem uz galda, strauji piecēlās un, uz Igoru nepaskatījies, izgāja pa durvīm. Saliekamo mašīnu trokšņi uzplauka un noplaka.

Cik pulkstenis? Vēl stunda līdz lenčam. Ēst negribējās. Nemaz. Bet jāiet. Lai dzīvotu, jāēd. Jāizliekas, ka viss tāpat kā vienmēr, kā pagājušo, aizpagājušo un aiz-aizpagājušo gadu. Kā katru dienu.

Viņš izgāja koridorā. Neredzēja neviena cilvēka, viss bija pamišs. Durvis, kuņas daļēji sastādīja sienu, stāvēja pusvirus, spuldzes spīdēja kailas un nedzīvas. Viss bija kluss. Neziņā apstājies, klausījās — te nedzirdēja ne mašīnas, ne ko, un klusums bija ass savā civilizācijas sterilitātē, nejutīgs kā naža asmens. Gāja uz priekšu, nejuzdams savus locekļus, nedzirdēdams savus soļus. Koridors aizvirzījās pa labi, papīriem apklātie grāmat-vedības galdi stāvēja atstāti vientuļi. Koridors griezās pa kreisi. Gar sienu bija sakrauti tukši brūni papes kar-toni. Dāmu garderobes durvis vaļā, pie izlietnes redzama grāmatvedes mugura. Arī tā šķita nedzīva, kā mūzeja priekšmets, kā lelle.

Viņš izgāja uz ielas — acis sāpēja. Pēc paraduma, pagriezās pa labi. Pie namu lietus noteku caurulēm bija sakrājušās pelēkas pelnu kaudzītes. Kādēļ? Ak tā — atomu kaŗš. Radioaktīvie nokrišņi. Kaŗš bijis kaut kad, nupat.

Gadu desmitiem, rītos un pēcpusdienās, viņš ir laikrakstos lasījis par terora balansu, karstuma vilni pēc atombumbas vai ūdeņraža bumbas eksplozijas, pieradis pie treknu gaileni atgādinošās sēnes atēliem. Bijies vairāk par sevi nekā par cilvēces bojā eju.

Kaŗš bija bijis kaut kad, nupat. Dienas gaisma pelēcīgi balta un asa. Ļaudis, pat tuvi pretimnācēji — tāli un caurspīdīgi. Eksplozija iznīcinājusi sarkamos asinsķermenīšus. Igors apgriezās, gāja atpakaļ, virzienā, no kuŗa tikko bija nācis. Ācis reģistrēja, bet signāli sašniedza tikai prātu, ne sajūtas. Pelēkā, asā gaisma vērtās zilgani zaļa, viss bija kā teātra skatuves starmešu apgaismots, tikai gaišāks un caurspīdigāks.

Pie neliela kinoteātra izlikti lieli krāsaini plakāti: izvalbītu seju skrēja kāds vīrietis. Bēga. Sarkanā krāsa seju un rokas darīja asiņainas. Aģentu filma, aģents bēg. Rietumu varonis bēg.

Viņš gāja pa Raģa ielu, gāja lielo, parasto Slūžu loku, cauri Vecpilsētai, arvien tālāk uz ziemeļiem, gāja reizē redzēdams un neredzēdams, tikko redzēto tūlīt atkal aizmirdams. Stingu skatu ievēroja dāmu frizētavas uzrakstu — melnus burtus uz krējumaista plastas kastes — *Carina*. Karina. Karina karina. Karina ampelmani. Karināt, kārt. *Es biju par glēvu, lai cīnītos. Pakārtais kaŗkārēju*. Jau tā saņņaugtā sirds žņaudzas vēl vairāk. *Vallingatan* — valin — nilav. Niklāvs. Niklāvs Strunke. *Kungstensgatan* — kungsten — netsgnuk — Čingačuks. Lasot ačģāmi, zviedru vārdi sāka izklaustīties austrumeiropiski. Šķita, ka vajadzētu tikai mazliet piespieties, lai saprastu tikko atklātā raksta jēgu. Kas vēl dabiskāks, ka no viena gala vārdi austrumeiropiski, no otra rietumnieciski? Pasaule sadalīta divās daļās, viena spoguļojas otrā! Viss ir spoguļu attēli: akcija — reakcija.

komūnisms — nacionālsociālisms, katoļi un pareizticīgie, Austrumroma un Rietumroma!

Viņš gāja pa Ziemeļu tirgus laukumu, autoostas autobusi stājās un brauca, kustēdāmie varenī un neveikli, kā ziloņi. Juzdams milzu spiedienu, iegāja atviegloties publiskā atejā. Stāvēja ilgi. *Ūdens nogāja*. Savādi, mistiski vārdi. Cienījami un nopietni. No kurienes? Bet tie bija gudri un svēti vārdi.

Viņš gāja tālāk. Kreisā pusē palika dzelzceļš, pa kuŗu sarkanbrūnie elektriskie vilcieni gan gāja uz ziemeļiem, gan nāca no tiem. Pa labi Piena Centrāles vecā celtnē. Mutē viņš sajuta saldu vaniļas garšu.

Stokholmā ir pašaurā Dālas iela, kas perpendikulāri atduŗas ziemeļu dzelzceļu linijai tieši sānos; vienā pusē tai ir augsta klints, kuŗas mugurā atrodas Sabatsbergas slimnīca, otrā gadsimtu maiņā celtā sarkanu ķieģeļu pienotava, iesniegdamās pat kvartāla otrā taisnē. Zem klints, tieši preti pienotavas ieejas vārtiem, ir zema koka listu sētiņa.

Kaŗš tūliņ beigsies, spīd saule un pienotavas vārtos stāv priekšstrādnieki Anderšons un Peteršons, sprieddami par darba spēka trūkumu saldējuma ražošanā. Divās maiņās strādā dažādi bēģļi, un gadījuma darba strādnieki, vairums somi, bet kā sameklēt ļaudis trešajai maiņai pašā nakts melnumā, kas kuŗu katru dienu būs nepieciešama?

Pa nomaļo ielu tuvojas kāds gājējs, krekla apkakle tam vaļā, svārkus uzmetis uz pleciem. Anderšons piebiksta Peteršonam: „Re! Ārzemnieks.”

Inženieris Hūgo Kārkliņš patlaban domā smagas domas: kā, valodu neprotot, gādāt par sievu, kuŗai Rīgā solījis vieglas dienas, un abiem tekāinišiem un trešo bērnu vēl pie krūts? Sveša pilsēta, klintis, ķieģeļi. Anderšons uzrunā ārzemnieku: „Piedodiet, vai nevēlaties strādāt?” Kārkliņš saprot žestu un vārdu strādāt, kas tik līdzīgs vāciskajam variantam. Un jautājošo toni. Kādēļ ne? Viņš piekritoši pamāj ar galvu un seko baltās un netīrās darba drēbēs tērtajiem zviedriem pienotavas paģalmā, protams, nezinādams, kāds darbs darāms. Resnais Peteršons

ieved inženieri ģērbtuvē, dod baltās drēbes, priekš-
cruu un koka tupeles. Sieva nu uztrauksies, kur es
palicis, domā Kārkliņš. Bet priedāsies par nopelnīto.
Darba telpas sastāv no paaugstinājuma vienā galā,
kur somu sievas drudžaini, ar krējumainu šķidrumu
pildītām, formām liek vākus, kuŗu caurumiņos sa-
sprauž koka plāksnītes. Formas tad slid pa lenti uz
telpas leju, saldamas attiecīgajā šķidrumā, līdz no-
nāk pie durvīm, kur tās izrauj no peldes un uzliek
citai lentei, lai pienestu rokām, kas saldējumu at-
brīvo no formām un nodod tālāk ietīšanai spožos
staniola papīriņšos un novietošanai iepakojamos
kartonos.

Inženieris Kārkliņš strādā. Viss viņš noķēpis ar li-
pīgo saldējuma tumi, visi citi viņam apkārt runā
nesaprotamo, skaudro un melodisko somu valodu.
Stunda iet pēc stundas. Darbs? Latvietim?! Pado'
tik šu'! Nonācis vissmagākajā darba momentā, viņš
plēsa sasalušās vieglmetālla formas ārā ar visu
ledu, piere rasoja. Ko Mirdza domāja? Vai viņa
varēja iedomāties, ka viņas Uģa muskuļi sāk jau
sajust lielo piepūli, jo bieži formas bija stingri ie-
salušas. Tās būtu jākausē mērcējot, bet vai viņam
patika gaidīt? Pārāk ilgi viņš bija bijis bez darba!
Un Kārkliņš rauj! Par Mirdzu, Daci, Sarmīti un
mazo Viesturu. Kas tiem te nebūtu ko noēsties!

Darba beigas nāk kā pārsteigums, jo savu pulk-
steni inženieris aizsviedis Gotlandē, dūsmās, ka
pābraucot samircis, tas pārstājis iet.

Andersōns, kuŗš brīvajā laikā mēdz spēlēt šachu
Solnas šacha klubā, un ir domātājs cilvēks, ieminas
Peteršonam: „Ārzemnieki turas baros. Paprasi, vai
vēl kādi negrib strādāt. Un vislabāk trešajā maiņā.”
Peteršons skaidro Kārkliņam: „Geld — Freitag.
*Aber tomorrow — andere arbete? Kameraden? Viel
arbeit. Du kommen! Kameraden kommen. Geld —
Freitag!*” Priekšstrādnieks rāda ar pirkstu uz sava
pulksteņa ciparnīcas.

Nākamās dienas pievakarē, jau labu brīdi ātrāk,
uz koka sētiņas zem Sabatsbergas slimnīcas klints,
sēž vīri piecpadsmit, kā zvirbuļi uz telefona stieples

Latvijas pagastā. Un to nakti visi strādā gandrīz tikpat dūšīgi kā Kārklīšs, par kuŗu gan vēlāk stāsta leģendu, ka reiz, kad mainās bijušas brīvas vietas, viņš nostrādājis 36 stundas pēc kārtas. Tas tā varētu arī būt, jo ļoti ātri viņš ar sievu un bērniem izceļo uz Kanadu. Un tas maksā naudu!

Bet pārējie latvieši ik vasaru turpina ražot saldējumu. Tikko mērenā klimata meteoroloģiskie apstākļi kļūst īsti karsti un ievajagas trešās maiņas, tā Anderšons norīko Peteršonu stāties sakaros ar latviešiem.

Koka plāksnītes — t. s. pulķišus formu vākos bāž vecāki, cienijami kungi — direktori, pulkveži un literāti — *Rīgas galvas*, kā saka jūrnīeks Vārna, pie pakojamām mašīnām strādā docenti, krastā esošie jūrnīeki un kustībās ātrie, bezbēdigie jaunieši. Tā tas velkas gadu no gada: cik jaunekļu nav nopelnījuši studiju naudu, cik ģimeņu galvas atvaļinājuma braucienus uz Eiropas cietzemi, kur, sevišķi Rietumvācijā, var spēlēt kungus! Ilgus gadus latviešu priekšstrādnieka lomā, kārtojot sarakstus un izsaucot klātesošos, ir cienijams prāvests, kuŗam atkal lieki noder jaunībā iemantotā cara armijas praporščika māka.

Reiz naktī atvēlēts laiks kafijas dzeršanai. Tad, koka tupelēm klaudzot, vairums steidzas uz *Sarkano istabu*, kur pulcējas taksīšu šoferi, tramvajnieki un citi naktsdarbu strādnieki un kur parastajiem mirstīgajiem ieeja aizliegta.

Laika sprīdī starp saldējuma maiņas beigām un parastā ikdienas darba sākumu var nosnaust, ja nedzīvo pārāk tālu, vai iet uz tuvīno Latviešu palīdzības komiteju.

Šī tradicionālā vasaras idille Stkholmā beidzas pēc gadu desmita zelšanas, kad monopoliskā Piena Centrāle saldējuma ražošanu automatizē un pārceļ uz provinci.

Viņš gāja, nejuzdams ne apkārtni, ne sevi.

„1 tableti dienā, reizē ar *Rigrotonu*,” rakstīja Gerda uzlīmējamo uzrakstu *Midamora* burciņai.

„Tev telefons,” pienākusi paziņoja *Annemarija*. Gerda cēlās.

„*Kalnins kundze*,” jautāja vīrieša balss.

„Jā,” atbildēja Gerda. Kaut kas noticis? Domas lēca uz priekšu, nodrošinādamās pret pārsteigumiem: to jau vajadzēja paredzēt.

„Te *Šēbergs* no *Lindstrēma* un *Berga* saliktuves. Jūsu vīrs strādā pie mums.”

„*Labdien*.”

Balss ievilka elpu: „Nav ne mazāko šaubu, ka jūsu vīram nepieciešama ārsta palīdzība.”

„Es... Es arī par to biju domājusi,” pēc sekundes desmitdaļas apjukuma, atbildēja Gerda. Ko lai atbild?! Jāatbild pareizi.

„Vai jūs zināt kādu ārstu?” jautāja rupjā vīrieša balss, un, spārīgi atbildot paša jautājumam, teica: „Mums ir firmas ārsts — ļoti labs — doktors *Bernsons*. Vai vēlaties viņa telefona numuru?”

„Jā! Ļoti labprāt,” paspēja atčukstēt Gerda.

Balss diktēja numuru, stāstīja, kad *Bernsonam* runas stundas un to, ka *Igors*, nevienam neko neteicis, aizgājis no darba. Kad Gerda pateicās, balss paskaidroja, ka darījusi tikai savu pienākumu.

Klikšķis. Gerda nolika klausuli un brīdi stāvēja sastingusi. *Igoram* nepieciešams ārsts! Ka lāga nebija, to viņa zināja jau kopš *Vācijas*, bet ārsts... Vai tas to bija vērts — priekos un bēdās? Jāprasās brīvai no darba, jāiet mājās. Kur *Igors* tagad? Mājās? Viņa zvana, uztraukumā griež ripā vieninieka vietā nulli, atsāk no jauna. Signāls kavējās, beidzot skan, līdz nākamajam sekundes velkas lēni. Nē, nav mājās. Cik signāli izskanējuši? Pieci, seši? Jāiet mājās.

Viņa izprasās, steidzas — dzīvoklis tukšs. Atsēžas gultā un saliek rokas klēpī. Kur *Igors* ir? Zvanīt, meklēt? Zvanīt uz slimnīcām? Policijai? Nē, jāgaida. Drīz zvanīs policija pati un teiks, ka — jā, kaut ko teiks un viņai būs jāskrien, jāidentificē — viņa pārbrauca roku acīm: jāgaida.

Pieceļas, izņem no skapja dēli un gludekli, pievieno

elektrībai. Iedegas sarkanā signālspludzīte. Jāizgludina vakar izmazgātās blūzītes. Cik labi būtu dzīvot modernā dzīvoklī, vienmēr silts ūdens, taisni prieks būtu veļu mazgāt. Tagad jāsilma un viss tik neērti. Nav pat vietas!

Pēc labas pusstundas skrapšķēja atslēga, un Igors pāmāca. Kur bijis? Staigājis.

„Faktors Šēbergs zvanīja, ka tu esot aizgājis no darba.”

„Jā. Es... Es nevarēju izturēt,” viņš teica un skatījās duļķainu muļķīša skatu.

Cik viņa acis ir gaiši zilas, domāja sieva.

Apdullis palāvās Gerdas vadībai. Nevariģs, dūmakainu prātu, jūta kā taksītim braucot, viņu mētāja likumos, redzēja sievas saspriegto, cieto seju. Taksometra radio burkšķīgā balss, uzdodama vārdus un adreses, saukāja savus braucējus — Igors zināja, ka runā par viņu, bet nespēja ne domāt, ne pretoties. Kad Gerda maksāja, viņš stāvēja blakus, galvu nokāris un nomaļās priekšpilsētas ielas ietnes, tad sekoja veca vīra gaitā sievai. Redzēja uzrakstu uz durvīm — cik nežēlīgi un kaili izskatās melns uz balta — *Dr. F. Bernsons, runas stundas no pirmdienas līdz piektdienai no 9.00 līdz 10.00*. Redzēja uzgaidāmo telpu ar ārsta pacientiem: sirmu dāmu ar nedabiski resnām kājām un kalsnu vīreli ar dzirdes uzlabošanas pulķi ausī. Uz galdīņa apdriskātu nedēļas žurnālu kaudze — kā es, viņš domāja.

Kā miģlā žēlsirdīgajai mācai uzdeva datus, klausīja uzaicinājumu uzrotīt piedurkni, mazliet izbrīnījies vēroja, kā dūra šļirci, kā no elkoņa locītavas dzīslas novilkā asinis. Sēdēja, kad lika sēdēt. Redzēja savas asinis mēģenēs. Asinis krājās traukā. Kad māsa smaidīdama teica „90 un 8, tas taču ļoti labi,” zināja, ka atkal viņu grib piemānīt.

Gaidīja, galvu nokāris, savu kurpju purnus vērodams. Gāja ārsta kabinetā, kad sauca. Pretī nāca maza auguma vīriņš, sirms, ar acenēm, baltā ārsta virssvārkā. Sveicināja, uzaicināja apsēsties.

Viņu iztaujāja, viņš atbildēja. Bet ko viņš varēja atbildēt? Nevarēja teikt, ka jūtas viens, jo viens taču

nebija: nevarēja arī stāstīt, par ko domā, ko redz. Ārsts to nesaprastu, tāpat kā to nesaprot ne Gerda, ne Ulla, ne Šēbergs.

Kas viņam kaiš? Viņš raustīja plecus.

Paškielēja: uz sienas bija uzzīmēti trīs stārķi ar zīdaiņu kurvišiem knābjos, lidojot pāri māju jumtiem un kūpošiem fabriku skursteņiem.

„Un agrāk jums nekas tamlīdzīgs nav bijis?” jautāja ārsts.

„Nē.”

„Kā jūs pats raksturotu savu vainu?”

Stārķi lido, tūlīņ būs virs skursteņiem, bērni iekritis skursteņos kā židēni gāzu kamerās! Gribas kliegt! Bet jāatbild. JĀATBILD.

„Es... nezinu. Brīžiem man ir sajūta, it kā es redzētu dubulti.” Par sarkano rakstu nav ko stāstīt.

„Jūs redzat dubulti?” Ārsts pieceļas, nāk ar aparātu, skatās acī, liek viņam lasīt. Igors lasa pasniegtu lapu.

„Tagad jūs dubulti neredzat?”

„Nē.” Aiz Dubultiem ir Melluži un Asari.

Ārsts ir izšķīries. Izraksta zāles un 3 nedēļu slimības atvaļinājuma. „Tā ir neuroze,” viņš saka. „Un vai ar alkoholu jūs pats tiksit galā?”

„Jā.” Ar alkoholu? Kopš Vācijas viņš taču tikpat kā nekā nav dzēris! Tikai to, Gerdas uz kuģa pirkto, pudeli. Trīs nedēļas! Bet es neesmu ne salauzis kāju, ne man ir pleverīts. „Vai man jāguļ gultā?” viņš nedroši iejautājās.

„Nē! Taisni otrādi. Staigājat, satiekaties ar ļaudīm.”

„Nu?” jautā Gerda, kad viņš iznāk no ārsta pieņemamās istabas.

„Zāles,” viņš atbild, receptes dodams sievai. „Un trīs nedēļas brīvs — neuroze. Man ir neuroze.”

Rudens saule. Divdesmitajos gados celtās savrupmājas ar kupli pieaugušajiem dārzēm priekšpilsētas ieliņas abās pusēs. Katra māja mazliet savādāka, gan celtnieciski, gan kopšanas ziņā, vienā dārzā aug ābeles, aveņu ceru rindas, neplauta, augsta zāle, rudeniņi kar-

zilām bikšelēm, basām kājām. Mazs puisēns, naivs, godīgs un nopietns. Tic tēvam, mātei, ļaudīm un pasaulei. Šausmiģi, ka tā var pazust bērns! Vakardiena, tāla, sena, zudusi. *Viela ne zūd, ne rodas, tikai pāriet no viena veida otrā.*

Visu ceļu no Timmendorfas Gerda bija nesusi atbildību gluži automatiski, ne pārāk daudz domājot, ne reaģējot jūtu plāksnē. Bet tagad, Igora depresijai turpinoties, viņa sāka izjust nepatiku.

Kaut kas bija mainījies. Jau tanti Hediju satiekot, viņa bija manījusi, ka tante novecojusi un viņa pati pieaugusi. Un skaistā diena Timmendorfā pirms Igora ierašanās! Pasaule bija skaista, bet to nevarēja apmīlot, niktost Vecpilsētas nemodernā dzīvoklītī ar slimu vīru. Un slimis viņš bija: neviens ārsts veselam neizrakstītu slimības atvaļinājumu.

Ne jau, ka Gerda šīs savas sajūtas apzinātos. Bet brīžiem viņa bija iekaitināti drosmīga, parādīja iniciatīvu situācijās, kurās agrāk būtu kautrīgi pierāvusies, atļaudama darboties citiem. Kādreiz viņa no aptiekas bija izraidījusi piedzērušos veci un piesarkusi atgriezusies pie sava galdiņa, Annemarija bija teikusi: „Meiten', tu taču esi skaista!” Un viņa bija lūkojusies garderobes spogulī, redzēdama savu seju it kā pirmo reizi.

Gadiem nospiesta — vispirms bēgļu gaitās, tad svešajā Zviedrijā, Gerda sāka izslieties taisna.

Ja Igorš skatītos spogulī un jautātu, kādai skolai vai mākslas virzienam pieder šaurās, spogulī redzamās sejas īpašnieks, atbildes nebūtu. No etnografijas, Ūdera, līdz Tīdemanim, Svempam un Sutas studijas grafiskajiem ideāliem, attīstības likne būtu sakarīga, bet tad būtu liels tukšums, miģlains starplauks, līdz parādītos Rēnkvists un Ēverts Lundkvists, bet arī tie būtu tikai vāģģi potzari. Vai Ruo, Braks un Pikaso *Zilā sieviete* ir tīlta otrs ģģals? Un, ja ir, kā atrast tīlta pāri bezdībenim?

Viņš uzlēca no gultas un piegāja pie loga. Augonis iekaisis, sakrājušās strutas — beigti, dzeltenīgi asinsķermenīši. Sirds un ārsta zāles dzen dzīvos sarkanos uzbrukumā. Bezbaillīgās ķēdēs, kā japāņu kaņotāji, no visām pusēm tie uzbrūk.

Apmācies. Veca tantīņa aizklibo pa ielu, viņš to redz stāvā leņķī, gandrīz tieši no augšas. Melna salmu cepure ar mākslīgu puķi, rokā iepirkumu soma. Pirks divas siera šķēlītes, pienu un kafiju.

74 gadus vecā atraitne Svea Maria Sēderkvistes kundze iet pie draudzenes uz tasi kafijas. Mūžs Sēderkvistes kundzei raibu raibais. Gadsimtam vēl esot jaunam, viņa bija atbraukusi uz Stokholmu no Vermlandes, šuvusi dāmu cimdus pie *Liljekvista* un *Dēla*, apprecējusi Jeorgu. Vēlāk viņiem bija bijusi tabakas preču tirgotava pie Sofijas baznīcas. Nu jau 12 gadi kopš viņa atraitne. Meita precējusies ar policistu, dzīvo Jēteborgā. Tālu ko braukt. Veco ļaužu mītnē viņa neies. Vecpilsētā dzīvots jau pāri par 40 gadu, viss savs, mīļš un ierasts.

Viņa zina daudz. Atceras, kā bija toreiz karaļa Oskara II laikā, cik skaisti toreiz ģērbās virsnieki un cik grūti ar pārtiku bija kaņa laikā. Nemaz nerunājot par krīzi trīsdesmitajos gados; kaut viņiem pašiem ar Jeorgu jau tik slikti nebija bijis, jo cigaretes un laikrakstus ļaudis pirka kā pirkuši. Bet viņa zina.

Laika biedri gan guļ jau kapos. Ja laiks labs, tad viņa tos kādreiz apciemo. Un ar Ebu, pie kuņas viņa tagad iet, par aizgājušajiem brangi var ap-runāties.

Nebūtu tas kaimiņu kaķis! Tikko, izejot uz veikalu, vai nokāpjot pagrabā, atstāj dzīvokļa durvis pusvīrus, tā šis iekšā! Izgājušo reizi bija nogāzīs vāzīti ar puķītēm no televizora.

Viņa sūdzēsies sētniekam Lāršonam par kaimiņiem, kas tikai dzeļ un neuzmana savu kaķi. Sen jau viņa to domājusi darīt, bet nu gan, rīt pat ies pie Lāršona. Un kaimiņš noteikti savu sievu sit! Vienvakar dziedāja, klaigāja, tad šī sāk spiegt un kaut kas smags krita. Jāpaprasa Ebai padoms.

Dzīve ir īsa, māksla ir mūžīga. Tiesa. Bet māksla nebija mūžīga bez savas tautas, savas tautas kultūras. Tikai retie — pāris italieši, spāņi, holandieši, franči, nu, jā — Vlaminks, bija kļuvuši rietumu pasaules daudzīnātie. No krieviem un vāciešiem neviens! Jo Dīrers jau nebija gleznotājs. Un cik viņus pazina un daudzīnāja, teiksim, Ķīnā, vai Japānā? Indijā?

Nē, mākslinieks bija saistīts ar savu tautu, tās mūžu un kultūru. Kanonizētie zviedru meistari — Corns, Jozefsons un nejutīgais zīmētājs Lāršons, taču nekādā ziņā nebija pārāki par latviešu māksliniekiem; zviedri savējos daudzīnāja, bet nespēja ieraudzīt savā vidū dzīvojošo Niklāvu Strunki.

Mākslinieks ir saistīts ar savu tautu, tās mūžu un kultūru. Tās domām un dzīves uztveri.

Brīnišķīgā acteku māksla! Ja meksikāņi to šodien neceltu saulītē, tā būtu tikai kuriozitāte, bojā gājuša laikmeta tāla lieciniece, kā asīriešu, ēģiptiešu, vai etrusku lauskas.

Laika zobu mani pat vienā mūžā. Drīz no Čurloņa paliks tikai izbalējušas reprodukcijas. Materiāls, kuŗš pārdzīvo laikmetu, ir akmens. Cik ilgi dzīvos Allažu šūn-akmens Brāļu kaļos?

Vai latviešiem ir jauni mākslinieki? To Igors nezināja, jo izstādē nebija bijis.

Reiz viņš zvanija inženierim Zālītim, uztraucies, ka drīz sairs Grosvalda, uz bēdīgas kvalitātes papīra pludinātie akvareļi. Gribēja, lai Zālītis glābj, teica, ka pašam neuroze, ka ir slimības atvaļinājumā.

Zvanīja telefons. Nogurušais Igors pacēla klausuli. Kāda uztraukta un nikna balss kļiedza: „Nolādētais, sūdl! Es zvanišu policijai! Velns! Viņa mani sit!” Fonā bija sadzirdami trokšņi, kā pavadījums solo instrumentam. Klikšķis un klusums. Pārdzēries, Igors konstatēja, pārdzēries zviedrs.

Karaļa pils fasādes priekšā, aiz ūdens joslas, kā paklājs izklāts parks. Kādreiz šai vietā notikušas kara-vīru ierindas mācības, krāsainām kolonnām soļojot un griežoties dažādu virzienu rakstā. Tagad simetriski iekārtotajā parkā, ziemā ir maza slidotava, bet vasarās pulcējas ļaudis, dienās sēdot uz daudzajiem soliēm, sauļodami pret sauli atgāztās sejas un vakaros klausīdamies brīvdabas koncertus. Te pulcējas arī ārzemnieki un viņu meitas. Par vēsturi liecina divi pieminekļi: Kārlis XII ar paceltu roku rāidāms uz Narvu, otrā turēdams zobenu, un Kārlis XIII, kuŗa valdīšanas laiks bijis tik bāls, ka vairums stokholmiešu nezina ne viņa numerāciju, ne valdīšanas laiku.

Tikko beiguši darbu, centra kantoŗu ļaudis nīrbēdami plūst un šķērso parku dažādos virzienos. Pie pelēkās strūklakas satiekas inženieris Zemītis un Juris Vaiivads, Zemītim rokā portfelis, otrā lietussargs; Vaiivadam melns, plāns un stūrainš kofertis, pār roku pārņemts zils, impregnēts lietussmētelis. Abu pusmūŗa sejās parādās puiciski brammanīgi smaidi.

„Ā, kungs pastaigājas?”

„Nu, sveiki, sveiki!”

„Ilgi neredzēts. Vai tev steiga? Iesim iedzert kādu alīnu!”

Vaiivads skatījās pulkstenī: „Hm. Viens derētu.”

Zemītis smaidīja: „Vai ne?” Un, kad viņi bija sākuši iet uz restorāna verandu parka malā, turpināja: „Man sieva ar sīkajiem aizbrauca vēl pāris dienas uz laukiem.”

Viņi apsēdās nojumē pie galdiņa ar vecmodīgi režģainām, balti nokrāsotām lieta metalla kājām, un pirka alu.

Zemītis: „Šitie zviedriņi, zviedriņi! Hamburgā alus garšoja pavisam citādāk.”

„Kārtīgā zeideli, no mucas,” priedējās Vaiivads.

„Kalniņš esot nolūzis.”

„Kuŗš Kalniņš?”

„Ne jau dakters! Igors Kalniņš.”

„Ā, gaŗš un liks, gudri runāja par mākslu?”

„Pats jau ar' gleznoja.”

„Un apprecēja to vācieti.” Vaiivads Gerdu nekad nebija saticis.

„Tas pats. Iedomājies, ka Eichmanis, aizgājis uz slimnīcu, bet tie neņēmuši preti, jo viņiem jau trīs tādi esot.”
Abi nosmējās.

Vaivads: „Es vēl visu laiku dzīvoju Dziesmu svētku noskaņā. Abi ar sievu atceramies un pārsprīžam visādus sīkumus.”

„Jā. Tā bija fantastiska gaisotne.”

„Nolēmām meitas šoruden laist papildskolā. Ja var izrīkot tādus svētkus, tad par agru taisīties uz putēšanu.”

Vēl brīdi viņi pasēdēja pie tukšajiem kausiem, pārsprīzdami dzirdēto, nosodīja amerikāņu politisko pasivitāti un naivitāti, beidzot vienodamies, ka demokrātijas vispār pārāk miermīlīgas un godīgas. Gažām kafejnīcai klīda dažādu trautību nopinkājušies jaunieši. „Nemaz nav jāiet uz zooloģisko dārzu skatīties mērkaķus. Te — par brīvu,” komentēja Zemītis. Šķīroties viens otram lika sveicināt kundzes.

Igorš skatījās griestu pelēcīgajā baltumā, kāpņu telpā noklaudzēja durvis, kāds kāpa lejup. Tad atkal bija klusu. Un īsu mirkli apstājās viss. Varbūt tā pārtrūka domas lodes ķertam karavīram. Vai viņš ko vēlējās? Varbūt. Bet, tādā gadījumā, neapzinīgi.

Zvanīja telefons. Ulla.

„Tu esi slimš?” viņa jautāja. „Es vakar redzēju, kā tu ap vienpadsmitiem nāci no veikala.”

„Jā. Trīs nedēļas slimības atvaļinājums.”

„Tas taču fantastiski! Es sūcu sarkanvīnu.”

„Man negribas.” Tad piebilda: „Es vakar biju staigāt. Ļoti skaisti: aizbraucu ar autobusu aiz Gažā ezera, staiģāju un skatījos dārzus.”

„Jā! Vai ne? Priekšpilsētas — es, protams, domāju vecās, ir tik aizkustinošas!” Jaunās ir riebīgas. Sterili kapi.

Igoram negribējās runāt, Ulla viņu nesaprata, kādēļ viņam jāpiespiežas saprast viņu?

Ulla turpināja: „Es iedomājos to foto aparātu. Vai tu esi izmēģinājis?”

„Nē... Bet es izmēģināšu. Šodien pat. Jā? Un tad vai nu piezvanišu, vai piekāpšu. Jā?”

„Nu, labi.”

„Hej.” — Hej.” Tā kā muļķis toreiz apsoliļos, būtu taču tik vienkārši bijis teikt, ka ne prot, ne grib.

Viņš paņēma aparātu, kuŗu pārnests bija uzkāris uz molberta. Iznēma no somas un apskatīja. Skaitītājs rādīja 17. Pagrieza soli un noklikšķināja. Izklikšķināja visu un sāka spolēt. Padevās pārāk viegli. Lika pie auss, klausījās. Ja aparātā bijusi filmiņa, tad tā izslidējusi no kasetes. Būtu jāattaisa tumsā. Viņš pārlanda skatu istabai: varbūt gaitenī būtu pietiekami tumšs? Nē. Labāk garderobes skapī. Aiztaisīs gaitena durvis, tad skapja, un būs tik tumšs kā visizolētākajā laboratorijā.

Viņš iespiedās starp sakārtajām ziemas drēbēm, kājām mīdīdāmiem dažādos apavos: pievilka skapja durvis, kuŗu slēdzis aizslēdzās ar knikšķi. Acis vēl žilba no nesenās gaismas, saules atspulgu riņķi vijās viens caur otru, pirksti drudzāini sāka rīkoties ar aparātu.

Neierasti darboties pilnīgā tumsā. Āndrim darbiņš būtu bijis nieks. Kāja paslīdēja korpēs, cerams nevienu nenobrāza, atmuŗuriski viņš spiedās dziļāk drēbēs. Gaiss smags, vai nu piesmacis vai tā maz. Nagi knibināja aparāta otru galu: te vajag būt kādai pogai... kādam stienītim kuŗš tikai jāatliec... Bet neveicās. Tā ir, kad pārsteidzas, svešo aparātu vajadzēja iepriekš rūpīgāk papētīt! Jau ar nepatiku, kā bērns, saņēmis pārāk sareŗģītu rotallietu, viņš mēģināja no jauna. Visas iespējas šķīta izmēģinātas, pirksti bija aptaustījuši visu, tai pašā laikā viņš zināja, ka vaina paša neveiklībā. Bezjēdzīgi, ja vēl iedomājas viņa niecīgo interesi fotografēt. Kāpēc mocīties? Varēja taču aiziet uz jebkuŗu foto veikalu, pīrkt jaunu filmiņu un lūgt veco izņemt.

Viņš paspieda ar roku durvis. Tās nevērās. Pirmīt pievelkot, slēdzis bija aizkritis un rokturis bija tikai ārpusē. Spieda stīprāk — velti. Viņš mēģināja arī ar ceļgalu, bet tikpat nesekmīgi. Jūtas sastinga. Kā viņš bija varējis būt tik naivs? Protams! Noķerts lamatās, iesprostots! Rokas taču turēja krievu kameru, krievu mantiņu, ēsmu! Iekrist uz tik lētu gājienu.

Mocoša, pēkšņa sāpe — krītot viņš ar elkoni bija iesitis durvju ielogā, un roka pamirusi, Igors smaka, nedabīgi saliektā labā kāja sāka tirpt gumā. Vēl laiks.

Bet cik ilgi? Minūti, stundu, dienu? Gerda situāciju nezināja, nezinās pirms pārnāks.

Durvis. Sieviete vienmēr kavējās durvīs, vīrietis pa tām iziet. Vai esmu vīrietis, vai bāba? Igors, balstīdamies pret durvīm ar plecu, bāza kājas mēteļos, līdz samanija sienu. Gar seju berzās apģērba stūris, gaiss bija smacīgs. Sasprindzinājās muskuļus, metās durvis, kas atsprāga, skaidām pajūkot uz visām pusēm.

Viņš atradās priekšnamā uz grīdas, foto aparātu rokās, gaiss bija vēss un svaigs, viņš bija iedrošinājies, viņš bija uzvarējis. Skaidrs, ka durvis ir tādēļ, lai pa tām izietu, jeb tās izlauztu! Nekad briesmās tu nedrīksti sa-stingt bailēs, kā nacistu noslepkavotie žīdi, kā čekas upuri, deportēto miljoni.

Pievakarē aizgāja Graudu ostas tirguslaukumā un 36 reizes fotografēja kaijas, sievas ar ābolu kastēm un namu fasādes.

Zāles palīdzēja. Ar katru dienu Igors maniņa, kā pieauga viņa dzīves prieks un interese par pasauli. Vakaros, iedzēris tableti, iemiegot juta, kā patikams, iecijājošs vilnis pārplūda visam augumam. Kādu miegu viņš gulēja — vai veselīgu un dziļu? No rīta mozdamiem nepateiktu, ik nakts bija kā izgriezta no mūža. Galva bija mierā stāvējis motors, kuŗš no jauna sāk darboties. Bet atpūties viņš bija. Gerda gāja darbā un laika bija bez gala.

Visa pasaule pāris nedēļu laikā kļuvusi citāda, kaut īstenībā nekas, ne fakti, ne situācija nebija mainījusies. Notikumi, atmiņas, kas viss taču bija daļa no viņa paša, tāpat gulēja pagātnē, bet viss bija kļuvis, skaidrāks un dzidrāks. Ne jau gluži; vēl bija nemiers, vēl domas lēkāja kā vāvere būrī. Bet gandrīz.

Jāiet staigāt, ārsts bija teicis. Igors cēlās un devās uz kuģišu pieturu, brauca uz zvērudārzu. Kā uz Āgenskalnu. Tikai Daugavas straume atmiņā bija nemierīgāka nekā šie iekšējo šēru ūdeņi. Braucēju maz — vasara cauri.

Vecpilsētu apjož pilsēta, kas augusi līdz četrdesmitajiem gadiem, tai savukārt apkārt plašā lokā izkaisītas modernās priekšpilsētas, atšķirtas viena no otras ar pataupītiem mežu kušķiem, kas septembrī mirdz spožākajās rudens krāsās. Ne celtnes, bet daba padara Stokholmu skaistu: klintis pacēļ pilsētu uz saviem kamiešiem te vienā, te otrā vietā, un tīru to dara neskaitāmie Mēlara un iekšējo šēru liči. Un visam pāri dzidrās, nepiesārņotās ziemeļu debesis.

Mērenā klimata joslās pat pilsētnieki dzīvo saskaņā ar gada laikiem. Tā arī stokholmieši rudenī, vasarā sevi sakarājuši sauli, ar iesācēja sajūsmu iet savās gaitās un darbos.

Viņš atcerējās Andŗa vēstuli un toreizējo izšķiršanos braukt uz Vāciju kā laika plānu izdeldētu senu notikumu un izbrīnā vēroja vēl agro rudenī ar lapotiem kokiem un zaļu zāli. Tikai bērzi bija iesākuši dzeltēt.

Es nekad vairs nebūšu tāds kā biju, viņš domāja. Tikai tagad saprotu lietas un sakarības, agrāk esmu dzīvojis kā akls kaķēns. *Psicholoģiskais lūzums*, nekāda neuroze. Pārdzīvojumu dēļ? Pārdzēršanās dēļ? Būtībā nesvarīgi.

Brīdi šaubījies, vai neiet uz *Valdemāra mēles* pusi, aiz kuŗas plašais parks un kokiem apaugušās klintis, uz kuŗām jauki sēdēt un vērot ūdeņus, devās Skansenā.

Latviski *Skansen* nozīme skanste, kā, piemēram, Kobronas skanste senajā Rīgā. Stokholmas *Skansens* ir uz pamatīga klinšu paugura izveidots brīvdabas muzejs ar tajā ietilpstošu zvēru dārzu. Ne viens, ne otrs nav ne plašs, ne izcils; muzejs pat daudz bālāks nekā pēc tā idejas veidotais Brīvdabas muzejs Rīgā, bet, kopā ar karuseļiem, bērnu vilcieniem, poniju jāšamu un brīvdabas estrādi sarīkojumiem, *Skansens* ir dzīva izpriecu vieta kā stokholmiešiem, tā tūristiem.

Senā darbnīcā, senīgi ģērbusies vīri pūš zaļgana stikla pudeles un vāzītes, pārdodami tās apmeklētājiem, citur vesela būdiņu iela, kur tirgo piemiņas

lietiņas, saldējumu un baltsarkani svītrotos, ķepīgos Grennas piparmētru saldumus. Apkārtstaigājošo piļu un citu putnu vidū brīvdabas dejas grīda, kur, akordeona un vijoliņu mūzikas pavadījumā, dzeltenbikšaini zviedru tautas dēli dancina savas dāmas. Bet *hambo* un *šotis* jau māk ikviens un, kad profesionāļi beidz, viņu vietā iet ikviens pāris, kam sagribējies izlocīt kājas.

Ir arī baznīca, kuŗā laulājas ārišķīgi pāri un, turpat netālu, restorāns, kur paēst kāzu mielastu.

Un uz visām pusēm skats uz ūdeņiem, jo Skansens, tāpat kā *Zaļās birzs* izprieču vieta un lielie zālāji ar vecajiem kokiem un daudzie restorāni, atrodas uz Zvēru dārza salas, kuŗu senie karaļi pūlējušies iekārtot savām personiskajām izpriečām.

Igoram iegribējās redzēt bizonu, lielo, spēcīgo zvēru ar muskuļu kupri un spalvās iekaltušajiem dubļu un mēslu gabaliņiem. Piecēlās no sola, uz kuŗa bija sēdējis un vērojis, kā grupa skautu uz ugunsкура cepa gaļu. Vai tad skolā viņiem nemaz nav jāiet?

Plēsīgo putnu būris. Zems un ēnains, sastāvošs no stieņiem un rūtis savītām stieplēm. Vidū, uz kropla, nodedēta koka žubura, nevienādās rindās tupēja pūcišu un ūpju kunkuļi. Zvēru dārzā staigājot brīžiem iesāpas. Nonācis ērglis. Kādēļ tas, mierīgi izpletis spārnus, nevarēja slidēt un mest savu ēnu pār fjellu nogāzi? Ērglis krātiņā. Ērglēns. Putni šķiļas no olām Spīd ola. Spīdola. Gudrības simbols un visa sākums. Sievieteī ola, katrai sievietei ola, kuŗai nav, tā ālavās. Attīsta prātu. Ola spīd. Spīd runča pauti. Ola arī pasakās simbols.

Laimdota, Laimas dota, laba un mīla, bet Spīdolaī prāts.

Viņš paskatījās uz netāli stāvošu, melnīgnēju meitu, domās uzrunāja: „Spīdola!” Meitene pagrieza galvu, paskatīdamās uz Igoru.

Burvju rīkstīte! Vara. Elektriski impulsi smadzenēs, dod impulsus otrās smadzenēs. Jeb domu viļņi ir kā radio viļņi?

Mazais celiņš starp krūmiem un kokiem, veda lejup, liekdamies pa labi; lūk, kūtiņas čukurs un tur, pie melni

nomīdītā aploka žoga, abu bizonu kuprī! Varenākie indiāņu mednieki varējuši ar vienu bultu caururbt divus tādus. Katru reizi būdams pie bizoniem, Igors nostāstu atcerējās un to apšaubīja. Lielākais sāka berzēt savu plecu pret žogu, kuņš drebēja un brakšķēja. Varenās krēpes un raņi, liki un vitāli. Vai no bizonu viepļa nebija radušās indiāņu galvas rotas un burvju maskas? Droši vien. Sava spēka dēļ bizons nelikās tik glups kā viņa radnieks no govju cilts. Krietns ar varoniņu sirdi. Ir. Jauki būtu tādu mēģināt kopt. Savu ganu taču tāds pazītu? Varbūt ignorētu, kā dunduru, kā knisli.

Vēlreiz acīm noglāstījis varenos kūkumus, Igors lēni devās tālāk. Laika ir daudz. Svaigs gaiss ir labs, man sen vajadzēja katru dienu iet staigāt, nebraukšu ar kuģīti atpakaļ, iešu kājām.

Ziloņu stalli, mērkaķu māja, atbaidošā, iedomājoties tajā esošo drausmīgo smaku, tad vārti un Zvērudārza aleja. Zaļās birzs sēta, ar tai pāri redzamajiem, priecīgu krāsu tornīšiem. Vakarā tur pulcēsies ļaudis. Visu Igors pazina, pieradis gadu desmitos, acīm pasveicināja, izjuzdams zināma veida īpašuma sajūtu: Cirkus kupols, restorāni *Alhambra*, *Liepudārzs* un *Lazdukalns*, Liljevalka mākslas galerijas nams; Ziemeļu muzejs, pelēks un bumbulains, ar smailiem torniem. Tajā glabājās Gustava II Adolfa asinīm pie Licenas notraipītais kreklis un kādreiz Jelgavā nolaupītie zobeni ar Ketleru ģērboņiem gardēs. Dīvaina, čuguna žoga iežogota, ēka labajā pusē, ne muzejs, ne iestāde, ne dzīvojamā māja.

Bija jauki iet, ceļos un gurnos viegli kutēja. Staigāt viņam vienmēr bija patīcis, tikai katru gadu mazinājās pastaigu iemesli. Jādara tas, kas patīkams un labs, cilvēkam taču ir pašam sava griba!

Viņš apsēdās uz sola pretī Ziemeļu muzejam. Vēl divas nedēļas brīvs, tad atkal jāsāk lasīt korrektūras. Darbu iedomādamies, Igors saīga. Jāstrādā, lai eksistētu. Imperatīvs. Meklēt citu darbu? Kādu? Jauki būtu būt par bākas sargu. Rudens vētras trako apkārt, tu tikai sargi uguni un tev ir silta istabiņa stabilā tornī. Bākas tagad, droši vien, ir modernas un viegli apkalpojamās.

Labā laikā tu redzi vai līdz Kurzemei, vēro un salīdzini kuģus. Bet kā pie bākas sarga vietņas tikt? Un Gerda?

Nekas nekaitētu arī tālu ziemeļos, kādā meteoroloģiskā novērošanas punktā. Pieraksti tikai temperatūru un apskaties cik milimetrus mēriņā iesnidzis sniegs. Pārējo laiku kurini, vāri sev viru, lasi un aprunājies ar kādu mazrunīgu gaŗāmģājēju lapu. Īsa, skaista pasteļu krāsu vasara ar pusnakts sauli, ziemu tumsā un bezgalīgs miers. Varbūt tādos apstākļos varētu medīt, varbūt paveikt darbus, ko kavē lielpilsēta un paša kūtrums, gleznot, izlasīt visu Ģēti, Raini un Šēkspiru!

Bet visa šī sapņošana, protams, bija nieki. Juku un kaŗa laikos viņš bija mācījies sīkumus vērtēt augstāk par to, pēc kā dzinās cilvēka veselīgais egoisms. Tā gads bija gājis pēc gada un tagad bija par vēlu ko grozīt. Ne jau ka spēka viņam trūktul *Dodiet man atbalsta punktu un es pacelšu pasauli*. Bet kur bija atbalsta punkts?

Viņš mēģināja iztēloties dzīvi, kādu bija dzīvojis vectēvs — Malienas zemnieks. Mazs augumā. Igors atcerējās ūsaino seju albumā. Albumam bija tāds kā moderniecisks metalla apkalums un tajā bija arī vecāku kāzu uzņēmums — māte baltā tērpā un tēvs uniformā ar divām zvaigznītēm katrā zīmotnē, pieliecies mātei pie pleca. Un daudzi Igori. Vectēvs esot bijis liels jokotājs, tēvs reiz bija teicis. Tā viņš strādājis, audzinājis divus dēlus. Otrs — Kārlis, pazudis pilsoņu kaŗā Krievijā. Varbūt tomēr kaut ko no sevis atstājis? Varbūt eksistē krievu māsiņas vai brālēni?

Igoram bija žēl, ka tēvs mantoto vectēva sētu bija pārdevis, saņemto naudu ieguldīdams neveiksmīgajā aģentūrā. Tāpēc tā bija palikusi neredzēta, un viņš pat atmiņās tur nevarēja būt.

Laukus Igors pazina no 3 vasarām, kad, vācu okupācijas laikā, lauku radu produkti bija kļuvuši tik svarīgi. Tantes vīrs bija bijis īgns un strādīgs, netaupījis ne sevi ne citus, tā ka Kočos bija iznācis kārtīgi nostrādāties. Bet fiziskais nogurums bija patīkamā atmiņā, un tagad atceroties visas šīs vasaras šķita godīgas, jaukas un skaistas.

Dziļā kūts, no laukakmeņiem mūrētām, metru biežām, sienām, pa ziemu tā piesērējusi ar mēslu un pakaišu salmu daudzajām kārtām, ka govju raģi duras vai griestos.

Bet nu ir talka. Pašā kūtī ņemas vīri, plēzdami mēslus, kas, jo dziļāk, jo ciešāk un sīkstāk sastampāti, un kraudami tos iebrauktajos ratos. Uz papuves mēslus no vezumiem izrauj ar ķeksi, un sievieši un jauni puīši ar divžuburu sekumiem izkaisa sīkāk, lai labums tiktu visam laukam. Vispriečīgākie ir pusaudžu zēni, atbildīgi par ceļu no kūts uz papuvi un atpakaļ: turp viņi iet blakus smagi piekrautajiem pajūgiem, toties atpakaļ ar tukšajiem ratiem brauc rikšos, stāvēdami kājās, viegli iekārušies grožos. Tagad var izmēģināt, vai ātrāk skrīen viņmāju Laucis, šomāju Maija, vai pašu Dzeltenis. Rati kratās, lēkā, zirgi skrīen, izslējuši galvas, un paši puikas izskatās ka senie romieši Kolizeja sacīkstēs.

Kūts biezā mūŗa logā saimnieks ieliek krūzi alus slāpju dzesēšanai. Ārī šeit valda sacensības gars, kaut kaimiņš kaimiņu pazīst kā raibu suni. Bet patikami būt barā un jokot.

Pusdienās ir svaiga gaļa kā svēkos, un visa ir gana, jo tante un meitas gatavojušas jau dienas trīs. Bet lielā ēšana tā vēl nav: kad viss būs paveikts, nomazgāta vircas smaka un mēslu brūnganums, tad būs īstais laiks ēst, dzert un tērzēt.

Tikpat priečīgi aiziet pēcpusdienu, jo katru dienu jau neiznāk strādāt plecu pie pleca ar labiem kaimiņiem. Kūts kļūst arvien dziļāka, griesti ceļas augstu virs galvām, drīz pat alus krūzi logā, nepakāpjoties uz slaucējas soliņa, nerasniegs! Atraktie, mitrie mūŗi saldē, nepatīkamais drēgnums mudina piespiesties beidzamā piepūlē.

Un tad kūts ir izvesta, govju barības kastes noliktas savās vietās un meitas nāk ar spoži dzelteniem salmiem, lai kūts varētu uzņemt savas iemītnieces kā nākas.

Vīri mazgājas pie akas, kuŗas vinda čīkstēdama palīdz izcelt ar stipu apkaltu koka spaini pēc spainā.

Nu joki citi: ne vairs par spēku un varēšanu, bet par to, cik tālu katrs ticis darbos, kā klājas katrā sētā.

Igors, piesējis zirgus, atgriežas, kad vairums jau nomazgājies. Novelk kreklu, apsēžas uz noglumējušas govju siles malas un mazgā kājas — ar pirkstu berž tumši brūno, netīro kārtu virs kāju pirkstu starpām.

Drausmīgi auksta ūdens šalts nošķiež viņa kailo muguru! Āpsviedies redz Viģriežu Veltas smejošo seju. Ak, jārumulējas?! Viņš paķer pilnu spaini un metas pakal bēgošajai Veltai, kuņa mūk gar kūts stūri, skrien lejup pa olnīcas akmeņiem. Viņai ir balta blūze un puķaini brunči; mati vien plīvo. Nekur tu man neizmuksi, sit liksmi sirds, jo cik veikli viņa skrietu, katru ceļu atpakaļ, viņš varētu pārķert. Spaini viņš tur labajā rokā, ūdens no tā šļakatojas, bet pieradušās kājas satraukumā nejut ne olnīcas oļus, ne stiebrus un zarus purvainajā piemāju pļavā, kur bēg Velta, līdz paklūp ziedošajās zālēs, aizkususi un uzvarēta. Elsodama viņa skatās Igorā, kuŗš, tāpat elsodams, stāv ar skārda spaini labajā rokā. Viņš smaida, ceļ spaini.

Bet skrienot ūdens izšļenkājies un uz Veltas basajiem stilbiem nokrīt tikai pāris rāsas piles.

Viņš apskauda savus senčus, kas staigājuši pakal spīļu arklam un bijuši kungi par savu sētu un tās apkārtni, mūžīgā kontaktā ar gada laikiem, saulgriežiem un dabu.

Ligonakts ir īsa, tā ir papardītes ziedēšanas mirklis. Trausls un tīrs. Kas ziedu nemeklē, vai neatrod, visu mūžu maldās akls.

Un katra nākamā nakts ir gaŗāka, kaut karstas ir dienas, krūmi zied un smaržo, daba briest, bet saule lec vēlāk, līdz rudenī, bērziem dzeltējot un kļāvām sārtojoties, noglauda rāsotu rītu, nespēdama to vairs sasildīt. Kā māmuliņa tautas dziesmā. Teku, teku, nepanāku, saucu, saucu, nesasauc'.

Vai Igors atšķirtu cielaviņu no ķīvītes? Vai saules vietā redzētu nākamās nakts salnu?

Vīgriēžu Velta. Gaiši mati un apaļīga, priecīga seja, it kā meitenei nebūtu nekādu rūpju, it kā nekad nebūtu apmācies vai lijis. Kas ar šo brīnišķīgo meiteni noticis?

Un Igors iedomājās, ka varētu paslēpties un dzīvot kolchozā. Nu, labi, ir resns un bļaurīgs priekšsēdētājs, lielajā tēvijas kaņā dabūjis bimbūlus. Ir fanātiska vecmeita, kas kārtu kultūras jautājumus un uzbāžas ikvienam. Ir pirmrindnieki, ir traktoristi, lepni uz izpelnītajiem rubļiem un stulba slaucēja, kuņas dzīves saturs ir centība, medālis un tas, ka viņa bijusi ekskursijā uz lauksaimniecības izstādi Maskavā. Bet ir taču jābūt vēl labiem latviešu cilvēkiem, kas staigā savu mūžu ik lapu vai putnēnu svētīdami, ik mākonī milēdami! Kuņi bērniem noglauda galvas un saprot, ko stāsta vecs sēru bērzs! Tādiem ir jābūt zem aukstās, vulgārās un nejutīgās virsšķiras. Un kolchozu ciemati, kuņos viegli kontrolēt un uzmanīt ik soli, taču visur vēl nav sacelti?

Būtu satīcis Veltu, vai Veltai līdzīgu un dzīvojis kolchozā. Būtu seši gaišmatāini bērni, kam mācīt labāko ko zini. Būtu...

Bet Igors zināja, ka izdzīvot četrdesmitos un piecdesmitos gadus padomijā viņš nebūtu spējis. Tur vajadzēja stiprāku cilvēku, tuvāk zemei, līmenī kuņā digst asni, un, ja tos nolauž, jauni. Un vēl zemāk — vārpatu saknēs. Kaut Velta, mīlā meitene, būtu izdzīvojusi! Priecīgā Velta mazpulku tērpā. Tēvs jaunsaimnieks, nabadzīgs, varbūt viņiem laimējies. Igors zināja, ka Veltas bērni būtu latvieši.

Vecmāmiņu viņš atcerējās pavisam labi.

Igors sēž vecmāmiņai klēpī, klēpis ir labs un silts. Tasē priekšā uz galda sacukurota cigoriņu kafija ar pienu, gaiši, gaiši brūnganā krāsā. Šī kafija ir labāka, jo istajā satraucoša inde, un tā dārga. Vecmāmiņa lauž baltmaizi, mērcē saldajā kafijā un viņi abi ēd — vecmāmiņa un Igors. Puikam ir tik labi, ka kafiju dzert viņš grib katru rītu. Reiz, ciemodamās jūrmalā, viņa no kārklu lūkiem

mazdēlam nopin vizes. Savāds tāds apravs! Vēl ilgi tās, sakaltušas un sagriezušās mētājās Igora istabā. Viņam aizmiegot, vecmāmiņa dzied: *Nu es gribu gulēt iet, Tēvs, slēdz manas acis ciet, Tava acs lai nomodā, stāv par mani miedzīnā.*

Vecmāmiņa bija vidzemniece, platu somu-ugru seju. Igors aizvēra acis un redzēja ugunsroku nakti; ap to, it kā ādās, it kā ar spožu bronzu cauraustās tumšzilās drānās tērtus ļaudis — vīrus, sievas, jaunekļus, jaunekles un bērnus. Liesmu gaismā mirdzēja rotas un ieroči, baltu, liku un asu, plēsīgo zvēru zobu krelles. Smaržoja nakts, un Igors klausījās balsis, vārdu melodiju, dziesmu, viņš to sadzirdēja un sajuta, bet tā bija tik klusa, tik tāla, ka nevariņā atļaidās griba. Bet viņš zināja: tie — tie pie ugunsruka, bija viņa ļaudis, viņu ieroči bija viņa ieroči, meitene ar atklāto, taisno seju, garām, kuplām bizēm, bija viņa māsa, viņa līgava.

Viņš nebija viens, nē, libieši bija latviešu tautas daļa, šķirt latviešus no libiešiem, nozīmēja šķelt trejdeviņu žuburu ozolu vidū pušu!

Bet reizi Pērkondēli tai kalnā lodes spers, tad bēdzīs visi jodi; pēc zobena tas ķers.

Imants guļ zem Zilā kalna, mežu apauguša paugura, pie Valmieras. Varonis, milzis Eifeļa torņa augumā, zobens pie labās rokas pa ķērienam. Pazemē viss krēslains, gaisma pelēcīga kā smiltis, zilgana kā tērauds. Kur pērkondēli? Vai jeņķu stratēģisko gaisa spēku pilotu rindās — kādreizējie bēgļu baraku bēni? Kādreizējie trimdas skauti un basketbolisti? Jeb verdzinātajā tautā radīsies jauns Spartaks, jauni dievadēli?

Pajuka balti zilgani dzeltenas ugunis, un, dūmiem gaistot pār zilgani zaļi mežaino pauguru, tā virsma drupa kā milzu arkla šķelta, gāzās un bruka smilšu blāķi un pikas, parādījās roka; milzis, vēl zemēm klāts, cēlās sēdus, tad, atbalstījies uz viena ceļgala, cēlās stāvus un ar labo roku pacēla spoži plaiksniņošu zobenu pret debesīm.

Igors sabijies koncentrēti skatījās uz preti esošo mūzeju un mēģināja nepazaudēt sevi. Tā varbūt būs, bet tā vēl nav. Tā noteikti būs, bet tikai tad, kad pērkondēli

spers savu lodi. Laikam nedrīkst aizsteigties priekšā, visu var sabojāt, un tad atkal jāgaida gadi un gadi.

Viņš smagi elpoja, tai pašā laikā būdams satraukti apmierināts: es zinu! Es esmu redzējis. Paskatījās debesīs. Pāri mūzeja jumtam un viņa galvai, austrumu virzienā, slidēja sidrabains cigārs. Motora skaņu nedzirdēja. Raķete — tāla, lēna, slaidā lokā pāri mūzeja jumtam. Satelīts vai raķete, viņš konstatēja, ne pārsteigts, ne izbrīnījies.

Jāiet. Piecēlies, neuzkrītoši izstaiņājās, sāka iet. Retie prefinācēji šķita nedabiski kalsni vai deformēti. Darbdiena, dūšīgie strādā.

Viņš gāja pār Zvērudārza tiltu, zinādams, ka Latvija nebija mirusi. Tas, kas cerībās un cīņā bija sastindzis četrdesmitajā gadā, bija palicis tālā pagātnē, un tam, kam vācu kapitulācija četrdesmit piektajā nozīmēja visa rietu, bija pakritis ceļmalā. Jaunie Hamburgā laikam to zināja. Vai arī jauda — ar bērnu un pravieša acīm.

Viņš gāja uz pilsētas centru pa Krastaceļa aleju. Domādams nonāca pie Karaliskā Drāmas teātra, kuņa slavenajā skolā kādreiz mācījušies Grēta Garbo, Ingrīda Bergmane un Signe Hasso. Kamēliju dāma, Marija Vaļevska, Mata Hari un Ninočka. Pati celtne, ar savu bezgaumīgo sakrautību, viņam, tāpat kā vairumam, riebās. Labi, ka celtnieks - arhitekts sen kapā, laimīgā neziņā par tautas balsi. Tikko bijusi pacēluma sajūta zuda; tikko viņš vēl bija bijis augstu pāri visaugstākajām kalnu smailēm, augstākajām koku galotnēm, bet tagad, pārguris un izdedzis, grimta visdziļākajā lejā. Kā milzu krūtīm ieelpojot un izelpojot. Milzu krūtīs tagad izelpoja, līdz sāpēja.

Tovakar viņš jautāja Gerdai: „Tev grūti? Tādēļ, ka esmu kļuvis dīvains?”

Gerda pasmaidīja: „Tev pašam jau grūtāk.” Mierīgs un pat mīlīgs.

„Es domāju, ka nē,” teica Igors. „Brīžiem ir grūti, bet... Bet es nekādā gadījumā negribētu atgriezties uz stāvokli, kādā biju agrāk.” Viņš bija noguris.

„Negribētu?” Kā tas iespējams? Slims cilvēks negrib izvēstoties?

„Redzi,” viņš meklēja vārdus, „Redzi, es jūtos kā aklais, kuŗš pēc operācijas atguvis redzi. Sāp, acis asaro, bet saskata ilgi, vai vispār, neredzēto.” Vēl nebeidzis teikumu, viņš maniņa, ka sieva neseko domai.

„Ko tad tu redzi?” Tad bažīgi: „Vai... pasaule tev tagad izskatās citādāka nekā agrāk?”

Un, kaut viņš zināja, ka Gerda viņu nesaprot un arī nesapratis, viņš vēlējās izskaidrot, formulēt savas domas; to chaosā ievest skaidras līnijas: „Pasaule ir tā pati. Bet es esmu dzivojis, gribēdams redzēt tikai daļu, pārējo, reģistrējot ar prātu, bet izslēdzot sajūtas.” Īsti pareizi tas nebija, un viņš nokāra galvu. Es runāju kā pa muldiņu, viņš domāja. „Dzīve ir daudz sarežģītāka nekā to parasti iedomājas.” Cik cilvēki to konstatējuši pirms viņa?

„Vai tu domā, ka drīz atkal varēsi strādāt?”

„Es nezinu. Droši vien.” Viņš iedomājās šķūni ar caurumaino skaidu jumtu un zeltainajām salmu kaudzēm. Tad — ošu, liepu un veco ābeļu, it kā četrstūraino pacēlumu, kuŗa zaļumā neredz ne sētu, ne laidaru; iebrucot pa ceļu pa kreisi ir pagrabīnš, tajā Jānos un citos svarīgos brīžos, glabājas alus mucas, pa labi alkšņu malkas grēda. Kāpēc viņš par Kočiem domāja vairāk nekā par Rīgu?

„Ko tu domā?”

„Es? Neko. Es domāju par mājām.”

„Tu par daudz domā.” Gerdas seja ir bāla, krāsotās lūpas atdalās kā asa, varmācīga svītra.

„Ātvaino,” viņš saka un novērš skatu.

Viņas balsi ir maigs, mātisks pārmetums: „Tu nedrīksti tik daudz domāt. Atkal kļūsi jocīgs. Ir taču jādzīvo!”

„Es zinu,” viņš atbild. Nolādētā vācietē! Līvija, Vizma, Tekla — jebkuŗa latviete saprastu. Kā tu spētu iedomāties smilgas un ugunspuķes lielceļa grāvī? Ceļmallapas un māju ceļa bērza skaras? Mājlopu asās smakas?

„Tev nevajag tik daudz domāt. Labāk guli. Ej staigāt. No svaiga gaisa labi nāk miegs.”

„Gerda?”

„Jā?”

„Es gribētu bērnu.” Neskaitāmi, vienādi resni, zīdaiņu viepļi ratiņos. Bet vienam būtu viņa un Gerdas gēni, vienam viņš mēģinātu palīdzēt iegūt identitāti, vienam viņš stāstītu par Latviju, par tēvu, jūrmalu un Kočiem! Būtu vērts strādāt un krāt kronas.

Gerda iedomājās preservatīvus, pesārus, agrāko gadu mokas un bailes un tagadējās tabletes — ērtās, kaut laikraksti rakstīja par sekām un biedēja. „Kādēļ tieši tagad?”

„Es domāju... Es domāju, ka tas ir normāli un dabiski. Instinkts. Vienkārši — instinkts.”

„Varbūt vēlāk. Tagad taču nevar: tu esi slims, viss tik nedrošs. Varbūt vēlāk?” Zviedrietēm tašnība: vīrieši ir kā bērni. Un, redzēdama Igora sāpīgo vaigu, piebilda: „Man tagad darbā tik grūti. Ritu tu izslauki dzīvokli. Tu taču tāpat nekā nedari — tikai gulšņā!” Var.

Igors bija pārāk noguris, lai diskutētu.

Bija atvasaras diena. Gerda, tērpusies korrektā, pelēkā kostīmā, gāja pa Karaļa ielu. Vēl arvien vasarīgi gērbušies ļaudis plūda pa ietnēm, svitrotajās pāreju vietās raustīgi šķērsodami satiksmi. Neskatoties uz moderni izbūvētā Siena tirgus stikla un dzelzsbetona konstrukciju centru, Karaļa ielas veikali vēl arvien bija solidākie, ievērojamākie un arī dārgākie.

Rokas Gerdai bija īsos pelēkos ādas pirkstaiņos. Drēbes cimdus viņa nemilēja, šķita, ka āda tādos neelpotu. Tā bija iedomā, bet tāda tā bija. Dzeltenas kurpes un somiņa.

Viņa pārgāja pāri Karalienes ielai, pa labi palika Koncertnams ar kāpņu priekšā esošo Orfeja strūklaku, gājēji miedza acis zemajā saulē. Gerdas soļi bija reizē mērķtiecīgi un šaubu pilni. Zināmos ļaudis labi skanēja: mans psihiatrs. Tante Hedija teiktu — trako ārsts! Dzivojot kopā ar citiem cilvēkiem vienmēr ar tiem jāreķinās.

Viņa apstājās pie skatloga: mētelītis! Tieši tāds. Apkakle varbūt mazliet par augstu. Bet azūra zilā krāsa tieši pietāvētu matiem un trapēces griezumam violētais, kuŗu viņa vēl vakar mājās bija uzlaikojusi, taču bija par

vecu un apnikušu! Četri simti astoņdesmit piecas kronas. Nu skaidrs — labs mētelis maksā dārgi. Viņa vēl uzmeta skatu: atnākšu un vismaz uzlaikošu. Cik daudz ielās ārzemnieku: italieši, ungāri, dienvidslavi. Tumšmatāini, lielīgi, eleganti un lielā dēka mazajām zviedru meitenēm. Diez', kā būtu dzīvot dienvidos? Gaiši mati tur godā, bet nevienam dienvidniekam īsti nevar uzticēties. Jauks un jauks, te pēkšņi izrādās balto verdzeņu tirgotājs, vai iespundē tevi haremā.

Nabaga Igors, Gerda sadrūma. Kas ar viņu būs? Cik nav dzirdēts par bēgļiem un tādiem, kam nervi neiztur svešumam! Viss tas nāk no tās latviešu lietas. Vai Gerda pati nav no Austrumvācijas? Un kurš Vācijā tā raud par Austrumu apgabaliem?

Viņa šķērsoja Stūres laukumu, redzēja ļaudis, kas drūzmējās ap lielo betona sēni un iegriezās Stūres ielā. Ingabrita teica, ka Goldfarbs esot brīnišķīgs. Ingabrita bija laba draudzene, Gerda pēkšņi izjuta viņas gaišo prātu un izpratnes spēju, Ingabrita varēja ticēt. Pa labi — 10. numurs. Uz mazas plāksnītes stāvēja *Dr. med. H. Goldfarbs, ārsts nervu slimībās*. Pa kreisi no ieejas tabakas preču veikaliņš. Apņēmīgi nospieda ārdurvju rokturi un iegāja pirmskaņa laikā celtā nama kāpņu telpā. Izmītu pakāpienu spirāle. Krēslaini stikla bilžu logi. Pie reljefām, brūni krāsotām durvīm atkal *Dr. med. H. Goldfarbs, ārsts nervu slimībās*. Zvana poga — viņa piespieda.

Doktors Goldfarbs ir pāresns kungs, melniem matiem, kas jau tālu atkāpušies uz pieres, melnām raga acenēm. Viņš norāda Gerdai atsēsties, tad paceļ skatu: „Kalnins kundze —” viņš reizē jautā un uzrunā. Gerda piekrietoši pamāj ar galvu. „Nu! Kas tad jums, kundze, par vainu?”

Gerda apmulst. Īstenībā jau viņa tikai gribētu kādam izstāstīt savas rūpes, kurās palīdzēt nevar ne tante Hedija, ne Ingabrita, ne Annemarija; izstāstīt un dabūt padomus.

„Jums ir problēmas ar jūsu nerviem? Bezmiegs, bailes, alkohola problēmas?”

Kaut kas jāsaka. „Jā. Bezmiegs. Man ir... ģimenes problēmas un es vakaros nevaru iemigt.” Igors ar miega zālēm guļ ka blukis, nejūtīgs un neieinteresēts.

„Vai jums ir bērni?” Ar labās rokas rādītājpirkstu viņš glauda sev priekšā kādu papīru.

Gerda notrīc simtdaļu sekundi. „Nē. Tikai vīrs.”

„Jums ir kādas nepatikšanas ar jūsu vīru. Vai...” viņš velk, it kā vārdus meklēdams, tai pašā laikā būdams ļoti svarīga persona: „Vai viņš ir... nevērīgs pret jums?”

„Jā... nē!” Vienā mirklī izlaužas viņas sāpes — Dr. Goldfarbs ir gudrs, šī ir viņa specialitāte, ārsta pienākums ir palīdzēt, Gerda uzticas un aizgūtnēm stāsta: „Viņš ir... Visu laiku mēs esam sapratušies ļoti labi; nu, varbūt ne vienmēr, bet tomēr... Un tagad viņš ir kļuvis pavisam savāds. Viņš ir slimības atvaļinājumā, jo viņa darba ārsts konstatējis neurozi. Man bieži ir sajūta, ka viņš skatās neko neredzēdams, skatās man gaļām. Redziet, viņš ir ļoti daudz pārdzīvojis, bijis kaŗā...”

Dr. Goldfarbs klausās, un Gerda stāsta: „Viņš ir pilnīgi pārvērties. Stāv pie loga un skatās. Tad atkal lasa caurām naktīm. Bibeli! Viņš ir tik savāds. Un es nevaru naktis gulēt, man ir tādas bailes par nākotni, kas notiks ar mani... ar viņu...”

Dr. Goldfarbs noglaudīja ar pirkstu galda kalendāra zaļo dzēšpapīru: „No vienas puses, tāpat jūsu problēma būtu viņa neuroze, ne jūsu. Jūs taču, ārpus mājas, jūtaties labi?”

Gerdas atmiņā pazibēja Ingabrita, Annemarija un kādā dzimšanas dienā kopēji ēsta torte: „Jā.” Viņa tiešām to vakaru bija jutusies ļoti labi.

„Jūsu vīrs ir bijis kaŗā. Kaŗa pārdzīvojumi neapšaubāmi ir ļoti smagi pārdzīvojumi. Kalnins. Vai drīkstu jautāt, kurā pusē?”

„Pret krieviem.” Pret ko citu varēja kaŗot?

„Āk tā,” teica Dr. Goldfarbs. „Redzat kundze, tādā gadījumā, piedodat manu iedrošināšanos, vienīgais, ko varu ieteikt, ir — šķīrāties! Cik ātri vien iespējams! Uz brīdi viņš nodūra acis. „Redzat, pasaulē un vēsturē ir zināma likumība. Cilvēka mūžs ir viens veselums, un, kā ugunij pieduroties var sadedzināties, tā var būt arī notikumi, kuŗi individu pāvada visu mūžu, no kuŗiem tam nav iespējams atbrīvoties. Šķīrāties, kundze, kamēr vēl ir laiks.”

Gerda mulsa. Viņa bija brīžiem pat nīdusi Igoru par viņa nespēju pamest pagātni, viņa slavisko, nesaprotamo paļāvību liktenim, bet šķiršanās viņai pat prātā nebija ienākusi. „Es nezinu,” viņa šaubījās.

Dr. Goldfarba tuklā seja bija līdzietīga un viņš turpināja: „Protams, tā ir jūsu personiska problēma. Es tikai devu padomu situācijā, kādā jūs, pēc jūsu pašu vārdiem, atrodaties, jo, cik man redzams, jums pašai nekādas nervu kaites nav.”

Visa saruna bijusi veltīga, Gerda domāja. Psihiatrs, Freuda māceklis, kuŗš liek nogulties uz ērta dīvāna un hipnotizējot klausās pacienta stāstus, ir tikai leģenda, tikai māns. „Man jāpārdomā,” viņa teica. Un tad, lai visa vizīte nebūtu bijusi velta: „Bet bezmiegs! Ja es kaut kur varētu aizbraukt un pārdomāt... Bet to es patlaban nevaru atļauties.” Ja vīrietim glaimo sievietes nevarība, viņš jūtas labi.

Dr. Goldfarbs lūkojās mazliet apmulsis. Sievietes vistas. Aklas dulbures. „Kā lai jums palidzu,” viņš rētoriski jautāja, tad svarīgi turpināja: „Es jums izrakstīšu miega zāles. Tādas, no kuŗām rītos nenāk miegs.” Viņš rakstīja recepti. „Ja jums problēmas neatrisinās, piezvanat un tad padomāsim, ko darīt tālāk. Un ticiet man — jums nekas nekais.”

Kad Gerda izgāja uz ielas, viņa vēl arvien bija apmulsusi.

Laikā, kad Gerda apmeklēja Dr. Goldfarbu, Igors, atļaidies gultā, atkal atradās pagātnē.

1940. gada rudens. Tēvs strādā tirgū kā strādājis, tikai nervozs un daudz smēķē. Personālā esot pārmaiņas, esot cits veterinārārsts. Vecāki sabijušies, ka dzīvoklis varbūt par lielu — katram tagad atvēlēts tikai zināms kvadrātmetru skaits, un pieņem īrnieku — tumšmatainu studentu ar acenēm. Igoram jāpārvācas gulēt tēva kabinetā. Viss ir savāds: senāk telpā pie sienas bija tēva zobens, pie sienām attēli rāmjos, tagad viss tas nozudis, noglabāts, tikai izbalējušajās tapētēs palikušas zīmes no nesenās godības.

Students mājās ir reti. Vienmēr nopietns, ar portfeli rokā, nāk un iet. Esot ķīmiķis. Esot no Saldus. Kur Saldus? Kurzemē.

Kādu dienu students ieaicināja pusaudzi savā,

kādreizējā Igora istabiņā. „Es šodien gāju gar Studentu grāmatnicu,” viņš saka. „Ieraudzīju, iedomājos tevi un nopirku.” Un viņš dod zaļu vāku grāmatu.

Latvijas karte! Visa Latvija sadalīta rūtiņās un katra rūtiņa lappuse. Pusaudzis pārsteigts pateicas. Kādēļ tā? Kādēļ tieši man? Un kādēļ studentam tik nopietna seja?

Novembrī students pazūd. Bijusi pavēste no milicijas iecirkņa, viņš gājis un atpakaļ vairs neatgriezās. „Nejautā un neprasi,” dusmīgi un strupi nosaka tēvs.

Tikai vēlāk viņš bija uzzinājis, ka students darbojies pagrīdē. Un Igoram maz šaubu, ka laba puse no baigā gada pagrīdes upuriem iekrituši uz čekas provokācijām. Kā plēsīgas lidakas, rutinētie slepkavas operējuši krietno, godīgo, un šādai velnišķīgai cīņai nesagatavoto, latviešu jauniešu vidū. Bet vai apakširmieks bija bijis navis? Nē. Viņš bija iedevis pusaudzim Latvijas karti, kurā atzīmētas pat atsevišķas lauku sētas. Vai sēkla bija digusi?

Igora rokas savilkās dūrē.

Sadovņikova ielas dzīvokļa istabiņa, blakus logam, grāmatu skapis, kur Igo *Nožēlojamie*, Aleksandra Grīna *Dvēseļu putenis*, *Vailda Dorianas Grējas* portrets, Morgāna Avots, Latvijas karte zaļos vākos, Džeka Londona romāni sidrabainos apvākos, Jaunsudrabiņa *Aija* un *Arša Ar naidu sirdi*. Grēda ar Freināta izdevumiem: *Grāfs Monte Kristo*, *Skaistais dievs* — par acteku valsts bojā eju, Kingstona *Peruāņu virtaitis Manko*, Žils Verns. Goda vietā Čaka *Mūžības skartie*, *Remarka Trijs draugi* un Anšlava *Egliša Līgavu mednieki*.

Toreiz viņam ar tēvu nekad nebija iznācis īsti parunāties. Igoram tagad būtu tik daudz ko jautāt: par tēva bērnību, jaunību, cīņām; par nekad neredzētiem radiem un tēva jaunības mīlestībām. Brīdi viņš iedomājās, ka tēvs sēž blakus, un jautāja: „Tēt, kas ir vīrieša dzīve?”

Jaunekļa sapņi un to pārvēršanās rezignētā realitātē? Jeb vai sapņi ir īstenība?" Un tēvs atbild: *Jā, dēls. Viss ir illūzija, bet sapnis kļūst īstenība, ja vien tam pietiekami stipri tic. Un Igoram ir grūti, jo viņš netic.*

Vienmēr un visur blakus stāvējis stalts četrdesmitgadnieks un vērtējot lūkojies: *Ak tā tu dari. Igors juties vainīgs. Bet nu vairs ne.*

Kāda balss teica: *Nu, kā tu jūties, puisī? Viegla malnieša pieskaņa, silts tonis.*

Viņš pazina! Tēva balss. Tēvs jautā, kad Igoram ir vienpadsmit gadi un masalas, tēvs jautā jūrmalas dārzā pie balti krāsotās sētas. Tēvs miris, divdesmit piecus gadus nedzirdēta balss jautā.

Kāds spēcīgs vīrs brien jūrā, paceltās rokās nedams mazu tekainīti, kuņģis izmisīgi brēc. Vīrs mēģina skaidrot, ka jūra nav bīstama, ka viņš zēnu tur un sargā, bet mazā bļaušana beidzot viņu pārvar un viņš brien atpakaļ uz liedagu.

Igors nebīstas, necīnās, turpina atrasties snaudas vilcainu pusapziņā un atbild: „Nezinu.” Un tad: „Tu esi miris. Kā tev iet?” Savādi — viņi ar tēvu tagad vienos gados.

Kas tad man! Kur es guļu, ir vēss, bet tīrs. Grūti jau dzīvājiem.

Varmācīgi atrautās sarunas ar tēvu vienmēr mocījušas, bet tagad nezina citu ko teikt, kā: „Man jau arī ir labi.” Un viņam pēkšņi ir labi! Tēvs viņu saprot, viņš saprot tēvu, vārdi lieki. Viņam ir labi.

Ko tu domā? Ko dari?

„Esmu daudz piedzīvojis. Un tagad... redzu sakarības, redzu laikus un vietas, brīžiem žilbst acis no gaišuma un brīžiem... es nezinu, vai es to varu izturēt.” Kā citādi to būtu pateicis?

Labi ir redzēt.

Igoram gribējās sūdzēties par bailēm, jautāt, bet viņš kaunējās. Bez tam stindzinošie baiļu mezgli pašreiz šķita niecīgi, nesvarīgi sikumi. Kā bērnam jautājot par grantainā ceļā krītot nobrāztu ceļgalu.

Bērnū tev nav?

„Nē. Vai vajadzētu?”

Pie kā tu reiz iesi ciemā? Caur kādām acīm skatīsi pasauli? Bet tā tava lieta. Tavā varā ir pārtraukt cilti.

„Tu domā, ka pasaule neies bojā?”

Atomu kaņā? Pasaule neies. Daļa cilvēces varbūt ies.

„Varbūt arī es un mani bērni, ja tādi būtu?”

Varbūt. Mūsu senčiem bija jābīstas no bada, mēģa un sirotājiem. Varbūt tu iesi bojā.

Brīdi viņi klusēja. Igors vēlējās jautāt, vai tēvs miris no lodes, vai slimības nomākts vergu gaitās. Čekisti vateņos. Tēvs. Bet viņš kaunējās, baidījās būt nesmalkjūtīgs. Tādēļ viņš jautāja: „Vai tev bija grūti mirt?”

Es esmu kaņavīrs.

„Bet grūti? Vai tev nebija grūti?” Svarīgi zināt atbildi, lai pats prastu.

Nē. Mirt bija mans pienākums. Mirt reizē ar valsti. Man nebija grūti.

„Mans pienākums ir atriebt!”

Tu domā, ķert ieroci un nogalināt vainīgo?

„Jā.”

Atriebjoties, ievainots tiek pats atriebējs. Atriebība tūkstoš un tūkstoš reizes ir nozīmējusi latviešu nāvi. Vainīga bija sveša, ļauna vara. Ja gribi cīņu, tad dzīvo tā, lai latviešu tautai būtu labāka nākotne nekā tagadne. Ja gribi iet cīņā, tad cīnies, bet neatrieb. Mēs — tu un es, esam daļa no latviešu tautas un latviešu tauta ir laba tauta.

„Es zinu,” teica Igors, atkal redzot dziesmu svētku kopkori un publiku.

Vai ar savu darbu tu esi apmierināts?

„Nē.”

Nepatīkams darbs dažreiz ir nepieciešams. Ja ne, tad labāk mainīt. Nauda jau nav viss. Bet tu pats jau vislabāk zini.

„Jā.”

Tu glezno. Kāpēc?

„Man kādreiz šķita, ka gleznošana man padodas labāk nekā citiem.”

Un tagad vairs ne?

„Es šaubos.”

Ko tu gribēji gleznot?

„Es gribēju gleznot labi. Kaut ko izteikt. Radīt.”

Un tev tas izdevies?

„Es šaubos. Dzīvot no glezniecības ir grūti. Un, ja dzīvo no kā cita, tad nav vaļas gleznot.”

Kad es biju mazs puika un gāju ganos, es nevarēju vien noskatīties puķēs un varavīksnē, bet es nekad neiedomājos, ka cilvēks var radīt ko tikpat skaistu. Jādara tas, ko grib. Jāizšķir vēlēšanās un griba. Manuprāt, tu par daudz domā par apstākļiem. Cilvēkam ir griba, un viņš var izvēlēties, ko gribēt.

„Jā.”

Man bija grūti atstāt jūs abus ar māmuļu.

„Jā. Mums arī bija žēl. Mamma daudzreiz domāja, ka tu vēl pārnāksi.”

Varbūt tā viņai bija vieglāk dzīvot.

„Jā.”

Tava sieva būs tik laba, cik tu pats.

„Jā.” Igors klausījās. Viss bija pareizi. Velēna bija pacēlusies necelta.

Ja kādreiz tev atliek brīvs brīdis, piemini mani. Man tas būtu pa prātam. Un gan jau es vēl pie tevis kādreiz paciemošos.

„Jā,” solījās Igors. Gaidīja un klausījās. Bet tēvs klušēja. Pateicis, ko gribējis. Klusums. Kur tēvs?! Igors uztrūkās. Bija bijis pārāk labi. Viņš bija sarunājies ar tēvu.

Latviešu kaņavīru drānas ir sūnu zaļas. Virsnieku tērpu audums gan smalkāks un gaišāks, bet istā krāsa ir sūnu zaļā. Kājniekiem ir sarkanās, ar baltu svītotas zīmotnes, artilēristiem zilās un jātniekiem dzeltenās. Pēdējos Rīgā redz reti, jo pulks novietots Daugavpilī un tikai remonta eskadrons Jelgavā. Bet visiem — kareivjiem un virsniekiem, kaņaflores matrožiem un lidotājiem melnajos tērpos, pie cepurēm ir saulīte. Uzlecošā saule ar 17 stariem, jo Latviju dibinot bijuši 17 aprīņķi.

Tā ir pagātne, domāja Igors. Bet pagātne, tāpat kā miruši cilvēki, ka Zirņuks, kā tēvs, dzīvo tik ilgi, kamēr kāds tos atceras. Zīni atcerēsies bērni, tēvs jāatceras man. Ja man nebūs bērnu — viņš sabijās: ja man

nebūs bērnu, tad tēvu aizmirsīs! Bet Latvijas valsti atcerēsies tik ilgi, kamēr būs latvieši. Nekādas varas, vai ideoloģijas nevar izdzēst no tautas atmiņas laiku, kad tauta pati bijusi noteicēja savā zemē.

Mazas tautas nacionālisms ir pozitīvs, tas ir tīri dzīvniecisks instinkts — izdzīvot. Kā individam. Lielas tautas nacionālisma uzplūdus ir agresīvas un bīstamas kaimiņiem, kā deviņpadsmitā gadsimta franči, divdesmitā vācieši un tagad krievi. Vislaunāk, ja lielu tautu potenci izraisa ideoloģija — kristiānisms, kapitālisms angļiem, nacionālsociālisms vai marksisms. Tad efekts var būt samērā briesmīgs.

Piederēt mazai tautai ir priekšrocība. Tu esi spiests vairāk zināt, vairāk mācēt. Tu esi spiests orientēties dažādās kultūrās, prast vairākas valodas, tu esi bagātāks.

○

Gerda nodūra skatu. Gribējās, tā gribējās, izsūdzēt likstas un sajūtas. Annemarija jau nav ļauna, neizmantos dzirdēto pret mani; kādreiz ir jātic, jāiedrošinās uzticēties līdzcilvēkiem.

„Pastāsti, nu! Piedzīvojusi sievietē saprot visu vai ne?”
smaidīja Annemarija.

Kādēļ ne? Bēdīgāk jau vairs nevarēja būt. Varbūt kļūs vieglāk. Ingabritai nevarētu stāstīt, Annemarijai var. „Igor, mans vīrs... Nav labi.”

Draudzene bija ļoti nopietna: „Nervi?”

„Droši vien.”

„Kā tas izpraužas?”

„Viņš domā, vismaz tā saka. Domā visvisādas jocīgas lietas. Reiz viņš man jautāja, vai es pazītu uz ielas Jēzu Kristu!”

„Piedzēries?”

„Nē! Gluži skaidrā. Tagad vismaz guļ, kopš viņam ir miega zāles.”

„Uz darbu iet?”

„Pašreiz ne. Ārsts viņam izrakstījis slimības atvaļi-

nājumam — trīs nedēļas. Diagnoze, ka viņam, gluži vienkārši — neuroze.”

„Un kad tas sākās?”

„Kopš septembra. Īstenībā tas sākās jau atvaļinājumā, bet kādas dienas viņš nostrādāja.”

„Es jau manīju, ka tevi kaut kas spiež,” Annemarija bija līdzietīga, bažīgi piebilda: „Un kā tagad ir — labāk, vai ļaunāk?”

„Es nezinu. Varbūt pati tikai esmu nogurusi.”

„Nabaģa skuķis.” Annemarija saprata, visu saprata, jūta līdz un novērtēja Gerdas ciešanas.

„Vienu laiku viņš lasīja biblii. Un visu, ko izlasa, atiecina uz sevi! Naktīs lasa, kad pārnāku mājā, blenž tādu stīvu skatu, kad ko saku, tad dažreiz nedzird. Tad atkal runā nesakarīgi, kaut kā greizi. Neēd.”

„Bet tu viņu mīli?”

„Es vairs nekā nesaprotu.”

„Agrāk jums bija labi? Seksuāli un tā?”

„Es vismaz tā biju iedomājusies.” Par Goldfarbu nevar teikt, Ingabrita saprastu, Annemarija nesapratis; varbūt Goldfarbam taisnība? Varbūt var glābties tikai tas, kurš bez vainas? Vai es esmu bez vainas?

„Tu esi par daudz saistījies ar jūtām. Nevienš vīrietis nav to vērts.”

„Kā tu domā?”

„Nu, vienkārši — nav vērts. Vai tu zini lielākus egoistus par vīriešiem? Kad viņiem iet labi, tad viņi uzpūšas kā pāvi, plātās, visu zina un ir tik nedzirdēti gudri, kaut katra sievietē svarīgāko zina jau kur tas laiks. Visvisādi nieki viņiem ir tik nozīmīgi, bet tikko piemetas kāda vaina, tad varenie radības kungi pārvēršas nožēlojamās trauku lupatās.”

Sava patiesība bija. Varbūt tas, ko viņa līdz šim bija uzskatījusi par darba biedreņu anormālu cinismu, bija tikai veselais saprāts?

Annemarija turpināja: „Tu esi pārāk vecmodīga. It kā sievietē šīsdienas pasaulē nevarētu eksistēt pati par sevi.”

„Var jau... Bet, ja tu esi saistījies...”

„Tad nevajag gāzties līdz bezdibenī. Tu esi jauna un skaista, un tavš vīrs nav vienīgais vīrietis pasaulē. Ja

nu tev tieši kādu vīrieti vajag. Bērnu taču jums nav, vai ne?"

„Nē. Bet pēkšņi viņš grib.”

„Galiģi traks!”

Gerda vēroja tējas tases, ūdens krūzi un tagad tukšo krējuma trauciņu.

Annemarija sakārtoja savu tumšzilo kaklautu: „Cik ilgi jūs esat precējušies?”

„Trīs ar pus’.”

„Nu, lūk. Tev būtu jānonāk normālos ļaudīs. Dzīvei jābūt priecīgai, ne drūmai, vai ne?”

Gerda pasmaidīja: „Tā būtu jauki.”

Annemarija sagrozījās: „Un tu par to nebēdā. Gan es nokārtošu. Citādi tu aizbēdāsies nez' kur. Nē, zini, dzīve jādzīvo! Cik tad ilgi? Vēl desmit, piecpadsmīt gadus un tev neviens vīrieti vairs virsū neskatīsies!” Gerda klusēja un viņa turpināja: „Tu domā, ka ar manējo bija viegli? Dzinās uz fjelliem makšķerēt foreles, ziemu braukt ar slēpēm, man vienmēr bija jātur līdz. Padomā: slēpot 20, 30 kilometrus, salt, un tur, džungļos, pat frieziera nav! Vienreiz aptecējās dūša un pateicu — vai nu tā, vai tā. Un kas tagad man kaiš?” Annemarija lepni smaidīja: „Aprīlī es atkal braukšu! Tā ir pavisam cita dzīve. Tu vari izvēlēties, un, galvenais: saule. Es milu sauli! Bet kā tu ar vīru tiksī pie saules?”

Gerda redzēja tūristu brošūru palmas, azūrzilos peldbaseinus, iedegušus, smaidošus cilvēkus, bezrūpību, laiskumu, pludmali — daudz skaistāku nekā Timmendorfā, un sauli. Viģes, banānus, apelsīnus un ziedošus kaktusus.

„Redzi, kā laiks iet,” Annemarija lūkojās pulkstenī. „Bet šitās lietas mēs nokārtosim. Galvenais, atceries: neviens vīrieti nav to vērts. Kustēsīmieš, jā?”

Viņas sāka mēģināt sev pievērst apkalpotājas uzmanību. Tad Annemarija: „Ko tu saki par kleitiņu?”

„Glīta. Bet vai nav darbdienām par greznu?”

„Es domāju, ka ne. Man vajadzēja jaunu.” Rādīdama pusgašo piedurkni, viņa pastiepa elkoni uz priekšu: „Un laba krāsa, vai ne?” Kleitiņa bija puķaina.

Viņas samaksāja, Gerda nesa dienā pirtās pārtikas

rokturaino turzu. Viņa iedomājās Igoru, tad novērsa domas — Annemarijai taisnība.

„Es kāpšu sešdesmit ceturtdā.”

Es iešu uz pazemi.” Viņas spoguļojās vienā otrā.

„Nebēdā, mazā,” Annemarija mīlīgi teica. „Gan viss būs labi. Un, ja ne, tad sūti viņu uz ellī!”

„Labi. Es to darīšu.”

„Nu, tad līdz rītam.”

„Jā.”

„Hej.”

„Hej.”

Pazemī Gerdai blakus sēdēja resna dāma ar milzīgu rokassomu un iepretī mazs vīreļis, kuŗš nekaunīgi blenza. Būtu bijis vismaz jaunāks! Pietura sekoja pieturam, ļaudis, no darba saguruši, nāca un mainījās. Aizmuģures nodalījumā daudzējāds pusaudži, skaļi dodamies uz danci vai citām izpriecām.

Ko Igorš?

Igorš bija domājis par laiku, kad vienmēr bija spīdējusi saule un, tikai retu reizi, vasaru bija pārtraucis pērkonš ar saviem tumšajiem mākoņiem un dārdū.

Rīgas jūrmala — brīnišķīgais, balto smilšu pludmales loks ar savām slaidajām priedēm kāpās, kuŗš iejož lici. Vēl brīnumaināku to dara Lielupe, kuŗa, mīlīgi skalodama savus lēzenos krastus, mīrīgi plūst uz jūru, nesot sveicienus no leišiem, Bauskas un Jelgavas. Ja ej pa Dambju ielu, kas šķīķ Mellužus no Asariem un vēlāk pāriet Valtera prospektā, uz Lielupes pusi, tad tūliņ aiz dzelzceļa ir zāģētava ar savām dzeltenajām dēļu grēdām, skaidu kaudzēm un intrīģējošām koku smaržām. Tad dārzos ieaugušas vasarnīcas, viena glītāka par otru, un drīz vien jau kreisajā pusē vairs ir tikai sīkas priedītes, zem kuŗām neaug ne lāģa zāģe, ne puķes, un zeme noklāta brūni pelēcīgajām pērnajām skujām. Rudeņos, sēņu laikā, te aug gailenes, bērslapes, bet sausajās vasarās tikai elksnenes, kas, pirms gatavošanas, jānovāra.

Kalniņi kādreiz šo ceļu iet uz Lielupes krastu, uz Valteriem, tur ir steķis, krastmalā aug niedres un viss ir tik mierīģš. Dažreiz mamma Igoram palīdz

taisīt no meldriem pīlītes. Nolauž meldru, ieliec galvu un kaklu, pārējo satin par rumpi; iespraud divus sikus zariņus, divas skabargas, un pīlīte peld gorīdamās.

Pie steķa ir kazragi — var makšķerēt. Mazs un niecīgs tāds kazrags, ar smailu, uz āru vērstu zobenu katrā pusē. Lielupe ir plata, mierīga un mīlīga, pretēji jūrai, kur var būt vilņi, rudeņos vētras un kas izskalo dzintaru, jūras zāles, akmeņus un dīvainus sveicienus no svešiem krastiem.

Bet pati jūrmala?

Smaržo kāpu priedes, smaržo mitrās smiltis un šaurā jūras mēslu svītra gar pašu ūdens malu, kur, kā ātri un žirgti kamaniņu braucēji bērni, mazi vilnīši smiltis noglauda, kas līdz nākamajam vilnītim jau pagūst nožūt. Pūš vēsma, tekainīši pilina lāsojošas jūrmalas smilšu pilis un rok ostas, kas tik ātri piesērē, ieogrūstot malām, jo kāpu kviešu sargātajos smilšu iedobumos pie kāpām, viņiem ir par karstu, un pie grāvja, kuŗš tek no caurulēm zem ielas, kuŗa iet gar kapiem, cauri kārklu ceriem, tek uz jūru, darbojas jau prāvāki zēni, celdami aizsprostus un brīnīdamies par ūdens spēju rast apkārtceļus un uzvestā smilšu vaļņa vājākās vietas. Mazas straumītes tek mirgojošos, dīvaini šķērsojos rakstos; ja dambis uzcelts augsts, tad pārrāvumā varenā kritumā gāžas viss sakrātā ūdens smagums un spēks.

Un visi peldas: līdz pirmajam, otram, vai trešajam sēklim — katrs pēc varēšanas un dūšas. Un vakaros nav neviena, kas neēstu zemenes ar pienu un cukuru. Un gulēt ejot visur mana smalkās jūrmalas smiltis — drēbēs, ausīs un matos.

Bija notikumi.

27 gadus vecais elektromontieris Voldemārs Jankovskis, dzīves vieta Ganību dambī 14, ar savu ligavu Milliju, 1933. gada jūlijā atbraucis uz Asariem. Motociklu atstājuši Kāpu ielas malā, viņi, kājām

grimstot ielas pelēkajās smiltīs, kāpj pāri kāpu kūkumam uz jūru. Millija, klupdama pret priedes sakni, pieķeras Voldemāram pie rokas.

Ap motociklu salasās bērni, rūpīgi pētīdami un brīnīdamies, kur paslēpies lielais spēks. Metalls un laka spīd caur putekļiem un piekaltušajiem dubļiem, jo vakar un aizvakar lijis. Skaista ir zīme ar burtiem BMW. Puikas gribētu redzēt, kā tāds aizjūno pa šoseju.

Voldemārs un Millija sēž priekškāpu iedobumā, kāpu kviešu iejotī, un pārspriež tuvīnās kāzas. Millija, noāvusi kurpes, ar labās kājas ikšķi grūsta smiltīs mazu baltu gliemežvāciņu. Blakus, uz segas motociklista acenes, ādas jaka un rokas somiņa.

„Vecie Incīši arī jālūdz,” saka Millija.

Bet nekad viņam nebija iznācis sev nopirkt motociklu. Vienmēr kaut kas bija šķītis svarīgāks. Jauks bija bijis dārzs.

Kas viss tādā dārzā gan nav: gar sētu ielas pusē, akācijas, kuņām dzeltenī ziedi un vēlāk pākstītes ar zirnīšiem, gar vienu stūri jāņogu un upeņu krūmi (baltās Igoram garšo vislabāk), uz Liepu pusi zemeņu dobes, avenāji.

Puika zina, ka viss dabā ir dzīvs un viņam ir žēl, kad lielie ravē nezāles. Un daudzas nezāles ir tik skaistas! Piemēram, mazās lauku atraitnītes ar saviem zilganajiem, vai baltajiem ziedīņiem. Bet tie ir tik sīki, ka lielie varbūt tos nemaz nesaredz. No melnā papes jumta karstā laikā pil darva. Spīd zilganmelna un no tās var saripināt apaļas lodītes. Spireju krūmos milzīgs un skaists zaļš kāpurs ar baltām un melnām pumpām uz muguras. Būtu vai visu laiku jāsēž blakus, lai redzētu, kādā tauriņā tas pārvērtīsies!

Igors atradis draugus — stūra mājas miesnieka Aņisimova Jānīti un kurpnieka Gorolēviča Nosi. Spēlējoties laiks iet ātri, un, parasti, Nosi mājup sauc pirmo. Viņa mamma iznāk kaimiņmājas aizmuģures lievenī, kur uz margām pa laikam žāvējas

veļa, un židiski sauc: „Nosē! Komma hier!“ Viņi ir žīdi un svinot būdiņu svētkus. Kā? Apliekoties svītrainiem pātaru deķiem un lūdzot Dievu. Tā saka tante Oļa.

Reiz, kad nedaudzie kartupeļu ceri novākti un apkārt mētājas tikai neglītie, sakaltušie un savītušie laksti, puikas nolemj rakt aku. Rok, rok, mazajām bērnu lāpstām. Tīrais prieks: dārza zeme jūrmalā smilšaina un pa trim labi sokas. Drīz smilts kļūst krējumkrāsā, kā pludmale — cik jauki! Senāk varbūt te bijusi jūra. Smilts kļūst mitra un jau sūcas ūdens! Kādas iespējas! Smiltis no rakuma malām slid ūdenī, brūk veselīgiem blāķiem! Viņi rok dubļus, basajām kājām salstot vēsajā ūdenī. Ja tā brūk, tad aku izrakt varbūt grūti, bet diķi, vai pat, ja dūšīgi rok, mazu ezeriņu? Tad nebūtu jāiet uz jūrmalu — varētu peldēties tepat!

Tad smilšu baltumu, caurumu ar trim puikām ievēro lielie. Bāriens, pļaukas pa dibieniem. Jānītim un Nosim tūlī jāiet mājās, bedri aizbež. Bet vēl rudenī Igors žēli noraugās kādreizējās akas vietā. Zeme tur vēl arvien ir gaišāka.

Un suns stūra mājā — Igors gandrīz iesmējās.

Netālu no Stūra krogus ir iežogots dārzs, uz kuŗa sētas piestiprināts papes gabals ar uzrakstu: „UZ-MANĪBU! NIKNI SUNI!

Kādu dienu, kad puika iet gar dārzu, pa vārtniem iznāk liels melns suns. Puika zina, ka dzīvniekiem nedrīkst izrādīt bailes, tādēļ tikai sažņaudz dūri bikšēļu kabatā un turpina iet tai pašā gaitā kā gājis. Aiz sevis viņš dzird ķepu tipināšanu uz ietnes, un pie plikajiem iekriem pieduŗas vēss un mitrs suŗa purns.

Un tad viņš suni vairs ne jūt, ne dzird, un, no šosejas stūra atskatīdamies arī vairs neredz. Sāk skriet.

Viņš dzirdēja Gerdas soļus, atslēgu caurumā un čirkstu, durvīm veŗoties. Viņš gaidīja, klausīdamies, kā Gerda novelk mētelī, zābacīņus, gaidīja viņu ienākam istabā. Kautrējās lūkoties.

„Labvakar,” teica Gerda.

„Labvakar.”

Viņa apsēdās uz otras gultas malas: „Mēs ar Annemariju pasēdējām kafejnīcā.”

„Tas jauki. Zini,” viņš smaidīja, „visas šīs dienas esmu tevi gaidījis, uztraucies, kā beidzamais nelga, bet šodien nē.”

„Nē?”

„Nē. Es pat nemanīju, kā laiks iet; un tā nāci tu.”

„Es nopirku divas karbonādes. Es uzcepšu.”

Viņa mani nesaprot, ne jau ēst es gribu. „Man negribas.”

„Kaut kas taču tev ir jāēd! Citādi tu aiziesi bojā.”

„Bet man negribas!”

„Kāpēc tu neēd?”

„Negribas.”

„Tad jau nav brīnums, ka sāk rādīties.”

Vai viņam patika iet pa asmeni, kuņģam vienā pusē dzīve, bet otrā melna tumsa? Laikam jau patika.

„Tev jāēd.”

Igors noraidoši pakratīja galvu.

No Gēteborgas bija iebraucis Svens un viņi abi ar Igoru nosēdēja pusotru stundu Lindnera velvē — kafejnīcā, kuņģi pie ieejas iemūrēti divi liелgabali, gandrīz kā kādreiz ap Rīgas rātsnamu. Svens bija priecīgs, ka ticis robā *Mākslas veicināšanas* aprindās, sociāldemokratu tautas kustības nozarojumā, un nu viņam vairs par gleznu noņēmējiem nebija jālauza galva. Vasaru ar Britu un bērniem bijis pie jūras, daudz sagleznojis.

„Nav tik smalki, kā pārdot pilsoņiem, bet es domāju, ka, nodrošinājis eksistenci, varēšu attīstīties savā mākslā. Sieva arī priecājas.”

Igors Svenam vēlēja sekmes, vienīgajam zviedram, ar kuņģi kaut cik bija sadraudzējies.

„Tu nemaz nezini, kādi ceļi pavežas! Mafija ir visur. Un man tas ir gluži dabiski, jo savā laikā Burosā sastāvēju sociāldemokratiskajā jaunatnes savienībā.”

Igors savukārt stāstīja, ka bijis dziesmu — festivālā, dzēris un daudz pārdzīvojis. „Es domāju, ka šādu reak-

ciju, rezultātu zināma veida jūtu konfrontācijai, neapzinīgi biju meklējis," viņš skaidroja. „Zini, tā kā es esmu audzis kaŗa un okupāciju laikā, kad tu daudz ko redzi, bet, lai izdzīvotu, nereaģē un nepatīkamo nobīdi pie malas, neizanalizētu, nesagremotu...”

„Es domāju, ka es saprotu,” teica Svens. „Bet — iedzīvoties jūsu, igauņu, problēmās, man ir neiespējami.”

„Latviešu.”

„Nu, jā — latviešu. Ar to es negribu teikt, ka es nevēlētos. Esmu pat apskaudis citas tautas, jo pārdzīvojami taču dara bagātāku, un, man kā māksliniekam, tas būtu tik svarīgi. Es atceros grāmatu, kurā bija aprakstīta poļu sacelšanās Varšavā. Fantastiski! Tāpat, padomā, Spānijā. Iedomājies: starptautiskā brigāde, sastāvoša no daudzām tautībām, iet kaujā, dziedādami Internacionāli — katrs savā valodā!”

„Nav svarīgi, ko dzied kaujā ejot.”

„Bet, padomā! Kādas sajūtas pāri valodu robežām!”

„Tai pašā laikā krievi, mēģinādami ieviest komūnismu, nodeva kā spāņu republiku, tā Barselonas sindikālistus.”

„Es jau tik smalki nezīnu. Bet es vēlētos ko līdzīgu būt piedzīvojis.”

Vēl Svens stāstīja, ka mazā Katrīna šoruden sākusi iet skolā, Pēteri viņi dodot bērnu dārzā. „Britai tā vieglāk,” teica Svens. Āicināja ciemos.

Mājup iedāms Igors dūņoja Kondora leģiona dziesmu. Nekas nebija mainījies. Tikai Igoram vairs nepatika. Svena ieceres šķita sīkas, domas īsas. Viņš zināja, ka Svens gleznos, pie tam vēl labi, un viņš pats varbūt vairs nekad, bet nevēlējās vairs būt iecietīgs pret citiem un aklis.

Gaisā mests akmens īsu, īsu mirkli sastingst uz vietas, pirms krīt. Igors savu latvisko identitāti ir noskaidrojis. Bet mūžā jau katra diena, katra stunda nes jaunus pārsteigumus, līdz pat nāvei. Vai viņš atrod ceļu, pa kuŗu atgriezties latviešos? Kā izveidojās viņa un Gerdas attiecības?

Lai visu lasītāju vēlēšanās tiktu piepildītas, autors ir sacerējis divējas beigas: tie, kas vēlas laimīgu noslēgumu, var lasīt 241. lappusē, toties tie, kuŗiem bēdīgas beigas šķiet loģiskākas, šo posmu nelasot, lai atsāk 243. lappusē.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs, but the characters are too light and blurry to be transcribed accurately.

LAIMĪGAIS NOSLĒGUMS

Gerda un Igora kopdzīvi būtu varējis glābt bērns, jo Gerda atklāja, ka ir stāvoklī.

Vairums cilvēku mīl savus vecākus, savus partnerus — sievu vai vīru, taču visvairāk sevi pašu. Bet bērniā iespējams iepazīt individu, kuŗu mīli vairāk par sevi! Tas, ka mazulis daudz izmaksā un prasa tik bezgala daudz darba, lielā mērā, ir čīkstīgu māšu izdomājums, kuŗas, tādā veidā, izceļ savu pūļu vienreizīgo un neatkārojamo svarīgumu. Ja bērns bez lielākas vainas, tad tas vecākiem dod daudz prieka un spēka. *Dots devējam atdodas.*

Bet, sakarā ar Igoru krīzi, Dr. Goldfarba atkārtoti iebaidīta un Annemarijas sakūdīta, Gerda izveda abortu, tā apzīmogojot savas laulības likteni. Jau pēc gada viņu ceļi šķīrās, Gerdai sākotnēji pārvācoties pie Annemarijas, ar kuŗu viņas draudzība starplaikā bija vēl pieaugusi, pat ar zināmu lesbisku iekrāsojumu.

Igors meklēja savu ceļu, lasīdams Latviešu palīdzības komitejas, samērā plašās, bibliotēkas grāmatas, sāka dziedāt vietējā korītī, abonēt laikrakstu, brīnīdamies gan par plašajiem un izplūdušajiem sesiju un salidojumu aprakstiem, kuŗos bija uzskaitīti vārdi un saukļi, kuŗus viens vai otrs teicis. Vairāk interesēja sīkās ziņas par tautiešu likteniem citos kontinentos un bērņu sludinājumi. Veltīgi viņš laikrakstā meklēja jauno vadoņu domas, un brīžiem dziesmu svētkos redzētais šķīta nebijis māns. Koristu vidū viņš bija svešinieks, jo divdesmit gadus bezbēdīgie un vieglprātīgie trimdinieki bija pārvērtušies, degdami ar mazāku, bet varbūt, ilgāku liesmu. Tāss pārvērtušies sveķi.

Tāču, beigu beigās uzsmaidīja laime: nākamajos dziesmu svētkos viņš satika Viju Hochbergu — trīsdesmit četrus gadus vecu vingrošanas skolotāju, šķirteni ar diviem bērniem. Nu viņiem jau esot trešais. Brīvajā laikā Igors izdomājis teoriju par to, kā latvieši nonākuši grūtajos apstākļos, iemeslu saskatīdams civilizācijas radītajā norobežotībā no dabas. Viņš iecirtīgi urbjas tautas dziesmu varenajos sējumos, atbildes meklēdams un atrazdams.

BĒDĪGĀS BEIGAS

Igoram nevar pārnest, ka viņš nebūtu mēģinājis. Viņš uzmeklēja Birzi, atklādams, ka maz viņiem vairs kas kopīgs, jo senais paziņa tomēr bija pārvērties, visu enerģiju un līdzekļus atdodams glīti iekārtotajai mājiņai Vermlandē un savam Reksim — lielam, melnam vilku suģas sunim, kuŗu viņš bija izaudzinājis ar stingru roku.

Pārvarēdams savus kādreizējos aizspriedumus un neērtību par pagājušo sarunu, Igors pat piezvanīja inženierim Zālītim, bet apmeklējis mulsa — pārāk bagāti bija latviešu grāmatu plaukti, pārāk dzidra, rūpīgi audzināto, bērnu latviešu valoda. Pie sienām inženiera dzīvokli Niklāva Strunkes Itālijas ainava, Štrovalds, Kronberģs, viens Laris Strunke, par kuŗu Igors šo to bija dzirdējis, neiedomādamies, ka tas latvietis. Viens jaunais Annus, vecā Annusa dēls, dzīvojot Amerikā. Jaunie likās sveši. Zālišu latviskā laipnība bija tik liela, ka Igors jutās atvieglots, pēc ciemošanās, izgājis uz ielas.

Atsācis strādāt, vairākus mēnešus gatavojās iet uz 18. novembra sarīkojumu. Būtu blakus bijis Andris vai kāds cits draugs, būtu bijis vieglāk. Dienai tuvojoties, viņš kļuva arvien nemierīgāks un stundu pirms akta sākuma, stiprinājās ar pāris viskija glāzēm. Alkohols tikai nogurdināja un priekšnesumi šķita bālāki, nekā tie īstenībā bija. Nopietnā un svinīgā publika bija sveša, kaut Zāliši ar viņu apsveicinājās. Starpbrīdī visi pazina visus, viens bija tikai viņš viens. Igors kautrējās, ka oda pēc viskija un veltīgi ļaužu pūli mēģināja saskatīt Vizmu.

Tovakar aizgājis pie Ullas, no dzirotājiem palika pē-

dējais, un rīta pusē, starp pelniem, tukšām glāzēm un sarkanvīna pudelēm, ar pasteliem uz saburzītas papīra loksnes zīmēja latviešu tautas tērpus, atkārtodams: „Tici! Tie ir fantastiski!”

No Zāliša viņš bija aizņēmis pāris grāmatu, bet vilās, tajās neatradis atbildes, neiedomādamies, ka ne katrā tās meklējamās.

Kad Gerda pārvācās dzīvot pie Annemarijas, viņš sāka dzert. Viens pats vakaros un pēc darba ar Pēršonu, klausīdamies tā šļupstus par jaunību Dālarnā. Iedzēries apmeklēja Ullu, muldēja niekus. Dzēra viens pats un sēdēdams alus bodēs ar somu strādniekiem, mēģināja sarunāties valodā, kuŗu neprata. Priecājās, ka somi alu dēvē par *alu*.

Viens būdams grimta atmiņās, kas, nule vēl tik spilgtas, bālēja katru nākamo reizi atceroties, kā pavirši krāsota drāna mazgājot. Žēlums par katru no pazītajiem, bojā gājušajiem vai uz mūžu ievainotajiem laika biedriem nezuda, bet saplūda lielā, kopējā žēluma sajūtā.

Viņš dzēra katru vakaru, algas dienās viskiju, citādi vīnu vai alu. Naktīs trūkās no miega, stundām nevarēdams aizmigt, darbā cīnījās ar paģirām, jau pēcpusdienā sākot ilgoties pēc malca, kas, vismaz uz brīdi, izklaidētu saspriegumu.

Andrim viņš nerakstīja, kaunēdamies par to, kas būtu jāraksta, stāstot par sevi.

Pēc diviem gadiem viņš atkal bija spiests meklēt ārsta palīdzību. Kad apārstētu viņu izlaida ārā, kaut kas bija aizlūzis un viņš sāka uzvesties zviedru sabiedrībai nepieņemamā veidā: dažreiz uzrunāja svešus cilvēkus savā valodā un reiz policija viņu aizturēja par draudīgu dūres vicināšanu padomju jūrnikiem, kuŗi, stāvēdami pie sava kuŗa reliņiem, bija apbrīnojuši kapitālistiskā krasta krāsainību.

Tā pārāk tālu aizgājis, viņš neatrada ceļu atpakaļ ne uz dzīvot spējīgo tautas daļu trimdā, ne pašu tautu dzimtenē.

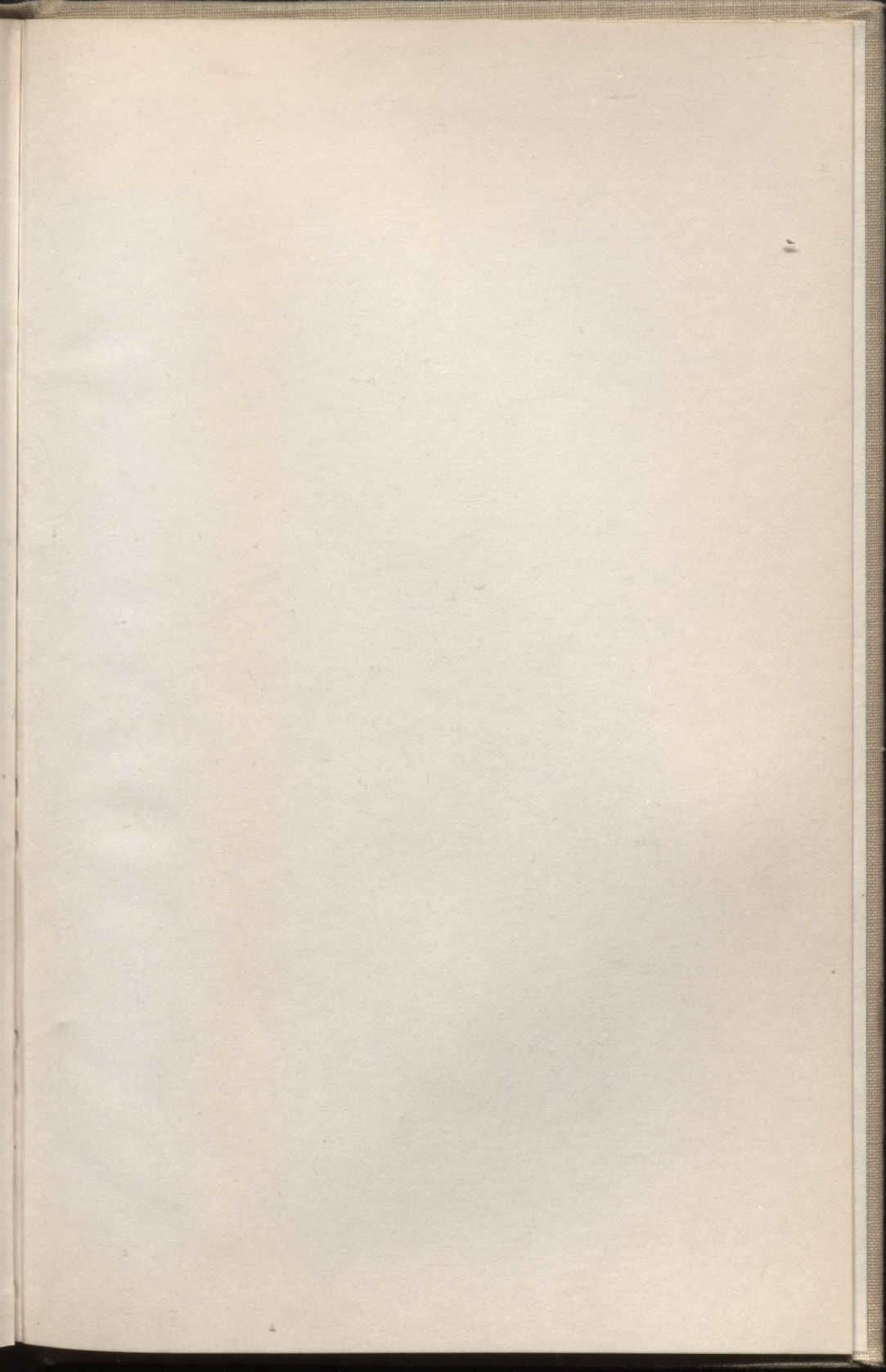
Gerda apprecējās otrreiz ar Pēru Ēriku Karlsonu, harmonisku trīsdesmitgadnieku, kuŗa vaļasprieks bija orientēšanās — zviedru paveida mežaskrējieni nepazīstamā mežā, ar kompasu rokā uzmeklējot kontroles.

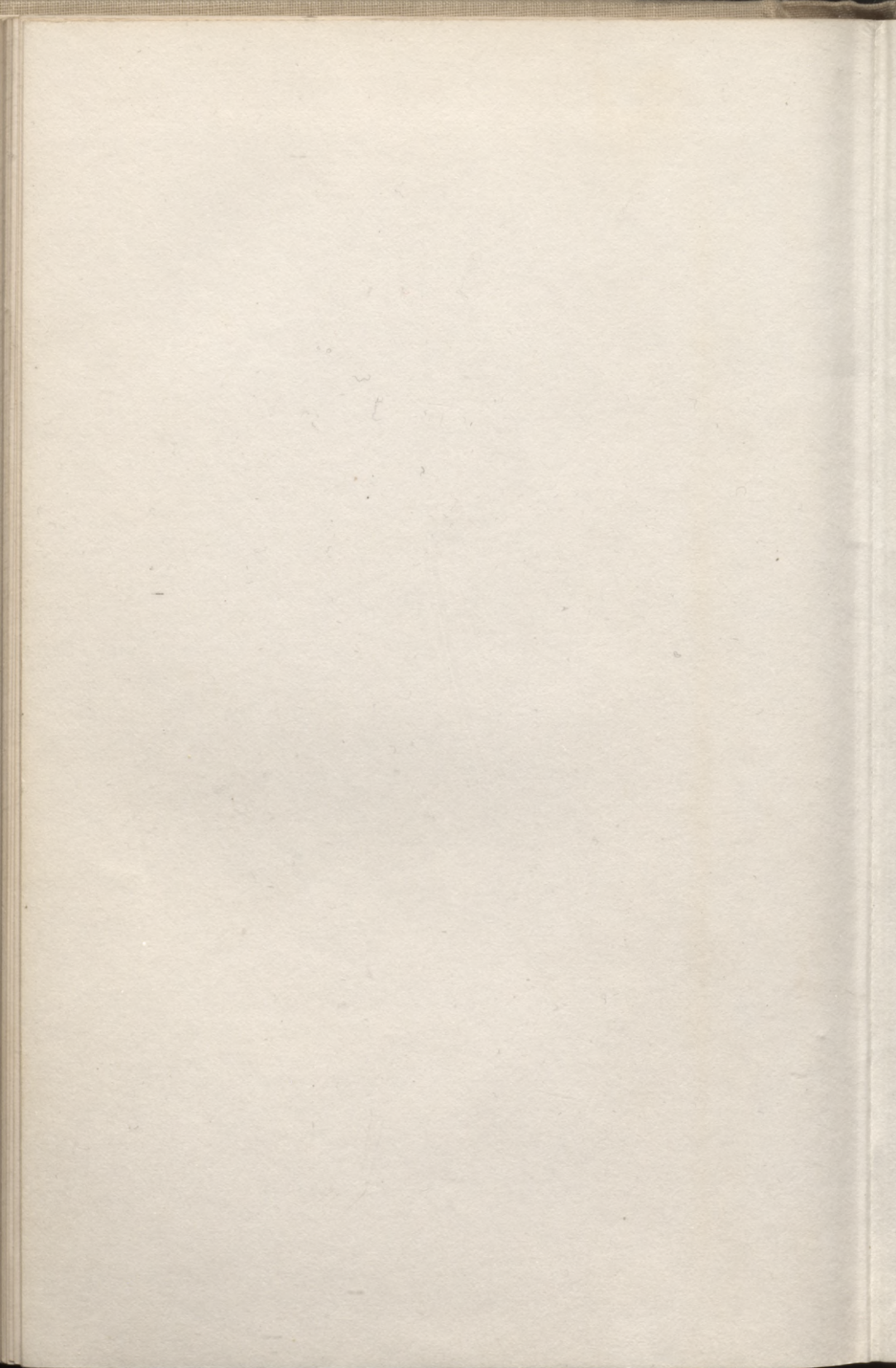

Vecu liepu un kļavu parkā, kuŗu šķērso pavirši kopti grantēti celiņi, rudenos nobiruši čaukstošām lapām, ir psihiatriskā slimnīca — 90-tos gados celta, dzeltenu ķieģeļu celtne. 17. istabā mitinās Igors Kalniņš. Telpā ir gulta, galdiņš, viens krēsls un aizrestots logs, caur kuŗu var redzēt slimnīcas virtuves piebūvītes darvotas papes jumtu un pāri tam dažu liepu augšējo zaru kūkumus.

Tek dzīves smilšu pulkstenis, vakaros kopējs noslēdz 17. istabas durvis, un Igors ir pārliecināts, ka reiz katrs latvietis par savām ciešanām saņems motociklu no tūra zelta.

Very faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and appears to be a formal document or report.

25.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306082980

